PL
175
C4
1882

Cevdet Ahmet, paşa
Belagat-i 'Osmaniye

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

2267

16/32

بلاغت عثمانیه

مکتب حقوق طلبه‌سنه تقریر اولنان درسلرك
خلاصه‌سیدر

اثر خامهٔ

احمد جودت

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله
ایکنجی دفعه اوله‌رق
مطبعهٔ عثمانیه‌ده طبع اولنمشدر

استانبول

١٢٩٩ فی ١٢ ربیع الاخر

PL
133
C4
1922

بسم الله الرحمن الرحيم

طوائف متمدنه كندو لسانلرينك قواعدينى جمع ايله برفن مخصوص اوله‌رق تدوين ايده كلمشلردر . و بوكا الك زياده اعتنا ايدن عربلردر . چونكه اساس ديانت اسلاميه اولان وفصاحت و بلاغتك طبقهٔ قصواسنده اولمغله معجزات باهره‌دن بولنان قرآن كريم لسان عذب البيان عربى اوزره نازل اولديغندن انك قواعدينى خللدن وقايه بر خدمت دينيه اولمغله علماى عربيه بوكا فوق العاده اعتنا ايتمشلر ايدى . لسانمزك بر باشلوجه مأخذى لسان عربى اولديغنه مبنى بوراده انك قواعدندن براز بحث ايتمك لازمكليور . علماى عربيه لسان عربينك قواعدينى جمع ايدرك علم نحوى تدوين ايتمشلر ايدى كه كلمه‌نك احوالندن بحث ايدن بر علم ديمكدر . صكره علماى متأخرين بونى ايكى فنه تقسيم ايدوب برينه علم صرف وديكرينه علم نحو تسميه

ایتدیلر . علم صرف ذات کلمه نك احوالندن بحث ایدن
بر فنـدر . علم نحو کلمه لرك حین ترکیبنده عارض اولان
احوالندن بحث ایدن برفندر . بو ایکی فن ایله کلامك
اصل معنـایی افاده سی کیفیتی بیلنور . وایکیسی دخی
بر مقصده خدمت ایتدیکی جهتله حقیقت حالده برعلم دیمك
اولور . بعضیلر مسائل اشتقاقی دخی برفن مستقل اعتبار
ایتمشلردر . لکن اکثری انی فن صرفده داخل قیلمشلردر .
لسان فارسینك قواعدی قلیل ومضبوط اولوب جمله سی
برفن اوله رق تدوین اولنمشدر .
لسـان عثمانینك قواعدی قواعد فارسـیه یه نسبتله دها
زیاده در . وبعض قواعد فارسیه یی استعمال ایله برابر
برچوق قواعد عربیه یه دخی رعایته مجبورز . ولسان عثمانینك
صیغ تصریفیه سی هرلساندن اوسع ومکملدر . بوجهتله
مسـائل صرفیه سی خیلیجه واسـعدر . فقط مسـائل
نحویه سی لسان عربینك نحوی قدر کثیر وواسع دکلدر .
بوجهتله صرف ونحوینی تفریقه حاجت یوقدر . بناء
علیه بزدخی لسـان عثمانینك قواعد صرفیه ونحویه سنی
جمع ایله برفن اولمق اوزره برلشـدیروب قواعد عثمانیه
نام کتابنی تدوین ایتمشـیدك که لسـان عثمانینك قواعدی
حقنده الك ابتدا یازلمش اولان کتاب اودر . بعده انی اختصار

ایله مدخل قواعد نام رساله‌یی و صکره انی تلخیص ایله قواعد ترکیه نام رساله جکی تألیف ایلدك .

بونلری تدرس وتعلم ایدنلر لسان عثمانی اوزره اصل معنایی طوغریجه سو یلیوب یازمغه مقتدر اولورلر . اما فصیحانه و بلیغانه افادهٔ مرام ایده بیلمك ایچون علم بلاغتی بیلمك لازم کلور .

قواعد عثمانیه نك اخرنده بلاغت عثمانیه‌نك تدوین وتألیفی وعد اولنمشیکن حال و زمان بو وعدك انجازینه مساعد اولمدی . بعده معارف عمومیه ناظری ایکن مکاتب عمومیه وخصوصیه‌نك درس جدوللرینی ترتیب ایچون تشکیل ایلدیکم قومسیون طرفندن تألیفی عهده‌مزه تحمیل وتکلیف اولنان کتابلردن بری لسان عثمانی‌یه مخصوص اولمق اوزره برفن بلاغت کتابنك تألیفی ایدی بو کتابلردن بعضیلرینك تألیفنه موفق اولدیغم حالده اشبو بلاغت کتابنك تدوین وتألیفنه موفق اوله مدم .

مکر قوه‌دن فعله کله‌جك برچوق نوادر اثار ایله برابر بودخی اریکه پیرای خلافت وجهانبانی پادشاه حقایق اکتناه بی مدانی ❋ سلطان عبدالحمیدخان ثانی ❋ افندیمز حضرتلرینك عصر محاسن حصر همایونلرینه

مرهون ایمش . ایشته شمدی اول وعدك انجازینه ابتدار اولنمشدر .

علمای عربیه بلاغت ایچون ایکی فن یاپمشلردر . بری علم معانیدرکه انکله کلامك مقتضای حاله کیفیت تطبیقی بیلنور . ایکنجیسی علم بیاندرکه ادای مرامك طرق مختلفه‌سنی بیلدیرر یعنی تشبیه ومجاز وکنایه‌دن بحث ایدر . سجع وجناس کبی کلام بلیغه زینت ویرن برطاقم وجوه تحسین کلام واردرکه انلره صنایع بدیعیه دنیلور انلری تعریف ایچون دخی علم بلاغته ذیل اولمق اوزره برفن یاپوب علم بدیع تسمیه ایتمشلردر .

ادبای عربیه‌دن بعضیلری بو اوچ فنك مجموعنی علم بیان تسمیه ایدوب بعضیلری دخی اولکنه علم معانی ودیکر ایکیسنه یعنی بیان ایله بدیعه علم بیان واوچنه بردن علم بدیع دیمشلردر . بعضیلر دخی معانی ایله بیانه علم بلاغت دیرلر .

بز اوچنی برعلم اعتبار ایدرك علم بلاغت تسمیه ایلدك ایشته اول اعتباره کوره شمدی بو علمی تعریف ایده‌لم .

علم بلاغت . کلامك مزایاسنی بیلدیرن برفندر . کلامك مزایاسی مقتضای حاله تطبیقی وتشبیه ومجاز وکنایه لرینك حقیله اداسی وصنایع بدیعیه ایله تزیینی خصوصلریدر .

لسان عثمانی اوزره اشبو علم بلاغتی بیان ایچون بو رساله‌یی بر مقدمه ایله اوچ بابه تقسیم و بمنه تعالی باب اولده فن معانی‌یی و باب ثانیده فن بیانی و باب ثالثده فن بدیعی بیان ایده‌جکز .

بوده معلومك اولسون که علوم عربیه اون ایکی فن اولوب بونلره علوم ادبیه دخی دنیلور . بونلرك سکزی اصول ودردی فروعدر .

اصول ثمانیه لغت وصرف واشتقاق ونحو ومعانی و بیان وعروض وقافیه فنلریدر . فروع اربعه انشا وقرض شعر ومحاضرات وخط یعنی املا فنلریدر . بونلرك تفاصیلی بیان العنوان نام رساله‌مزده اولمغله اورایه مراجعت اولنه .

قواعد عثمانیه‌ده لسانمزك مسائل صرف واشتقاق ونحوی واصول املاسی مندرج اولمغله اصول ثمانیه‌دن اوچنی وفروع اربعه‌دن برینی حاویدر .

دردست تدوین اولان علم بلاغت دخی معانی و بیان فنلرینی مشتمل اوله‌جغی جهتله بو ایکی فنده فنون اثنی عشردن التیسی مندمج اوله‌جق دیمکدر .

من الله التوفیق وعلیه التکلان

﴿ مقدمه ﴾

فصاحت • الفاظك تلفظ و استماعی طاتلو و معناسی ظاهر یعنی تلفظ اولنور ایكن معناسی ذهنه متبادر اولمقدر • بونك علامتی دخی الفاظك قواعد لسانه موافق و السنهٔ ادباده كثیر الاستعمال اولمسیدر •

چونكه اهل لسان اولان ادبا لسانی اینجه الكدن كچوروب اومثللو الفاظی تحری و انتخاب ایدرلر و لسانه ثقیل و قولاغه كریه كلان و معناسنی اكلامق ایچون لغت كتابنه و فكر ایله ذهنك اتعابنه محتاج اولان الفاظك استعمالندن اجتناب ایدرلر • و كلامك احسنی اودركه عوام انك معناسنی اكلار خواص دخی فضل و مزیتنی تقدیر ایلر دیرلر •

بلاغت • سوزك فصیح اولمق شرطیله مقتضای حاله مطابق اولمسیدر •

فصاحت ایله كلمه و كلام و متكلم متصف اولور • و بلاغت ایله یالكز كلام و متكلم متصف اولور • بونلرك ماهیتلرینی كركی كبی ایضاح ایچون هر برینی بشقه بشقه تعریف ایدهلم •

کلمه‌نك فصاحتی . کلمه‌نك تنافر حروفدن وغرابتدن وقیاسه مخالفتدن سالم اولمسیدر .

تنافر حروف . کلمه‌نك لسان اوزره ثقلتنی وتلفظنك عسرتنی ایجاب ایدن برکیفیتدر که حس وذوق ایله بیلنور . مرتفع معناسنه مستشزر وایستاتستیق کلمه‌لری وایشسز کوجسز لفظلری کبی .

غرابت . کلمه‌نك وحشی اولمسی یعنی مأنوس الاستعمال وظاهر المعنی اولمامسیدر .

مثلا آتش لفظی میانه‌مزده زبانزد اولمشدر عربیسی اولان نار لفظی دخی مستعملدر . اما اصل ترجمه‌سی اولان اود لفظی مهجور اولمغله انده غرابت واردر شمدی استانبولده اود دنیلسه اکثر ناس اکلاماز .

کذلك لسان عربیده اجتناب وتجنب برمعنایه کلور ایسه‌ده لسانمزده اجتناب لفظی مأنوس الاستعمال اولوب تجنب لفظی زبانزد دکلدر .

وکذلك آیینه‌نك اصل ترکیسی اولان کوزکی لفظی مهجوردر . وعربجه آیینه‌یه مرآت وسجنجل دنیلور لسانمزده ایسه مرآت لفظی مستعملدر وسجنجل لفظی لغات غریبه دندر .

❊ لااله الاالله ❊ عبارهٔ شریفه سنك اصل ترجمه‌سی

(يوقدر طابه‌جق چالابدر انجق) عباره سيدر • وترجمه چالاب لفظهٔ جلاله‌نك ترجمه سيدر لكن شمدى لسانمزده مستعمل دكلدر •
قياسه مخالفت • كلمه‌نك قواعد عثمانيه‌يه واهل لسانك استعمالنه مخالف اولمسيدر •
كلدك يرنده كلدق و يازدق يرنده يازدك وادبسزلك يرنده ادبسزلق واو يغونسزلق يرنده او يغونسزلك و بنده‌لك يرنده بنده كيتو يازه‌ماز يرنده يازه بيلمز وتحريرات وارده يرنده تحريرات موروده واهالئ ساكنه يرنده اهالئ مسكونه ومطبوعات موقوته يرنده مطبوعات موقته دينلمك كبى كه برالشام يرنده غلطاوله‌رق بريةالشام يازلمغه باشلاديغى اثناده بو يله برچوق غلطلر اوراق رسميه‌ده كورلمكه باشلامشدر • منضم اولدى دنيله‌جك يرده انضمام ايتدى ومنقضى اولدى دنيله‌جك يرده انقضا ايتدى دينلمك دخى بو قبيلدندر • چونكه انفعال بابى دائما لزوم ومطاوعت ايچوندر بناء عليه اولمق ماده سيله تركب ايدر • ايتمك ايلك قيلمق ماده‌لر يله‌تركب ايتمز • مكركه مجاز ابر بشقه معناده مستعمل اوله • نته كيم انكسار لفظى بد دعا معناسنده مستعمل اولديغى حالده انكسار ايتدى دنيلور • اماقيرلمق معناسنه اولديغى حالده منكسر اولدى دينلوب انكسار ايتدى دينلمز •

كلامك فصاحتی ٠ اجزاسی اولان کلمه لر فصیح اولمقله برابر تنافر کلماتدن وضعف تألیفدن وتعقیددن سالم اولمسیدر ٠
تنافر کلمات ٠ بعض کلماتك اتصالاتندن لسانه ثقلت کلمکدر ٠ مثلا (چوق کاسه لیسلر انك نان خوار خوان نعمتیدر) عباره سنده کی کلمه لر هپ لسانمزده مأنوس الاستعمال ایکن بر یره کلدکلرنده زیاده تنافر حس اولنه یور ٠
(آشجی آش پشمشمی) عباره سی و (اللی لیرا) ترکیبی و (میلن اول سرو روانك سوی اغیاره کوروب * ایلمش مشیاش زبان حال ایله ایهام صو) بیتنك مصرع ثانیسی دخی بو قبیلدندر ٠ بو مثللو تنافر الفاظ بین الشعرا مذموم ایسه ده بعضا هجو وتزییف مقامنده استعمال ایدرلر ٠ نته کیم سروری بو یولده (قاره قوری قاری الدی نعمان) تاریخنی سویلمشدر ٠
علمای عربیه دن بعضیلری کلامك فصاحتنده علی الاطلاق تتابع اضافاتدن سالم اولمسنی شرط ایتمشلر در ٠ و بعضیلری تتابع اضافات اکثریا تنافری ایجاب ایله فصاحتی اخلال ایدر دیمشلردر ٠ لسانمزده تتابع اضافاتك فصاحتی مخل اولدیغی درکاردر ٠
تتابع اضافات ٠ اوچدن زیاده کلمه لرك متوالیاً بر برینه مضاف قلنمسیدر ٠ فلانك قوناغنك قپوسنك کلیدی کبی که

درت كلمه يكديكره مضاف قلنه رق اوچ اضافت متوالی اولمغله فصاحته خلل كلمشـدر · وفضو لينك حديقة السعداده (ابكار انجم · تاب نظارهٔ مصائب خواتين حرمسرای نبوت · كتوره ميوب پردهٔ حجابه كيردی) عبـاره سنده التی كلمه بر برينه مضاف قلنمغله فصاحتدن دوشمشدر · ضعف تأليف · كلامك تركيبی قواعد عثمـانيه يه و بين الادبا مرعی اولان اصوله مغاير اولمقدر ·
چونكه انسانك لسانی قلبنك ترجمانيدر غرض ومرامنی افاده ايچون مناسب كورديكی عباره‌لری ذهننده نصـل تصوير ايدر ايسه الفاظی دخی اكا كوره تركيب وترتيب ايلر · ايشته قواعد لسانيه الفاظك بو وجهله تراكيبنی بيلديرر · وقاعدة تقـديم اولنه جق كلمه‌لرك تأخـيری وتأخـير اولنه جـق كلمه‌لرك تقديمی ايله كلامك سـبكنه خلل كلـور · زيرا الفـاظك تركيبی معـانينك ترتيب ذهنيسنه مخالف دوشر و بو جهتله عباره ركيك اولور · نتـه كيم پازاره كيتدم دنيـله جـك يرده كيتدم پازاره دينلمك كبی كه متعلقـات فعلك تقـديمی قاعـدهٔ لسـانمز اقتضاسندن ايكن بوراده مفعول اليه تأخير اولنمشدر · ونهالستان تركيسی ديباجه سنده‌كی (خامهٔ جامهٔ موزون ترانهٔ دلكش اواز معرفت پرداز) عبـاره‌سنده مشبهك

مشبه بهه مضاف قلنمسی قاعده‌یه مخالفدر زیرا لسانمزده مشبه بهك مشبهه اضافتی شایع اولوب اما عکسی معروف دکلدر . بناء علیه بو عباره فصاحتدن عاریدر . واکر (جامهٔ موزون ترانهٔ دلکش آواز خامهٔ معرفت پرداز) دنیلسه قاعدهٔ لسانه موافق اولور .

کذلك شفیق نامه‌نك (سلطان هفت اقلیم زرین دیهیم آفتاب) عباره‌سی دخی رکیکدر . چونکه زرین دیهیم ترکیبی سلطانك صفتی اولدیغی حالده اره‌لرینه سلطانك مضاف الیهی کیرمشدر حالبوکه (سلطان زرین دیهیم هفت اقلیم اولان آفتاب) دنیلسیدی عباره رکاکتدن سالم اولوردی .

ضیا پاشانك (دلربالر بویله دامنکش دکلدی بزمدن * هر کیجه عاشق ارارلر ماهرولر وار ایدی) بیتنده ارارلر کلمه‌سی ماهرولرك صفتی ایکن جعلنمسی قاعدهٔ لسان عثمانی‌یه مخالفدر .

درمیان ایتمك و درپیش ایلمك یرنده درمیان ایله درپیش ایله ور خصت کامله یرنده رخصت کامل دینلمك ولاجل الفروخت عباره‌سنده اولدیغی کبی کلمهٔ فارسیه اوزرینه لام تعریف کتورمك دخی ضعف تألیف قبیلندندر .

تصویر افکار غزته‌سنك (پرتو ذکا نوع بشرك باشنه قونمش برنورانی همادرکه سایهٔ سعادتنی تعمیم ایده‌جك

واسطه بولنماز الا كه لزومی قدر نهال مطبوع الاندامی حکمنده اولان صحائف مطبوعه‌نك وسعت وانتشاریدر شهبال دکل او بربرات اقبالدركه قنغی ملته مقارن اولسه رفته رفته ظلم جهالتك زنجیر اسارتندن ازادینه جهت اولور) مقاله‌سنده‌كی اندام كلمه‌سی فارسی اولدیغی حالده اوزرینه لام تعریف كتورلمسی فصاحتی اخلال ایتمشدر ازادینه جهت اولور تركیبی دخی درمیان ایله قبیلندندر ٠

بر وجه بالا متعلقات فعلك تأخیری سبك عباره‌یه خلل كتورمكله كلام منثورده جائز اولماز ایسه‌ده اشعارده جائز وشایعدر ٠

چونكه شعرای روم اوزان فارسیه‌یی استعمال ایتدكلری كبی قواعد فارسیه‌یه توفیقاً اشعارده فعلك فاعلی ومتعلقاتی اوزرینه تقدیمنی دخی تجویز ایتمشلردر ٠ نته‌كیم (شهد راحت كسب ایدر تدبیر منزل ایلیان ☼ الدی ارباب حكم بوعبرتی زنبوردن) بیتنك مصرع اولنده كسب ایدر فعلنك فاعلی تأخیر ومصرع ثانیسنده الدی فعلی كندو فاعلی ومفعوللری اوزرینه تقدیم اولنمشدر ٠

اشعار عثمانیه‌ده بومثللو تقدیم وتأخیرلر كثیر وشایعدر

فقط موجب تعقید اولور ایسه نثرده جائز اولمدیغی کبی شعرده دخی تجویز اولنماز ٠

تعقید ٠ ایکی قسمدر ٠ بری تعقید لفظیدرکه بروجه بالا عباره نك سبکنده واقع اولان خللدن ناشی کلامك معنای مراده دلالتی ظاهر اولمامقدر ٠

(سنی کوردکده پك زیاده ممنون اولیورم) دنیله جك یرده (پك زیاده سنی کوردکده ممنون اولیورم) دینلمك کبی که زیاده لفظی ممنون اولیورم فعلنك قیدی اولدیغی حالده انك یاننده کتورلمیوب بده متعلق اولان کوردکده جمله سنك اوست طرفنه کچورلمکله کلام معقد اولمشدر ٠ و (تلخ ایدر ادمك البته مذاق عیشن ☼ باده نوش ایله بوکون ایلمه فکر فردا) بیتندن شاعرك مرادی باده نوش ایله بوکون ایلمه فکر فرداکه فکر فردا ادمك مذاق عیشنی تلخ ایدر دیمکدر حالبوکه تلخ ایدر فعلی بیتك اولنده وفکر فردا ایلمه فعلندن صکره اخرنده بولنمغله کلامنده تعقید لفظی واردر ٠

فهیم افندینك (شرابدر دیه‌رك صوندی باکه ساقی جام ☼ حواس خمس ایله حس اولندی باده تمام) بیتی دخی بوقبیلدندرکه شراب ایچیلور ایکن طعم ورایحه سی طویلور ورنکی کورینور وقدح اله الندقده صانکه

حس لمس دخی حصه‌دار ایدلمش اولور یالکز حس سمع محروم قالور ساقی شرابدر دیجك اودخی حصه‌سنی الور بو حالده باده حواس خمسه ایله حس اولنمش اولور لکن بو معنایی افاده ایچون قدحی المه الدم وشرابی کوره‌رك ورایحه‌سنی طویه‌رق ایچدم دیمك لازم کلور یوخسه بو جمله‌لر هپ محذوف اولدیغی حالده یالکز شرابدر دیه‌رك سوزندن بو معناره انتقالده صعوبت اولدیغندن کلامك معقد اولدیغی درکار در ·

تعقید معنوی · بحسب اللغه منفهم اولان معنادن متکلمك مرادی اولان معنایه یعنی معنای حقیقیدن معنای مجازی‌یه یا معنای کنائی‌یه ذهن سامعك انتقالنده واقع اولان خللدن ناشی کلامك معنای مقصوده دلالتی ظاهر اولمامقدر ·

(درکه لطفکه کلم زیرا ❊ سنی هردم کوره بیلمك دیلرم)

بیتنده اولدیغی کبی که جانانك درکاهنه کلمك اوراده بولنمامغی اقتضا ایتدیکنه مبنی کلمکی نفیدن دائما اوراده بولنمق معناسی مراد اولنمشدر یعنی سنك درکاهندن ایرلمم زیرا استرم که دائم سنی کوره بیله یم دیمك اولور لکن اورایه کلمکی نفی ایتمکدن اوراده بولنمامغی نفی ایتمك یعنی دائما اوراده بولنمق معناسنه انتقال ایتمك پك بعیددر ·

كذلك (ايلمشكن وصلك اقرار ايله اسحاقه كرم ٭ وارمى اول لطفى مجال انكاره الله عشقنه) بيتنده دخى وصلى اقراردن انى وعد ايتمك معناسى مراد اولنمشدر چونكه برحقى اقرار ايدن كيمسه ضمناً انك ايفاسنى وعد ايتمش ديو ادعا اولنه بيلور • لكن ذهنك بومعنايه انتقالنده صعوبت واردر • چونكه اقرار لفظى گچمشده برحالك وقوعنى اعتراف ديمك اولوب آتيده ايفاسنى وعد يرنده قوللانلماز •

وكذلك (صباحه قالمه شمعز يوسف آسا اولمه دامنكش ٭ بزم انكشتمزدن دستمز اى ماه كوتهدر) بيتندن شاعرك مرادى بز عاجزز • بزدن بيهوده دامنكش اجتناب اولمه ديمكدر چونكه صباحه قارشو مومك اوست طرفى يانمش اولور وديبى قيصه قالوركه شاعر انى دسته واول حالده اوزانان فتيلنى دخى انكشته تشبيه ودستك قيصه لغى عجزدن كنايه ايتمشدر لكن بونده پك زياده تعقيد واردر • تنافر حروف وكلمات ذوق وحس ايله بيلنور • غرابت ايسه علم لغته وقياسه مخالفت فن صرفه وضعف تأليف ايله تعقيد لفظى فن نحوه عائددر خارجده تعقيد معنوى قالوب اكا دخى علم بيان متكفل اولور • چونكه تعقيد معنوى معانئ مجازيه وكنائيه ده بولنور • بونلر ايسه علم بيان ايله بيلنور •

متکلمك فصاحتی ٭ بر ملکه درکه انکله متکلم کندو مقصدینی الفاظ فصیحه ایله افاده‌یه مقتدر اولور ٭

متکلم فصیح ابتدا کلمات فصیحه‌یی تحری وانتخاب ایلر ٭ ثانیاً هر کلمه‌یی مشاکل ومناسبی اولان کلمه ایله مزج وترکیب ایدر ٭ چونکه کلمه‌لر ذاتاً فصیح اولمدیغی حالده حسن ترکیب ایله کلامه فصاحت کلمز ومتناسب اولمیان کلمه‌لر ذاتاً فصیح اولسه‌لر بیله یان‌یانه کتورلدکلری تقدیرده بر برندن متنافر اولورلر بوایسه تنافر کلمات دیمك اوله‌رق کلامك فصاحتنی اخلال ایدر وکلمه‌لر نقدر متناسب اولولرایسه کلامك سلاستی او قدر زیاده اولور ٭ سلاست ٭ کلامك لسان اوزره سهولت ایله جریان ایدیشیدر ٭ (بیت لمحرره) بیور مجلس انسه ای مست ناز ٭ نی ومی مهیا کمان دلنواز) کبی ٭ مرحوم فهیم افندینك (علی الصباح جهان خلقی کار باره کیدر ٭ بلا کشان محبتده کوی یاره کیدر) بیتی دخی سلیسدر فقط (کوی یاره کیدر) عباره سنده ایکی یاء متحرکه بر برینه مقارن اولمسه دها سلیس اولوردی ٭

بعض ادبای عربیه‌نك بیاننه کوره کلمات فصیحه ایکی قسمه منقسمدر وهر قسمك موقع مناسبی واردر ٭

قسم اول الفاظ جزله يعنى قالين واغر لفظلردر جلادت خطابت قضا اقتضا تيغ غدر كبى ٠

قسم ثانى الفاظ رقيقه يعنى لطيف وخوش ونازك وملايم لفظلردر زلف سمنبوى سروناز ماه سيما كبى ٠

الفاظك قولاغه طوقونمسى اشخاصك كوزه كورنمسى كبيدر ٠ شويله كه الفاظ جزله وقورومهيب اشخاص كبى تخيل قلنور ٠ وحرب وضرب وتقريع وتهديد كبى مقاملره ياقيشور ٠ والفاظ رقيقه مزاجى لطيف ومشربى ملايم اشخاص كبى تخيل اولنور ٠ وتغزل وتلطيف وجلب مودت واستعطافه دائر اولان كلاملره ياقيشور ٠ بناء على ذلك فصحادن بعضيلرينك الفاظى سلاحلرينى طاقنمش حربه حاضرلنمش انسانه بكزر وبعضيلرينك الفاظى كوزل كينمش انواع حلى طاقنمش نساء حسانه بكزر ٠ اولكى صنفدن اولنلر الفاظ جزله استعمالنه مألوف اولوب اويولده كسب ملكه وسائره تفوق وتقدم ايدنلر ديمك اوله‌رق متين قصيده‌لر سويلرلر ٠ لكن غزل طرزنده كلاملرى اوقدر اعلى اولماز ٠ وصنف ثانيدن اولنلر الفاظ رقيقه استعمالنه مأنوس اولوب اويولده كسب ملكه وتقدم ايدنلر ديمك اوله‌رق لطيف غزللر سويلرلر ٠ لكن متانتجه كلاملرى اول مرتبه اعلى اولماز ٠

قرآن کریم ایسه ایکی یولده دخی فصحایی عاجز قیلمشدر ٠ زیرا الفاظ جزله و رقیقه‌دن هر بری مقامیله متناسب اوله‌رق مستعملدر ٠ مثلا یوم قیامت و عذاب جهنم کبی شدت مقامنده الفاظ جزله و رحمت و مغفرت و لطف، و تسلیت مقامنده الفاظ رقیقه وارد اوله‌رق اولکی صورتده اولان ایات کریمه غایت متین و ایکنجی صورتده اولان آیات کریمه غایت لطیفدر ٠

کلام متین ٠ اول کلامدرکه الفاظ جزله‌دن ترکب ایدر و ترکیبی مفرغ اولور یعنی قالبدن دوکمه کبی کلمه‌لر بر برینه طبیعی مربوط کورینور دوکولك صاچیق اولماز ٠ نفعینك (دکلدر کهکشان جلاد قهری تیغ عدلیله ٭ چالوب چاك ایلمدی فرق سر چرخ ستمکاری) بیتی کبی ٠

کلام لطیف ٠ اول کلامدرکه الفاظ رقیقه‌دن ترکب ایدر وطبعه انبساط و یره‌جك معانی‌یی متضمن اولور ٠ فغانینك (شمیم کاکلن آلمش نسیم کاشنده ٭ دیمشکه سنبله سنده امانت اولسون بو) بیتی کبی ٠

سلاست بعضا متانت ایله و بعضا لطافت ایله مجتمع اولور ٠ نته کیم فهیم افندینك (کثرت حرص و امل خاطر پیرانده‌در ٭ مارومورك یوه سی خانهٔ ویرانده در) بیتی هم سلیس وهم ده متیندر ٠ و اکاهك (نه شیشه یم نه سبوی میم نه آیینه ٭

دوشرمی سنك ملامتدن احتراز بكا) هم سليس وهمده لطيفدر .

سلاست و جزالت يارقت ومتانت يالطافت حسبيله كلامك درجات مختلفه‌سی واردركه حس وذوق ايله بيلنور .

قرآن كريمك اصل اعجازی اكرچه معناسی اعتبار يله‌در لكن الفاظ قرآنيه درجهٔ قصوای فصاحتده اولوب سلاست ومتانت يالطافتی اعتبار يله‌دخی فصحای عربی عاجز قيلمشدر .

كلامك بلاغتی . مقتضای حاله مطابقتيدر . يعنی مقامه مناسب اولان وجهله تصوير وترتيب اولنمسيدر . فقط فصاحتی دخی شرطدر . فصاحت بولنميان كلامده بلاغت دخی بولنماز .

اديب اولان كيمسه شاعر اولسون منشی اولسون قيومجی‌يه بكزر نصل‌كه قيومجی حليادن برشی ياپه‌جق اولديغی حالده اولا درر وجواهری سچر وثانيا انلرك متناسب اولنلرينی يان‌يانه ديزر ايسه اديب دخی كلمات فصيحه‌يی سچر وانلری يكديكرندن متنافر اولميه جق وجهله ديزر ايشته انك بوايكی ايشی فصاحت ديمكدر . فقط قيومجينك بر وظيفه‌سی دهاواردركه ياپه‌جغی شيئك

نره یه طاقیله‌جغنی بیلوبده اکا کوره ایشلمسیدر بو خسه کردنلك بیچمنده بر بیوك کوپه یاپارایسه ایشـه یاراماز ایشته بوامر ثالث‌دخی مقتضای حاله مطابقتك مثـالیدر ٠

بو راده حالـدن مراد اصـل معنـایی افاده ایله برابر بر خصوصیتی اعتباره سبب اولان شیدرکه اکامقام دخی دینور ٠ وکلامك اویله بر وجه مخصوص اوزره ایراد اولنمسندن مقصوداولان اغراضه معانیٔ ثوانی وترکیبك مجموع مدلولاتنه معانیٔ اول دنیلور ٠

مثلا برخواجه چوجقلره عقاید دینیه تعلیم ایدرکن (انسان اولدکدن صکره دیریله‌جکدر) دیر و بوخصوصده چوجقلر خالی الذهن اولدقلرندن کلامی تأکیده محتاج اولمیوب بویله اطلاقی اوزره براغور اما آخرتی منکراولان کیمسـه‌یه خطاب ایده جك اولدیغی تقدیرده (انسـان اولدکدنصکره البته دیریله‌جکدر) دیو کلامنی تأکیدایلر ٠ بو صـورتده البته قیـدی اصـل معنی اوزرینه زائد برخصوصیتدر ومجموع عبـاره‌نك مدلولی معانیٔ اولدندر ومخاطبك انکارینی رد ایتمك معانیٔ ثوانیدندرکه کلامك مؤکد اوله‌رق ایرادندن غرض اودر ومخاطبك انکاری مقام تأکیددر یعنی کلامك تأکیدینه سبب اولان برحالدر وکلام مؤکد بوحال ومقامك مقتضاسیدر ٠

كذلك مخاطبك فطانت وغباوتی بر حالدر كه هر بری
كلامك بر وجه مخصوص اوزره ايراد اولنمسنی اقتضا
ايدر • شويله كه فطين اولان كيمسه يه برطاقم دقيق
ونكته لو سوزلر سويلنوركه غبی يه سويلنمسی مناسب
اولماز هر برينه مناسبی وجهله سوز سويلك مقتضای
حالدر يدر (كلموا الناس علی قدر عقولهم) حديث شريفی
بو دقيقه يه اشارتدر •

شهريلر ايله قرويلری دخی خطابده بو وجهله فرق وتمييز
ايلك وهر برينه درجهٔ فهم وادراكلری قدر سوز
سويلك لازم كلور •

كذلك سوزی بعضا ايجاز و بعضا اطناب ايلك دخی
بر حال ومقامك مقتضاسيدر •

متكلمك بلاغتی • بر ملكه دركه متكلم انكله تأليف
كلام بليغه مقتدر اولور •

كلامك حد ذاتنده حسنی وعند البلغا مقبوليتی مقتضای
حاله مطابقتی حسبيله در • مقتضای حاله مطابقت
ومصادفه سی نقدر اتم اولور ايسه اومرتبه بليغ
واعلی اولور • حسن ومقبوليتده انحطاط درجه سی
دخی بو خصوصده اولان نقصانی ايله متناسبدر • مقتضای

حاله مطابق اولمیان کلام ایسه عندالبلغا اصوات حیوانات قبیلندن عد اولنور .

علمای عربیه‌نك بیان ایتدکلری وجهله بلاغتك ایکی اوجی اولوب بری الك اشاغی درجه‌سیدر که انك مادونی بلاغتدن عاری دیمك اوله‌رق عندالبلغا اصوات حیواناته ملحق اولور . دیکری الك اعلی درجه‌سیدرکه قابل تنظیر اولمیان درجه‌سی دیمك اوله‌رق قرأن کریمه مخصوصدر . والفاظك سلاستی وجزالت یارقتی دخی موجب فضیلت ومقبولیت اوله‌رق بر وجه بالا امر اعجازی مؤید اولور ایسه‌ده قرأنك اصل اعجازی بوخواص معنویه ایله‌در . ایشته بوایکی اوجك آره‌سنده بلاغتك درجات متفاوته‌سی واردر بعضا بر مضمونی برقاچ شاعر یامنشی بیان ایتدکلرنده کوریلور که یکدیکره درجه درجه تفوق ایدرلر . بو درجه‌لر کلامك مقتضای حاله مطابقتی حسبیله تعین ایدر . چونکه اشخاص نصل که صور مخصوصه‌لر یله متشخص ومتمیز اولور ایسه کلاملر دخی خواصیله متمیز وممتاز اولورلر .

کلامك خاصیتی ایسه معانی اولی ذهنده معانیٔ ثوانی یه انتقال اولنه‌بیله‌جك صورتده تصویر والفاظی دخی اکا

کوره ترتیب ایتمکدر . بو دخی کلامی مقتضای حاله تطبیق دیمکدر .

کلامك مقتضای حاله کیفیت تطبیقی فن معانی ایله بیلنور . دیمك اولور که اصل بلاغتی بیلدیرن فن معانیدر . فقط کلامده تشبیه ومجاز وکنایه بولنور ایسه انلرك دخی حقیله ایراد اولنمسی لازم اولوب بو ایسه فن بیان ایله معلوم اولور .

چونکه طرق ادای مراد اوچدر . حقیقت مجاز کنایه در . حقیقت موضوع لهنده مستعمل اولان لفظدر . مجاز موضوع لهی اولان معنانك اراده سی جائز اولمیوب دیکر بر معناده مستعمل اولان لفظدر . کنایه اول لفظدرکه موضوع لهی اولان معنانك اراده سنه بر مانع اولمدیغی حالده اندن دیکر بر معنی اراده اولنور .

ساده جه ودوزجه حقیقت وجهله مقتضای حاله مطابق اوله رق ایراد اولنمسان کلام بلیغ اولور وفن بیانه تعلق ایدر جهتی اولماز . امابعض مخیلات ایله کلامی رنکین ایتمك ایچون بعض تشبیهات کتور یلور ایسه قواعد بیانیه یه توفیق لازم کلور . تشبیهاتده نیجه لطائف ونکت بیانیه بولنور . وتشبیه بر نوع کنایه قبیلندن عداولنور . مثلا فلانك یوزی بدر کبیدر دینلدکده اکرچه بو لفظلر

موضوع لهنده مستعمل ایسه‌ده مفهوم وضعیسی مراد
اولمیوب بلکه یوزی پك کوزل وغایت لطیف معناسی
اراده اولنور . کنایات ومجازات ایسه هپ بومثللو
نکت ولطائفه مبتنیدر .

الحاصل معنای حقیقیدن بشقه برمعنی اراده اولندیغی
حالده کیفیت دلالتك اصولنه رعایت اولنمق لازم اولوب
بودخی فن بیان ایله بیلنور .

وفن بیانجه معانئ حقیقیه معانئ اول وتشبیه وکنایه
ومجازات ایله اراده اولنان معنالر معانئ ثوانی عداولنور .
بناء علی ذلك بعض علمای عربیه بلاغتی متکلمك تأدیهٔ
معناده خواص تراکیبك حقنی ایفا وانواع تشبیه ومجاز
وکنایه‌یی حقیله ایراد ایده بیله‌جك حده بالغ اولمسیدر
دیو تعریف ایلمشدر .

تفصیلات سابقه‌دن آکلاشلدی که فصاحت ایله بلاغت
بیننده عموم وخصوص مطلق واردر . هر بلیغ فصیحدر
اما هر فصیحك بلیغ اولمسی لازم کلمز . نیجه فصیح
ادملر واردر که سوزی مقتضای حاله تطبیق ایتمیوب زائد
وناقص وصدددن خارج سوزلر سویلدکلری جهتله انلره
بلیغ دنیلمز .

بروجه مشروح کلامك حسن ذاتیسی بلاغتیدر . وارتفاع

شان واعتباری بلاغتی حسبیله‌در • سجع وجناس کبی صنایع بدیعیه دخی تزیینات قبیلندن اولوب کلام بلیغه حسن عارضی کتورر • اماحسن ذاتیسی یعنی بلاغتی اولمیان کلامی صنایع بدیعیه ایله تزیین ایتمك برچرکینه حلی کرانبها طاقق کبیدر •

اسلاف ادبا بلاغته زیاده اعتناایدوب صنایع بدیعیه‌یه یك اوقدر اعتنا ایتمزلردی • متأخرین بونلره زیاده اهمیت ویردی • وصکره‌لری بلاغتجه قوت ومهارت ازالدقچه صنایع بدیعیه‌یه لزومندن زیاده اعتنا ایدیلور اولدی • اشعارومنشأتمز هپ طاتسز طوزسز صنایع بدیعیه ایله طولدی • بوکاسبب دخی ادبامزك میدان بلاغتده‌راجل اولملریدرکه قصورلرینی ستر ایچون کلاملرینی تزیینات بدیعیه‌یه بوغارلر • بو بیچاره‌لر ظن ایدرلرکه صنایع بدیعیه نقدر چوق اولور ایسه کلام اوقدر کوزل اولور اسلاف ادبا ایسه دیمشلر درکه صنایع بدیعیه یوزده‌کی بنلر کبیدر • برایکی اولور ایسه کلامه حسن ویرر چوق اولورایسه قبیح اولور •

وبرده لفظ معنایه تابع اولمق لازم کلور ایکن نیجه منشیلر عکسنی التزام ایله سجع بولمق ایچون تکلف ومعنایی محسنات لفظیه‌یه فدا ایدرك بلاغت کلامه خلل کتوررلر •

قالدی که کلام مسجع شعرکبی خیالی ومصنوع حکایاته واخوانیاته یعنی اخوان ویاران ارەسندە تعاطی اولنان مراسلاته یاقیشور • اماعلوم وفنونه دائر اولان کتب ورسائل وفرمانلر وعمومه خطابا یازیلان اوامر سلطانیه وسائر محررات رسمیه وصکوك شرعیه وقانونیه هپ ترسیل یولنده یازلملیدر •

چونکه علوم وفنونه دائر اولان کتب ورسائلده مقصد انجق مسائلی اك واضح یولده تعلیم و تفهیم اولدیغندن بونلرده تزیینات لفظیه یاقشماز وسجع برنوع تکلف دیمك اولدیغندن علو جناب سلطنت آندن ابایدر • صکوکده ایسه قواعد شرعیه وقانونیەنك مقتضاسی نه ایسه انی عینیله یازمق لازم کلور • زیاده ونقصانی قبول ایتمز بودخی کلام مسجعه الویرمز • بناءعلی ذلك بونلرده سجع مکروهدر مکرکه طبیعتیله برسجع دوشمش اوله • منشیان وکتابمز ایسه بروقتدنبرو شاهراه بلاغتی اونوتدیلر محررات رسمیەدە هپ طریق تسجیعی التزام ایتدیلر بناءعلیه سلطانیات ایله اخوانیاتك اصول سبك عبارەلری بربرندن تفریق ایدلمز اولدی • و بو سجع مراقی محکمەلره دخی سرایت ایدوب بو جهتله نیجه حجج شرعیەنك اصول صکی

بوزلدی . اشته بو حاللر لسانمزك بلاغتجه كیرو قالمسنه سبب اولمشدر .

لاحقه

كلام . برنسبت تامه یه دلالت ایدن جمله‌در . شویله كه برحال و صفت برشیئه نسبت اولنور و مخاطب اندن فائدهٔ تامه حاصل ایدوب انك اوزرینه سكوت ایتمك صحیح اولور . ایشته او نسبته اسناد و طرفیندن برنجیسنه مسندالیه و ایكنجیسنه مسند دنیلور .

و كلامك مدلولی اولان اشبو نسبتك خارجده مطابق یاغیر مطابق اوله‌جغی برنسبت وار ایسه اول كلامه خبر و جملهٔ خبریه دنیلور .

مثلا (خواجه افندی مكتبده‌در) كلامی برخبر دركه خواجه فی الواقع مكتبده ایسه بو كلامك مدلولی اولان نسبت خبریه اكا مطابق اولور و دكل ایسه مطابق اولماز .
واكر اویله برنسبت خارجیه بولنماز ایسه انشا و جملهٔ انشائیه دنیلور .

مثلا كلسون و كلسیدی كبی طلب و تمنی فعللرینك مدلوللری اولان نسبتدن قطع نظر ایله خارجده بشقه برنسبت یوقدر . صیغ عقددن اولان آلدم و صاتدم فعللری دخی انشا اولوب اكرچه بونلرك مدلولی اولان نسبتلردن بشقه

خارجده دخی نسبتلر وار ایسه‌ده بو نسبت خارجیه‌لر اول صیغه‌لر ایله ایجاد اولنور یوخسه انلرك مدلوللری اولان نسبتلرك مطابق اولوب اولمیه جغی نسبت خارجیه دکللردر ۰ امادون فلان مالی صاتدم دنیلدکده دون واقع اولان عقد بیعی حکایه دیمك اوله‌رق خبر اولور ودون او یله برعقد بیع واقع اولمش ایسه بو خبرك مدلولی اولان نسبت اکا مطابق واکر واقع اولمامش ایسه غیر مطابق اولور ۰ کذلك صاتارم یاصاتیورم ویاخود صاته‌جغم صیغه‌لری اخبار اولمغله بونلرك مضمونی اولان نسبت ذهنیه‌دن بشقه زمان حالده یا مستقبلده برعقد بیع بولنمق لازمکلور ۰ نسبت خبریه‌که برشی واقعدر یاخود واقع دکلدر یعنی برشی دیکر شیئه ثابتدر یاخود ثابت دکلدر دیمکدر بو نسبت اکر نسبت خارجیه‌یه مطابق ایسه صادق ودکل ایسه کاذب دنیلور ۰ بناءعلیه خبر صدق وکذبه محتمل اولان کلامدر دیو تعریف اولنور ۰

و نسبت خبریه‌نك ایکی جهتی‌که وقوع ولا وقوعدر اکر عقل بوجهتلردن برینی ترجیحا تصدیق ایلر ایسه ظن و اکر خلافنی تجویز ایتمیه‌رك جزم ایلر ایسه یقین تسمیه اولنور ۰ وخبر اکر ظنی مفیداولور ایسه قضیهٔ ظنیه و یقینی مفید اولور ایسه قضیهٔ یقینیه دنیلور ۰

قضیهٔ ظنیه قرائن و اماراتدن مأخـوذ اولان قضیه‌درکه عقل انی ظن غالبه مبنی حکم ایلر ایسـه‌ده نقیضنی دخی تجویز ایلر . بوجهتله ظنیاتك جمله‌سی نظریدر . اما قضیهٔ یقینیه یا بدیهیه و یاخود نظریه‌در .

نظریه عقلك بر دلیل ایله تصـدیق ایلدیکی قضیه‌درکه دلیلنك مقدماتی هپ یقینیاتدن ایسه یقینیه والا ظنیه‌در . مثلا کیجه قرا کلقده طولاشـان برشخص حقنده بو آدم خرسزدر زیرا کیجه قرا کلقده طولاشیور بویله قرا کلقده طولاشـان کیمسه ایسـه خرسزدر دنیلدکده عقل اول شخصك خرسز اولدیغنه حکم ایلر ایسـه‌ده نقیضنی دخی تجویز ایلرچونکه قرا کلقده طولاشمسی برسبب فوق العاده‌یه مبنی اولمق دخی عقلا محتملـدر بو جهتله دلیل ظنی اولمغله اول قضیه دخی ظنیه‌در .

اما بر مثلثك اوچ زاویه‌سی ایکی قائمـه‌یه مساویدر قضیهٔ نظریه‌سنی اثبـات ایدن برهان هندسـینك مقدماتی هپ یقینیاتدن اولمغله بو قضیهٔ نظریه دخی قضیهٔ یقینیه‌در .

قضیهٔ بدیهیه دلیل ایله اثبـاته محتـاج اولمقسزین عقلك جزما حکم و تصـدیق ایلـدیکی قضیه‌درکه ایکی قسمـه منقسمدر . بری بدیهیهٔ عقلیه و دیکری بدیهیهٔ حسیه‌در . بدیهیهٔ عقلیه اول قضیه‌درکه عقل انك تصدیقنده خارجه

دانشمامز وحواسك توسط و اعانه‌سنه محتاج اولمز بلکه مجرد موضوع ومحمولنی تصور ایدیجك بینلرنده‌کی نسبت حکمیه‌یی جزما تصدیق ایدیور . بونلره علوم متعارفه دنیلور .

مثلا کل جزئندن بیوکدر . کل مجموع اجزاسنه مساویدر . برمقداره مساوی اولان مقدارلر متساویدر . دائره مربع دکلدر . بر ایکینك یاریسیدر . بر اوچ دکلدر . اوچ براوله‌ماز . برشی کندندن بشقه برشی اوله‌ماز . قضیه‌لری کبی .

قدما بدیهیات عقلیه‌یی ایکی قسمه یعنی اولیات وفطریاته تقسیم ایدرلر . شویله‌که اولیات اول قضیه‌لردرکه مجرد طرفینی تصور ایله عقل انلرك بیننده‌کی نسبت حکمیه‌یی جزما تصدیق ایلر بالاده مذکور اولان علوم متعارفه کبی . وفطریات اول قضیه‌لردرکه عقل انلرك طرفینی تصور ایدرکن ذهنده حاضر اولان برحدوسط واسطه‌سیله نسبت حکمیه‌یی جزما تصدیق ایلر . درت چفتدر قضیه‌سی کبی که درت وچفت مفهوملرینی تصور ایدن کیمسه متساوی بینه منقسم اولمق مفهومنی دخی برابر تصور ایدرودرت متساوی بینه منقسمدر ومتساوی بینه منقسم اولان هرشی چفتدر دیو ذهنده

طبیعی ترتب وتشکل ایدن قیاس خفی ایله دردك چفت اولدیغنه حکم ایدر دیرلر .

حالبوکه برایکینك یاریسیدر قضیه سنده دخی اویله بر حد وسط بولنور . بونی اولیاتدن وانی فطریاتدن عد ایتملك تحکمدر دیو اعتراض وارد اولور فقط مثالده مناقشه اولنماز مرام انجق ایضاح ماده‌در . بو قیاس خفی ایسه بونده اندن دها واضح صورتده ذهنه لایح اولور . بناء علیه بو اولیاته واوفطریاته مثال کتورلمشدر دنیله بیلور . و بو بحثی نظر تدقیقدن کچور دیکمزده کوررزکه دیکر بدیهیات سابقه‌ده دخی بویله بر قیاس خفی بولنور . مثلا اجتماع نقیضین محالدر دیدیکمزده نقیضلر مجتمع اولسه بر شی کندندن بشقه برشی اولمق وبو تقدیرجه دخی برشی هم وار هم یوق اولمق لازم کلور دیو ذهنده طبیعی قیاس خفیلر تشکل ایدر . بونلره تنبیه دنیلورکه حقیقت حالده قیاس ودلیل اولمیوب بلکه دلیله بکزر برطاقم ایضاحاتدن عبارتدرلر .

چونکه علوم متعارفه برطاقم بدیهیات متداخله‌درکه یکدیکرینی ایضاح ایلر وجمله‌سی بر بدیهیهٔ اساسیه‌یه طیانورکه (برشی هم واقع هم غیر واقع اوله ماز) یعنی هم وار هم یوق اوله‌ماز قضیهٔ بدیهیه سیدر .

بو بديهيهٔ اساسيه دن بش بديهيهٔ عموميه تولد ايدركه (واقع واقعدر) و (غير واقع غير واقعدر)و (واقع اولان غير واقع دكلدر) و (غيرواقع اولان واقع دكلدر) قضيه لريله (برشى ياواقعدر ياغير واقعدر) قضيه سيدر • (واقع واقعدر) وارايسه واردر (غير واقع غير واقعدر) يوق ايسه يوقدر ديمك اولهرق بوايكيسى موجبه لرك مرجعيدر و (واقع اولان غير واقع دكلدر) وارايسه يوق اولهماز و (غيرواقع اولان واقع دكلدر) يوق ايسه وار اولهماز ديمك اولهرق بوايكيسى دخى سالبه لرك مرجعيدر • و (بر شى يا واقعدر ياغير واقعدر) واردر يايوقدر ديمك اولهرق هم صادق وهم كاذب برقضيه نك ممكن الوجود اولمديغنى افاده ايلرو شرطيات منفصله يه مرجع اولور • بنـاء على ذلك سالف الذكر بديهيهٔ اساسيه بالجمله علوم متعارفه نك معيارى ديمك اولور • ايشـته اوليـات ديمكه شـايان انجق بو بديهيهٔ اساسيه ايله اندن تولدايدن بديهيـات عموميهٔ خمسه در • ديكر بديهيـات عقليه ده درجه درجه دليله بكزر تنبيهلر بولنور •

امابديهيات حسيه • مشاهدات حدسيات • مجربات متواتراتدر مشاهدات اول قضيه لردركه مجرد حس ايله جزما تصديق

اولنور . آتش یاقیجیدر قار صوغوقدر تیمور یموشاق دکلدر . قضیه‌لری کبی .

حدسیات . اول قضیه‌لردرکه بعض مشاهدات اوزرینه حدس ایله دفعة یعنی سنوحات قبیلندن اوله‌رق ذهنده حاصل اولان قیاس خفی واسطه‌سیله عقل انلری جزما تصدیق ایلر . قمرك ضیاسی کونشدن مستفاددر قضیه‌سی کبی‌که قمرك کونشه نسبتله اوضاعی تبدل ایتدکجه تشکلات نورانیه سنڭ اختلافی مشاهده اولنیجق اکر قمرك نوری کونشدن منعکس ومستفاد اولمسه اوضاعی تبدل ایتدکجه تشکلات نورانیه‌سی مختلف اولمز ایدی دیو دفعة قلبه سنوح ایدن قیاس خفی واسطه‌سیله عقل اول قضیه‌یی جزما تصدیق ایلر .

مجربات . اول قضیه‌لردرکه تکرر مشاهده ایله عقل انلری جزما تصدیق ایلر . (مغمزیا مسهلدر) قضیه‌سی کبی‌که لدی التجربه هر نه زمان مغمزیا ایچلسه اسهال ایلدیکی کوریلنجه عقل انك مسهل اولدیغنی جزما تصدیق ایدر .

متواترات . اول قضیه‌لردرکه انلری کذب اوزرینه اتفاقلری عقلا محال اولان جم غفیر خبر ویرمکله جزما تصدیق اولنورلر . مکه وبغدادی کورمدین موجود اولدقلرینی تصدیق ایتمك کبی .

بدیهیات عقلیه‌ده حکم انجق موجود ذهنی ومفروض اوزرینه اولوب موجود خارجی ومحقق اوزرینه دکلدر . مثلا دائره مربع دکلدر دیدیکمزده دائره‌نك خارجده موجود اولوب اولماسی ارانمیوب دائره موجود اولسون اولمسون موجود اولدیغی تقدیرده مربع دکلدر دیمك اولور . بناء علیه بدیهیات عقلیه‌ده محمولك موضوع ایله اتحادی یاخود عدم اتحادی عقلا ضروریدر . نقیضلری محال عقلیدر .

امابدیهیات حسیه‌ده حکم موجود خارجی اوزرینه اولوب محمولك موضوعه ثبوتی بویله ضروری دکلدر عقلا استثنا قبول ایده‌بیلور . کلیتلری ملاحظه کوتورر . بوجهتله نقیضلری محال عادیدر . چونکه مشاهداتده غلط وخطا احتمالی واردر . مثلا برپارچه‌سی صوایچنده بولنان دکنك قیریق کبی کورینور . بوایسه غلط حس بصردر . بناء علی ذلك مشاهداتده نظرهٔ اولایه الدانمیوب حقیقت حالی تحری وتحقیق ایتمك لازم کلور . حالبوکه بالذات مشاهد اولان شیلرده بویله غلط وخطا احتمالی اولیجق تجربه واسطه‌سیله مشاهداتدن مأخوذ ومنتزع اولان قضایای کلیه‌یی کافهٔ احتمالات عقلیه‌دن قورتارمق مشکلدر . مثلا مغنزیانك مسهل اولدیغی

مجزوم ایکن بعض موانع حیلولتیله حکمی تخلف ایتمك عقلا ممکندر ·

براهین حسابیه وهندسیه هپ علوم متعارفه یه مستند اولوب بدیهیات حسیه ایله مخلوط اولماز · بناء علیه پرکار ایله مساحه ایدرك برمسئله نك اثباتی قبول اولنماز · زیرا پرکارك عمل واستعمالنده عقلا غلط وخطا احتمالی واردر · بوجهتله مسائل حسابیه وهندسیه اصلا محل شبهه وتردد اوله ماز ·

اما حکمت طبیعیه برهانلری بدیهیات خارجیه ایله مخلوطدر · بوجهتله انلر براهین هندسیه قوتنده دکللردر ·

و بعض قضایای نظریه واردرکه انلری جمله ناس و یاخود برطائفه تصدیق واعتراف ایتمکله اثباته محتاج اولمازلر بونلره مشهورات دنیلور · عدل حسندر · ظلم قبیحدر · فقرایه باقق لازمدر · قضیه لری کبی که بونلر جمله ناس بیننده مشهوردر · وحیوان بوغازلامق قبیحدر · قضیه سی کبی که هندلولر بیننده معروفدر ·

بعضا شهرت برمرتبه یه واررکه علوم متعارفه به ملتبس ومشتبه اولور · و بینلری شو وجهله فرق اولنورکه انسان کندوسنی عقلنك خارجنده اولان جمیع اموردن خالی فرض ایتدکده مجرد عقلیله علوم متعارفه یی قطعیا

تصـديق ايلر اما مشهوراتى بو وجهله تصـديق ايلز ٠ بوقضـيه‌لرك شـهرتى مصلحت عامـه‌يه ياخود مروئت انسـانيه‌يه مبنيدر و ياخود عادات واداب وشرايعـك مقتضاسيدر ٠ بوجهتله چوغى مقبولاته داخل اولور ٠ مقبولات ٠ انبيـاء عظام واعزهٔ كرام كبى بيوك ذاتلردن مروى اولان كلاملردر ٠

وهرنه وجهله اولور ايســه اولسون مخـاطبك اعتراف كرده‌سى اولان قضيه‌لره مسلمـات دنيلور ٠ متكلمك كرك مصدقى اولسون وكرك اولمسون ٠

مخيـلات دنيلور برطـاقم قضيـه‌لر دخى واردركه كاذب اولدقلرى معلوم ايكن مجرد ترغيب ياتنفير ايچون استعمال اولنورلر ٠ باده‌ياقوت سياله‌در ٠ بال برنوع قوصموقدر ٠ قضيه‌لرى كبى ٠

بونلردن بشـقه برده وهميـات دنيلور قضيه‌لر واردركه قوهٔ واهمه‌نك عقلياتده محسوساته قياساً اختراع ايلديكى قضـاياى كاذبه در ٠ نته‌كيم هرجسمك مكانى اولديغنـه قياسـا هرموجودك مكانى واردر ديو حكم ايتمسى كبى ٠ بردليلك ايرادندن غرض تحصيل يقين ايسـه هپ مقدمات يقينيه‌دن تركيب اولنور و برهان تسميه قيلنور ٠

برهانلر هپ يقينى مفيد اولور ٠ فقط بروجه بالابديهيات

خارجیه ایله مخلوط اولنلردن ایسه براهین هندسیه کبی
هپ بدیهیات عقلیه یه مستند اولنلر دها اقوا واجلادر ٠
وغرض اکر مجرد مخاطبی اسکات و براهینی ادراکدن
عاجز اولنلری اقناع ایسه جدل تسمیه اولنور ٠ بونده
نفس الامره ملتزم اولمیوب مقدمه لرینك عند المخاطب
مسلم اولمسی کافیدر ٠ بناء علیه دلیل جدلی مشهورات
ومسلماتدن ترکیب اولنور ٠ و بونلرك ایچنده مقدمات
یقینیه بولنسه بیله مجرد مخاطبك عندنده مسلم اولدیغی
جهتله قوللانیلور ٠ اخره تعدی ایدن کمسنه یی ظلم قبیحدر
دیو اقناع ایتمك وحضرت عیسی علیه السلامك باباسز
اولدیغنی انکار واستبعاد ایدن بر یهودی یی حضرت آدم
علیه السلامك هم باباسز وهم اناسز اولدیغی بیانیله اسکات
ایتمك کبی ٠

وغرض اکر ناسه وعظ ونصیحت ایسه خطابه دنیلور ٠
ومقبولات وظنیاتدن مرکب اولور ٠ واعظ وخطیبلرك
نطقلری کبی ٠ خطابتك ناسه حسن تأثیری اولمق حسبیله
فوائد عظیمه سی واردر ٠

وغرض اکر قوهٔ نطقیه ایله ترغیب یا تنفیر یولنده مخاطبك
ذهننده بر تأثر حاصل ایتمك ایسه مخیلاتدن ترکیب اولنور ٠
واهل منطق اصطلاحنجه شعر دنیلور کرك منظوم

اولسون و كركث منثور اولسون . اما علمای عربيه
اصطلاحنجه شعرك موزون ومقفا اولمسى لازمدر موزون
و مقفا اولمديغى حالده مخيل اولسه بيله شعر ديلميوب
نثر دنيلور . و بويله مخيلاتدن مركب اولان نثرلرده
اكثريا سجع وجناس كبى صنايع بديعيه يه رعايت اولنور .
وهمياته كانجه متكلم اكر بونلرى عن اعتقاد درميان
ايلر ايسه انلردن مركب اولان دليله سفسطه دنيلور .
وا.كر مجرد مخاطبى تغليط ايچون سويلر ايسه انلردن
مركب اولان دليله مغالطه دنيلور .
بو بحثلر علم منطق مسائلندن اولمغله تفصيلنى ايستيانلر
معيار سداد نام رسالهمزه مراجعت ايلسون .
مغالطه مذمومدر . سفسطه ايسه جهل مركب ديمك
اولديغى جهتله اندن تخليص نفس ايتمك چارهسنه باقليدر .
مخيلات . تشبيه ومجاز و كنايه قبيلندن اولمغله علم بيانه
عائد مسائلدندر .
خطابهنك ناسه حسن تأثير حاصل ايتمسى ايچون هر
فقرهسنك مقتضاى حاله تطبيقى لازمدر . واكثريا ترسيل
يولنده ايراد اولنوب سجع التزام اولنماز .
جدلده يقينيات ارانماز . برهانده ظنيات قبول اولنمز
بلكه مبحثك ايجابنه كوره يقينياتك نوعنه دخى دقت اولنمق

لازم كلور . مثلا حكمت طبيعيه دليللرنده بديهيات حسيه يه استناد اولنور . اما براهين هندسيه نك كافة علوم متعارفه يه مستند اولمسى لازمدر . برهان هندسى ايله برمسئله اثبات اولنه جق يرده پركار ايله اثباته چيقشيلور ايسه صدددن چيقلمش اولور .

چوق دفعه دليللرك بعض مقدماتى طى اولنوب بودخى فن معانينك ايجاز بحثنه دائر اولان مسائلدندر .

علم منطق . مجرد افكارك ميزانى اولمق حسبيله علوم لسانيه دن دكلدر . اما علم بلاغت مزاياى كلامك كيفيت افاده سندن وطرق اداسندن وكلام بليغك وجوه تحسيننده باحث اولمغله علوم لسانيه دندر . ديباجه ده اشعار اولنديغى اوزره بو رساله اوچ بابه منقسمدر .

باب اول . كلامك مقتضاى حاله تطبيقى كيفيتنى بيلديرر .

باب ثانى . تشبيه ومجاز وكنايه دن بحث ايدر .

باب ثالث . صنايع بديعيه يى تعريف ايلر .

﴿ باب اول ﴾

(كلامك مقتضاى حاله مطابقتى حقنده اولوب برمقدمه)
(ايله يدى فصلى مشتملدر)

مقدمه

تركيب ايكى قسمدر • قسم اول تركيب ناقص وقسم ثانى تركيب تامدر •

تركيب ناقص نسبت تركيبيه يى مفيد اولان تركيبدر • نته كيم كوله رك كلان افنديك اوشاغى عباره سنده كى حال تركيبى وتركيب وصفى وتركيب اضافى كبى •

تركيب تام نسبت تامه يى يعنى اسنادى مفيد اولان تركيبدركه بالاده بيان اولنديغى اوزره كلام تسميه اولنور • واكا جمله دخى دنيلور •

فقط جمله ايله كلام بيننده عموم وخصوص مطلق واردر شويله كه تركيبك متضمن اولديغى اسناد اكر مقصود بالذات ايسه ايكيسى مجتمع اولور • دكل ايسه يالكز جمله دنيلور كلام دنيلمز •

مثلا عدالت كوزلدر • تركيبى هم كلام وهم جمله در امافضولينك (اوماهيلركه دريا ايچره در دريايى بيلمزلر) مصرعى ايكى جمله يى متضمن بركلامدر • ومقصود بالذات

اولان اسـناد انجـق بیلمز فعلنك ماهیلره اسنادیدر ودریا ایچره‌در جمله‌سی ماهیلرك صفتی اوله‌رق اسنادی مقصود بالذات اولمدیغندن اکا کلام دنیلمز ．

کذلك فلان افندی مجلهٔ احکام عدلیه اوقور ایکن چوق چالیشـوردی ترکیبی ایکی جمـله‌دن مرکب برکلامدر ． ومقصود بالذات انجق چالشمق فعلنك مسند الیهه اسنادی اولوب مجله اوقور ایکن ترکیبی برجمـلهٔ حالیه اوله‌رق اسنادی مقصود بالذات دکلدر ．

و بعضا جمله‌لرمفرد ایله مأول ومفردلرکبی نسبت تقییدیه‌یی مفید اولور ． صیغهٔ صله کبی ．

کلامك اجزاسی عمده وفضله دیو ایکی قسمه تقسیم اولنور مسند الیه ایله مسند عمده‌در ． انلرك مضاف الیه وصفت کبی قیدلری ایله متممات جمله دخی فضله‌در ．

کلامك متضمن اولدیغی اسـناد دخی بالاده بیان اولندیغی اوزره خبروانشـا قسملرینه منقسمدر ． وکلمه‌لر یکدیکری اوزرینـه عطف اولندیغی کـبی جمله‌لر دخی بعضاً عطف ایله یکدیکرینه وصل و بعضاً یکدیکرندن فصل اولنور ． ولنکتهٔ سوز بعضا اوزون و بعضاًقیصه سویلنور ．

ایشته بوموادك هر بری انشاالله تعالی بشقه بشقه فصللرده بیان اولنه‌جقدر ．

﴿ فصل اول ﴾

(احوال مسند اليه بيا ننده در)

مسند اليه كلامك برنجى ركنيدر • برقاعده مسنداوزرينه تقديم اولنور •

و بعضاً قصر معناسنى افاده ايچون تأخير قيلنور • نته كيم اودر بوكا سبب دنيلوركه سبب انجق اودر ديمك اولور •

و بعضا وزن وقافيه ايچون تأخير ايديلور • (مصرع لمحرره) ياقشماز اهل كمال ووقاره فرط مزاح) كبى •

بعضا دخى قرينهٔ ظاهره يه مبنى مسند اليهك ذكرى عبث كوريله‌رك حذف اولنور •

نته كيم فلان آدم نصلدر ديو سؤال اولندقده مسند اليه حذف اولنه‌رق ايبدر ديو جواب ويريلور •

و بعضا مسند اليهك اسمنى مخاطبك بشقه سندن كتم ايتمك وياخود لدى الحاجه انكاره مجال اولمق كبى برنكته يه مبنى حذف اولنور •

نته كه برمجلسده حضاردن برى برذاتك ورودينه منتظر اولان كيمسه يه كلدى دير وسائر حضاردن كتم ايچون مسنداليهى ذكر ايتمز •

كذلك برمجلسده موضوع بحث اولان بركمسنه حقنده حضاردن برى فاسق وفاجردر ديوب لدى الحاجه بنم

مرادم اودكل ايدى بشقه سى ايدى ديه بيلمك ايچون مسند اليهى ذكر ايتمز •

وكذلك آوجيلردن برى برآهو كوردكده بوآهودر صيد ايديكز ديه جك يرده ضيق وقت حسبيله مسند اليهى حذف ايدرك آهودر دير •

مسند اليه برفعلك فاعلى اولوبده ذكرى ايستنلمديكى حالده معلوم صيغه سى مجهول صيغه سنه تبديل اولنور •

نته كيم حيدودلر صلب اولندى دنيلور چونكه مقصد اصلى حيدورلرك دفع مضرتى اولديغندن صلب ايدنلرك ذكرينه حاجت كورلميوب مجهول صيغه سيله ايراد اولنور •

وبعضا قرينه پك ظاهر اولديغى حالده مسند اليهه تعظيم يا اسميله تبرك وياخود تلذذ كبى برنكته يه مبنى ذكرى التزام اولنور •

مثلا ياوز سلطان سليم كيمدر دنيلدكده ياوز سلطان سليم برنجى خليفهٔ عثمانيدر دنيلور • وعبدالقاهر جرجانى كيمدر دنيلدكده عبدالقاهر جرجانى علم بلاغتك اماميدر دنيلور •

كذلك مجالس مصاحبت احباده متكلم اكثريا سوزى اوزاتمق ايستدكله مسند اليهك ذكرينى التزام ايلر •

وكذلك برشخصك استنطاقنده برامرى آتيده انكاره مجال

قالمامق اوزره سوزینی تسجیل ایچون مسندالیهك ذکری التزام اولنور •

ضمیر فعلی ونسبیلر مسند الیهه دلالت ایتدکارندن متکلم ومخاطب صورتلرنده اکثر یا مسند الیه ذکر اولنماز نته کیم کلدم وکلورسین دنیلور •

(بیت لمحرره) بی وجودم چون نکاه امایرموار دیده ده ✻ سایهٔ بخت سیاه التنده بولدم رفعتی) دخی بوقبیلدندرکه بن بی وجودم و بن بولدم دیمکدر •

و بعضاً مسند الیهك شاننه اعتنا واهتمام ایچون ذکری التزام اولنور • نته کیم ایشته بن کلدم وایشته سن بویله یاپارسین دنیلور • (بیت لمحرره) سن کتور باری ستانبولدن حوادث ای صبا ✻ جانمه کارایتدی زیرا خارزارانتظار)
دخی بوقبیلدندر •

مسند الیهده اصل اولان معرفه اولمقدر • نته کیم فلان افندی یاخود اوافندی کلدی دنیلور •

و بعضاً نکره اولور • و بروجهله تخصیص اولنور • نته کیم بوکون برافندی کلدی یاخود سوز اکلار برآدم کلیور و یاخود بر محکمه محضری کلمش دنیلور •

و بعضاً آدات تعریف وتنکیردن عاری براسم عام اولور • انسان غافلدر دنیلدیکی کبی •

و بعضاً بر اسمك بعض افرادينه دلالت ياخود كافهٔ افرادينى احاطه واستغراق ايچون اولنه آدات سور كتور يلور • نته كيم بعض ناس ناكس اولور دنيلديكى كبى •

استغراق ايكى قسمدر • حقيقى وعرفيدر • استغراق حقيقى لفظك بحسب اللغه شامل اولدبغى جميع افرادى احاطه در • هركس كندو فائده‌سنى ارار قضيه‌سنده اولديغى كبى • استغراق عرفى بحسب العرف لفظدن منفهم اولان افرادى احاطه‌در • نته كيم هرقيوجى بو الماسى كوردى دنيلور كه بلده‌مز قيوجيلرينك هر برى كوردى ديمك اولور • ضميرلر واسم اشارتلر ايله علملر يعنى اسم خاصلر هپ معرفه‌در •

واسم عامك اولنه او كتور يلور ايسه معرفه و بر كتور يلور ايسه نكره اولور • مثلا اوشى واوذات معرفه‌و برشى و برذات نكره‌در •

و بعضاً او يرينه معهود لفظى كتور يلور • معهود خوانده كبى كه سنك بيلديكك خوانده ديمك اولور • واسم عام معرفه‌يه اضافتله معرفه اولور • ونكره‌يه اضافت ايله تخصيص اولنور • مثلا فلان افنديـنك خزينه دارى معرفه و بر افنديـنك خزينه دارى نكرهٔ مخصصه‌در •

تعريف وتنكيرك اسبابنه كلنجه • مسندالیهك ضمیر اوله‌رق ایراد اولنمسی مقامك تكلم یاخطاب و یاغیبت موقعی اولمسنه مبنیدر •

شویله‌كه مفردمتكلم ایسه بن وجمع متكلم ایسه بز ومفرد مخاطب ایسه سن وجمع مخاطب ایسه سزدینلور •

اماغائب صورتنده ضمیر غائب یااسم اشارت و یاخود اسم خاص و یااسم عام كتوریلور •

ضمیر غائب انجق ذكری سبق ایتدیكی تقدیرجه ایراد اولنور • نته‌كیم اوجه اسمی سویلنمش اولان كیمسه حقنده او دینلور •

واسم اشارت اوله‌رق ایراد اولنمسی حاضر ومشاهد اولدیغی تقدیرجه‌در •

بودخی انی اكمل وجه اوزره تمییز ایچوندر • نته‌كیم محكمه‌ده حاضر اولان مدعی ومدعابه اشارت ایله شومال بوآدمكدر دیوشهادت اولنور •

وبعضاً تعظیم یاتحقیر و یاترحم ایچون اولور • نته‌كیم تعظیم مقامنده فلان محاربه‌یی ایشته بوقوماندان قازاندی دنیلور • وتحقیر مقامنده شوحریفمی بزمله بحث ایده‌جك دنیلور وترحم مقامند بوبیچاره نلر چكدی دنیلور •

و بعضاً مسند الیه متكلم ایله مخاطب بیننده معلوم

اولدیغندن اودیو تعریف اولنور • نته کیم ورودینه انتظار اولنسان برآدم حقنده اوآدم کلدی دنیلور • وبونده دخی تعظیم وتبرك وتحقیر کبی معنالر قصد اولنور • نته که اوذات یاخود اوذات شریف کلدی ویاخود اوحریف کلیور دنیلور •

مسند الیهك علمیتله تعریفی یعنی اسم خاص اوله‌رق ایراد اولنمسی انی دفعة بعینه یعنی جمیع مشخصاتیله سامعك ذهننه کتوریو یرمك ایچوندر •

ومدح وذمی مشعر اولان لقبلردن بعضاً مدح وذم دخی قصد اولنور • نته‌کیم ابوالخیر افندی خیری سور برذاتدر وقره‌چلبی غداردر دنیلور •

واضافتی بروجه بالاتعریف یاتخصیص ایچوندر • وبعضاً تعظیمی یاتحقیری مشعر اولور • فلان پاشانك اوغلی ومحله بکچیسنك اوغلی کبی • بعضا دخی مجرد تشریف ایچون اولور • بیت‌الله کبی •

قاعدهٔ ترکیه اوزره مضاف‌الیه دائما مضاف اوزرینه تقدیم اولنور فقط بعضا وزن ایچون تأخیر قیلنور (ایاغندن بو بزمك ال چکوب دور اولمامز یکدر) مصرعنده اولدیغی کبی •

امامسندالیهك تنکیری وحدت ایچوندر • برکشی کلیور

دنیلدیکی کبی • و بعضا تفخیم یاتصغیری مشعر اولور • نته‌کیم اکا برحال اولدی دنیلورکه بیوك حال اولدی دیمك اولور • وانك برسوزی‌سنی احیا ایدر دنیلور وکچوك سوزی اراده اولنور •

سیاق نفیده نکره عمومی افاده ایدر • مثلا جیبمده برپاره یوقدر جمله‌سی قضیهٔ سالبهٔ کلیه‌در • و بعضا مؤکداوله‌رق هیچ بر دنیلور •

چونکه کلامده مسندك مسندالیهه ثبوتندن فضله هرنه درلو قید بولنور ایسه مناط حکم وغرض اصلی اودر • بوجهتله نفی دخی قیدده توجه ایدر • بناء علیه هرکس کندو فائده‌سنی ارار جمله‌سی قضیهٔ موجبهٔ کلیه اولدیغی حالده هرکس ناکس دکلدر جمله‌سی رفع ایجاب کلی قبیلندن اوله‌رق قضیهٔ سالبهٔ جزئیه‌در •

تعریف وتنکیردن عاری اولان اسم‌عامدن بعضا ماهیت مجرده قصد اولنور • طول وعرض وعمق اولان شیدر دیو تعریف اولنان مفهوم جسم کبی •

و بعضا افراد مطلقه ضمننده تحقق مراد اولور • نته‌کیم انسان یرایچر دنیلدیکی کبی •

و بعضا قرینهٔ حالیه ایله فردمعین قصد اولنور • نته‌کیم اوشاغنی برمحله کوندروبده ورودینه منتظر اولان افندی‌یه

اوشاق كلدی دنیلدكده او اوشاق كلدی دیمك اولور . ینه بوقبیلدن اولەرق برافندی خدمتكارینه چانطه‌یی كتور دیو بده بینلرنده معلوم ومعین اولان چانطه‌یی مراد ایلر . شویله كه چانطه‌اكر میدانده‌ایسه شوچانطه‌یی كتور دیمش اولور واكر بشقه محلده ایسه مهود چانطه‌می كتور دیمش اولور .

مسند الیهك توصیفی بعضا مجرد تخصیص ایچون اولور . شاهدعادل . بیوك‌چانطه . اوزون بویلی آدم . توتونجی احمد افندی تركیبلری كبی .

و بعضا مجرد كشف وایضاح معنی ایچون اولور . طول وعرض‌وعمق اولان جسم‌دنیلدیكی كبی .

و بعضاً وصفدن مدح یاذم و یاترحم قصداولنور . درایتلو ذات . جاهل حریف . بیچاره ادم كبی .

صفت ایكی‌نوعدر . نوع اول وصف ذاتی یعنی موصوفك كندی صفتیدر . آنفـ الذكر مثاللرده اولدیغی كبی .

بومقامده بعضاً ضمیر وصفی قوللانیلور . اوده‌كی پازار چارشو یه او یماز مثلنده اولدیغی كبی .

و بعضاًدخی فرع فعل قوللانیلور . مكتوبی یازان . یازیلان مكتوب . ولی‌النعم تركیبلری و (روزكارك اوكنه دوشمیان آدم‌یور یلور) مصر عنده‌كی دوشمین‌آدم تركیبی كبی .

نوع ثانی وصف سببیدر • یعنی موصوفك کندو صفتی اولمیوب بلکه بر صفت اعتباریه‌در • بو دخی ایکی صنفدر •

صنف اول • برشیئ مضافنك وصفیله توصیف ایتمکدر • یوزی قاره اولان کیمسه ترکیبی کبی که قاره یوزك وصف ذاتیسی اولوب انك سببیله صاحبی دخی توصیف اولنور • صاچی اوزون اخلاقی کوزل ترکیبلری دخی بو قبیلدندر • بو مقامده فرع فعللر دخی قوللانیلور • صاچی‌قیرقلمش • قویروغی کسیك • مقطوع الذنب • ستوده صفات • ممدوح الشیم صفتلری کبی • (طالعی یاراولانك یارصارار یاره‌سنی) مصرعی دخی بو قبیلدندر •

صنف ثانی فاعلی متعلقات فعلدن برینك وصفیله توصیف ایتمکدر •

ایشته بو مقامده صیغهٔ صله استعمال اولنور • بیلدیکم ذات • عطیه و یردیکم افندی • اوروج طوتدیغمز وقت ترکیبلری کبی •

(بیت لمحرره) تجلی خانهٔ خولیاده قالدی جودتا انجق ❊ باقوب مرآت رخسارینه حیران اولدیغم یرلر ❊) دخی بو قبیلدندر •

ذکر اولنان اوچ صورتده دخی صفتلر بعضاً جمله اوله‌رق

فارسیدن مأخوذ اولان (که) اداتیله موصوفه ربط اولنور ٠

نتکیم (اوماهیلرکه دریا ایچره‌دردریایی بیلمزلر) مصرعنده (دریا ایچره‌در) ترکیبی انلر دریا ایچره‌در دیمك اوله‌رق ماهیلرك وصف ذاتیسی اولان برجمله اولوب که ایله ربط اولنمشدر ٠ و بوجملهٔ وصفیه‌نك معناسی دریاده‌کی ماهیلر یاخود دریاده اولان ماهیلر دینلمکله دخی ادا اولنه‌بیلور ٠ و (شهرشهیر استانبول که‌هواسی‌فوق‌العاده لطیفدر اهالیسی اونسبتده زکی وظریفدر) دیدیکمزده هواسی لطیف اولان استانبول اهالیسی ظریفدر دیمك اوله‌رق وصف سببینك صنف اولندن اولور ٠

وشهر شیرین استانبول که انی ابتدا (١٢٥٥) سنه‌سی اوائلنده کوردم الله‌دهاز یاده شن وآبادان ایلسون چوق صفاسنی سوردم) دیدیکمزده ابتدا فلان تاریخده کوردیکم استانبولك چوق صفاسنی سوردم دیمك اوله‌رق وصف سببینك صنف ثانیسندن اولور ٠

طویل الذیل اولان صفتلر اکثریا بواسلوب اوزره ترکیب اولنه‌رق که اداتیله موصوفلرینه ربط اولنورلر ٠

نته‌که ترکسینك (پادشاهلرکه وجود بهبودلری جود مصور وهمیشه کار وکردارلری بذل زروسیم وایثار تحف

وكهردر عندالتحقيق سكان هفت اقليمك جميع اعمار صدساله‌لرنده بذل ونثار ايتدكلرى مجموع اموال تخت نشينان سلطنتك برلحظه‌ده كهتر فقيره ايثار ايتدكلرى اندك عطيه‌لرينه برابر اولميوب فى‌نفس‌الامر اثار حسان احسان اول سعادتپناهلرك لازمهٔ شان سماحت نشانلرى اولديغندن آه) فقره‌سى وصف سببينك صنف اولندندر ٠

وينه تركسينك (شهر خوش آب وهوا يعنى ستانبول كه اكر ٭ طرحى كورسه بهشتى اونودردى آدم ٭ محط رحال قرار وبهانهٔ ملازمتله چندروز منزلكه كار بارمز اولدقده آه) فقره‌سنده‌كى خوش آب وهوا صفتى وصف سببينك صنف اولندن وكه اداتيله ربط اولنان جملهٔ شرطيه وصف سببينك صنف ثانيسندندر ٠

تركيب وصفيلر بروجه بالا تعريف وتنكيردن عارى اوله‌رق ايراد اولندقلرى كبى بعضاً دخى ادات تنكير يا تعريف ايله ايراد اولنورلر ٠

شويله‌كه ادات تنكير ايله ايراد اولندقلرى تقديرده اكر فارسى وعربى تركيبى ايسه ادات تنكير دائما تقديم اولنور براسب كرانبها ٠ برشاهد عادل تركيبلرى كبى ٠

واكر تركچه تركيب ايسه بعضاً ادات تنكير كذلك تقديم

اولنور • برکوزل آت • بروسعتلو خانه • و برسودیکك ذات ترکیبلری کبی •
و بعضاً وصفك شاننه اعتنا واهتمام ایچون ادات تنکیر تأخیر قلنور • کوزل برات • واسع برخانه • وسودیکك برذات ترکیبلری کبی •
ادات مبالغه ایله یاخود ادات تفضیل اولان دها لفظیله ایراد اولنان صفتلر دخی کذلك ادات تنکیر اوزرینه تقدیم اولنور پك کوزل برآت کتور • بوندن دها کوزل برآت ویر ترکیبلری کبی •
وادات تفضیل اولان اك لفظیله ایراد اولنان صفتلر دائما مهمل براغیلور • انلرك اك کوزلی بودر ترکیبی کبی •
وکه اداتیله ربط اولنان وصفلرده ادات تنکیر دائما تقدیم اولنور • مثلا برشیکه • برذاتکه • برکیسه‌که • دنیلور •
اما ادات تعریف اولان او هرحالده تقدیم اولنور • نته‌کیم اوشاهد عادل • اوکوزل آت • اوسودیکك ذات • اوشیکه اوذاتکه • دنیلور •
واو یرینه بعضاً اول یاخود شول کتوریلور • اول شاهد عادل • شول کوزل آت کبی •
و بعضاً ضمیر مبهم مسند الیه اولوب که اداتیله ربط اولنان برجمله ایله توصیف وتعریف ایدیلور اولکه واقع الحالدر

حضور عاليلرينه اعلام اولندی) عبارەسنده اولدیغی کبی •
بعضا دخی موصوف حذف اولنەرق صفتی اولان فرع
فعل انك مقامنه اقامه اولنور •
بو دخی اکثریا تعمیم ایچون اولور • نته کیم دنیایه
کلان کیدر دینلور که هرکیم اولور ایسه اولسون دیمك
اولور •
وبعضا مسند الیهك ذکری قبیح اولدیغی ایچون بویله
حذف ایله صفت انك مقامنه اقامه ایدیلور • یاخود شی
کبی برلفظ اعم کتور یلور نته کیم سبیلیندن چیقان نجسدر
یاخود چیقان شی نجسدر دنیلور •
مسند الیهك برمنوال مشروح فرع فعل یاصیغهٔ صله ویاخود
جمله ایله توصیف وتعریفی اکثریا مخاطبك عندنده بشقه
وجهله معلوم اولمدیغندن ناشی اولور • نته کیم دون فلان
یرده بزه سلام و یرن کیمسه عالم وفاضل برذاتدر دینلور که
مخاطبك عندنده اول کیمسەنك بشقه حالی معلوم اولمدیغندن
متکلم انی اولوجهله تعریف ایلر •
وبعضا حکمك سببنی مشعر اولور • تحصیل علم وهنر
ایدن مسعود اولور وایتمین خائب وخاسر قالور عباره سنده
اولدیغی کبی •
وبعضا برخطایی اقرار ایچون اولور • (کندو الملە

یاره کسوب ویردیکم قلم ❋ فتوای خون ناحقمی یازدی ابتدا) بیتنده اولدیغی کبی .

یاخود مخاطبك خطاسنی اخطار ایچون اولور . نته کیم دوست صاندیغك آدم باق سکا نلر یاپدی دنیلور .

بعضاً دخی دیکر نکته‌لر ملاحظه اولنور . مثلا برفنی بیلمیان آدم اوفندن بحث ایده بیلورمی دنیلدیکی صره ده فقه بیلمیان آدم فقهدن برکتاب یاپدی یا دنیلور وحکم خبرك تزییفی قصد اولنور .

مسند الیه بعضاً تأکید اولنور . نته کیم ستری بی برماهر درزینك دیکدیکنی افاده سیاقنده بوستری بی فلان درزی دیکدی دنیله‌جك اولسه شایدکه مجازا انك شاکردی دیکمش اولمق معناسنه حمل اولنه دیو مؤکد اوله‌رق فلان درزی کندو دیکدی دنیلور . کذلك فلان مکتبك طلبه‌سی کلدی دنیلسه اکثر طلبه مراد اولمق محتمل اولدیغندن مؤکد اوله‌رق فلان مکتبك طلبه‌سی کافة کلدی دنیلور .

بعضاً دخی مسند الیه مقامنده برلفظ ذکر اولنوب بعده اندن بدل اوله‌رق حقیقت حالده مسند الیه اولان اسم ذکر اولنور . نته کیم برادریکز علی افندی کلدی دنیلورکه مقصد اصلی علی افندینك کلدیکنی خبرویرمکدن عبارت اولدیغی حالده برادریکز لفظی توطئه اوله‌رق ذکر

اولندقدن صكره اسم خاصی ذکر اولنمشدر . (کوکلر اوغریسی بر یاربی امانم وار) مصرعی دخی بو قبیلدندر . و بعضاً بالعکس اصل مسند الیه ذکر اولندقدنصکر انی بیان وایضاح ایده جك براسم کتوریلور . نته کیم سودیککز فلان افندی کلدی دنیلورکه مقصد اصلی مخاطبك دوستی اولان برذاتك کلدیکنی اخبار اولوب انجق ایضاح ایچون الت طرفنده اسمی ایراد اولنور . و بعضاً مسند الیه یعنی ایله تفسیر اولنور . نته کیم دون واپور ایله کلان مأمور یعنی فلان افندی زکی برذاتدر دنیلور .

مسائل سابقه کلامی هپ مقتضای ظاهر حاله کوره ایراد ایلمك ایچون مرعی اولان قواعددرکه اول صورتلرده مقتضای حال ایله مقتضای ظاهر حال مجتمع اولور . وبعضاً مقتضای حال بشقه اولمغله ظاهرك مقتضاسی ترك اولنور . شویله که بعضا متکلمك عظمت شانه مبنی ضمیر مفرد متکلم یرنده ضمیر جمع قوللانیلور . نته کیم فرمانلرده بن یرنده بز دنیلور .

و بعضاً متکلم کندوسندن برشخص تجرید ایله اکا یعنی کندو کندویه خطاب ایلر . بوکا تجرید دنیلور . فهیم افندینك (خواهشك واردر قبای جاه واقباله فهیم * بن

سنی تحقیر ایچـون کیدم ملامت جبه‌سن) بیتنده اولدیغی کبی .

بومقـامده شعرای فارس وروم اکثریا کندو کوکللرینی شخص اخرفرض ایدرك اکاخطاب ایدرلر (بیت‌لمحرره) ندن‌اولدك بوقدر یأسله نالان کوکل ✲ یوقمی عالمده‌سنك دردیکه درمان کوکل) کبی .

وتواضع وهضم نفس ومخاطبـه تعظیم ایچـون متکلم کندوسندن براسم ایله تعبیرایلر . نتـه‌کیم بنده‌کز یاخود داعیـکز ویاخود بوفقیر ویا بوعبـد عاجز دینلور .

وبعضاً مخاطبی تهدید ایچـون ضمیر مفرد متکلم یرنده اسم قوللانیلور . نته‌کیم قوماندان برعسکره قوماندان سـکا بویله‌امر ایدر دیوب امره مخـالفت ایدرسـه‌نك قانون عسکریجه جزا کوررسـین دیوانی اخافه وتحذیر ایلمش اولور .

وبعضـا تعریض ایچون خطـاب مقـامنده ضمـیر متکلم قوللانیلور . نته‌کیم درسـنه چالشمیان برچلبی‌یه نازکان نصیحت ایچـون خیرخواهلرندن بری سن نیچون بویله تنبللك ایدیورسـین دیه‌جك یرده بن نیچون بویله تنبللك ایدیورم بنم حالم‌نه‌یه منجر اوله‌جق دیر وانك تقصیرینی کندوسـنه عزوایلر .

واکثریا مخاطبه تعظیم واحترام ایچون ضمیر جمع مخاطب قوللانیلور . وسن یرنده‌سز دینلور . ودها زیاده تعظیم قصد اولنور ایسه ضمیر مفرد مخاطب یرینه براسم کتوریلور . ذات عالیکز وافندیمز دینلدیکی کبی .

وبعضا قابل خطاب اولان هرکیم اولور ایسه اولسون هر برینه فردا فردا شامل اولمق اوزره مفرد مخاطب ضمیری قوللانیلور . (کوردك زمانه اویمدی سن اوی زمانه یه) مصرعنده اولدیغی کبی .

وبعضا اشارت عقلیه اشارت حسیه منزله‌سنه تنزیل اولنه‌رق ضمیر غائب مقامنده اسم اشارت قوللانیلور . مثلا (علم معانی بیلن مقامه مناسب سوز بولور وعلم بیانده ماهر اولان طرق مختلفه ایله ادای مرام ایده بیلور . وصنایع بدیعیه اوکرنلرك سوزی مزین اولور . ایشته بونلر فن انشاده کسب کمال ایده‌بیلورلر) دنیلدکده (بونلر) اول اوصاف ایله موصوف اولنلر دیمك اولور . بناء علی ذلك علمای عربیه ضمیرلر یالکز ذاته واسم اشارتلر ذات مع الوصفه دلالت ایدر دیرلر .

وبعضا مشارالیه بعید اولدیغندن اسم اشارت یرنده اوقوللانیلور وبراوزاق شیئه اشارت ایله‌اوشی دنیلور .

بعضا دخی مشارالیه قریب اولدیغی حالده متکلمك مجهولی

اولديغى جهتله غايب منزله‌سنه تنزيل قيلنور • نته كيم مخاطبك النده‌كى شيئه اشارت ايله اوندر دنيلور •

و بعضا مسند اليهك ذكرى سبق ايتديكنه نظراً ضمير غائب ايله تعبير اولنه‌جق ايكن سامعك ذهننده زياده تمكين وتثبيت ايچون اسمى تكرار اولنور • نته كيم الله تعالى عادلدر الله تعالى عزيز و منتقمدر دنيلور •

الحاصل اسلوب كلام اوچدر تكلم وخطاب وغيبتدر ومقام تكلمده ضمير متكلم ومقام خطابده ضمير مخاطب ومقام غيبتده ضمير غائب ياخود اسم كتور يلور • مكركه مقتضاى ظاهرك خلافنى موجب بر نكته اوله • و بر اسلوب اوزره ايراد كلام اولنور ايكن ديكر اسلوبه انتقال اولنور ايسه التفات دينلور • بودخى كلامده تفنن ايله سامعك نشاطنى تازه‌لمك ودفت نظرينى جلب ايله انى ايقاظ ايلك كبى نكت ولطائفه مبنى اولور •

نته كيم (بن سزه چوق نصيحت ايتدم دكله مديكز) ديدكدن صكره تكلمدن غيبته انتقال ايله (سز بو فقيرك قدرينى صكره اكلارسكز) دينلور •

كذلك (نه موطلو بزلره كه بويله بر پادشاه حميدالخصالك انواع نعم وفيره‌سيله هرآن متنعم اوله يورز وعلوم ومعارفك هردرلو اسباب تحصيلنى اماده بوله يورز (دينلدكدنصكره

غیبتدن خطابه التفات ایله (پادشـاهم چوق یاشـا) دنیلور .

(استطراد)

مقتضای ظاهرك خلافنه ایراد کلام اینك مسـندالیهك احوالنه منحصر اولمیوب بعض نکات ولطائفه مبنی دیکر موقعلرده دخی واقع اولور .

بونلردن بری کلامی متکلمك مرادی اولمیـان معنایه حمل ایتمکدر . نته که مقام تهدیده باق بن سکانلر ایده جکم دیین کیمسه یه لطف واحسانکز مبذولدر سزدن چوق عنایتلر اومارز دنیلدکده سزه لایق اولان بودر فنـالق ایتمك شانکزه یاقشماز دیمك اولور .

سائلك سـؤالنه مطابق جواب ویرمیوب ده حالنه موافق جواب ویرمك دخی بوقبیلدندر . نته کیم صیقی پرهـیز اوزره بولنان خسته بادنجانی ساده یاغ ایله می پیشورتملی یوخسـه زیت یاغیله می دیو سؤال ایتدکده طبیبك بوکون ساده صو یه چوربا ایچکزده یارین باقه لم ات صویی ایله پشمش چوربا ایچه بیلورمیسکز دیو جواب ویرمسی کبی . ینه بوقبیلدن اوله رق برشیئك سببنی سؤال ایدن کیمسه یه فائده سـنك بیانیله جواب ویریلور . نتـه که بلوتلردن یاغمورلرك نه وجهله حاصل اولدیغنی سؤال ایدن چفتجی یه

یاغمور فائده‌لو شیدر انکله اکینلر بیور چمنلر تازه‌لنور دیو جواب و یریلوب سنك حکمتدن‌دم اورمق نه‌که‌لازم سن یاغموردن استفاده ایتمنك یولنی دوشون دیمك اولور ·
قلب یعنی کلامك اجزاسندن برینی دیکرك مقامنه قویمق دخی مقتضای ظاهرك خلافنه ایراد کلام ایلمك قبیلندندر نته کیم صویی آته کوستردم دنیله‌جك یرده آتی صویه کوستردم دنیلمك وپارمغمی یوزوکه کچوردم دنیله جك یرده یوزوکی پارمغمه کچوردم دیمك کبی ·

❋ فصل ثانی ❋

(احوال مسند بیانده‌در)

مسندالیه کبی مسند دخی قرینهٔ ظاهره‌یه مبنی حذف اولنور نته کیم بومکتوبی کیم یازدی دیین کیمسه‌یه جوابا علی افندی دنیلور · ویازدی لفظی حذف اولنور ·
کذلك (بیت لمؤلفه) خوبان بی‌وفا کبی دهر دسیسه‌باز ❋ ناز اهلنه نیاز ایدر اهل نیازه ناز) بیتنك آخری نازایدر تقدیرنده اولوب اوست طرفنده ایدر لفظی عیناً مذکور اولمق قرینه سیله ایکنجی جمله‌دن حذف اولنمشدر ·
و بعضا قرینه‌یك ظاهر اولدیغی حالده برنکته‌یه بناء مسندك ذکری التزام اولنور ·
نته کیم برکمسه غایت کوزل یازو یازان برکچوك چوجغك

یازوسنی کوروبده بونی کیم یازدی دیو سؤال ایتدکده
بوچوجق دیمك کافی ایکن سننه نظرا اول یازو انك
اولدیغنه اینانلمیه‌جق مرتبه کوزل اولدیغندن تعجیب
ایچون ایشته بوچوجق یازدی دنیلور ٠
وکذا عالمی کیم یاراتدی دیین کیمسه‌یه جوابا الله تعالی
دیمك کافی ایکن سائلك غباوتنه تلمیح ایچون الله تعالی
یاراتدی دنیلور ٠
وکذلك سوتی کیم دوکدی دیین کیمسه‌یه بن دینلمك
جواب کافی اولور ایکن نه یاپه بیلورسین مقامنده تهدید
ایچون بن دوکدم دنیلور ٠
وکذلك بر کیمسه طلبه‌دن برینه درسکه چالسیمورسین
دیمکله اودخی کیم دیبجك سن کافی ایکن توبیخ ایچون سن
چالشمیورسین دنیلدیکی کبی ٠
مسند اکثر یا ادات تعریفدن عاری اولور ٠ علی افندی
کاتبدر حسن افندی شاعردر جمله‌لرنده اولدیغی کبی ٠
وبعضا فائده اتم اولمق ایچون اضافتله یاخود وصف ایله
تخصیص اولنور ٠
چونکه کلامده خصوصیت نقدر زیاده اولور ایسه
فائده اوقدر تمام اولور ٠
نته‌که فلان افندی محکمه کاتبیدر یاخود کاتب ماهردر

و یا کتابتده مهارتی مسلم برذاتدر یاپك سـودیکم برآدمدر و یاخود اول ذاتدرکه دون سیر یرنده بزه‌سلام و یرمشیدی دنیلور •

وبعضا ادات تنکیر ایله ایراد اولنور • بودخی وحدت ایچون اولور • نته کیم بوقلمتراشی یاپان برآدمدر دنیلورکه ایکی دکلدر دیمك اولور •

یاخود تفخیم ایچون اولور • عاشقه طعن ایتمك اولمـاز مبتلادر نیلسـون ❊ آدمه مهر ومحبت بر بلا در نیلسـون بیتنده‌کی بر بلا لفظی کبی که بیوك بلادیمك اولور •

و یاخود تصغیر ایچون اولور • نته کیم بنی احیا ایده‌جك سنك برسوزکدر دنیلورکه کچوك سوزك دیمك اولور •

و بعضامسند الیه کبی مسند دخی معرفه اولور • شویله که برجهتله معلوم اولان برشیئك اوزرینـه دیکر برجهـتله معلوم اولان برشی ایله حکم اولنور •

مثلا مخاطب برافندینك اسمنی و برذاتك کیتدیکنی بیلوب انجق او افندینك اوکیدن ذات اولدیغنی بیلمز ایسه فلان افندی اوکیدن ذاتدر دنیلور • و بالعکس برذاتك کیتدیکنی اوکرنوبده کیم اولدیغنی بیلمز ایسـه او کیدن ذات فلان افندیدر دنیلور •

و بعضا ادات تعریف وتنکیردن عاری اولان براسم مسندالیه

اولوب اکا برمعرفه مسند قیلنور • نته کیم نفعینك (باطل همیشه باطل و بیهوده در ولی ❊ مشکل بودرکه صورت حقدن ظهور ایده) بیننده اولدیغی کبی •

مسند الیه کبی مسند دخی بعضا کندو لفظیله تأکید اولنور نته کیم بوکا سبب اودر دنیله جك یرده سبب کندودر دینلور •

و بعضا عین کلمه سنك اضافتیله تأکید اولنور • نته کیم او بونك عینیدر یاخود اراده کز عین کرامتدر دنیلور •

(بیت لمؤلفه) تنزل عین رفعتدر انکچون صنع یزدانی ❊ مقام کاکلی بالای چشم عزت ایتمشدر) بوقبیلدندر •

مسند الیهده جاری اولان بدل و بیان و تفسیر اصولی مسندده دخی جاری اولور • نته کیم او کلان ذات برادر یکز علی افندیدر یاخود دوستکز علی افندیدر و یاخود بر کوزل آدم یعنی علی افندیدر دنیلور •

مسندك مجرد مسند الیهه اثبات واسنادی مراد ایسه امثلهٔ سابقه ده کورلدیکی اوزره مسند اسم اوله رق ایراد اولنور و بوندن اعانهٔ قرائن ایله اکثر یا دوام واستمرار معناسی دخی مستفاد اولور • نته کیم فلان اوزوندر یاقیصه در یاخود عالمدر و یا کاتبدر • وتکبر و عظمت الله تعالی حضرتلرینه مخصوصدر دینلور •

واكر مسندك مسند اليهه ثبوتندن بشقه زمان حدوثنی وصيغ افعالك متضمن اولديغی سائر خصوصيتلری مجملا ومختصرا افاده قصد اولنور ايسه فعل اولهرق ايراد اولنور • نته كيم درسمی اوقودم مكتوب يازيورم قلمه كيده جكم وبن لايحهٔ اعتراضيه می يازيورم او باقه قالدی دنيلور •

وبعضا فعل مضارعدن استمرار تجددی معناسی قصد اولنور • نته كيم فلان افندی كوزل يازار دنيلور كه هروقت كوزل يازار ديمك اولور فقط يازمق دائما تجدد ايدر برعملدر •

صيغ افعالك خواصنه پك زياده دقت اولنمق لازمدر • مثلا لسان عربيده فعل ماضی صيغه سی ماضیٔ شهودی ايله ماضیٔ نقلی بيننده مشتركدر لسانمزده ايسه سماعا معلوم اولان برفعلك بيانی ايچون ماضیٔ شهودی صيغه سی كتورلمك غلط ولسان عربينك بو يولده ترجمه سی خطادر شوقدر واركه مورخلر بيان ايتدكلری وقايع تاريخيه يی كورمش وايچنده بولنمشچه سنه صحتنی ادعا ايدرك اكثريا ماضیٔ نقلی مقامنده ماضیٔ شهودی قوللانورلر •

وفعل اكر نكره يه مسند اولور ايسه جنسه ياخود واحده تخصيصنی افاده ايدر • نته كيم برسواری كلدی دنيلدكده

كلان سوار يدر پياده دكلدر ياخود كلان بردر ايكى دكلدر ديمك اولور • مقامنه كوره بو ايكى معنادن برى قصد اولنور وديكرى مسكوت عنه كبى قالور •

مفرد وجمع اولمقده مسندك مسند اليهه مطابقتى لازمدر • فقط جمع غائب صورتنده بومطابقت شرط دكلدر • نته كيم انلر كلديلر دنيلديكى كبى مفرد صيغه سيله انلر كلدى ديمك دخى جائز اولور

و برده مسند اليه مفرد اولديغى حالده مسند بعضا تعظيم ايچون جمعلنور • نته كيم افنديمز تشريف بيورديلر دنيلور •

تكلم وخطاب وغيبتده دخى مسندك مسند اليهه مطابقتى شرطدر • مكركه برى ديكر ينك اوزرينه تغليب اولنه • تغليب بينلرنده تناسب واختلاط بولنان ايكى شيئك برينى اخرك اوزرينه تغليب وترجيح ايله تعبيرده اكا تابع قيلمقدر •

لسان عربيده بوتغليب چوق واقع اولور • نته كيم والد ووالده يه والدين وابوين وشمس ايله قمره قمرين وابو بكر ايله عمره عمرين وحسن ايله حسينه حسنين وسعدالدين تفتازانى ايله سيد جرجانى يه سعدين دنيلور •

لسانمزده دخى بعضاً بوتغليب اصولى جارى اولور •

نته کیم بنده کز یازارم دنیلور که بنده غائب صورتی اولدیغی حالده معنی متکلمدن عبارت اولدیغندن جانب معنی جانب لفظه ترجیح یعنی تکلم صورتی غائب صورتی اوزرینه تغلیب اولنور •

کذلك خطاب صورتی غائب صورتی اوزرینه تغلیب ایله افندیمز احسان ایدرسکز دنیلور •

ینه تغلیب قبیلندن اولهرق برطائفه نك مبعوثلرینه سزشویله یاپدیکز دنیلور وخطابدن اوطائفه نك مجموعی قصد ایدیلور •

(فائده)

ظرفلر مسند مقامنده بولدیغی حالده مسند الیه اکر معرفه ایسه موجود یاواقع ویا کائن کبی برفعل تقدیر اولنور وبوکا ظرف مستقر دنیلور • مثلا حسن افندی قوناقده در یاخود دکلدر دنیلدکده قوناقده موجوددر یاخود موجود دکلدر دیمك اولور •

ومسند الیه اکر نکره اولور ایسه ظرف انك اوزرینه تقدیم اولنه رق وار یاخود یوق لفظلری مسند اولور •

نته کیم قوناقده برآدم واردر یاخود یوقدر دنیلور •

ادات تعریف وتنکیردن عاری اولان اسم عاملر حقنده دخی اکثریا نکره کبی معامله اولنور ٣

(شعر لمؤلفه)

ظن ایتمه همـان چهرهٔ زردمده اثر وار ✱ هجران الندن دل زارمده نلر وار ✱ تقریر ایده‌مم سوزدل‌ودرددرونم ✱ سویلتمه بنی خاطر زارمده کدر وار ✱ یوق حالمی عرض ایلمکه تاب‌وتوانم ✱ حودت‌سرشورمده‌بودم‌دردسفروار)

و بعضاً اسم عام ظرف اوزر ینه تقدیم اولنور واول حالده قصری مفیـد اولور ۰ نته‌کیم (دولت رجالی راحتی هیچ کـور مامکده‌در ✱ راحت رجال دولتی هیچ کورمامکده‌در) بیتنده راحت لفظنك تقدیمی کبی ۰

✱ فصل ثالث ✱

(متممات جمله بیانده‌در)

متممات جمله که حال وتمییز ایله متعلقات فعلدر ۰ کلامك بونلر ایله تقییدی تزیید واتمام فائده ایچوندر ۰

چونکه بر کلامده نقدر چوق قید بولنور ایسه فائده اوقدر اتم اولور ۰ فقط بو بابده مخاطبك حالنه نظر اولنور ۰ مخـاطبك مقصدی اکر مجرد مسـند الیهـه ثبوتنی یاعدم ثبوتنی‌اوکرنمك ایسه متمماتدن برشی‌علاوه اولنماز ۰ واکر مقصدی برفضله قیدایسـه اول قیدك علاوه‌سی لازم کلور وفصل اولده بیـان اولنـدیغی اوزره کلامده‌منـاط حکم اول‌قیددر ۰ ومنفی‌ایسه نفی دخی اول‌قیده توجه ایدر ۰

مثلا بوغاز ایچی واپورلرندن برینه بنمك اوزره ساحله طوغری سکردن کیمسه‌نك غرضی انجق واپورك قالقوب قالقمدیغنی اوکرنمکدر . اکا واپور قالقدی یاخود قالقمدی دینلور . بشقه سوز علاوه اولنور ایسه مقتضای حاله مطابق اولماز . اما بر واپورك یوم حرکتنی اوکرنمك ایستین کیمسه‌یه واپور فلان کون قالقه‌جق یاخود قالقمیه‌جق دینلور .

قیدلر متعدد اولدیغی حالده مناط حکم صکره‌کی قیددر . نته کیم فلان افندی بوکون عربه ایله بك اوغلنه کیتدی دینلدکده مناط حکم اول کیمسه‌نك سمت عزیمتیدر و کیتمدی دینلسه‌ نفی دخی اکا توجه ایدوب اول کیمسه اول کون عربه ایله بشقه سمته کیتمش اولسه بو قضیهٔ سالبه کاذب اولماز .

حال یا فاعلك هیئتنی مبین اولور . (فلان افندی یاغموردن ایصلانمش اولدیغی حالده کلدی) کلامنده اولدیغی کبی . ویا مفعولك هیئتنی مبین اولور . (بن انی سرخوش اولدیغی حالده کوردم) کلامنده اولدیغی کبی .

و بعضاً دخی فعلك حالت صدور وتعلقنی مبین اولور . نته کیم بن اسکله‌یه واردم حالبوکه واپور هنوز قالقمامشیدی یاخود واپور ایسه هنوز قالقمامشیدی وساعت بشده ایکن

واپور قالقدی وساعت بشه کلمامش اولدیغی حالده واپوری قالدردیلر دنیلور •

وحالك وقوعی چندان مأمول دكل ایسه (حالده) یرینه (تقدیرده) کتوریلور •

نته کیم فلان افندی بورجنی ویرمدیکی تقدیرده بن ویریرم دنیلورکه بورجنی ویرماسی مأمول دكل ایسه‌ده شایدکه ویرمز ایسه بن ویریرم دیمك اولور •

فاعلك هیئتنی مبین اولان حال اکثریا حال ترکیبی صیغه‌سیله ایراد اولنورکه حالك زماناً فعله مقارنتنی افاده ایلر •

نته کیم فلان افندی یاغموردن ایصلانه‌رق کلدی وکوله‌رك کیتدی دینلور •

وبعضاً براسم عربینك آخرینه تنوین علاوه اولنه‌رق حال ترکیبی مقامنده قوللانیلور • نته کیم الهجغنی نقداً الدی وممنوناً کیتدی دینلورکه نقد اوله‌رق وممنون اوله‌رق دیمك اولور •

وحال بعضا مکرر اولور • بوکتابی جزءجزء باصدیره‌جغز ترکیبنده اولدیغی کبی •

وفعل التزامینك صاپه‌یول ترکیبنده اولان صاپه لفظی کبی صفت اوله‌رق استعمالی نادر ایسه‌ده مفرد غائبی چوق دفعه مکرر اوله‌رق حال اولور وعملك تکررینی

افاده ایلر . نته کیم کوله کوله کیتدی چالیشه چالیشه مرامنی حاصل ایتدی دنیلور .
صفت کبی حال دخی بعضاً سببی اولور . نته کیم فلان افندی ایاقلری بربرینه طولاشه رق کلدی دنیلور .
ذی الحاله نسبتله حال . موصوفه نسبتله صفت کبیدر . شوقدر وارکه ذی الحالك فعله مباشرتی حالنده حال ایله اتصافی قصد اولنور . بوجهتله فعلك کیفیت وقوعنی بیان ایده رك فعلك قیدی دیمك اولور . صفتدن مقصود ایسه موصوفك فعله مباشرت وعدم مباشرتندن قطع نظرله وصفك اکا ثبوتیدر .
وحال ایله صفت ایکیسی دخی مسنده بکزرلر . شوقدر وارکه بونلرك نسبتلری مقصود بالتبع اولمغله نسبت تقییدیه در مسندك مسندالیهه نسبتی ایسه مقصود بالذاتدر بوجهتله اسناد دنیلور .
تمییز بعضاً اسنادك قیدی اولور . نته کیم بن اکا معلوماتجه فائقم دنیلور .
و بعضا برنسبت تقییدیه نك قیدی اولور . نته کیم بنم اکامعلوماتجه تفوقم مسلمدر دنیلور .
و بعضاجمله لر صیغهٔ صله ایله تمییز مقامنده ایراد اولنور . تفصیلی قواعد عثمانیه ده در .

متعلقات فلك تفصيلاتی دخی قواعد عثمانیه ده مندرجدر • تکرار تفصیله حاجت یوقدر • فقط علم بلاغته عائد اولان مسائلك ایرادینه بروجه آتی ابتدار اولنور •

شویله که بعضیلرینك قرینهٔ ظاهره یه مبنی ذکری عبث کبی کورلدیکی حذف اولنور •

نته کیم سن بغداده کیتدکمی دیین کیمسه یه جواباً کیتدم دینلورکه بغداده کیتدم تقدیرنده در •

کذلك اوطه یه نه چوق کیروب چیقیورسن دنیلورکه اوطه یه نه چوق کیروب اوطه دن نه چوق چیقیورسن تقدیرنده در •

وحذف بعضا بعدالابهام بیان ایچون اولور • نته کیم سن امر ایتدم او یازدی دنیلورکه یازمغی امر ایتدم تقدیرنده در وامر ایتدم فعلنك مفعولی حذف ایله مبهم براغیلوب بعده یازدی فعلیله بیان اولنمشدر •

و بعضاً تعمیم ایچون اولور • الله تعالی حضرتلری دارالسلامه دعوت ایدیور جمله سی کبی که هرکسی دعوت ایدیور دیمك اولور •

و بعضاً لدی الحاجه انکاره مجال اولمق کبی دیکر نکته لره مبنی اولور •

و بعضاً مجرد اختصار ایچون اولور • کتور کوره یم دنیلدیکی کبی •

بعضاً دخی فعل متعدی فعل لازم منزله سنه تنزیل قیلنور • شویله که فعلك مفعول بهه تعلقندن قطع نظر اولنه‌رق مجرد فاعله اسنادی قصد اولنور واول حالده مفعول به‌تقدیر اولنماز • نته‌کیم بیلن ایله بیلمین بردکلدر دنیلور وبیلمنك برمفعوله تعلق ملاحظه اولنمیوب مجرد فاعله اسنادی قصد اولنور •

مسندالیه معرفه ایسه متعلقات فعل اوزرینه تقدیم اولنور • نته‌کیم فلان افندی دون بورایه کلدی وفلان افندی بوکتابی بکاویردی دنیلور •

فقط بعضا قصر ایچون مسند الیه تأخیر قلنور • نته‌کیم دون بورایه فلان‌افندی کلدی دنیلورکه بشقه‌سی کلمدی دیمك اولور • و بوکتابی بکافلان افندی ویردی دنیلورکه انجق اوو یردی دیمك اولور •

بعضاً دخی مسند الیهده متعلقات فعلدن برینه عائد ضمیر اولدیغندن ناشی تأخیر قلنور • نته‌کیم فلان افندی‌یی پدری تکدیر ایلدی دنیلور •

امامسند الیه معرفه اولمدیغی حالده هب متعلقات فعلدن صکره کتوریلور • نته‌کیم دون بورایه برافندی کلدی و بوکتابی بکابر افندی و یردی دنیلور •

مفعول به دخی معرفه اولدیغی حالده مفعول‌الیه اوزرینه

تقدیم اولنور . مثلا بن او کتابی سکا و یردم سنده بو کتابی بکا و یر دنیلور .
و بعضاً قصر ایچون تأخیر قلنور . نتـه کیم بن سکا بونی و یردم دنیلـورکه سـکا و یردیکم انجق بودر دیمك اولور و بن سکا بو سوزی سو یلدم دنیلورکه بشقه سوز سویلدم دیمك اولور .
و بعضاً مفعول بهده مفعول الیهه راجع ضمیر بولندیغـدن تأخیر قلنور . نتـه کیم فلان ذاته ایشلمدیکی جرمی عزو ایتمشلر دنیلور .
بعضـاً دخی وزن وقافیـه ایچون تأخیر اولنور . (بیت لمحرره) ای شـانه قیل وقال ایله تل قیرمدن واروب ☼ شرح ایله یاوه حال پریشـانی مو بمو) کبی .
اما مفعول به معرفه اولمدیغی حالده تأخیر قیلنور وعلامت مفعولیت اولان کسره دن عاری اوله رق فعـله وصـل اولنـور وفعـل انکله ترکب ایدرك افعـال مرکبـه دن اولور . نته کیم بن سکا یاردم ایدرم وسندن یاردم استرم دنیلور .
و بو منوال اوزره مرکب اولان فعلك ترکیبی فسخ اولنه رق ایکی جزئی اره سـنه متعلقاتندن بری کیرر ایسـه قصری مفید اولور . نته کیم یاردمی سکا ایدرم و یاردمی سـندن

ایسترم دنیلدکده انجق معناسی مستفاد اولور .
و برده اسم عامدن قرینهٔ حالیه ایله برفردمعین مراد اولنور
ایسه فعل ایله ترکیب اولنه ماز . مثلامتکلم علی الاطلاق
کتاب ایستر ایسه بکا کتاب و یردیر اما مخاطب ایله
بینلرنده معلوم اولان کتابی ایستر ایسه کتابی و یردیمسی
لازم کلور .

بعضاً فاعلك هیئتنی مبین اولان حال دخی وجه مشروح
اوزره فعل ایله ترکب ایلر . نته کیم یایان کلدی . راجلا
کلدی . یالکز کلدی . آنسزین کلدی . بغتة کلدی
دنیلور .

(بیت لمحرره) ضبط اولنماز عنان آه سحر ❊ چاره سز
کشف راز ایدر کوکلم) دخی بوقبیلدندر .

بومثللو افعال مرکبه نك مواقع استعمالی پك مختلفدر .
شویله که جزء اولی بروجه بالا بعضاً مفعول به یاحال
اولدیغی کبی بعضاً دخی اسم مصدر اوله رق اصل فعلی
مؤکد اولور . نته کیم براورش اوردی که تعریف اولنماز
دنیلور .

و بعضا اصل فعلك وصف ونوعنی مبین اولور . نته کیم
کوزل یازدی . سرعتلو یوریور دنیلور .

و بعضاً تأکید ایچون فعل مرکبك جزء اولی تکرار

قیلنور • نته‌کیم احسان ایت افندم احسان دنیلور • مسندالیه ایله مسندده جاری اولان بدل وبیان وتفسیر اصولی متعلقات فعلده دخی جاری اولور • نته‌کیم برادریکز فلان افندی‌یی استانبولده شهزاده باشنده کودم ودوستکز فلان افندیه فلان محلده تصادف ایتدم ودون سیر یرنده یعنی کاغد خانه‌ده فلان افندی‌یه راست کلدم دنیلور •

متعلقات فعل دائما فعل اوزرینه تقدیم اولنور • فقط مقدمه‌ده بیان اولندیغی اوزره اشعارده تأخیرلری جائز اولور •

نته‌که (انساندر ممروقوعات نیك و بد ❊ صبر ایت کمال محنته این نیز بکذرد) بیتنده مفعول الیه اولان محنتك تأخیر اولندیغی کبی •

و برده نادراً فعلك شاننه اعتنا واهتمام ایچون تقدیم اولنور • نته‌که تعجب مقامنده شاشارم سنك عقلکه دنیلور •

(تتمه)

افعال شرطیه بر جملهٔ خبریه ایسه‌ده اسنادلری مقصود بالذات اولمدیغندن کلام اولمیوب جملهٔ جزائیه‌نك قیدی کبیدر بلکه شرط ایله جزا ایکیسی برقضیه‌در • مثلا

کونش طوغار ایسه کوندوز اولور دنیلدکده کوندوزك وجودی کونشك طلوعنه لازمدر دیمك اولور ٠

الله نصیب ایدرسه بر بلاغت رساله‌سی یازه‌جغم جمله‌سی دخی بو قبیلدندر ٠

شرط حالی ایسه حال مقامنده بولندیغی جهتله مابعدنده‌کی جمله‌نك قیدیدر ٠ نته‌کیم فلان مأمورك اکرچه بعض تقصیراتی وار ایسه‌ده ایشنه مقدم اولدیغی جهتله شایان عفودر دنیلورکه جزئی قصوری اولدیغی حالده بیله شایان عفودر دیمك اولور ٠

قضیهٔ شرطیه برمنوال سابق مطلق اولور ایسه قضیهٔ مهمله و هرنه زمان و دائما کبی برقید ایله مقید اولور ایسه قضیهٔ کلیه و بعضاً یا اکثر یا کبی برقید ایله مقید اولور ایسه قضیهٔ جزئیه اولور ٠

صیغهٔ توقیتیه دخی کلیه مقامنده قوللانیلور ٠ (طویلماز لطف واحسانه قناعت کلمز انسانه ٭ کرم کوردکچه ای باقی کدالردن رجا ارتار) بیتنده اولدیغی کبی که هرنه زمان کرم کورسه دیمك اولور ٠

ومدخل قواعدده بیان اولندیغی اوزره (چه) یرینه (ده) کتوریلور ایسه علی الاطلاق وقته دلالت ایدر ٠ و بو حالده

قضیهٔ مهمله اولور • نته کیم موسم بهار کلدکده سیره کیدرز دنیلدیکی کبی •
و بومقامده بعضا صیغهٔ صله قوللانیلور • انلر بورایه کلدکلرنده بزه مسافر اولورلر دنیلدیکی کبی •
الحاصل صیغهٔ توقیتیه ایله صیغهٔ صله صیغهٔ شرطیه یرینی طوتار • شوقدر وارکه صیغهٔ شرطیه وقوعی مشکوك اولان شرطلرده وانلر ایسه وقوعی مجزوم اولان شرطلرده قوللانیلور •
نته کیم تموزده یاغمور یاغار ایسه سکا شوقدر قیه سبزه و یریرم وروز حضر کلدکده سکا شوقدر غروش و یریرم وحاجیلر عودت ایتدکلرنده سکا بر تسبیح آلیو یریرم دنیلدیکی کبی •
و بعضاً تجاهل کبی بر نکته یه مبنی مجزوم الوقوع اولان شرطده صیغهٔ شرطیه قوللانیلور •
نته کیم برقوناغه برمسافر کلو بده افندی ایچروده میدر دیو خدمتکاردن سؤال ایتدکده افندینك قوناقده اولدیغی خدمتکارك معلومی ایکن افندیسندن خوف ایله قوناقده در دیمیو بده باقه یم اکر ایچروده ایسه سکا خبرو یریرم دیدیکی کبی •
کذلك موسم بهار حلول ایتمشیکن هوالر آچیلدیغندن جانی

صيقلان كيمسه اكر بهار كلور ايسه شويله يايارز دير ·
وكذلك مخاطبك جزمى اولمديغنه مبنى متكلم كندوسنجه
مجزوم اولان شرطك افادهسنده صيغهٔ شرطيه قوللانور ·
مثلا كندوسنك صدقنه اينانميان كيمسه يه اكر صادق
چيقار ايسم نه يايارسين دير ·

و بعضاً شرطك وقوعنى جزم ايدن مخاطب علميله عامل
اولمديغندن متكلم انى جاهل منزلهسنه تنزيل ايله صيغهٔ
شرطيه استعمال ايلر · نته كيم باباسنه اذا ايدن كيمسه يه
اكر بابالك ايسه اذا ايتمه دنيلور ·

و بعضاً جملهٔ شرطيه حذف اولنه رق يالكز جزاسى ذكر
اولنور · نته كيم درسه چالش فيض آلورسين دنيلوركه
چاليشور ايسهلك فيض آلورسين تقديرندهدر · كذلك
وقتكى بيهوده ضايع ايتمه نادم اولورسين دنيلوركه ضايع
ايدرسهلك نادم اولورسين تقديرندهدر · وكذلك قوناغكز
نرهدهدر زيارتكزه كلورم دنيلوركه نرهده اولديغنى
بيلدير ايسهكز زيارتكزه كلورم ديمك اولور ·

و بعض جمل شرطيه معناى تعقيبى متضمن اولور · نفعينك
(اسنجه باد قهرى بحر و بر يكسان اولور زيرا ☼ اورر
بر بيرينه امواج دريا كيبى كهسارى) بيتنده اولديغى كبى
افعال شرطيهنك انواعى قواعد عثمانيهده مفصلا مذكور

اولوب هر بری موقع مناسبنه کوره استعمال اولنمق لازم کلور بوراده تکراره حاجت یوقدر ٠

(تذنیب)

بالاده مواقع متعدده ده بیان اولندیغی اوزره مسند الیهك وحق تقدمی اولان بعض متعلقات فعلك تأخیری قصره دلالت ایدر ٠ بودخی فحوای کلامك دلالتیدر دلالت وضعیه دکلدر ٠

و بعضاً قصره موضوع اولان ادات حصر قوللانیلورکه حکمی مدخولنه اثبات ایله ماعداسندن نفی ایدر ٠ نته کیم فلان افندی بوکون انجق اسکداره کیتدی دنیلورکه انك اسکداره کیتدیکنی و بشقه سمته کیتمدیکنی افاده ایلر ٠

و بضاً بو اثبات ونفی تصریح اولنور ٠ نته کیم اسکداره کیتدی بشقه یره کیتمدی دنیلور ٠

و بعضاً بومقامده ادات اضراب اولان بلکه قوللانیلور ٠ نته کیم بز بوکون بك اوغلنه کیتمدك بلکه اسکداره کیتدك دنیلور ٠

و بعضاً بومعنی استثنا طریقیله ادا اولنور ٠ نته کیم فلان افندی بوکون اسکداردن بشقه یاخود اسکداردن ماعدا محله کیتمدی دنیلور ٠

كذلك اوزاقدن برشخص كورندكده بودكل الا فلان افنديدر دنيلور .

وكذلك فلان افندى هيج درسنى ترك ايتمز مكر منحرف المزاج اوله دنيلور .

(بيت لمحرره) شمس رخ ياره نه ممكن نظر ❊ عينك رنكين اوله كوزده مكر) بوقبيلدندر .

ومكر ايله استثنا صورتنده بعضاً مستثنا منه مقدر اولور .

ينه مؤلف حقيرك (مكر سرمايهٔ شادى ايمش كوى دلاراده ❊ سرشكم نقدينى خاك ايله مغشوش ايتديكم دملر) بيتنده اولديغى كبى كه اودملر هيج دكل الا سرمايهٔ شادى ايمش ديمكدر .

قصر برموصوفى برصفته ياخود برصفتى بر موصوفه حصر وتخصيص ايلمكدر .

نته كيم فلان افندى كاتبدر شاعر دكلدر دنيلدكده مسند اليه كاتبلك صفتنه حصر ايدلمش اولور .

وبو حقه كومشدر فاقفون دكلدر دنيلدكده حقه كومش اولمق وصفنه حصر ايدلمش اولور .

وبو بلده‌ده شاعر انجق فلان افنديدر دنيلدكده شاعريت صفتى اول افنديه حصر ايدلمش اولور .

قصر ياحقيقيدر يا اضافيدر . قصر حقيقى حقيقت

حالده ونفس الامرده مقصورك مقصور عليهدن ماعدايه تجاوز ایتمامسیدر .

نته کیم بر بلده‌ده یالکز برشاعر بولندیغی حالده بو بلده‌ده شاعر انجق فلاندر دنیلدیکی کبی .

و بعضاً بشقه شاعرلر بولندیغی حالده مبالغة انلر شعرادن عد واعتبار ایدلمیه‌رك شاعر انجق فلاندر دنیلور . ایشته بوکا قصر حقیقیٔ ادعائی دنیلور .

قصر اضافی اوچ قسمه تقسیم اولنور شویله‌که مخاطب اکر برشیئك ایکی شیده اشتراکنی معتقد اولوبده برینه حصر اولنور ایسه قصر افراد دنیلور . نته کیم مخاطب برذاتك هم کاتب وهم شاعر اولدیغنی معتقد اولدیغی حالده اکا اوذات انجق شاعردر دنیلدیکی کبی .

ومخاطب اکر حکمك عکسنی معتقد ایسه قصر قلب دنیلور . نته کیم برحقه‌نك کومش اولدیغنی اعتقاد ایدن کیمسه‌یه بوحقه فاقفوندر کومش دکلدر دنیلدیکی کبی .

ومخاطب اکر متردد ایسه قصر تعیین دنیلور . نته کیم برحقه‌نك کومش یافاقفون اولمدیغنده شك وترددی اولان کیمسه‌یه بوحقه فاقفوندر کومش دکلدر دنیلدیکی کبی .

❊ فصل رابع ❊

(اسناد خبری بیانندەدر)

اکثریا اسنادە دلالت ایدن انجق هیئت ترکیبیەدر . فقط اسناد خبرینك غائب صورتندە اسنادە دلالت ایتمك اوزرە ادات خبر قوللانیلور . وفعل ماضیٔ نقلی ومستقبل ایلە فعل وجوبینك غایت صورتلرندە تأکید ایچون ادات خبر علاوە اولنور .

نتەکیم فلان آدم کلمش دنیلور ایسە مجرد کلدیکنی ایشتدم دیمك اولور . وکلمشدر دنیلور ایسە البتە کلمش اولمق کرکدر دیمك اولور . کذلك کلەجکدر دنیلدکدە بهر حال کلور دیمك وکلملیدر دنیلدکدە البتە کلمسی لازمدر دیمك اولور .

وار یوق لفظلری دخی اکثریا ادات خبرسز مسند اولورلر . (لمحررە) (زبان بیتاب ودل پرتاب وچشم حسرتم بیخواب ❊ مجال اشتکا یوق نالۀ شبکیر واردلدە) بیتندە اولدیغی کبی .

واسنادك تأکیدی مراد اولدیغی حالدە واردر یوقدر دنیلور . نتەکە بنم او ایشدن خبرم یوقدر دنیلدیکی کبی .

اسناد خبری برمفهومك دیکر مفومە ثبوتی یاخود عدم ثبوتی ایلە حکم ایتمکدر . بوندن مقصد دخی مخاطبە

معلومی اولمیان بر حکمی یعنی بر شیئك وقوعیاعدم وقوعنی خبرویرمك ویاخود انی بیلدیکنی بیلدرمكدر . اولکینه فائدهٔ خبر ایکنجیسنه لازم فائدهٔ خبر دنیلور .
مثلا خواجه‌نك مکتبده اولوب اولمدیغنی بیلمین شاکرده خواجه مکتبده‌در یاخود دکاندر دیو خبر ویرن متکلمك مقصدی فائدهٔ خبردر . امامخاطبه سن زنکینسین دیین متکلمك مقصدی لازم فائدهٔ خبردر که سنك زنکین اولدیغنی بیلورم دیمك اولور .
خبر بعضاً بویله ساده یعنی تأکیددن خالی اوله‌رق ایراد اولنور . بعضاً دخی تأکید اولنور .
نته کیم بروجه بالا ادات خبر بعض مواقعده تأکید ایچون کلور .
و بعضاً تأکید ایچون جملهٔ خبریه تکرار اولنور . مثلا حقکزوار حقکزوار دنیلور . بعضاً دخی الفاظ تأکیددن بری علاوهٔ کلام قیلنور .
البته و شبهه سز و محقق و تحقیقا و تحقیق و علی التحقیق و حقیقت و صحیحاً و طوغریسی الفاظ تأکیدندر .
(البته بوحالمدن اویارك خبری وار) مصرعنده‌کی البته و (حقیقت بی وفا نامهربان خوبان استانبول ❊ ینه دل آرزو ایلر نه چاره الفت اولمشدر (بیتنده‌کی حقیقت لفظی کبی

ایناننکه و الله بیلور که ترکیبلری و الله حقیچون کبی یمینلر دخی اکثریا اسناد خبری یی تأکید ایچون استعمال اولنور .
و اصلاو قطعا لفظلری نفیی مؤکد اولورلر . بو ایشه اصلا و قوفم یوقدر دنیلدیکی کبی .
آوئه و یاویه حرفلری دخی کلامك آخرینه علاوه اولندقلرنده اسنادی تأکید ایدرلر . (او سنك دوستکدرآ) و (سنی خیلیجه اوزدی یه) عباره‌لرنده اولدیغی کبی .
ادات تنبیه دخی کلامی مؤکد اولور . ایشته سوزك صاغی بودر ترکیبنده اولدیغی کبی .
مادام که متکلمك مقصدی مخاطبه خبرك حکمنی یاخود لازمنی افاده‌در هرحالده مخاطبك حالنه رعایت ایلسی و سوزی اکا کوره علی قدر الحاجه سویلسی لازم کلور . چونکه سوز ناقص اولور ایسه افاده‌قاصراولور و زیاده‌اولورسه کلامده حشو ولغو بولنور .
ایمدی مخاطب اکر خالی الذهن ایسه یعنی کندوسنه القا اولنه‌جق خبرك مضمونی حقنده برکونه حکم وترددی یوق ایسه کلامی تأکیده حاجت اولمیوب فلان شی بویله‌در یاخود دکلدر دنیلور .
و مخاطب اکر اول خبرك حکمنده متردد ایسه کلامی

كذلك اطلاقی اوزره يعنی بلا تأكيد ايراد ايلمك جائز اولور. فقط تأكيدی مستحسندر.

فلان شی بويله‌ميدر ديو سؤال ايدن كيمسه متردد ديمك اولديغی جهتله انك جوابی دخی بو قبيلدندر. يعنی اويله‌در ديمك كافی اولور. فقط نه شبهه اويله‌در ديو تأكيد اولنسه مستحسن اولور.

ومخاطب اكر حكمی منكر ايسه كلامی تأكيد ايلمك لازم كلور. مثلا منكر اولان مخاطبه البته فلان شی بويله در ياخود دكلدر دنيلور

واكر انكارنده اصرار ايلر ايسه الله بيلور كه صحيحاً بويله در ديو زياده تأكيد اولنور.

الحاصل مخاطبك ظاهر حالنه نظراً كلام اوج وجهله ايراد اولنور كه تأكيددن خلوی واستحساناً تأكيدی وتأكيدك وجوبيدر. اولكيسنه ابتدائی ايكنجيسنه طلبی اوچنجيسنه انكاری دنيلور. واشبو وجوه ثلثه اوزرينه ايراد كلام ايلمك مقتضای ظاهر اوزرينه سوز سويلمكدر نيجه دفعه‌لر ايسه اقتضای حاله كوره ظاهرك مقتضاسی ترك اولنور. شويله كه بعضاً مخاطبه ايراد اولنان كلامده برخبره ايما اولنور او دخی اكا مترقب بولنور. بناء عليه سائل دكل ايكن سائل حكمنده طوتيلور وانك

اوزرينه ايراداولنان خبرك تأكيدى مستحسن اولور ٠ مثلا (اوظالملرك لاقرديسنى ايتمه على التحقيق انلر جزايه مستحقدرلر) دنيلوركه اوظالملرك لاقرديسنى ايتمه دنيلدكده انلرك حقنده برفنا حكم اولديغنه ايما ايدلمش اولور ٠ مخاطب دخى عجبا بوحكم نه اوله ديو صانكه سائل متردد كبى مترقب اولور ٠ بوجهتله سائل منزله سنه تنزيل قيلنور ٠ وانلر جزايه مستحقدر كلامى استحساناً على التحقيق ديو تأكيد اولنور ٠

وبعضاً منكر اوليان مخاطبده امارهٔ انكار كورلمكله منكر حكمنده طوتيلور وكلام مؤكد ايراد اولنور ٠

مثلا اولومك انكارى قابل اولمديغى جهتله اولوم وار جمله سى تأكيدسز كتورلمك مقتضاى ظاهر ايكن اصلا اولومى دوشونمز مرتبه غفلته طالمش اولنلر اولومى منكر كبى اعتبار اولنه رق انلره خطاباً البته اولوم واردر دنيلور ٠

وبعضاً منكر اولان كيمسه غير منكر حكمنده طوتيله رق اكا ايراد اولنه جق كلام بلا تأكيد كتوريلور ٠

شويله كه انكار ايلديكى كلامك صحتى ظاهر اولديغندن بلاتأكيد (فلان شى شويله در) دنيلوركه تأمل ايدرسه ك اوحكمك صحتنى تسليم ايلرسين شبهه وتردد يرى دكلدر ديمك اولور ٠

اما خبرك حكمى مخاطبك معلوم ومصدقى ايسه بوخبرك
اكا القاسى معلومى اعلام قبيلندن اوله جغى جهتله جائز
اولماز ايسه ده بعضاً مقتضاى ظاهرك خلافنه اوله رق
اخبار اولنور. شويله كه مخاطب كندو علمنك مقتضاسنه
منافى برحالده بولنديغى جهتله بيلمز مقامنده طوتيلور.
نته كيم تارك صلات اولان برعالمه افادهٔ فائدهٔ خبر سياقنده
نماز فرضدر دنيلور. ونمازك فرض اولديغنى بيلمز
منزله سنه تنزيل اولنور. بونده برفائدهٔ تحقيقيه يوق
ايسه ده افادهٔ تنزيليه بولنور.
كذلك سنك الكده كتاب اولديغنى بيلن كيمسه اوندرديو
سؤال ايتدكده كتابدر ديو جواب ويررسين چونكه
نه اولديغنى بيلديكى جهتله صورماسى لازم كلورايكن
بربحثه كريزكاه اولمق اوزره سؤال ايديجك سن دخى
اكا كتاب اولديغنى بيلميوركبى معامله ايلرسين.
اثناى محاوره ومصاحبتده بومثللو ادعائى واعتبارى
افاده لر چوق وقوع بولور.

فصل خامس

(انشا بيانندهدر)

انشا ايكى قسمدر . برى انشاء طلبيدر كه اخردن بر شئ طلب ايتمك معناسنى متضمندر . ديكرى انشاء غيرطلبى يعنى انشاء ايقاعيدركه موجود اولميان برمعنايى ايقاع ايتمكدر . انشاء طلبى . تمنى . استفهام . امرونهى . ندا . در انشاء ايقاعى . ترجى . تعجب . مدح . ذم . صيغهٔ عقدكبى انشا معناسنه نقل اولنان خبرلردر .

تمنى . ارزوايتمك معناسنهدركه لسان تركيده نوليدى واولسهديو افاده اولنور . فارسيده تمنى ايچون كاشكى لفظى قوللانيلوركه تركجهده تحريف ايله كشكه دنيلور .

ترجى اوممق معناسنهدر يعنى حصولى محقق وموثوق اوليان امر مرغوبه مترقب ومنتظر اولمق دیمكدر . بونك ايچون اومارمكه . اولهكه . مأمولكه . شايدكه . كبى لفظلر استعمال اولنور . مثلا مأمولكه يارين بوخسته افاقت بولهدنيلور .

بعضا دخى ترجى مقامنده انشاءالله تركيبى قوللانيلور . نته كه انشاءالله قريباً بوخسته كسب صحت ايدر دنيلور .

اماحصولی قطعی ومحقق اولان شیده ترجی جاری اولماز.
مثلا اوله که بواخشام کونش غروب ایده دنیلمز.
وترقب وانتظار اولنان شی اکر برامر مخوف ومکروه ایسه
اشفاق تسمیه اولنور. مثلا قورقارم که یاخود خوفم
بودرکه بوخسته یارین فوت اولیویرر دنیلور.
ترجی کبی اشفاق دخی انشاء ایقاعی قبیلندندر. وایکیسیده
مستقبله مخصوصدر.
تمنی ایسه بروجه بالا انشاء طلبی قبیلندن اوله رق ماضی
ومستقبلده جاریدر.
شویله که تمنی مقامنده زمان ماضی ایچون فعل التزامینك
روایت وحکایه صیغه لری ومستقبل ایچون فعل التزامیٔ
شرطی قوللانیلور.
نته کیم کاشکی وقتیله درسه چالیشیدم یاخود چالیشیمشم
وکنجلکم عودت ایتسه ده درسه دوام ایتسم
دنیلدیکی کبی.
متمنانك امکانی شرط دکلدر. بلکه اکثریا محال اولور.
مذکور مثاللرده اولدیغی کبی.
وبعضا ممکن اولور وفقط حصولی منتظر ومأمول اولماز.
نته که بر عظیم دفینه بولسمده شویله بویله یاپسم دیو خولیالر
قورمق کبی.

واكر حصولى منتظر ومأمول اولور ايسه تمنى ترجيه منقلب اولور. بناء على ذلك فعل التزامئ شرطى تمنى ايله ترجى بيننده مشترك اولور.

مثلا ورودى مأمول اولميان برذات حقنده فلان كلسه‌ده‌شو دوكونده بولنسه ديناوورايسه تمنى اولور. واكر قدومنه انتظار اولنان برذات حقنده بو واپور ايله كلسه‌ده بودوكونه يتشسه دنيلورايسه ترجى اولور.

وبعضا ترجيدن تمنى معناسى تولدايدر. نته‌كه هنده كيتمك اوزره وداع ايچون بركيمسه‌نك يانه كلان برهندلويه اول كيمسه انشاءالله بنده هنده كيدوبده سزى زيارت ايدرم ديسه ترجى اولور. فقط انك هنده كيتمسى پك مستبعد اولديغى جهتله محالاته مشابه اولديغندن بو كلامى تمنى معناسنى اشعارايدر. لكن كلام ينه معناى موضوع لهنده مستعمل اولمغله اول معنى مستتبعات تراكيب قبيلندن اوله‌رق مستفاد اولور.

كذلك ادات اضراب اولان بلكه بعضا احتمالكه مقامنده مستعمل اولوب بودخى بعضا محاورات ناسده ترجى معناسنى مستتبع اولور.

استفهام اوكرنمك ايچون صورمقدر. ادات استفهام (مى) حرفيدركه بعضا طلب تصور ايچون يعنى اجزاء جمله‌نك

برندن سؤال ایچون اولور. ودائما مسئول عنه ملتحق
ومتصل اولور. نته كه فلانمی كلدی. فلانیمی صوردی.
مرامی مصاحبتمیدر یوخسه عرض مصلحتمیدر دنیلور.
وفلان یاخود فلان كلدیمی دنیلوب ایكیسندن بری كلدیمی
دیمك اولور.

وبعضا طلب تصدیق ایچون یعنی اسناددن سؤال ایچون
اولور. وضمیر فعلیلردن صكره وادات رابطه ایله ضمیر
نسبیلردن مقدم كتوریلور.

نته كه مكتبه كیتدكمی یوخسه كتمدكمی وفلان افندی
مكتبده میدر یوخسه دكلمیدر وسن قلمه كیده جكمیسین
یوخسه كیتمیه جكمیسین دنیلور.

ومی اداتی فعله ملتحق اولدقده تصدیق وتصوره محتمل
اولور. وقرائن ایله فرق وتمییز اولنور.

شویله كه شبهه اكر اصل فعلك وقوع وعدم وقوعنده
ایسه طلب تصدیق ایچون اولور. نته كه فلانی دوكدكمی
یوخسه دوكمدكمی دنیلدیكی كبی.

وشبهه اكر مسند اولان اصل فعلك تعیيننده ایسه مسندك
تصورینی طلب ایچون اولور. نته كه فلانی دوكدكمی
سوكدكمی دینلدیكی كبی.

بو احتمال دخی انجق افعال بسیطه ده اولور. اما افعال

مركبه‌ده مقصد اكر طلب تصديق ايسه ادات استفهام فعلك اخرينه الحاق اولنور. مثلا فلانى ضرب ايتدكمى سب ايتدكمى دنيلدكده ضرب وسبك وقوع وعدم وقوعندن سؤال اولمغله ايكيسى دخى طلب تصديق ايچوندر.

ومقصد اكر طلب تصور ايسه ادات استفهام فعلك جزء اولنه الحاق اولنور. نته كه فلانى ضربمى ايتدك يوخسه سبمى ايتدك وفلانه پاره‌مى ويردك يوخسه هديه‌مى ويردك دنيلور.

و بو وجهله تكرر ايدن فعللرك ايكنجيسى چوق دفعه اختصار ايچون حذف اولنور. مثلا پاره‌مى ويردك هديه‌مى دنيلور.

كذلك ادات استفهامدن صكره تكرار اولنان ادات رابطه‌نك دخى بعضا ايكنجيسى حذف اولنور. (بيت لمحرره) چشمكى مخمور ايدن اى مست ناز * داعيهٔ عشوه‌ميدر باده‌مى) كبى.

ادات استفهام بعضا ماضئ منفى‌يه لاحق اولدقده تنديم يعنى مخاطبى نادم ايتمك معناسى قصد اولنور. نته كه درسه كيتمدكمى دنيلديكى كبى.

ومضارع منفى‌يه لاحق اولدقده تحضيض واغرا معناسى

قصد اولنور. نتـه كه متكلمك خانه‌سی اوكندن كلوب
چكمك اوزره اولان برافندی‌يه افندی بزه‌اوغرامازميسين
ديدكده تكليفه حاجتمی وارتشريف ايتملی دكلميسكز ديمك
اوله‌رق برنوع توبيخی متضمن اولور.
وبعضـا توبيخدن عاری اوله‌رق مجرد نازكانه برتكليف
ايچون اولور وبوكا عرض دنيلور. نته كه بيوريكز ديو
دعوت مقامنده افندم تشريف ايتمزميسكز دنيلور.
واستفهام بعضا مسـؤل عنهی مخاطبه اقرار ايتدرمك
ايچون اولور. نته كه متهمه سن فلانی دوكدكمی دنيلور.
وبعضـاً انكار ايچون اولوب اندن دخی ياتكذيب قصد
اولنور. نته كه مصالحه نامه‌يی امضا ايچون سكا جبرمی
ايتديلر دنيلور. وياخـود توبيخ قصد اولنور. نته كه
پدريكه عاصيمی اوله‌جقسين دنيلور.
وبعضـاً وعيد ايچون اولـور. نته كه ادبسزلك ايدن
كيمسه‌يی تهديدا ايچون بن فلانی تأديب ايتدممی ديديكك كبی.
وبعضاً تهكم ايچون اولور. نته كه محكمه‌جه ويريلان قرارك
تبديلنی يكی كلان مميز افنديمی امر ايديور دنيلور.
وبعضاً تمنی ايچون اولور. نته كه اصلا شـفيعی اولميان
كيمسه‌نك كشكه بكا برشفيع اولسه‌ديه‌جك يرده بكابرشفيع
وارمی ديمسی كبی.

کیم . نه . قاچ . قچان (خاچان) قنی (خانی) قنغی (خانغی) لفظلری دخی بالوضع استفهامه دلالت ایدر . وهپسی طلب تصور ایچون اولور .

شوبله که کیم برشخصدن ونه برشیدن وقاچ عدددن وقچان زماندن وقنی مکاندن وقنغی بر امرده متشارك اولنلرك تعیین وتمییزندن سؤال ایچون اولور .

نته که کیم کلدی نه کتوردی قاچ غروش ایستیور قچان کلدی قنی بو دکانك صاحبی بو قاشلرك قنغیسنی بکندك دنیلدیکی کبی .

فضولینك (قنغی بتدر بیلزم ایمانمی غارت قیلان * سنده ایمان یوق که سن آلدك دیین ایمانمی) بیتی دخی بوکا بر مثالدر .

نه لفظی اصل ایله ترکیب اولنەرق نصل دنیلدکده کیفیتدن سؤال ایچون اولور . وقاچ مقامنده بعضاً نه قدر وقچان مقامنده اکثریا ویا نەزمان یانەوقت ویانەدم دنیلور . مکاندن سؤال ایچون دخی شمدی اکثریا نره لفظی قوللانیلور . ونره ده . نره دن . نره یه دنیلور .

بو کلمات استفهامیه دخی بعضاً استفهامك غیری معنالرده استعمال اولنو . واوحالده انشاء ایقاعی قبیلندن اولور .

نته که تحقیر مقامنده (بو کیم) وتهدید مقامنده (سن کیم اولیورسین) دنیلور.
وتعجب مقامنده (نه عجب) یاخود (نه عجایب) ومقام مدحده (نه کوزل) ومقام ذمده (نه چیرکین) ومخاطبك یا کاش یوله کیتدیکنی اخطار ایچون (نره یه کیدیورسین) ومقام استبعادده (اکا کوره متنصح اولمق نرده) دنیلور.
کذلك انشاء کثرت ایچون بو اسکله یه کونده نقدر قایق کاوب کیدر وبو بلده یه نیجه عالم و فاضل ادملر کاوب کیتمشدر دنیلور.
وکذلك سنی قاچ دفعه چاغردم دنیلوبده کیج کلدك بطائت ایتدك معناسی قصد اولنور.
امر علی وجه الاستعلا بر ایشك ایشلنمسنی طلب ایتمکدر که متکلمك مادوننده‌ن طلب ایتمسیدر. نته که بر آدمك خدمتکارینه سائسه سویله آتی اکرلسون دیمسی کبی که سویله امر حاضر اکرلسون امر غائبدر.
امر صیغه‌لری بعضاً علی وجه التضرع طلب ایچون استعمال اولنور. و بوکا نیاز واستدعا دنیلور. نته که متکلمك کندوسندن بیوك برذاته لطف ایدیکز عنایت بیوریکز دیمسی کبی.
وبعضاً متکلمك اقرانندن طلبی ایچون استعمال اولنور.

بوكا دخی التماس دنيلور. نته كيم احبابدن برينه يارين ارکنجه تشريف ايديكزده مصاحبت ايده‌لم دنيلمك كبی.

وبعضاً اباحه ايچون اولور. نته كه بر كيمسه‌نك طعامنی يمكه رخصت ويرمك مقامنده اخره بيوريكز ديمسی كبی.

وبعضاً تسويه ايچون اولور. نته كه سن قبول ايت ياخود ايتمه محكمه‌نك قراری بودر دنيلوركه سنك قبول وعدم قبولك سياندر ديمك اولور.

و بعضاً تهديد ايچون اولور. نته كه ديلديكك كبی ياپ صكره كوررسين دنيلور.

وبعضاً عجزه نسبت ايچون اولور. نته كه برغزلی تنظيردن مخاطبك عاجز اولديغنی بيان مقامنده بوغزلی تنظير ايت دنيلوركه ايده‌مزسين ديمك اولور.

وبعضا اهانت ايچون اولور. نته كيم هايدی يقل كيت دنيلديكی كبی.

وبعضاً تمنی ايچون اولور. نته كيم كشكه فلان كشی مزاردن قالقوبده بوعصرك احوالنی كورسه دنيله‌جك يرده اكا خطاباً كل بوعصرك احوالنی كور دنيلديكی كبی.

نهی . امرك منفيسی ديمك اوله‌رق بر فعلك ايشلنمامسنی علی وجه الاستعلا طلب ايتمكدر.

فقط بعضاً دخی تضرع ایچون اولور . نته که یارب دشمنلرمی بکا کولدرمه دنیلور .

وبعضا التماس ایچون اولور . نته کیم برادر سن بو ایشی یاپمه دنیلور .

وبعضا تهدید ایچون اولور . نته کیم سوز دکله‌مین اوشاغه سن بنم سوزمی دکله‌مه صکره کوررسین دنیلور .

وبعضاً عجزه نسبت ایچون اولور . نته که الکدن کلانی ارقه که قویمه دنیلور .

امر ونهی صیغه‌لری قواعد عثمانیه‌ده مفصلاً مذکوردر . اکثریا فعل التزامی صیغه‌لری دخی امر مقامنده ایراد اولنورلر .

ندا . حرف ندا ایله مخاطبك توجه واقبالنی طلب ایتمکدرکه سنی چاغیریورم وبکا باق دیمك یرینی طوتار . کلامك ابتداسنده کلان آ وای وهی حرفلری ندایه موضوعدر . فقط بعضا انلردن ندا معناسی مراد اولمیوب دیکر اغراض ایچون استعمال اولنورلر .

مثلا سکا متوجهاً تظلم ایدن کیمسه‌یه آزوا للی آبچاره دیدیککده ندانك معنای حقیقیسی مراد اولمیوب انجق مخاطبه دردینی سویلمك اوزره میدان ویرمك وسویله دکلرم دیمك معناسی قصد اولنور . ومعنای ترحمی انشا دیمك اولور .

بعضادخی خطاب وندایه صالح اولمیان شیلره ندا اولنه رق تحسر وتحیر وتأسف کبی معنالر قصد اولنور . و بو صورتلرده دخی ندا انشاء ایقاعی قبیلندن اولور .
(بیت لمؤلفه) ای باد صبح سویله دلك یاره حالنی * شرح ایت نیازنامهٔ حسرت مآلنی * اوغرار ایسه‌ك استانبوله لطف ایله ای صبا * اول یاره صوراونوتدیمی وعدوصالنی * و ینه محرر فقیرك (ای باد صبا اوغراماز اولدك بودیاره * کل سویله ستانبول طرفندن نه خبروار) وارحال پریشانمی عرض ایله اویاره * زیرا اوطرفدن نه کلوروار نه کیدر وار) بیتلری بو قبیلدندر .
بعضا جملهٔ خبریه‌دن اعلام واخبار قصد اولنمیوب دیکر اغراض مخصوصه مراد اولور .
مثلا مجرد مخاطبی علمه ترغیب ایچون (بیلن ایله بیلمین بردکلدر) وتعجب مقامنده (شاشارم سنك عقلکه) واظهار ضعف وتذلل ایچون (بن پیراولدم) دنیلور . ومجلسده قدومنه انتظار اولنان برذات حقنده حضاردن بری دیکرینه بیان تأسف وتحسر ایچون (فلان ذات کلمدی) دیر . ایشته بونلر هپ جملهٔ خبریه اولدقلری حالده اخبار مقصود اولمیوب بر غرض مخصوص ایچون ایراد اولندقلرندن هپ انشاء ایقاعی قبیلندندرلر .

صيغهٔ عقد وشهادت وقسم وسبحان الله ومعاذالله واللهه صيغندق دخی بوقبیلدندر. (خوش کلدی بکا میکده‌نك آب وهـواسی * باللّه‌نه خـوش یرده یاپلمش بیقلاسی) بیتنده‌کی تعجب وقسم کبی.

وبعضا ادبه رعایة امر صورتنـدن احتراز ایله صیغهٔ امر یرنده جملهٔ خبریه قوللانیلور و بوصورتده انشـاء طلبی قبیلندن اولور نته‌که لطف ایدیکز یرنده لطف ایدر سکز دنیلور.

❋ فصل سادس ❋

(الفاظك عطف وربطنه دائردر)

(واو) لسان عربیده اولدیغی کبی لسانمزده دخی حرف عطف اولوب مطلقا جمع ایچوندر.

شویله‌که انکله مسند الیه اوزرینه برشی عطف اولندقده ایکیسـنك علی الاطلاق بر مسندده اشتراکارینی مختصراً افاده ایلر. نته‌که خالد وماجد کلـدی دنیلدکده بر جمله ایله ایکیسنك دخی کلدکلری افاده اولنمش اولور. واکر معیت معناسی افاده اولنمق ایستنیلور ایسه برلکده‌یاخود برابر کلدیلر دنیـلور. واکر معطوف علیهـك مقدم

کلدیکی افاده اولنمق ایستنیلور ایسه خالد ومتعاقبا ماجد یاخود صکره ماجد کلدی دنیلور . و بعضا متعاقبا یرنده درعقب و صکره یرنده بعده کبی دیکر لفظلر قوللانیلور .
وبعضا معطوف ایله معطوف علیه تأکید اولنور . نته که خالد وماجد ایکیسیده کلدی یاخود خالد و ماجد وناشد اوچیده کلدی ویاخود هپ کلدیلر دنیلور .
ومسند اوزرینه برشی عطف اولندقده ایکی وصفك برذاتده علی الاطلاق اجتماعنی مختصراً افاده ایلر . نته که فلان افندی کاتبدر وشاعردر یاخود کلدی وکیتدی دنیلور . وبعضا برواوایله ایکی کلمه دیکر ایکی کلمه اوزرینه عطف اولنور . نته کیم خالد افندی قلمه وبرادری مکتبه کیدیور دنیلور .
عطف بحثنده موصوف ایله ذی الحال مسندالیه حکمنده وصفت ایله حال دخی مسند حکمنده‌در .
متعلقات فعل اوزرینه واو ایله عطف دخی فعلك تعلقنده معطوف ایله معطوف علیهك اشتراکنی افاده ایلر . نته که بن فلانی وفلانی سورم دنیلور .
بعضا اختصار ایچون واو عطف حذف اولنور . نته که خالد ماجد ناشد افندیلر کلیورلر یاخود فلان افندی کلدی کیتدی دینلور .

(زكاتی يوق ضرر ايتمز تو كنمزا كسلمز * اولورمی ادەه خوليا كبی حساب فرح) بيتی دخی بو قبيلدندر .
بروجه مشروح واو ايله عطفك مقبول اولمسنده معطوف ايله معطوف عليه بيننده جهت جامعه بولنمق شرطدر .
جهت جامعه معطوف ايله معطوف عليهی ذهنده جمع ايده‌جك بر علاقه ومناسبتدر كه تضايف وتماثل وشبه تماثل وتضاد وشبه تضاد وتقارن فی الخيال قسملرينه منقسم اولور .
مثلا اقل ايله اكثر بيننده تضايف واردر كه برينك تعقلی ديكرينك تعقلنه توقف ايدر .
وزهره ايله مشتری بيننده تماثل واردر كه يكديكره شبه ونظير اولان بر نوع يلدزلر اولوب ايكيسنه بردن سعدين دنيلور .
وبياض ايله صفرت يكديكره مباين رنكلر ايسه‌ده بينلرنده تماثله بكزر بر مناسبت واردر . كذلك شمس وقمر بيننده دخی شبه تماثل واردر .
بياض ايله سواد بيننده ايسه تضاد وارض وسما بيننده تضاده بكزر تقابل واردر .
تقارن خيالی‌يه كلنجه بونك اسبابی متفاوتدر صنوف واحوال وعاداتك اختلافيله مختلف اولور .

مثلا كاتبه كوره كاغد وقلم وقلمتراش بيننده جهت جامعهٔ خياليه واردركه بونلردن برى ذكر اولنسه ديكرى كاتبك خاطرينه كلور. اما بربرك خاطرينه كلمز حالبوكه اوستوره ذكر اولنسه بربر دخى مقراض وجنبيرنى تخطرايلر.

بر منوال مشروح كلمه‌لر بيننده جهت جامعه بولنور ايسه يكديكرى اوزرينه عطفلرى مقبول اولور. والا اولمز. نته كه شمس وقمر عالمى تنوير ايدر دنيلور. ودوه ودوه قوشنك اودلرى يوقدر دنيله بيلور. اما طاوشان اودى وكونش محدثدر ياخود بالق وكرتنكله حيواندر دنيلسه يا‌تيشق الماز. زيرا معطوف ايله معطوف عليه بيننده بر علاقه ومناسبت بولنماز. كذلك فلان افندى شاعردر وكاتبدر دنيلور زيرا شعر ايله كتابت صاحبلرينك خيالنده متقارن ومجتمع اولدقلرى جهتله بينلرنده مناسبت دركاردر. اما فلان افندى شاعردر وقيصه بويليدر دنيلمك مقبول دكلدر. زيرا شعر ايله قصر قامت بيننده مناسبت يوقدر. معطوف ايله معطوف عليه بيننده ذاتا مغايرت بولنمق شرطدر والاعطف الشئ على نفسه لازم كلور فقط بعضا متحدالمعنى اولان ايكى كلمه‌دن برى ديكرينى تفسير ايچون انك اوزرينه عطف اولنور. تاب وطاقت كبى. محررك (يوق حالمى عرض ايلمكه تاب وتوانم * جودت

سرشورمده بودم درد سفر وار) بیتنده کی تاب و توان دخی بو قبیلدندر .

کلمه‌لر کبی جمله‌لر دخی بعضا واو ایله یکدیکری اوزرینه عطف اولنور . وجمله‌لرك عطفنه وصل وعطفسز ایراد اولنملرینه فصل دنیلور. ویکدیکره وصل اولنان جمله‌لر بیننده دخی بر منوال مشروح جهت جامعه بولنمق لازم کلور. مثلا زید شاعردر وعمرو کاتبدر دنیلدکده اکر بینلرنده محبت وصداقت یاعداوت کبی برعلاقه‌ومناسبت وار ایسه مقبول اولور ویوق ایسه مقبول اولماز.

مسند الیهلرك یاخود مسندلرك ویاخود قیدلرندن برقیدك اتحادی دخی ایکی جمله بیننده جهت جامعه اولور. نته‌که ناظر افندینك کتخداسی کاتبدر ورئیس افندینك کتخداسی شاعردر دنیلدیکی کبی .

ایکی شی بیننده فی‌نفس‌الامر جهت جامعه بولنمق عطفك صحتی ایچون کافی اولمیوب بلکه مقامه کوره اوجهتك مقصود و ملتفت الیه اولمسی شرطدر .

بناء علیه لابچینه دائرمحاوره جریان ایدرکن لابچینم طاردر وخانه‌م طاردر دنیلسه مقبول اولماز . اما طار شیلرك تعدادی صره‌سنده مهرم طاردر ولابچینم طاردر وخانه‌م طاردر وزقاغی طاردر دنیلسه مقبول اولور .

كذلك سردار اكرم صالى كونى دشمن اردوسنى بوزدى
ودرزى اول كون بنم جبه‌مى ديكدى دنيلسه مقبول اولماز
اما صالى كونى وقوعاتنك ضبطى قصد اولنور ايسه او
وقوعاتك بيانى صره‌سنده بو كلام دخى مقبول اولور.
اما جمله‌لرك نه حالده وصلى و نه حالده فصلى لازم كلور
بوراسى بروجه آتى بيان اولنور.
شويله كه صفت ياحال اولمق كبى بروجهله بر محله مربوط
اولان جمله مفرد حكمنده اولديغندن بو ارتباطده ديكر
جمله‌نك اكا تشريكى قصد اولنور وبينلرنده جهت جامعه
بولنور ايسه جملهٔ ثانيه وصل اولنور.
مثلا او طالب كه همتى زياده‌در وغيرتى فوق العاده‌در آز
وقت ظرفنده فيضياب اولور دنيلور.
و اكر جملهٔ ثانيه‌نك جملهٔ اولايه تشريكى ايستنلمز ايسه
فصل اولنور. مثلا مدير افندى ديمشكه طلبه ساعت
بشده مكتبه كلمليدر خواجه افندى بو تنبيهى بكنميور
دنيلوركه وخواجه افندى ديو وصل اولنسه بوجمله دخى
مدير افندينك مقول قولى اولمق لازم كلور بوايسه مقصده
منافيدر.
بر محله مربوط اولميان جمله‌لره كلنجه ايكى كلام بيننده
جهت جامعه بولنماز ايسه كلام ثانينك وصلى جائز اولماز

نته كه فلان افندى اوزون بويليدر وفلان افندى اويقوده‌در
دنيلسه مقبول اولماز .

واكر كلامين بيننده جهت جامعه بولنور ايسه كلام ثانى
وصل اولنور . نته كه كونش باتدى وآى پارلادى دنيلور .

فقط اولكى كلامك بالاسنده برقيد بولنوبده كلام ثانينك
انده تشريكى جائز اولماز ايسـه فصلى لازم كلور . مثلا
دون فلان افندى كلدى برادرى ارتق كيدر ديو كلام ثانى
فصـل اولنور زيرا وصل اولنسـه دون برادرى كيدر
ديمك اولور .

وبرده ايكى كلامدن برى خبر وديكرى انشا اولور ايسه
ايكنجيسـنك فصلى واجب اولور . نته كه سـن كل بن
كيديورم وبن كيده‌جكم برادرم كلسون دنيلور .

مؤلفك (تقرير ايده‌مم سـوزدل وددرد درونم * سويلتمه
بنى خاطر زارمده كدر وار) بيتى دخى بو قبيلدندر .

كذلك سـؤال مقدره جواب اولان جملهٔ استينافيه دخى
فصل اولنور . مثلا ديدى كه اللهه امانت اولكز ديدم كه
الله سلامت ويرسون دنيلوركه اولكى كلامدن جوابنده
نه ديديكز ديو سؤال وارد اولمغله كلام ثانى اكا جواب
اوله‌رق مفصولا كتوريلور . وكذا خالد افندى‌يه احسان
ايتمش سين خالد افندى احسانه لايقدر ياخود اسكى دوستكز
احسانه لايقدر دنيلديكى كبى .

وكذا كلام ثانى كلام اولى مؤكد ياخود اندن بدل وياخود
بيان اولور ايسه فصل اولنور ·
نته كه بو ايش بويله در بونده شبهه يوقدر ياخود فلان افندى
سزه احسان ايتمش اون بيك غروش عطيه و بر چوق
هديه اعطاسيله احسان ايلمش وياخود فلان بنى الداتدى
سكا شويله بويله معاونت ايدرم ديدى جمله لرنده اولديغى كبى ·
بعضاً برقاچ كلامدن مركب اولان بر فقره ديكر بر فقره
اوزرينه عطف اولنور · وبوكا عطف القصه على القصه
دنيلور · اول حالده ايكى قصه بيننده جهت جامعه ارانور ·

(مثالى)

(فى الواقع قرآن كريم نه كلام منظومدر ونه ده كلام
منثوردر ايكى قسمك خارجنده بر كلام لطيفدر و سراپا
فصيح وبليغدر * وجمله آيات كريمه بلاغتجه بر درجه ده
اوليوب بعضيسنك بعضيسنه نسبتله بلاغتجه درجه سى
دها اعلادر فقط جمله سى معجزدر يعنى مثلنى وجوده
كتورمكدن انسان عاجزدر ·) (قصص انبيا)
و او ايله معطوف عليه اولان مسنداليه معطوفيله برابر
جمع حكمنده در · بناء عليه غائب صورتنده فلان وفلان
كلديلر ياخود كلدى دنيلور · اما معطوف ايله معطوف
عليه تكلم وخطاب وغيبتده مختلف اولدقلرنده غائبه

مخاطب وايكيسنه دخى متكلم تغليب اولنور. مثلا او وسن بو ايشى ياپارسكز و او وبن ياخود سن وبن بو ايشى ياپارز دنيلور.

مخاطب اكر خالى الذهن ايسه بروجه بالا واو عطف قوللانيلور. و اكر معطوف ايله معطوف عليهك اجتماع واشتراكنده متردد ياخود منكر ايسه واو يرنده هم حرفى مكرر اوله رق ايراد اولنور. نته كه مخاطب على وحسن افنديلردن برينك كلديكنى مصدق اولوبده ديكرينك كلديكنده متردد ياخود يالكز برينك كلديكنى معتقد ايسه هم على افندى وهم حسين افندى كلدى دنيلور. كذلك على افندى يى انجق كاتب ظن ايدن مخاطبه على افندى هم كاتبدر هم شاعردر دنيلور.

(دخى) و (ده) حرفلرى ادات عطف اولوب واو يرينى طوتارلر و كذلك معناسنى افاده ايدرلر. نته كيم على افندى دون بورايه كلدى بوكون دخى ادرنه يه كيتدى ياخود بو كونده ادرنه يه كيده جك دنيلور.

وبعضاً جزالره داخل اولور. نته كه سن كيدرسه ك بن دخى كيدرم دنيلور. كذلك او كلسون بنده كلورم دنيلور. و (ده) حرفى بعضا هم مقامنده قوللانيلور. بوده چكر اوده چكر دنيلديكى كبى.

وفعله لاحق اولدقده تراخی معناسنی افاده ایدر. نته کیم
کلدیده کیتدی دنیلور که کلدی بعده کیتدی دیمك اولور.
بعضا معطوف علیه صیغهٔ عطفیه ایله ایراد اولنوب
واو حرفندن مستغنی اولور ومعطوف ایله معطوف علیه
بر رجمله اولدقلری حالده ایکیسی بر کلام حکمنده اولورلر.
نته که فلان آدم شورایه کیروب چیقیور دنیلور.
وصیغهٔ عطفیه اکثریا مابعدینك تراخیٔ وقوعنی اشعار
ایلر. نته که کلدی بعده کیتدی دنیله جك یرده کلوب
کیتدی دنیلور.
وبو معنایی تأیید ایچون بعضا صیغهٔ عطفیه یه ده حرفی
الحاق اولنور. وکلوبده کیتدی دنیلور.
وبعضا صیغهٔ عطفیه مابعدینك سببی اولور.
محرر فقیرك (غالب کلوب خزان وشتاسی بهارینه * دورك
صفای نشئه سی دکمز خمارینه) بیتنده اولدیغی کبی.
(یاخود) ادات تردیددر. یعنی احد امرین ایچون
اولوب لسان عربینك (او) حرفنه معادل اولور.
(یا) دخی یاخود معناسنه در فقط اکثریا مکرر اوله رق ذکر
اولنوب عربجه نك کسر همزه ایله (اما) حرفنه معادل اولور.
تردید بعضا شك ایچون اولور. نته که قارشودن
برعسکر یاخود بر ضبطیه کلیور دنیلور.

وبعضا تشکیك ایچون اولور. نته که بوکون سنك ایچون رتبه یا نشان عرض اولندی دنیلدیکی کبی.

وبعضا تخییر ایچون اولور. نته که بوآته یاشوا استره بین دنیلدیکی کبی.

و بعضا تقسیم ایچون اولور. نته کیم عدد یاچفتدر یاتکدر دنیلور.

ادات تردید نادرا حذف اولنور. محرر فقیرك (بوکون یارین دیو امید وار اولوب قالدق * کبار وعده‌سنه دوندی کیتدی وعد وصال) بیتی کبی که بوکون یاخود یارین دیمکدر.

ادات تردیدایله تعدد ایدن مسندالیه احد امرین‌دن عبارت اوله‌رق معنی مفرد اولمغله مسندی دائما مفرد اوله‌رق ایراد اولنور امثلهٔ سابقه‌ده اولدیغی کبی.

فقط بو دخی غائب صورتنده‌در. اما معطوف ایله معطوف علیه تکلم وخطاب وغیبتجه مختلف اولدقلری تقدیرده هر برینك مسندی آیروجه ذکر ایله عطف الجمله علی الجمله قبیلندن اوله‌رق ایراد اولنورلر.

نته که بومکتوبی بن یازارم یاخود سن یازارسین دنیلور کذلك بن یازایم یااو یازسون دنیلور. وکذلك یاسن یاز یابرادرك یازسون دنیلور.

اماشـو مكتوبى بن ياسـن يازارم دنيلمز. كذلك برادرم ياخود بن يازه جغم دنيلمز. وكذلك سـن ياخود برادرك يازدنيلمز.
ادات ترديد مقام استفهامده دخى احد امرين ايچون اولور. نته كيم قلمه خليفه ياخود ممير كلديمى دنيلدكده ايكيسندن برى كلديمى ديمك اولور. وجوابنده اوت ياخود خير دنيلور.
واكر اصل فعلك ثبوتى يعنى ايكيسندن برينك كلديكى متكلمك معلومى اولوبده برينك تعيينى طلب ايلرايسـه ادات ترديد يرنده يوخسه قوللانيلور.
مثلا خليفه مى يوخسه ممير مى كلدى دنيلور. وبووجهله اسـتفهام قنغى مقـامنه قائم اولوب فـلان كلـدى ديو ايكيسندن برينك تعيينى لازم كلور. وبوصورتده يوخسه لفظى عربجه نك ام متصله سى مقامنه قائم اولور.
كذلك طلب تصديق مقامنده دخى يوخسه قوللانيلور. نته كيم خليفه افنـدى كلديمى يوخسـه كلمديمى دنيلور. وجوابنـده كلدى ياخود كلمدى دنيلور. وفلان افندى خانه سنده ميدر يوخسه دكلميدر. دنيلور وخانه سنده در ياخود دكلدر ديو جـواب ويريلور. بومثللو مقاملرده يوخسه لفظى يوق بلكه ديمك اوله رق ام منقطعه مقامنه قائم اولور.

يوخسه لفظی فی الاصل یوق ایسه دیمك اوله رق (والا) مقامنده قوللانیلور و بو صورتده قاف ایله یازلمق مناسب اولور نته که بنم سوزمی دکله یوقسه سنی تأدیب ایدرم دنیلور. و بعضا بر وجه بالا (ام) حرفنه معادل اولور. و بو صورتده خا ایله یازیلور.

و بعضاً اختصار ایچون یوخسه لفظی حذف اولنور. نته کیم خلیفه افندی کلدیمی کلمدیمی دنیلور.

(بلکه) ادات اضرابدر. یعنی حکمی معطوف علیهدن صرف ایله معطوفه نقل ایچوندر. نته که هوانك برودتنه نظرا جانب شمالده یاغمور بلکه قار یاغمش اولمق کرکدر دنیلور. کذلك برودتك شدتنه نظراً بو کیجه طاغلره قار دوشه جك بلکه دوشمشدر دنیلور.

(حتی) قویدن ضعیفه یاخود ضعیفدن قوی یه انتقال ایچوندر. نته که فلان قلمك کاتبلری حتی ملازملری بیله بوندن اعلا یازارلر و فلان محکمه نك ممیزلری، حتی باش ممیزی بیله بویله بر اعلام یازه مازلر. و کذلك افندی یاتدی حتی او یودی دنیلور.

ایمدی و لکن و فتح همزه ایله اما دخی جمله لری یکدیکره ربط ایدرلر. ایمدی تفصیل ایچوندر که بر کلام مجملی تفصیل ایچون ایراد اولنان کلامك اوزرینه داخل اولور.

اکثریا ارسال مثل طریقیله ایراد اولنان جمله‌لر دخی بو قبیلدن اوله‌رق فصل اولنور. نته کیم (تحمل ایلمز زور هوایه پردهٔ عصمت * گریبانچاکیٔ گل دست بیداد صبادندر) بیتنده‌کی مصرع ثانی ارسال مثل قبیلندن اوله‌رق مصرع اوله او قدر کوزل مربوط و منجذبدر که ادات ربطه محتاج دکلدر.

❋ فصل سابع ❋

(ایجاز واطناب حقنده‌در)

معنای مقصودی عبارهٔ متعارفه‌دن اقل اولان عباره ایله ادا ایلمك ایجاز واندن اکثر عباره ایله ادا ایلمك اطنابدر. عبارهٔ متعارفه اوساط ناسك معاملات ومحاوراتنده استعمال ایده‌کلدکلری عادی عباره‌لردر که مرادلری انجق اصل معنایی دلالات وضعیه ایله افاده‌در. مقتضیات احواله رعایت دکلدر.

بناء علیه فن بلاغتجه عبارهٔ متعارفه‌ده ذاتا مزیت یوق ایسه‌ده بلغادن بری مخاطبك حالنه رعایةً عبارهٔ متعارفه‌یه مساوی الفاظ ایله افادهٔ مرام ایلر ایسه مقتضای حاله رعایت بولنه‌جغی جهتله بلیغ اولور. و بوکا مساوات دنیلور.

ودها مختصر بر عباره ايراد ايتدكده اكر عبارهسى اصل معنايى افادهيه وافى ايسه ايجاز دنيلور وآز لفظ ايله چوق معنى افاده ايلمش اولهجغى جهتله عند البلغا پك مقبول اولور.
واكر وافى دكل ايسه اختصار مخل دنيلور وعند البلغا مردود اولور. مثلا (جهلا وحمقاجه ياشامق * كدر ايله ياشامقدن يكدر) بيتندن مقصد جهل وحماقت ايله راحت ياشامق دور انديشانه وعاقلانه مكدر ياشامقدن اولادر ديمك ايسهده عبارهسى بو معنايى افادهدن قاصر اولديغنه مبنى اختصار مخل ديمك اولديغى جهتله مردود اولور.
وعبارهٔ متعارفهدن دها زياده الفاظ ايله افادهٔ مرام اولندقده اكر زيادهسى فائده ضمننده ايسه اطناب دنيلور بو دخى عند البلغا مقبولدر.
واكر زيادهسى فائدهسز ايسه تطويل دنيلور وعند البلغا مردود اولور. مثلا كذب ودروغ ايكيسى دخى بر معنايه اولديغى حالده يالان دنيلهجك يرده كذب ودروغ دنيلسه تطويل قبيلندن اولمغله مقبول اولماز.
كذلك مبانى الانشانك خطبهسنده (اول منشئ اساليب مشاعر وحواس ومرتب صحائف تكوين واساس) عبارهسنده مشاعر وحواس بر معنايه اولهرق تطويلدر هايدى بوكا

عطف تفسیر دیه‌لم اما اساس کلمه‌سی مجرد سجع ایچون
کتورلمش بر حشو اولدیغی جهتله مقبول اوله‌ماز.
ایجاز یا بلا حذف اولوب ایجازقصر دنیلور. ویاخود
حذف ایله اولوب ایجاز حذف دنیلور.
ایجاز قصر. (قصاصده‌حیات‌واردر) کلامی کبیدر که
بوندن مراد (انسانك نه وقت قاتل اولور ایسه قتل
اولنه‌جغنی بیلمسی قتله جسارت ایتمامسنه بادی اولور بو
جهتله پك چوق کیمسه‌لر قتلدن قورتیلور وقاتلك قتلی
انلرك موجب حیاتی اولور) دیمکدر. اشته اول کلام
موجزده حذف بولنمدیغی حالده بو قدر چوق معنالری
مفید اولور.
مصرع لمحرره (شانهٔ زلف سخندر اعتراض) دخی بو
قبیلدندرکه زلف طراندقجه کوزللشدیکی کبی سخن دخی
اعتراض کوردکجه تصحیح اولنه‌رق کوزللشور دیمکدر.
ایجاز حذفك انواعی چوقدر. بعضاً جمله‌نك بر جزئی
حذف اولنور. مثلا فلان قریه اهالیسندن صور دنیله‌جك
یرده فلان قریه‌دن صور دنیلور. مکتب فنون رشدیه
یرنده مکتب رشدیه وطریق رجال علمیه یرنده طریق علمیه
تعبیرلری دخی بو قبیلدندر. فصول سالفه‌ده دخی بو مثللو
ایجازلرك امثال کثیره‌سی سبق ایتمشدر.

وبعضاً جملهٔ شرطیه حذف اولنور. نته کیم یارین بزه کل سکا اکرام ایدرم دنیلور که اکر کلور ایسه‌ك اکرام ایدرم دیمك اولور. وبعضاً جملهٔ جزائیه حذف اولنه‌رق یرینه دیکر برجمله اقامه اولنور. نته کیم سکا معترض وار ایسه اسلاف ادبایه نیجه معترضلر وار ایدی دنیلور که سکا معترض وار ایسه قید ایتمه زیرا اسلاف ادبایه نیجه معترضلر وار ایدی دیمك اولور.

ایجازك اك کوزل برمثالی دخی (بارقهٔ حقیقت تصادم افکاردن چیقار) کلام حکمت اشتمالیدر که تلفظ اولنور ایکن ذهن سامعه کوزل تشبیهلر توارد ایدیور زیرا بارقه نصل که افاقی ایدینلق ایدرسه حقیقت دخی انفسی تنویر ایلر حالبوکه بارقه‌یی تعقیب ایدن یاغمور نصل که باغ وبستانی اروا ایدر ایسه حقیقته متفرع اولان علوم یقینیه دخی حدایق عرفانی احیا ایلر وافکارك اختلاف وتدافعی اجزاء فردیه‌نك قوهٔ برقیه واسطه‌سیله تصادمنه پك بکزر از لفظ ایله نه‌چوق ونه کوزل معنالر افاده اولنمشدر.

اطنابده دائما برنکته ارانور. ازجمله بعضا ایضاح بعد الابهام ایچون اولور. نته کیم انسان قوجه دقچه ایکی خصلتی تازه‌لنور انك بری حرص ودیکری طول املدر دنیلور. وبوکلامك اختصاری ایستنیلور ایسه حرص وطول املی

تازه‌لنور دنیلمك لازم کلور فقط سامعك نظر دقتنی جلب ایله سوزی کرکی کبی اصغا ایلسی ایچـون ابتدا مبهم اوله‌رق ایراد اولنوب بعده ایضاح اولنمشدر. ایکی شیئك قبل الزوال قدری بیلنمز بری صحت و دیکری امنیتـدر فقره‌سی دخی بو قبیلدندر.

و بعضاً بر لفظ اعمك ذکرندن صکره انك مشتملاتندن اولان بر اخصك ذکریله اولور. بو دخی اخصك فضل ومزیتنه تنبیه ایچوندر.

شویله که اعمدن خارج بشقه بر نوع ایمش کبی ادعا ایدلمش اولور. نته کیم انواع حیواندن بری انسان اولدیغی حالده سائر انواعه نسبتله فضل ومزیتی اولدیغندن کویا جنس حیواندن دکل ایمش کبی انك اوزرینـه عطف اولنه‌رق حیوان وانسان دینلور.

وبعضاً معنای مقصودی تقریر وتأکید ایچـون بر قیدك علاوه‌سیله اولور. و بوکا تتمیم دینلور.

نتـه کیم کوزمله کوردم بك افندی مسـافرینی اك زیاده سـودیکی آته بنـدردی دینلدکـده کوزمله و اك زیاده سودیکی لفظلرینك علاوه‌سی کبی.

و بعضاً لنکتته سوزك تکراریله اولور. نتـه کیم تأکید انذار ایچون بو یله ایتمیکز صکره کـوررسکز صکره

كوررسكز دينلور. اما بلاسبب، تكرار اولنور ايسه تطويل قبيلندن اولمغله مردود اولور.

وبعضا بر جمله يی تأكيدايچون انك معناسنی مشتمل اولان بر جمله الحاق اولنور. وبوكا تذييل دينلور. نته كيم انلر بلالرينی بولديلر انسان ايتديكنك جزاسنی چكر دنيلور.

بعضا دخی كلامده. خلاف مقصدی ايهام ايدر برشی بولنمغله انی دفع ايچون بر سوز علاوه اولنور.

نته كيم احبابی يانده قوزی كبيدر اما اعدايه قارشو ارسلاندر دنيلور كه اولكی جملهده خلقنك ملايمتی جانبندن اولمق احتمالی وارد خاطر اولمغله انی دفع ايچون جملهٔ ثانيه علاوه اولنمشدر.

وبعضا دفع ايهامدن بشقه بر نكتهيه مبنی سوز ارهسنه بر جمله ادخال اولنور. وبوكا جملهٔ معترضه دنيلور.

نته كيم استانبول شهری الله تعالی دها زياده معمور ايتسون عالمك فهرستيدر دنيلدكده مسند اليه ايله مسند ارهسنه جملهٔ دعائيه ادخال اولنمسی كبی.

صحيفه	سطر	خطا	صواب
٩٦	١٥	اكثريا و يا نه زمان	اكثريا نه زمان

﴿ باب ثانی ﴾

(طرق افاده بیانده اولوب برمقدمه ایله بش)
(فصلی مشتملدر)

﴿ مقدمه ﴾

بالاده بیان اولندیغی اوزره حقیقت معنای موضوع لهنده مستعمل اولان لفظدر . ومعنای حقیقیسی متعدد اولان کلمه یه لفظ مشترك دنیلور . کوز لفظی کبی که لسان ترکیده انسانك آلت بصری وصو منبعی معنالرنده مشترك اولوب استعمالده قرینهٔ معینه ایله بومعنالردن بری تعین ایدر . چالمق دخی بوقبیلدندر که چالك چالمق ومال چالمق معنالرنده مشترکدر .

فقط بر معنای لغویدن برعلاقه ومناسبته مبنی برمعنای شرعی یه یاعرفی یه نقل ایله وضع اولنان کلمه یه منقول دنیلور که برجهتله حقیقت وبرجهتله مجاز اولور .

مثلا صلات لفظی لغتده دعا معناسنه اولدیغی حالده اصطلاح شرعده نماز معناسنه وضع اولنمش اولمغله دعا معناسنده استعمال اولندیغی حالده لغته نظرا حقیقت واصطلاح شرعه نظرا مجاز اولور .

دابه لفظی دخی لغةً یریوزنده کزن حیوان دیمك اولدیغی

حالده عرفا فرس معناسنه نقل اولنمغله اولکی معناده استعمال اولندیغی حالده لغة حقیقت وعرفا مجاز اولور وفرس معناسنده استعمال اولندیغی حالده لغة مجاز وعرفا حقیقت اولور ٠

کذلك صاریق صارمق فعلندن مشتق بر صفت اوله‌رق علی الاطلاق صارلمش اولان شی دیمك اولور اما عرفا صورت مخصوصه‌ده باشه صاریلان وعمامه دنیلان بزه تخصیص اولنمشدر ٠

ومناسبت کوزدلیه‌رك برمعنادن دیکر معنایه نقلا وضع اولنان کلمه‌یه مرتجل دنیلور ٠ وهرقنغی معناده استعمال اولنسه اکا موضوع اولدیغی جهتله حقیقت اولور ٠ برمناسبت ملاحظه اولنمقسزین چوجقلره وضع اولنان اسملر کبی ٠

اما وضع وعلاقه اولمقسزین بر لفظك معنای موضوع لهندن بشقه برمعناده استعمالی صحیح اولماز ٠ مکرکه غلط اوله‌رق استعمال اولنه ٠ نته‌که برکتابه اشارت اولنه‌رق طوت شواتی دنیلدیکی کبی ٠

و برلفظ بلا وضع برعلاقه‌یه مبنی موضوع لهك غیری برمعناده مستعمل اولدیغی حالده اکر موضوع لهك اراده سنه مانع قرینه بولنماز ایسه کنایه دنیلور ٠

واولوجهله قرينهٔ مانعه بولنور ايسه مجاز دنيلور ٠ و بعضا مقيد اولهرق مجاز لغوى دخى دنيلوركه مجاز عقلى مقابلى اولور ٠

مجاز عقلى اسناده مجاز ديمكدر ٠ اما على الاطلاق مجاز لفظى ذكر اولنديغى حالده مجاز لغوى مراد اولور ٠

ايشته بونك علاقه‌سى مشابهت ايسه استعاره و بشقه برمناسبت ايسه مجاز مرسل دنيلور ٠

بونلرك هر برى برر فصلده بيان اولنه‌جقدر ٠ وتشبيه بين الادبا كثير الاستعمال اولان استعاره‌نك مبنى عليهى اولدقدن بشقه تشبيهاتده پك چوق لطائف بيانيه بولنمغله ادبانك آت او يناتدقلرى برميدان مسابقه‌در ٠ بناء عليه تشبيه ايچون دخى برفصل مخصوص يازيله جقدر ٠ من الله توفيق

علماى بيانيه بونده متفقلردركه مجاز وكنايه حقيقتدن واستعاره تشبيهدن ابلغدر

﴿ فصل اول ﴾

(مجاز عقلى بيانده‌در)

مجاز عقلى ٠ برفعلى ماهولهنه يعنى عند المتكلم حق اولان ملابسنه اسناد ايتميوب ده ماهولهك غيرى اولان ملابسنه اسناد ايتمكدر ٠

فعله فاعلی ملابس اولدیغی کبی زمان ومکان وسببی دخی ملابس اولور • و بونلرك فعله ملابسه ده فاعل ایله اشتراکلری مجاز عقلینك علاقه‌سیدر • فقط بونده دخی قرینهٔ مانعه بولنمق شرطدر •

مثلا برمتدین کیمسه موسم بهار اوتلری انبات ایلدی دیدکده مجاز عقلی اولور . زیرا انك عندنده اوتلری انبات ایدن باری تعالی حضرتلریدر • فقط وقتی بهار اولمغله صانکه اوتلری اول موسم انبات ایدیور کبی تخییل ایدرك انبات فعلنی زمانه اسناد ایلر • اما بوسوزی بردهری سویلش اولسه مجاز اولمیوب حقیقت اولور •

مجاز عقلینك یاایکی طرفی حقیقت و یاایکیسیده مجازلغوی یاخود بری حقیقت و دیکری مجاز لغوی اولور • نته که مثال مذکورده ایکی طرفی دخی حقیقتدر • وزمانك نوجوانلغی یری احیا ایلدی دیدیکمزده ایکی طرفی دخی مجاز اولور • چونکه نوجوانلق انسانك حرارت غریزیه‌سی زیاده وقوی اولمقدن عبارت اولدیغی حالده بوراده مجازا قوهٔ نامیه‌نك ازدیادی معناسنده مستعملدر . حقیقةً احیا دخی حیات ویرمك معناسنه اولوب حس وحرکت ارادیه‌یی مقتضی و بدن وروحه محتاج اولور • لکن بوراده مجازا قوهٔ نامیه‌یی بالتهییج انواع نباتات

ایله یره حسن و رونق و یرمك معناسنده مستعملدر .
وموسم بهار یری احیا ایتدی دیدیکمزده مسند الیه طرفی
حقیقت ومسند طرفی مجاز اولور . وزمانك نوجوانلغی
اوتلری انبات ایلدی دیدیکمزده مسند الیه مجاز ومسند
حقیقت اولور .

کذلك سردارا کرم دشمنی منهزم ایتدی دیدیکمزده طرفینی
حقیقت اولدیغی حالده مجاز عقلی اولور . چونکه
حقیقت حالده دشمنی منهزم ایدن سردارك عسکریدر
کندوسی آمر و مدبردر . فقط بوفعلده دخل عظیمی
اولدیغندن اول فعل سببنه اسناد قبیلندن اوله‌رق
اکا اسناد اولنور .

محبتکز بنی بورایه قدر کتوردی وملاقاتکز بکا مسرت
ویردی جمله‌لری دخی بوقبیلدندر .

فلان ادم عین عدالتدر یاخود عدالت مجسمه‌در و یاخود
عدالت اودر جمله‌لری دخی کذلك مجاز عقلی قبیلندندر .
چونکه عدالت اول ادمك ایشلدیکی ایشلره محمول
ومسند اولور ذاتنه حمل واسناد اولنه‌ماز فقط چوق
عدالت ایلدیکی جهتله کویا عدالت تجسم ایتمش کبی
تخیل اولنه‌رق اکا اسناد اولنور .

واکرچه بومثللو ترکیبلر مضاف محذوفدر یعنی اهل

عدالت یاصاحب عدالت دیو تأویل اولنمق دخی قابل ایسه‌ده بوتقدیرجه مطلوب اولان مبالغه فوت اولوب برعادی سوز حکمنه کیرر ۰

❊ تذییل ❊

بروجه بالا مضاف حذف اولنوبده مضاف الیه انك مقامنه اقامه اولندیغی حالده مجاز حذفی دینلور ۰ یرینه کوره بودخی بر طریق مسلوکدر ۰ فقط متکلمك غرضنه عائد بر مسلکدر ۰

نته که برشیئی اوکرنمك ایچون اهل قریه‌دن صوردنیله‌جك یرده قریه‌دن صوردنیلسه مجاز حذفی اولور ۰ امابر کیمسه خراب واهالیسی نایاب اولان برقریه‌نك اوکندن یچرایکن نصح وایقاظ یولنده رفیقنه ویاخود عبرت وایقاظ یولنده کندو کندویه شو قریه‌یه صورکه اهالیسی نه اولدی دیسه مجاز حذفی‌یه حمل اولنه‌ماز ۰

کذلك بروجه بالا فلان آدم عدالتدر دینلسه مبالغه حصولی ایچون مجاز عقلی‌یه حمل اولنمق مناسب اولماز ۰

❊ فصل ثانی ❊

(مجاز مرسل بیانده‌در)

مجاز مرسل ۰ معنای موضوع لهك اراده‌سنه مانع قرینه

اولديغى حالده مشابهتدن بشقه برعلاقه‌يه مبنى معنـاى موضوع لهك غيريسنده مستعمل اولان لفظدر .

علاقه موضوع لهك غيرى اولان معنانك معناى موضوع لهه ذهنده فى الجمله لزوم واتصاليدر يعنى بو معناى حقيقيدن اول معناى مجازى‌يه ذهنك انتقالنى مصحح اولان برمناسبتدر .

لسان عثمانيده مشابهتدن بشقه مشهور اولان علاقه‌لر بونلردر .

آليت . مظهريت . حلول . سببيت . جزئيت . عموم . اطلاق . كونيت . اوليت .

آليت . معناى حقيقينك معناى مجازى‌يه الت اولمسيدر . نتـه كيم آلت تكلم اولان عضو معلومه موضوع لسـان لفظى لغت معناسـنده استعمال اولنور . ولسـان عرب و لسان ترك دينلور .

مظهريت . معناى حقيقينك معناى مجازى‌يه محـل ظهور اولمسـيدر . نتـه كيم قول قوت وقدرتك محل ظهورى اولديغندن قدرت معناسنده استعمال اولنور وسنك قولك اوزوندر دينلور .

حلول . معنـاى حقيقى ايله معناى مجازيدن برى ديكره محل اولمقدر . مثلا منغلى ياق دينلور وذكر محل وارادهٔ حال طريقيـله ايچنـده‌كى كمور اراده اولنور . وبوآتشى اوته‌كى اوطه‌يه كوتور دينلور وذكـر حال وارادهٔ

محل طريقيله ايچنده آتش اولان منغل مراد اولور .
سببيت . معناى حقيقى ايله معناى مجازيدن برى ديكره سبب اولمقدر . نته كه بركت ياغيور دينلور وذكر سبب واراده مسبب قبيلندن اوله‌رق بركتدن ياغمور قصد اولنور . وآتش باصدى دينلور وسبب وعلت اولان آتشدن حرارت قصد اولنور .
جزئيت . معناى حقيقى ايله معناى مجازيدن برى ديكرينك جزئى اولمقدر . نته كيم ذكر جزء واراده كل قبيلندن اوله‌رق طرناغمى كسدم صقالمى كسدردم دينلور .
عموم . معناى حقيقى ايله معناى مجازيدن برى ديكرندن اعم اولمقدر . نته كه حيوان دينلوبده خصوصيت وجهله آت اراده اولنور . اما عامك خاص ضمننده تحققى اعتباريله برفردى مراد اولديغى حالده حقيقت اولور . مثلا برحيوان كوردم دينلدكده حيوان افرادندن برفردى ضمننده تحققى اعتباريله معناى موضوع لهنده استعمال اولنمغله حقيقت اولوب مجاز اولماز .
اطلاق . معناى حقيقى ايله معناى مجازيدن برينك مطلق وديكرينك مقيد اولمسيدر . نته كيم (عالم اوعالم اولمديغن شمدى اكلادم ✶ عالمده آدم اولمديغن شمدى اكلادم) بيتنده آدمدن كامل ووفاكار آدم اراده اولنديغى كبى .

کونیت . برشیئی حال سابقنك اسمیله تسمیه ایتمکدر . نته کیم یتیملره ماللرینی ویریکزکه سن رشده بالغ اولدیلر دینلور ومقدما یتیم اولان یکیتلره ایتام صندقلرنده محفوظ اولان ماللرینی ویریکز دیمك اولور .

اولیت . برشیئی صکره بولنه جغی حالك اسمیله تسمیه ایتمکدر . نته که آتش یاق دینلور وآتش اوله جق کموری یاق دیمك اولور . کذلك بغدایلر بتدی دینلور وبغدای اوله جق اکینلر بتدی معناسی اراده اولنور .

مجاز مرسل . بعضا دخی لفظ مرکب اولور . نته که اقرانم منقرض اولدی قدریمی بیلن قالمدی دینلور . وسببیت علاقه سیله محزونم مکدرم معناسی قصد اولنور . صیغ عقود کبی انشا معناسنده مستعمل اولان سائر جملهٔ خبریه لر دخی بو قبیلدندر .

ذکر اولنان علاقه لر بعضا مشابهت ایله مجتمع اولور . بناء علیه برلفظ برجهتله مجاز مرسل ودیکر جهتله استعاره اولور .

مثلا . انك حالی بویله سویلیور دینلدکده سویلمکدن دلالت معناسی مراد اولور وسویلمك دلالته سبب اولدیغی ملاحظه اولنورسه مجاز مرسل اولور واکر افهام مرامده دلالتك نطقه تشبیهی ملاحظه اولنورسه استعاره اولور .

فصل ثالث

(تشبیه بیانده‌در)

تشبیه · برشیئه مزیداختصاص وتعلق اولان وصفده دیکر شیئك مشارکت وتماثلنه دلالت ایتمکدر ·

بو ایکی شی تشبیهك طرفیندرکه بری مشبه ودیکری مشبه بهدر · وایکیسنك متشارك اولدقلری وصفه وجه تشبیه ووجه‌شبه دینلور · ارکان تشبیه درتدر · مشبه ومشبه به ووجه شبه واداتِ تشبیهدر ·

لسان ترکیده ادات تشبیه کبی حرفیدر · وبعضا بومقامده صانکه وکویا کبی لفظلر قوللانیلور ·

تشبیهده طرفینك ایکیسی دخی مذکور اولمق شرطدر · وبریسی مطوی اولور ایسه استعاره اولور · نته‌کیم تفصیلی فصل مخصوصنده کلور ·

اما طرفیندن بری قرینه‌یه بناء حذف اولنور ایسه مذکور حکمنده اولمغله ینه تشبیه قبیلندن اولور · مثلا فلان نصلدر دیین کیمسه‌یه جوابا ارسلان کبیدر دینلدکده او کیمسه ارسلان کبیدر دیمك اوله‌رق تشبیه قبیلندن اولوب استعاره اولماز ·

وجه شبه مذکور اولور ایسه تشبیه مفصل دینلور · ومتروك اولور ایسه تشبیه مجمل دینلوب مبالغه‌یی مفیداولور

مثلا (زيد شجاعتده ارسلان كبيدر) جملەسنه نسبتله (زيد ارسلان كبيدر) جملەسی تشبيهدەدها مبالغەليدر . تشبيه مجملده وجه شبه بعضا ظاهر اولوب انی هر كس اكلار . نته كيم زيد ارسلان كبيدر دينلدكده وجه شبهك شجاعت اولديغی ظاهردر . وبعضا خفی اولوب انی انجق خواص اكلار . (قيلدی مفتون نكهتك دللری هاروت مثال * ايتمدن غمزەلرك فتنەيه اغاز هنوز) بيتنده اولديغی كبی .

ينه تشبيه مجملده بعضا طرفيندن برينك ياخود ايكيسنك وجه شبهی اشعار ايدن وصفی ذكر اولنور .

نته كه (مسافات حياتی قطع ايچون كردونهٔ عمره * سپهرك مهر وماهی چرخ ايشی ايكی تكرلكدر) بيتنده عمر عربەيه تشبيه اولنديغی كبی مهر وماه دخی ايكی تكرلكه تشبيه اولنوب دوز ومصمت ومدور اولمق دخی وجه شبهدر كه چرخ ايشی وصفی انی اشعار ايدر .

(عاقبت كوكلم اسير ايتدك اوكيسولرله سن * هی نه جادو سين كه آتش باغلادك مولرلەسن) بيتی دخی بو قبيلدندر كه خارق العاده ايش كورمك وجه شبه اولوب ياناراتش كبی اولان كوكلی مولرله باغلامق وصفی دخی انی اشعار ايلر .

وجه شبهده اتم و اشهر اولان طرف مشبه به قيلنور .

بهادر آدمی ارسلانه وجتی شمسه تشبیه کبی ·
وبعضا مبالغه ایچون امر بالعکس اولور . ومشبه به
قیلنان طرفك اتمیتی ایهام ایدیلور · بوایسه ادعائی براتمیتدر ·
ایشته بوکا تشبیه مقلوب دینلور · ارسلانی بربهادره
وشمسی بجت باهره یه تشبیه کبی · (عنبر آمیز اسر نسیم
صبا * عجبا یار کاکلمی طرار) بیتی بوقبیلدندر که بوی
عنبر شمیم کاکل یاره تشبیه اولنمشدر ·
(نرکس نکه دیدهٔ بیمارینه مشتاق * سنبل کره طرهٔ
طرارینه مشتاق) بیتی دخی بوقبیلدندر ·
الحاصل کرك حقیقةً وکرك ادعاء وجه شبهده اتم واشهر
اولان طرف مشبه به قیلنور . وناقص اولان طرف مشبه
قیلنه‌رق اکا الحاق اولنور .
اما ایکی شیئك برامرده جمعی قصد اولنور ایسه تشبیهدن
صرف نظر اولنه‌رق تشابه وتساوی یولنه کیدیلور ·
(سرمو فرق یوقدر بیننزده زلف دلبرله * سیه بختز
پریشان روزکارزخانه بردوشز) بیتیله (بیلمز اولدم ساقیا
درد فراق یارایله * میمیدر بویا سرشك چشم کریانمیدر)
بیتنده اولدیغی کبی ·
طرفینك وجه شبهده اشتراکی یا تحقیقی ویاخود تخییلی اولور ·
مثلا بربهادر آدمی شجاعتده ارسلانه تشبیه ایتدیکمزده انلرك

شجاعتـده اشتراکاری تحقیق اولور . زیرا شجـاعت ایکیسنده دخی موجود و محققدر . اما عاشقك بختی سیاهلقده زلف یاره تشبیه اولنـدقده انلرك سـیاهلقده اشتراکاری تخییلی اولور . زیرا سـیاهلغك مشبهده وجودی محقق اولمیوب بلکه مخیل ومأولدر . چونکه بخت منحوسك وکدرلی کونلرك سـیاهلق ایله توصیفی مشهور وشـایع اولمشدر . نته کیم آق اقچه قره کون ایچوندر دینلور .

(اوسیه چرده آهه مائلدر ٭ نور اما سـیاهه مائلدر)

بیتنده آهده سیاهلق تخییلی دخی بو قبیلدندر .

وجه شـبه بعضا امر واحد اولور . یوزك حمرتده کله و برادمك جرأتده ارسلانه وعلمك هدایتده نوره تشبیهی کبی .

و بعضا متعدد اولور . برقوشك حدت نظر وکمال حذرده غرابه وانسـانك حسن طلعت ونباحت شـانده شمسـه تشبیهی کبی .

بو صـورتلرده طرفین دخی بعضـا مفرد مطلق اولور . امثلهٔ سابقه ده اولدیغی کبی .

و بعضـا مفرد مقید اولور . غرهٔ فرسی بیاض صبحه تشبیه کبی که بر منیرك اندن زیاده اولان برامر مظلم ایچنده ظهوری وجه شبهدر .

و بعضا وجه شبه واحد حكمنده مركب يعنى متعدد شيلردن منتزع برهيئت وكيفيت اولور ·
بوصورتده طرفين دخى بعضا مفرد و بعضا اولوجهله مركب يعنى برر هيئت منتزعه اولور ·
نفعينك آت مدحنده اولان (جهان سرعته كويا فلكدر كاسۀ سمى * سرميخى ثوابت نعل زريندر يكى آيى) بيتنده اولديغى كبى كه آتك طرناغى مشبه وفلك مشبه به اولوب ايكيسى دخى مفرددر برمقعر جرمك اطرافنده كچوك كچوك پارلاق جرملر ايله برشكل مقوسدن منتزع اولان هيئت دخى وجه شبهدر ·
وايكى فرقۀ عسكريه نك تصادميله اجرا اولنان اسلحۀ بيضا محاربه سنك بيانى مقامنده (يردن قالقوبده باشلرمزك اوزرنده تكاثف ايدن توز ايچنده قيليچلرمزك پارلايشى كيجه لين على التوالى بربرى اوزرينه دوشن ييلدزلرك كورنشى كبى ايدى) دنيلدكده يردن قالقوبده تكاثف ايدن توز ايله جهات مختلفه يه سرعت ايله حركت ايدن قيليچلردن منتزع اولان هيئت مشبه و كيجه لين متواليا متساقط اولان شهابلردن منتزع اولان هيئت مشبه به اولوب برقراكلق شى ايچنده مشرق ومستطيل ومتناسب جرملرك جهات مختلفه يه حركتلرندن منتزع اولان هيئت

دخی وجه شبهدر . بوجهتله اوچی دخی برهیئت منتزعه اولهرق مرکبدرلر .

(زلفن دوکوب عذارینه اوماهرو کزر * کویا درون ابر فلکده قمر کزر) بیتیله مؤلفك (کمش سروی تماشا ایتسون اول مه بحر اشکمده * کوزمده چون خیال قد سیم اندامی قالمشدر) بیتی دخی بوقبیلدندر .

بویله مرکبك مرکبه تشبیهی بعضا برصورتده اولورکه طرفینك اجزاسی دخی یکدیکره تشبیه اولنه بیلورایسهده اصل لطافت وحسن تأثیر هیئتك هیئته تشبیهنده اولمغله اجزانك یکدیکره تشبیهی مقصد اصلی اولماز . سالف الذکر مثالرده اولدیغی کبی .

و بعضا برصورتده اولورکه اجزانك یکدیکره تشبیهنده حسن و لطافت بولنماز .

نته که مشترینك ارقهسنده مریخك کورنشی برامیرك اوکنده مشعله ایله ضیافتدن عودت ایدیشنه تشبیه اولندقدههیئتمنتزعهنك هیئت منتزعهیهتشبیهی مستحسن اولور ایسهده مریخك رأسا ضیافتدن عودت ایدن امیره تشبیهی چندان مستحسن اولماز .

کذلك فضولینك (سبزه اوزره کزدیرر کل برکنی بادصبا * صانکه سبزه اسماندر کوکب سیار کل)

بیتنده ورق کلك سبزه اوزره سیرندن منتزع اولان هیئتی کوکده کوکبك سیرندن منتزع اولان هیئته تشبیهی مستحسن ایسه ده منفردا سبزه نك کوکه و کولك کوکبه تشبیهی کوزل اولماز ·

(احاطه ایتدی تن زردمی سرشك کدر * میان جویده قالدم مثال نیلوفر) بیتی دخی بوقبیلدندرکه هیئت منتزعه نك هیئت منتزعه یه تشبیهی مستحسن ایسه ده یالکز تن زردك نیلوفره تشبیهی چندان مستحسن دکلدر ·

وکذلك (رخنده خال هند و خوابه وارمش کاکل اورتمش * شه ملك حبشدر کل دوشنمش سنبل اورتمش) بیتی مرکبك مرکبه تشبیهی قبیلندن اولوب بونده رخك کله وکاکلك سنبله تشبیهی مستحسن اولور ایسه ده بر عادی تشبیه قبیلندن اولور منفردا خالك شه ملك حبشه تشبیهی ایسه چندان کوزل اولماز ·

بعضا ایکی ضدك ضدیتده اشتراکلرینه بناء نفس تضاددن وجه شبه انتزاع اولنه رق تملیح یاتهکم واسطه سیله تناسب منزله سنه تنزیل قیلنور · نته که مزاح ولطیفه سیاقنده یاخود استهزا مقامنده قورقاق بر آدم حقنده ارسلان کبیدر وبخیل کمسنه حقنده حاتم کبیدر دنیلور ·

تشبیهك طرفینی بعضا متعدد اولور · شویله که یا مشبهلر

بر برینه ومشبه بهلر دخی آیروجه بر برینه مربوط
اوله‌رق ایراد اولنورلر . ایشته بوکا تشبیه ملفوف
دنیلور .

(حسد قلب عدو لطف ایله اولماز زائل * سنکده مضمر
اولان آتشه آب ایتمز اثر) بیتنده اولدیغی کبی که قلب
عدو طاشه وحسد اتشه ولطف صو یه تشبیه اولنمشدر .
(پاك طینت کوشهٔ غربتده خوار اولسونمی هیچ *
کوهر آغوش صدفدن دور اولور قیمتلنور) بیتیله
(یار ایچون اغیاره منت ایتدیکم عیب ایله * باغبان
برکل ایچون بیك خاره خدمتکار اولور) بیتی دخی
بوقبیلدندر .

یاخود هرمشبه به کندو مشبهنك یانده کتوریلور .
بوکا دخی تشبیه مفروق دنیلور . (یوزی کلدر صاچی
سنبل کوزی نرکس قدی سرو) کبی .
(سینه ده برلحظه آرام ایله کل جانم کبی * کچمه ای روح
روان عمر شتابانم کبی) بیتی دخی بوقبیلدندر که جانانك
سینه ده ارامی جانك تنده طورمسنه و بلا توقف کچمسی
عمرك سرعت مرورینه تشبیه اولنمشدر .
واکر یالکز مشبه متعدد اولور ایسه تشبیه تسویه
دنیلور . زلف یار ایله عاشقك حالنی لیالی یه و یارك

دیشلریله عاشقك کوز یاشلرینی لائلی یه تشبیه کبی .
(کاه انکشت محناسن کهی لعلن اموب * دانهٔ عتاب
ایله نوش شراب ایتزمیسین) بیتی دخی بوقبیلدندر .
واکر یالکز مشبه‌به متعدد اولور ایسه تشبیه جمع
دنیلور . (بخت قیسی ظلمت لیلی جمال لیلی‌یی * باشنه
جمع ایلیوب اول شوخ کیسو قویمش آد) بیتنده
اولدیغی کبی .

(دیلله اوغرادیغم دردہ بن بوعالمده * نه بلبل اوغرادی
نه طوطئ شکر کفتار) بیتی دخی بوقبیلدندر .

وجه شبه اعتباریله تشبیه ایکی قسمه تقسیم اولنور .
شویله‌که وجه‌شبه اکر تدقیق نظره محتاج اولمقسزین بادئ
رأیده ظاهر اولور ایسه تشبیه قریب مبتذل وخلافی
تقدیرنده تشبیه بعید غریب دنیلور .

مثلا شمسك استداره واستناره‌ده مدور آیینه‌یه تشبیهی
قریب مبتذلدر . اما اخشام اوستی شمسك ید مرتعشده‌کی
آیینه‌یه تشبیهی بعید غریبدرکه بونده وجه شبه هیئت
منتزعه‌در یعنی مستدیر ومستنیر اولان جرمده ضیانك
حرکت سریعه‌سی وصانکه دائره‌سنك اطرافنه طاشه‌جق
کبی کورنمسی خصوصلرندن منتزع اولان هیئت وکیفیتدر

بونده تفصيل بولنمغله بادئ رأيده ظاهر اولميوب تأمله
محتاج اولور.
كذلك روزكار ايله اشاغی يوقار وتمايل ايدن قيرمزی شقايق
زبرجددن مصنوع قارغيلر اوزرينه آچلمش ياقوتدن
بيراقلره تشبيه ايتديكمزده بعيد غريب اولوركه بونده دخی
وجه شبه برهيئت منتزعهٔ خياليه در.
وكذلك اوق دمرنلری انياب اغواله تشبيه اولندقده وجه
شبه وهمی اولمغله بعيد غريب اولور.
وبعضا قريب مبتذلی ابتذالدن تخليص ايده جك وجهله
تصرف اولنور. (ای آفتاب يارايله دعوای حسنی قو *
رفع نقاب ايدوب سنی بركون حجابه قور) بيتنده اولديغی
كبی كه وجه حسنك آفتابه تشبيهی قريب مبتذل اولديغی
حالده رفع نقاب ايله حجاب سوزی انی ابتذالدن چيقارمشدر.
تشبيهدن غرض اكثريا مشبهه عائد اولور. بودخی يا مشبهك
حالنی بياندر يعنی نه حال وصفتده اولديغنی تعريفدر.
بوصورتده مشبه بهك وجه شبه ايله اعرف واشهر اولمسی
لازمدر. برآتك نه رنكده اولديغنی تعريف ايچون رنكی
معلوم اولان آته تشبيه اولنمسی كبی.
(واردقچه خواب نازه دخی كاكل اورتنور * خال
عذاری كل دوشنور سنبل اورتنور) بيتنده اولديغی كبی كه

جانانك رخساری كله وكاكلی سنبله تشبيه ايله ايكيسنك
دخی رنكلری تعريف اولنمشدر.
(سياه بخت وپريشان وخانه بردوشز * بوروزكارده مانند
طرهٔ دلدار) بيتی دخی بوقبيلدندر.
يامشبهك مقدار حالنی بياندر يعنی حال وصفتنك ضعف
وقوتجه ونقصان وزياده‌جه درجه ومقدارينی تعريفدر.
بوصورتده دخی مشبه بهك وجه شبه ايله اعرف اولمسی
وفقط درجه ومقدارجه متساوی اولملری لازمدر.
نته كه برشيئك مقدار صفرتنی بيان ايچون ليمونه ياخود
كهربايه تشبيه اولنور ياخود قناريه صاريسی ديو
تعريف قيلنور.
(موبمو دقتلر ايتدم قيل قدر فرق ايتمدم * قاشلرك بالله
بكم دوشكده‌كی سموردن) بيتی دخی بوقبيلدندر.
وياسامعك ذهن وخيالنده مشبهك حال وشاننی تقرير
وتقويه‌در.
بوصورتده مشبه بهك وجه شبهده هم اعرف هم اتم اولمسی
لازمدر. بودخی اكثريا معقولی محسوسه تشبيه ايله اولور كه
انسانك محسوس ايله الفتی وطبيعتنك اكا ميلانی زياده
اولديغندن معقول اكا تشبيه ايله خيالده تجسم ايتديلور.

نته كيم سعى وعملندن فائده كورمين كسنه حقنده بوز اوستنه
يازو يازار دنيلور.

(كاسهٔ فغفور لبريز اولسه هيچ ويرمز صدا * ثروت
افزايش بولنجه اغنيا خستلنور) بيتى دخى بوقبيلدندر .

اقدكز بوغازينك وصفنه دائر اولان مشهور مقالهٔ منشيانه دن
(اخشاملرينك لطافتى صباحلرينك روحانيتنه نسبت
اولنسه ارهلرنده اويقوسزلقدن جمالنى رنك ملال بوريمش
وجامه خواب يرينه سياه كيسولرينه بورنمشده هنوز
اويقويه وارمش براسمر كوزليله صرمه صاچلرينى
بوينك اوستنه طاغتمش وغايت خفيف بر سحاب
ايله مستور اولان نور سحر كبى كوكسنى براينجه تل ايله
ستر ايتمش هنوز مائى كوزلرينى اويقودن آچمش صاف
چهره لى بر دلبر قدر فرق بولنور) فقره سى دخى بوقبيلدندر .
ياخود وقوعى استبعاد اولنان حكمك ديكر حكمه تشبيه
ايله امكان وقوعنى بياندر . بوصورتده مشبه بهك معروف
ومسلم اولمسى لازم كلور .

(امتياز ثابت وسيار مشكلدر خيال * ظن ايدر سكان
كشتى ساحل دريا يورر) بيتنده اولديغى كبى كه ثابت
وسيار مشاهداتدن اولمغله يكديكردن تميز اولنماملرى

مستبعد وامكانسز برحكم كبى كورنديكى حالده مصرع ثانى ايله بيان واثبات اولنمشدر ·

(چراغك حسننى انكار ايدنلر روز روشنده ✶ سمنزار ايچره كورسونلر فروغ شمع كلنارى) بيتى دخى بوقبيلدندر ·

وياخود مشبهى سامعك ذهننده تزيين وتحسيندر · بوصورتده دخى مشبه بهك حكمى يعنى وجه شبهك اكا ثبوتى معروف ومسلم اولمق لازم كلور ·

(وصف دنداننى كه كه‌دل محزون سويلر ✶ سويلز سويلز اما درمكنون سويلر) بيتنده اولديغى كبى كه يارك دندانى در مكنونه تشبيه ايله تحسين قيلنمشدر ·

(نسيم اول دكلو نازك طرح ايدر آب اوزره امواجى ✶ كه لوح سيمه استاد ايده‌مز اويله قلمكارى) بيتى دخى بوقبيلدندر ·

وياتقبيحدر · وبونده دخى مشبه بهك حكمى معروف ومسلم اولمق لازمدر · نته كه بالى قوصموغه تشبيه كبى ·

وياخود مشبهى بر امر غريبه تشبيه ايله استطرافدر · يعنى تعجب اولنه‌جق برحالده تخيل ايتدرمكدر · يانوب آتش كسلمش اولان كمورى طالغه‌لرى آتشدن اولان دريای مسكه تشبيه كبى ·

(بوى كل تقطير اولنمش نازك ايشلنمش اوجى ✶ بيرى

اولمش خوی بیری دستمال اولمش سکا) بیتی دخی بوقبیلدندر.

وبعضا تشبیهدن غرض مشبه بهه عائد اولور. بودخی ایکی نوعدر. نوع اول تشبیه مقلوبدر که بالاده بیان اولنمشدر.

نوع ثانی مشبه بهك اهمیتنی بیاندر. ایشته بوکا اظهار مطلوب دنیلور. قارنی آچ اولان کیمسه نك بدر تابانی اشراق واستداره ده بیاض پیده یه تشبیه ایتمسی کبی

ایشته بو اغراضی مفید اولان تشبیهلر مقبول و اولمیانلر مردود اولور.

ادات تشبیهه کلنجه انك حذفی مبالغه یی مفید اولور. وبوکا تشبیه بلیغ دینلور. مثلا زید ارسلاندر جمله سی زید ارسلان کبیدر جمله سندن دها مبالغه لیدر. چونکه بونده زید ارسلانه تشبیه اولنور انده ایسه ارسلانك افرادندن برفرد اولدیغی ادعا قیلنور. بوجهتله استعاره کی مبالغه یی مفید اولور. شوقدرکه استعاره ده برمرتبه دها مبالغه بولنور. شویله که استعاره ده مشبه مشبه بهك افرادندن اولمق ادعاسی دخی کیرو براغیله رق انك افرادندن اولدیغی مسلم اعتبار اولنور.

مشبه بهك مشبهه اضافتی دخی تشبیه بلیغ قبیلندندر.

(غزال مهر ایدر آواره هرشام وسحر جولان * کهی صحرای مغرب کاه دشت خاورستانی) بیتنده مشبه به اولان غزالك مهره اضافتی کبی ٠

﴿ فصل رابع ﴾

(استعاره بیاننده در)

استعاره مشابهت علاقه سیله وقرینهٔ مانعه ایله معنای موضوع لهك غیریده مستعمل اولان لفظدر ٠

وبعضا مصدر اوله رق مشابهت علاقه سیله برلفظی معنای موضوع لهك غیریده استعمال ایتمك معناسنه کلور ٠ واولوجهله استعمال ایدن کیمسه یه مستعیر ومشبه بهك لفظنه مستعار ومعناسنه مستعارمنه ومشبهك معناسنه مستعارله دنیلور ٠

اکر استعاره لفظ مفرد ایسه استعارهٔ مفرده ومرکب ایسه استعارهٔ مرکبه دنیلور ٠

استعارهٔ مفرده یااستعارهٔ مصرحه ویا استعارهٔ مکنیه در

استعارهٔ مصرحه مشبه به دال ومذکور ومعنای مشبهده مستعمل اولان کلمه درکه اصلیه وتبعیه قسملرینه تقسیم اولنور ٠

شویله که اکر اسم عام ایسه اصلیه اولور مصدرلر دخی

اسم عامده داخلدر . مثلا بوكون حمامده بر ارسلان كوردم عباره سنده‌كى ارسلان لفظى حمام قرينه‌سيله رجل شجاعده مستعمل اوله‌رق استعارهٔ مصرحهٔ اصليه‌در .

دين حق معناسنده مستعمل اولان طريق مستقيم دخى بوقبيلدندر . كذلك صو طغيان ايتدى عباره سنده‌كى طغيان لفظى تكثر معناسنده مستعمل اوله‌رق مصرحهٔ اصليه اولوب وجه شبه دخى استيلاى مفرطدر .

واكر ذات فعل يافرع فعل وياخود حرف ايسه استعارهٔ تبعيه اولور يعنى اصل فعل استعارهٔ اصليه اولوب اكا تبعا ذات فعل ايله فرع فعل دخى استعارهٔ تبعيه اولور . وحرفلرك متعلقاتنده استعارهٔ اصليه اولوب انلره تبعا حرفلر دخى معانئ جزئيه‌سنده استعارهٔ تبعيه اولور .

حرفلرك متعلقاتندن مراد اول معانئ مطلقه‌دركه حرفلرك معنالرينى بيان مقامنده انلر ايله تعبير اولنور . مثلا ايچون ادات تعليلدر دنيلوب ايچون حرفنك معناسى تعليل ايله بيان اولنور .

ايمدى بوآت اوچويور دنيلدكده آتك سكرتمسى سرعتده قوشك اوچسنه تشبيه اولنه‌رق اوچمق مصدرى سكرتمك معناسنده استعمال اولنمغله استعارهٔ اصليه اولور

واندن اوچو یور فعلی اخذ اولنه‌رق سکردیور معناسنده استعارهٔ تبعیه اولور ٠

کذلك انك حالی بونی ناطقـدر دیدیکمزده نطق دلالت معناسنده اسـتعارهٔ اصـلیه واکا تبعا ناطق دخی دال معناسنده استعارهٔ تبعیه اولور ٠

(نازدن خاموشسین یوخسه زبانك طو یمدن * ایستسه‌ك بیك داسـتان سو یلرسـین ابرولرله سـن) بیتی دخی بوقبیلدندرکه سو یلمك افاده معناسنده استعارهٔ اصـلیه اولوب اکا تبعا سو یلرسین دخی افاده ایلرسین معناسـنده استعارهٔ تبعیه اولور ٠

وایچون حرفی ادات تعلیل اولوب غرضـه لاحق اوله کلورکن بعضـا برفعلك غایتنه لاحق اولور ٠ ومثلا بوخانه‌لری خراب اولمق ایچـون بنا ایدیورلر دنیلورکه غایت برفعله مترتب اولمقـده غرضه تشـبیه اولنه‌رق اسـتعارهٔ اصـلیه اولوب اکا تبعا ایچون حرفی دخی خراب اولمق فعلنـك غایتی اولان معنای خصوصیده استعمال اولنه‌رق استعارهٔ تبعیه اولور ٠

اما علملرده استعاره جاری اولماز ٠ مکرکه بروصـف ایله مشتهر اوله‌رق اسم عام حکمنده اوله ٠ خاتم کبی که جود

ایله مشتهر اولدیغندن خاتم لفظی بعضاً سخی آدم معناسنه مستعار اولور ·

شوده معلومك اولسون استعاره اکر تشبیه تملیحی یا تهکمی یه مبنی اولور ایسه استعارهٔ تملیحیه و یا تهکمیه دنیلور ·

نته که مزاح یا استهزا مقامنده خاتم دنیلوبده بر بخیل آدم مراد اولنمق کبی ·

استعارهٔ مکنیه یه کلنجه بر شی ذهنده دیکر شیئه تشبیه وارکان تشبیهدن یالکز مشبه ذکر وتصریح وفقط مشبه بهك لوازمندن برشیئك ذکریله اول مضمر ضمیر اولان تشبیهه رمز اولنور ایسه استعارهٔ مکنیه اولور ·

مثلا اولومك طرناقلری فلانه صاپلاندی دنیلدکده اولوم نافع ومضری فرق ایتمکسزین اهلاك ایدن یرتیجی حیوانه تشبیه قیلنمش و یرتیجی حیوانك لوازمندن اولان طرناق ایله بو تشبیهه رمز اولنمش اولمغله یرتیجی حیوان استعارهٔ مکنیه واولومه طرناق اثباتی استعارهٔ تخییلیه اولور ·

استعارهٔ تخییلیه دائما استعارهٔ مکنیه‌نك قرینه‌سی اوله‌رق اندن منفك اولماز ومجاز عقلی قبیلندن اولمغله مجاز لغوینك اقسامندن عد اولنه ماز ·

استعاره‌نك قرینه‌سندن بشقه مستعار لهك یامستعار منهك

واكر خفى اولور ايسه استعارهٔ خاصيه واستعارهٔ غريبه دنيلور . (بويدن خوش رنكدن پاكيزه در نازك تنك * بسله‌مش قوينده كويا كيم كل رعناسنى) بيتنده كل رعنايى دايه‌يه تشبيه كبى .

و بعضا استعارهٔ عاميه‌ده برنوع تصرف ايله غرابت حاصل اولور . نته‌كيم (كوشه كوشه مهرلو مهلو پديد اولسونده كور * سير سعد آبادى سن بركره عيد اولسونده كور) بيتنده مهرلو و مهلودن مراد مسيره‌يه كلان كوزللردر كوزللرك مهر و ماهه تشبيهى عادى برتشبيه ايسه‌ده سعد اباده كلان كوزللرى ايكى قسمه تقسيم و برقسمى مهره و برقسمى ماهه تشبيه ايله استعاره‌يه غرابت و يرلمشدر .

استعاره‌نك حسن و مقبوليتى متضمن اولديغى تشبيهك فصل تشبيهده بيان اولنان جهات حسننه رعايت ايتمكله و استعاره‌يه من جهة اللفظ تشبيه رايحه‌سنى الدرمامقله اولور . شوقدركه تشبيهك الغازه مؤدى اولميه‌جق مرتبه جلى اولمسى دخى لازم كلور . ووجه شبه پك خفى اولان يرده تشبيه جارى اولور ايسه‌ده استعاره جائز اولماز .

مثلا فلان آدمك ارسلان كبى آغزى قوقار دينلور اما اغزى قوقار بر انسان كوردم ديوبده ارسلان

معنـاسی قصد اولنسـه لغز قبیلندن معـدود اولور . بناء علی ذلك هرتشبیه جاری اولان یرده استعاره جاری اولماز. وعلم ایله نور وشبهه ایله ظلمت کبی وجه شبهلری قوی اولمغله متحد کبی اولان شیلرده استعاره تعین ایدوب تشبیه کوزل اولماز.

❋ فصل خامس ❋
(کنایه بیانده‌در)

کنایه. لغت عربیه‌ده تصریحك خلافیدر. اصطلاح علم بلاغتده اول لفظدرکه معناسنك ملزوم ومتبوعنده استعمال اولنور. وبوملزوم اولان معنی ذهنده اکا لازم اولور. واشبومعنای مراده دلالت ایدر قرینهٔ معینه بولنور فقط معنای حقیقینك اراده‌سنه مانع اولماز .

وبعضا مصـدر اوله‌رق اولوجهله لازمی ذکر ایدوبده ملزومی اراده ایتمك معناسنده قوللانیلور. ولفظه مکنی به ومعنایه مکنی عنه دینلور.

مکنی عنه یاذاتدر. نته که قلبدن کنایه اوله‌رق محل حسد وانساندن کنایه اوله‌رق ایکی ایاغی اوزرنده یورر طرناقلری کنش برحیوان دینلور.

(جوشش اشکه دل پرخون برمجرا ایکی) مصرعی دخی بوقبیلدندرکه مجرا بوراده کوزدن کنایه‌در.

ياخود صفتدر. نته كيم كريم وسخى معناسندن كنايه اوله‌رق قپوسى آچيق وسفره‌سى ميدانده وابله معناسنه اوله‌رق قبا قولاق وقالين قفالو دينلور.

(حسابم وار بنم قصاب ايله قانلى بچاقلى‌يز) مصراعى دخى بو قبيلدندركه بوراده قانلى بچاقلى خصم الد ديمكدر. وياخود نسبتدر. يعنى صفتى موصوفنه اثباتدر. نته كه تخته جلوس ايتدى دينلور وحكمدار اولدى وحكومتى اله آلدى ديمك اولور.

(صراردى بكزى حسددن بنله يارى كوروب * رقيب روسيهه برغريب رنك اولدى) بيتى دخى بو قبيلدندركه بكزى صراردى مكدر اولدى ديمكدن كنايه‌در.

عبارهٔ كنايه‌ده اكر صفتك موصوفى مذكور يا مقدر اولماز ايسه تعريض قبيلندن اولور.

تعريض برجهتى كوستروبده ديكر جهتى قصد ايتمكدر. نته كه شوكا بوكا بدمعامله ايدن برشخصك ياننده انسان كامل انجق ناسه حسن معامله ايدن كيمسه‌در ديرسن وسن انسان كامل دكلسين ديمكى قصد ايدرسين موصوف اولان مخاطب ايسه عباره‌ده مذكور اولمديغى كبى محذوف دخى دكلدر.

كنايه تلويح ورمز ايله ايما واشارت قسملرينه دخی تقسيم اولنور .

شويله كه اكر لازم ايله ملزوم اره‌سنده واسطه‌لر چوق اولور ايسه تلويح دينلور . نته كه رمضانده انك مطبخنده يوميه شوقدر چكی اودون صرف اولنور دينلدكده بو عباره‌دن مطبخده چوق يمك پيشديكنه واندن اكله‌نك ومسافرينك كثرتنه واندن صاحب خانه‌نك مضياف وكريم اولديغنه انتقال اولنور .

واكر واسطه آز اولوبده لزومده خفا اولور ايسه رمز دنيلور . نته كيم قالين قفالو تركيبندن ابله معناسنه انتقال براز فكر ايله حاصل اولور .

واكر لزومده خفا دخی بولنماز ايسه ايما واشارت دينلور . نته كه لطف وكريم انك خانه‌سنده‌در دينلور وصاحب خانه اهل لطف وكرمدر ديمك اولور .

كذلك كرم ديدكلری شی انك قوناغنه قونمش واوراده ياصلانوب قالمش دينلدكده كرمك اول قوناغه قونمسی اوراده وجودندن كنايه‌در اوراده وجودی دخی صاحب خانه‌يه ثبوتندن كنايه اولور وكرم بوراده مسافره تشبيه اولنمغله استعارهٔ مكنيه دخی واردر .

﴾ باب ثالث ﴿

(صنایع بدیعیه حقنده‌در)

صنایع بدیعیه کلام بلیغك وجوه تزیین وتحسینی دیمك اوله‌رق ایکی قسمه تقسیم اولنور .

قسم اول معنایه عائد اولان محسناتدر .

قسم ثانی لفظه عائد اولان محسناتدر .

بو ایکی قسمدن هر بری بمنه تعالی برر فصلده تعریف قیلنه‌جقدر .

صنایع بدیعیه‌یه ملحق بعض محسنات اولمغله انلر و برده متأخرین شعرا بیننده متداول اولان صنعت تاریخ دخی بشقه‌جه برر فصلده ایراد اولنه‌جقلردر .

﴾ فصل اول ﴿

(محسنات معنویه حقنده‌در)

(١) صنعت طباق که مطابقت و تضاد دخی دنیلور بینلرنده تضاد یاخود دیکر وجهله تقابل بولنان شیلری جمع ایتمکدر . بیاض ایله سیاهی ودوست ایله دشمنی بر یرده جمع ایتمك کبی .

(بارینی کردن احبابه ایدنلر تحمیل * نقدر اولسه سبکروح اولور البته ثقیل) بیتی ایله مؤلفك (ایدن

وصلت دمنده فکر هجران اغلسون کولسون * دوکنلر اشك شادی بویله هرآن اغلسون کولسون) و (لبی جان تازه‌لر بیمار جسمی جان الورجودت * اوشوخه دل ویرن دلخسته هرآن اغلسون کولسون) بیتلری بو قبیلدندر ·
طباقك برقسمیده مقابله دنیلان صنعتدرکه متوافق معنالری ایراد ایلدکدن صکره صره‌سیله مقابللرینی ذکر ایتمکدر ·
(دلده صفای عشقك دیده غمکله پرنم * براوده عیش وشادی براوده یأس وماتم) بیتنده اولدیغی کبی که متوافق اولان عیش وشادی ایراد اولندقدن صکره مقابللری اولان یأس وماتم کتورلمشدر ·
(٢) مراعات نظیر که صنعت تناسب وتلفیق دخی دنیلور متناسب شیلری جمع ایتمکدر ·
قلم قلمتراش حقه مقراض و طوپ تفنك قلیج مزراغی بریرده ذکر ایتمك کبی ·
(کیدرمی سینهٔ اهل محبتدن خیال یار * نیجه منفك اولور صورت هیولای مرایادن) بیتنده‌کی صورت ایله هیولا ومرایا بوقبیلدندر ·
ابوت ایله بنوت کبی متضایفین بریرده مجتمع اولمدقلری جهتله بینلرنده صنعت طباق بولنور ایسه‌ده متلازم اولدقلری اعتباریله دخی بینلرنده مراعات نظیر واردر ·

بعضا بر لفظك مراد اولميان معناسى اعتباريله تناسب بولنور . ايشته بوكا ايهام تناسب دنيلور كه مراعات نظيره ملحقدر .

نته كيم (عجبمى طوتسه ال اوستنده نركسى دلدار * ازلدن اره‌لرنده كوز آشنالغى وار) بيتنده كوز آشنالغى معارفه معناسنه اولوب انجق كوزك معناى لغويسى اعتباريله نركسه مشابهت ومناسبتى معلومدر .

(كلزار دهر ايچنده نسيم صبا كبى * خلقك اسوب صاوورديغى بادهوا ايمش) بيتنده كى هوا لفظى دخى بو قبيلدندر .

(نو روز ايروب اغيار ايله سير ايلدى دلبر * كيجه‌يله كونم اولدى بنم شمدى برابر) بيتى دخى بوقبيلدن معدود اولور .

تشابه اطراف صنعتى كه كلامى ابتداسنه مناسب اولان شى ايله ختم ايتمكدر مراعات نظيردن معدوددر .

نته كيم (خلق ايدر دادوستد بز پر تلاش و بى‌نصيب * چارسوى عالمك بر اوكمدق دلاليز) بيتنده اولديغى كبى كه دادوستد ايله چارسو و بى نصيب ايله اوكمدق دلال متناسبدر .

(يوقدر بر مراد ونهال واملٔ ديو * باغ جهانده چكمه الم هب اولور بتر) بيتى دخى بوقبيلدندر .
ينه بوقبيلدن اولەرق برده ارصاد واردر كه تسهيم دخى دنيلور . بوده بر صنعتدر كه كلامك اولنده بر سوز بولنوب حرف روى معلوم اولديغى حالده فقرەنك ياخود بيتك آخرينه دلالت ايلر .
نثرده فقره شعرده بيت منزلەسنده اولوب حرف روى دخى فقرەده ياخود بيتده تكرر ايدن حرفدر .
مثلا (اول مستعين اسم جلالم كه دفعة * فتح كلامه قدرتمى مستعان و يرر) بيتنده حرف رويك نون اولديغى معلوم اوليجق مصرع اولدەكى مستعين لفظى مستعانه دلالت ايلر .
(وطنك ذوقى ملاقات احبا ايلەدر * بى ملاقات احبا وطنى نيليەيم) بيتى دخى بوقبيلدندر .
(٣) صنعت مشاكله برشيئى صحبتنده بولنديغى برشيئك اسميله ذكر ايتمكدر .
نته كيم بر قوناغه يالين اياق كلان بر فقيره نه درلو يمك ايسترسين پيشورەلم دنيلمسى اوزرينه بكا برچفت اياق‌قابى پيشوريكز ديمسى كبى .
كذلك اغاج غرس ايتمكده اولان بر چفتلك صاحبنه بر

مسافر كله‌رك خاتم طی كبی غرس ايت ديو بده انعام واحسان ايت معناسنی مراد ايلمسی دخی بوقبيلدندر .

(٤) عكس . كلامك برجزئی ديكر جزئك اوزرينه تقديم اولندقدن صكره بر عكس اوله‌رق ايراد اولنمقدر . (عادات السادات سادات العادات) و (باری تعالى اولودن ديری وديريدن اولو اخراج ايلر) عباره‌لرنده اولديغی كبی .

(بی‌نقاب و با نقاب عرض جمال ايلردی يار * كه هلالی بدر وكه بدری هلال ايلردی يار) بيتی دخی بوقبيلدندر .

(٥) رجوع . بر سوزی سويلدكدن صكره لنكتة آنی نقض ايتمكدر .

(چشم امعان ايله باقدقچه وجود وعدمه * صحن جنت كورينور ادمه صحرای عدم * غلط ايتدم نه رواجنته تشبيه ايتمك * بشقه‌در نعمت اسايش مأوای عدم * طوته‌لم انده‌ده اولمش نعم كونا كون * او يله محتاج تناولميدر الای عدم) كبی .

(كوش ايت كوكل بيان ميان سو يلرم سكا * يوق بلكه رشتهٔ دل وجان سو يلرم سكا) بيتيله (ايدنلر دورجاناندن بنی جانده بولسونلر * غلط ديدم دكل جانده جاناننده بولسونلر) بيتی دخی بوقبيلدندر .

(٦) جمع . متعدد شيلرى بر حكمده جمع ايتمكدر .
(عشقه دوشمش ابتدا بر ناى بر بن بر كوكل ✶ داغ داغ ابتلا بر ناى بر بن بر كوكل) و (هم كوكلى هم عقلى هم صبرمى الدك ✶ اى شوخ جفا پيشه بكا سن نلر ايتدك) بيتلرنده اولديغى كبى .
(دل آتش ديده اتش سينه اتش روى يار آتش) مصرعى دخى بوقبيلدندر .
(٧) تفريق ايكى شيئك بينندهكى فرق وتفاوتى بيان ايتمكدر .
(نيجه تشبيه ايدهلم قدنهال ياره ✶ يوغيكن وجه شبه تازه نهال چمنى ✶ اوبولور كسوهٔ سبزين ورقله رونق ✶ يار ايدر كسب لطافت چيقاروب پيرهنى) قطعه سنده اولديغى كبى .
(٨) لف ونشر صنعتى كه متعدد شيلر ذكر اولندقدن صكره هر برينه عائد اولان حكملر ايراد اولنمقدر ايكى قسمدر . قسم اول مرتب وقسم ثانى غير مرتب در .
لف ونشر مرتب (سوز عشقك سينهده سوداى زلفك قلبده ✶ ناردر كلخنده كويا ماردر كنجينهده) بيتنده اولديغى كبى .
لف ونشر غير مرتب (فكر زلفك دلده تاب سوز عشقك

سینه ده ★ ناردر کلخنده کویا ماردر کنجینه ده) بیتنده اولدیغی کبی .

(٩) مذهب کلامی . متکلمینك اصولی وجهله یعنی طریق برهانی اوزره مطلوبه دلیل کتورمکدر .

نته کیم ابراهیم علیه السلام حضرتلری نظر واستدلال ایله قومنی الزام ایچون اخشـام اولوبده بر پارلاق ییلدز کورندکده ایشته بو بنم ربمدر دیدکدن صکره ییلدز غروب وغیبوبت ایدیجك بن بویله غائب اولان شیلری سومم دیمسی ییلدزك اله اولمدیغنه استدلالدر شویله که ییلدز ثباتسزدر بنم ربم ایسه ثباتسزدکلدر اویله ایسه ییلدز بنم ربم دکلدر دیمك اولور .

(١٠) حسن تعلیل . بر اعتبار لطیف غیر حقیقی ایله بر وصف ایچون بر علت مناسـبه ادعا اولنمقدر یعنی نفس الامرده علتی اولمیان معنی اکا علت اولمق اوزره اعتبار قلنمقدر . بو وصف ایکی قسمه منقسم اولور . شویله که یا بر صفت ثابته اولوبده علتنك بیانی قصد اولنور . ویا ثابت اولمیوبده اثباتی مراد اولور .

نتـه کیم (اولدی رخسـار یکه تقلیـد ایله کل خار ایله حور) مصر عنده کلك رخسار یاره تقلیدی خار ایله حور اولمسنه حسن تعلیلدر . اما کلرده خار بولنمسنك علت

حقیقیه سی حکمت بالغهٔ صمدانیه ایجابندن اولوب بین الناس معلوم اولان امور عادیه دن دکلدر ·
(پریشان اهل عالم آه و افغان ایتدیکمدندر * پریشان اولدیغم خلق پریشان ایتدیکمدندر) بیتی دخی بوقبیلدندر که شاعر آه وافغانی خلقك پریشانلغنه وخلقی پریشان ایتدیکنی کندو پریشانلغنه علت اعتبار ایدوب بوایسه حسن تعلیلدر اما نفس الامرده کیم بیلور که بو پریشانلغه سبب نه ایدی ·
وسنبلزاده وهبی (چاه ذقن افتاده سی دلبستهٔ زلفز * زنجیرلی قویی انك ایچون مسکنمزدر) بیتنده زنجیرلی قویی سمتنده ساکن اولدیغنه مصرع اولی حسن تعلیل اوله‌رق ایراد ایلمشدر حالبوکه کندوسنك زنجیرلی قویی جوارنده ساکن اولدیغی ثابت واوراده صاحب خانه اولدیغی ایسه معلومدر ·
(علولندی دلنده آتش رشك كف دستی * پر اولدی شاخ مرجانیله صنمك قعر دریایی) بیتی دخی بوقبیلدندر که دریانك بعض مواقعنده قعرینك قیزیل کورنمسی درونده‌کی مرجانلردن ناشی اولدیغی معلوم ایکن شاعر کندو ممدوحنك وسعت وکثرت احسانه دریانك علوافروز آتش حسد اولدیغنی اکا حسن تعلیل قیلمشدر ·
و (سرمایهٔ شاعران تو کنمز * دنیا توکنور یالان توکنمز)

بيتنده سرمايهٔ شاعرانك توكنمز اولمسى ممكن اولسه‌ده مستبعد اولديغندن انلرك سرمايه‌سى يالان اولوب يالان ايسه توكنمز اولديغى بيانيله اثبات اولنمشدر بودخى حسن تعليلدر.

(كيم سويلشور اول غمزه‌لر ايله زيرا * هر برمژه برنادره پرداز محبت) بيتى دخى بوقبيلدندر.

و (داغدار اولمسه خشمكله اكر * مبتلاى كاف اولمازدى قمر * خدمتك ايتمسه جوزا نيت * باغلامازايدى ميانه كمر) قطعه‌سنده ممدوحك خشميله قمرك داغدار اولمسى وانك خدمتنه جوزانك نيت ايتمسى ممكن اولمديغى حالده حسن تعليل قبيلندن اوله‌رق اولكيسنه قمرك كافدار اولمسيله وايكنجيسنه جوزانك نطاق بند كورلمسيله استدلال اولنمشدر.

شك اوزرينه بنا اولنان كلام دخى حسن تعليله الحاق اولنمشدر.

(اسدكجه باد صبح پريشانسين اى كوكل * بكزر اسير طرهٔ جانانسين اى كوكل) بيتنده اولديغى كبى.

(شميم نافه‌يه دائر صباده وار براثر * عجب اوآهوى نازنده‌كاكلمى طرار) بيتى دخى بوقبيلدندر.

(١١) مبالغه كه بروصفك شدت ياضعفده مستبعد يامحال

درجه‌سنه بلوغنی ادعا اولنمقدر تبلیغ واغراق وغلو دیو اوچ قسمه تقسیم اولنور ·
شو یله که مدعا اکر عقلا وعادة ممکن ایسه تبلیغ دنیلور وعند البلغا مقبول اولور ·
(بنم اول نادره سبخ کهر تازه ظهور * کهنه مضمونه دکل کنبج خیالم مخزن) بیتی کبی ·
واکر عادة محال وعقلا ممکن اولور ایسه اغراق دنیلور · بودخی مقبولدر · (فتح خیبر اوله‌لی ایلامشدر کیمسه * زور بازو ایله بر بویله حصاری تسخیر) بیتی کبی ·
واکر عقلا دخی محال ایسه غلو دنیلور · برقصر عالینك ستایشی حقنده نفعینك (دکل مهر و بیاض صبح افقده سیر ایچون سقفن * فلك باش قالدیرنجه خاکه دوشدی تاج ودستاری) بیتی کبی ·
غلو مقبول اولماز مکرکه صیغهٔ شرطیه یاتشبیه کبی بروجهله صحت وامکان راده سنه تقریب وتعدیل قیلنه . نته کیم قصیدهٔ مذکوره‌نك (صانورلر برکل زردوزدر برنطع خاراده * رخامنده کورنلر عکس خورشید پرانواری) بیتنده صانورلر تعبیری ایله مبالغه صحته تقریب قیلنمشدر ·
وکذا برآت مدحنه دائر اولان (شکست ایتمز حبابن ایتسه

جولان روی دریاده * طوقنسه برق نعلی نرم ایدرکن سنك خارایی) بیتنده‌کی غلو دخی فرض اوزرینه مبنی اوله‌رق صیغهٔ شرطیه ایله برمرتبه تعدیل اولنمشدر.

یاخود مکرکه برکوزل خیال بولنه اوحالده دخی غلو مستحسن اولور . (نازی آب ایتمشده برفواره رسم ایتمش خیال * ایشته اوصودر اتلمش قامتك اولمش سنك) بیتنده اولدیغی کبی.

و یاخود هزل مقامنده ایراد اولنه او حالده دخی غلو مجاز اولور.

نته‌کیم (نه‌عجب یارین عشرت ایتمکه نیت ایتسم دوندن سرخوش اولورم) دنیلدیکی کبی .

بوصورتلردن ماعدا غلولر مقبول اولماز . هله نفعینك (بنم اول ناظم اندیشه‌که سمسار قضا * ایده‌مز قیمت عقد درنظمم تقدیر) کبی اشنع غلولری قطعیا مردود ومنکردر .

مبالغهٔ مقبوله قبیلندن عد اولنمغه شایان برصنعت دخی برغرضی نقیضنه بکزر تعبیر ایله تأکید ایلمکدر.

ایشته بونك برقسمنه (تأکیدالمدح بما یشبه الذم) دنیلورکه ذم یوللو مدح دیمکدر.

نته کیم بو قلبجك قصوری یوقدر فقط محاربه‌لرده چوق قوللانلمش اولدیغندن اوزرنده پك چوق قان لکه‌سی وار دنیلدکده اکر قلبجده قان لکه‌سی عیب صاییلور ایسه ایشته بو قلبجك اوعیبی واردر لکن قان لکه‌سی قلبجده عیب صاییله‌ماز اویله ایسه بو قلبجده عیب تصور اولنماز دیمك اوله‌رق مدحی مؤکد اولور .

(حسننه هیچ دیه‌جك یوق اما ✶ نکهی اوق کبی ایشلرجانه) بیتی دخی بو قبیلدندر .

دیکر برقسمنه دخی (تأکید الذم بمایشبه المدح) دنیلورکه مدح بوللو ذم دیمك اولور . (نته‌کیم اندن خیر کلمز لکن ایلك کوردیکی ادمه کملك ایدر) دنیلور . (فلان ادم فاسقدر اما جاهلدر) و (کناهنه کیرمیه‌یم اوروج یدیکنی کوردم امانماز قیلدیغنی کورمدم) عباره‌لری دخی بو قبیلدندر .

(١٢) تجاهل العارف برنکته‌یه بناء معلومی غیر معلوم سیاقنده ایراد ایلمکدر .

نته‌کیم (برنهانیجه تبسمده می صیغمز جانا ✶ سویله بالله دهنك تا اوقدر تنکمیدر) بیتنده فم جانانك کچوکلکنی مدحده مبالغه ایچون استفهام طریقنه کیدلمشدر

کذلك (شمیدر بو یا سواد آه پنهانمیدر . شمع مجلس

شعلهٔ داغ نمایانمیدر) بیتنده توله وتحیر نکتهسنه بناء استفهام یولی اختیار ایدلمشدر .

(١٣) ادماج . برمعنایه دیکر معنی تضمین ایتدیرلمکدر . نته کیم (صدرکده سنی ایلیه حق دائم و باقی * هب عالمك ایتدکاری شمدی بو دعادر) بیتندن شاعرك غرضی ممدوحی اولان صدراعظمه دعادر فقط جملهٔ دعائیه یه انك اصلاح احوال عالمه سببیتی ایله مدحنی دخی تضمین ایلمشدر . چونکه عالمك اویله دعا ایتمسی البته فائده‌لرینه مبنی اولمق لازم کلوب بو ایسه ممدوحك اکا سببیتنی متضمن اولور .

وبعضاً بو ایکی معنی بر غرضه عائد اولور . شویله که بر غرض ایچون سوق وایراد اولنان معنی یه اول غرضه دائر اولان برمعنای زائدی مستتبع اولور . ایشته بوکا استتباع دخی دنیلور .

نته کیم (اول بهادرك رؤس اعدا اوزرنده صاعقهٔ سیفنی بش بلوت جولان ایتدیرر) ترکیبی اول بهادرك شجاعتله مدحنی مفید اولور فقط بش بلوتدن مراد بش پارمق اولوب پارمقلرك بلوته تشبیهی ایسه سخاوکرم ایله مدحنی دخی مستتبع اولور حالبوکه ایکی معنی بر غرضه یعنی مدحه عائد اولور .

(۱٤) توجیـه صنعتی كه محتمل الضدین دخی دنیلور سوزی ایكی مختلف معنایه محتمل اوله‌رق ایراد ایلمكدر .
نته كیم (یك چشم درزی بكا بر جبه دیكمش كشكه ایكی كوزیده سیان اولیدی) دیین كیمسـه جبه‌دن ممنـون اولوبده درزینك كورر كوزی كبی دیكر كوزینك دخی كورر اولمسنی تمنی ایلمك یاخود ناخوشنود اولوبده كورر كوزی حقنده بد دعا ایتمك معنالرینه محتمل اولور .

توریه كه ایهام دخی دنیلور برلفظك قریب و بعید ایكی معناسی اولوبده قرینهٔ خفیه‌یه اعتماداً معنای بعیدی اراده اولنمقدر .

اشـبو توریه صنعتی لفظك تعدد معناسـنه مبنی اولمق ملابسه‌سیله علمای عربیه انی محسـنات معنویه‌دن عد ایلمشـلردر لكن توریه‌یی حاوی اولان عباره بشـقه لسانه ترجمه اولنسه اكثریا بو صنعت ضایع اوله‌جغنه نظراً انی محسنات لفظیه‌دن عد ایلمك مناسب اولور . مثاللری بروجه آتی ایراد اولنور .

(بیت)

كل كولسه دائم اغلسه بلبل عجب دكل
زیرا كیمینـه آغله دیمشـلر كیمینـه كل

دیکر

میان نازککی مویه بکزدر سم اکر
کروه اهل صفا اویله در بلی دیرلر

دیکر

هر یانه بوی کاکلنی تارمار ایدر
قالماز صبایه ایتدیکی بو روزکار در

دیکر

صوصادم صو دیلدم چاه زنخدانندن
برعرب بکلر ایمش بن آنی خالی صاندم

شیخ الاسلام مکی زاده عاصم افندینك وفاتنده وقعه نویس اسعد افندی مشیخته متهیٔ ومترقب ایکن عارف حکمت بك افندی شیخ الاسلام اولدقده اسعد افندینك سویلمش اولدیغی (بو بیتم یادکار اولسون جهانه * تخلفله درونم غمله طولدی * بکا لایق ایکن جاه مشیخت * خدانك حکمتی عارف بك اولدی) قطعه سنده‌کی حکمت دخی بو قبیلدندر .

❋ فصل ثانی ❋

(محسنات لفظیه حقنده‌در)

(١) صنعت جناس . ایکی لفظك معنالری مختلف اولدیغی حالده تلفظده تشابهلریدر . بونك اقسام

عدیده‌سی واردر . نته کیم بروجه اتی تعریف اولنور .
جناس تام . ایکی لفظك وجوه اربعه‌ده یعنی نوع وعدد وترتیب حروفده وهیئتده یعنی حرکه وسکونده متفق اولملریدر . شیر شیر خوار کبی .
(جاهله جاهله رفعتمی کلور عالمده * علم افراز معارفدر اولان صاحب توغ) و (باغده می ایچیلوب ناله‌لر ایلر نیلر * سسی چیقماز عجبا بلبل اویور می نیلر) و (اولمه جفایی صانمه که دوراندن اوکرنور * بی مهر و بی وفالغی دوراندن اوکرنور) بیتلرنده‌کی جاهله ونیلر ودوراندن جناسلری دخی بو قبیلدندر .
واکر وجوه اربعهٔ مذکوره‌دن یالکز برنده اختلاف بولنسه جناس تام اولمیوب بشقه بر اسم ایله تسمیه اولنور .
شویله که اختلاف اکر هیئتده ایسه جناس محرف دنیلور . (جبة البرد جنة البرد) عباره‌سنده‌کی برد و برد لفظلری کبی که با حرفی اولکیسنده مضموم وایکنجیسنده مفتوحدر .
(جاهل یا مفرط یا مفرط اولور) عباره‌سنده‌کی مفرط ومفرط دخی بو قبیلدندر که اولکیسی فاء ساکنه وراء مخففه وایکنجیسی فاء مفتوحه وراء مشدده ایله‌در .

واختلاف اکر ترتیب حروفده ایسه جناس قلب دنیلور .
روزکار زورکار کبی .

واختلاف اکر عدد حروفده ایسه جناس ناقص دنیلور .
ساق ایله مساق کبی .

مؤلف فقیرك برقصیده‌سندن (آسمان پایه هماسایه همایون کوکب) مصرعنده‌کی هماایله همایون دخی بوقبیلدندر .

واختلاف اکر نوعده ایسه یعنی متجانس لفظلرك یالکز بر حرفی نوعاً مختلف اولوبده بوحرفلر بیننده قرب مخرج بولنورسه جناس مضارع دنیلور . دام ایله طام کبی .

اما بینلرنده قرب مخرج بولنمازایسه جناس لاحق دنیلور . (ستار ایله سیار وستاره ایله سیاره و (جبة البرد جنة البرد) عباره‌سنده‌کی جبه ایله جنه کبی .

قصیدهٔ مذکوره‌دن (آب لطفکله زمان ایتدی زمینی سیراب * تاب قهرکله قضا دشمنی ایلر تهدید) بیتی دخی بوقبیلدندر .

واختلاف اکر نقطه جهتیله اولورسه جناس مصحف دنیلور . ذوق ایله شوق کبی .

مؤلف فقیرك (لب نکارده بن بنجه پك نشاط و یرر *

که نقطه نقش ایله جودت اولور سراب شراب) بیتی دخی بوقبیلدندر ٠

صنعت اشتقاق دخی جناسه ملحقدر ٠ کاتب ایله مکتوب وقول ایله قائل کبی ٠

(جوردهرایله اولور بلبل غرابه همنشین * یینه شکوایی غراب ایلر غرابت بونده‌در) بیتنده‌کی غراب ایله غرابت بوقبیلدندر ٠

شبه اشتقاق صنعتی دخی کذلك جناسه ملحقدر ٠ خال ایله خالی لفظلری کبی ٠

(۲) موازنه ٠ فاصله‌لرك وزناً متساوی اولملریدر ٠

(عالمه جام صفا صوندیغی دم باکه فلك * بر قدح صونمدی کیم ویرمیه بیك دراو کسل) بیتنده‌کی فلك وکسل کبی ٠

فاصله نثرده فقره‌لرك ونظمده مصراعلرك صوك کلمه‌لریدر ٠

اکر فاصله‌دن بشقه دیکر جزؤلرك جمله‌سی یاخود اکثری وزناً مقابللری کبی اولور ایسه مماثله تسمیه اولنور ٠

(مشیر سلطنت عقل مصور * پناه مملکت عدل مجسم) بیتنده اولدیغی کبی ٠

(٣) سجع . فاصـلەلرك بر حرف اوزرينـه متوافق اولملريدر .

نثرده سجع نظمده قافيه كبيدر . واوچ قسمه منقسمدر . شويله كه فاصـلەلر وزناً مختلف اولورلر ايسـه مطرف دنيلور .

نته كه (طلبه علم بلاغتى اكمال ايتديلر ٭ علم حقـوقده دخى ايچـه كسب كمال ايتـديلر) ديديكمزده اكمال ايله كمال كبى .

شعردن نظيرى مؤلفك سالف الذكر قصيدەسنك مطلعى اولان (حمدلله كه بكا ياور اولوب بخت سعيد ٭ ايلدى چرخ ايله سر نامۀ صلحى تجديد) بيتيدر .

واكر فاصلەلر وزناً دخى متوافق اولورلر ايسـه سجع متوازى دنيلور .

نته كيم قصص انبيـانك (اندن صكره سائر ناس انلردن اوره دى و نيجه قوملر و صنف صنف انسانلر توره دى) عبارەسندەكى اورەدى و توره دى كلمەلرى كبى .

ينه قصص انبيانك (كروه مشركين برحملەده اهل اسلامى بتورمك اوزره مدينۀ منوره اوزرينه يوريدى خلقى خوف و دهشت بوريدى) عباره سـندەكى يوريدى و بوريدى كلمەلرى دخى بو قبيلدندر .

شعردن نظیری دخی (آفرین ای روز کارك شهسوار صفدری * عرشه آص شمدنکیرو تیغ ثریا جوهری) بیتیدر .

واکر فاصله لرده اولدیغی کبی ماقبللرنده‌کی اجزانك اکثری سجعا ووزنا مقابللری کبی اولورسه سجع مرصع دنیلور .

(فلان افندی زبدهٔ اماثل واقراندر و برادر سر بلندی عمدهٔ افاضل واعیاندر) عباره سنده اولدیغی کبی .

سجع هرحالده کلام بلیغه زینت ویرر . فقط فاصله‌لر متحد المآل اولمیوب هر برینك بشقه بشقه معنالری اولمق شرطدر والامجرد سجع ایچون برنوع تکرار دیمك اوله‌جغنه مبنی تطویل قبیلندن اولور . مثلا بزه پك چوق احسان ایتدی ولطف بی پایان ایتدی دنیلسه مقبول اولماز .

(٤) صنعت تشدید که التزام ولزوم مالایلزم دخی دنیلور شعرده حرف رویك ونثرده انك مقامنه قائم اولان حرفك تکراری قافیه وسجع ایچون کافی ایکن اندن فضله برشی التزام اولنمقدر .

مثلا کرم وهمم کبی کلمه لرده قافیه وسجع ایچون یالکز میمك تکراری کافی ایکن کرام و بنام کبی کلمه‌لرده میمك

ماقبلنده‌کی الفك دخی تکراری التزام اولنورسه لزوم مایلزم قبیلندن اولور ٠

(براهل همت اربول ای دل مهجور ارنلردن * که اولسون منزل وصلك یولنی کوسترنلردن) بیتی بو قبیلدندرکه اخرکلمه ده یالکز نونك تکراریله قافیه حاصل اوله بیلور ایکن بش حرفك دها تکراری التزام اولنمشدر ٠

ذو القافیتین غزللر هپ بو قبیلدندر ٠ (شعر للمؤلف) صفا و یرر بزه یار ایتسه پرعتاب خطاب * که تلخ اولنجه ایدر طبعی نشئه یاب شراب * وطن جلاسی جفاسن صورار ایسه‌ك ساقی * نوای ناله‌ٔ چینی و یرر جواب چو آب) کبی ٠

سامینك دخی بو یولده برمشهور غزلی واردرکه مطلعی بودر ٠ (جوششِ اشکه دل پرخون برمجرا ایکی * حیف کیم فلك دل مشحون بردریا ایکی)

محسنات لفظیه‌نك اصل حسنی معنی لفظه تابع اولمیوب بلکه لفظك معنایه تابع اولمسیدر ٠ چونکه معنی طبیعتنه براغیلور ایسه کندوسنه لایق اولان لفظی ایستر وانك ایستدیکی لفظ کتوریلور ایسه لفظ ومعنی ایکیسیده کوزل اولور واکر تسجیع ایچون تکلف ایله عباره

تصنیع اولنور ومعنی لفظه تابع قیلنورایسه لفظ ومعنی حلیهٔ حسن وقبولدن عاری قالور ٠

❋ فصل ثالث ❋

(صنایع بدیعه‌نك لواحقی حقنده‌در)

تلمیح ٠ بر قصه‌یه یاخود برمثل مشهوره اشارت اولنمقدر ٠

نته‌کیم سلیمان فهیم افندینك (بزه عرض جمال ایتمزمی بلقیس امل آخر ٭ فهیما خاتم داغ محبتله سلیمانز) بیتنده سلیمان علیه السلام ایله بلقیس قصه‌سنه اشارت اولنمشدر ٠

و (اختر مطلبم افاق فلکده طوغماز ٭ کونده بیك شی طوغدرر لیلهٔ حبلای عدم) بیتنده (اللیلة حبلی) مثل مشهورینه ایما قیلنمشدر ٠

تلمیحده مقصده دلالت خفی و بعید اولور ایسه الغازه ملحق اولور وصدددن خارج قالور ٠

اقتباس ٠ کلامه قرآن کریمدن یاخود حدیث شریفدن برشی تضمین اولنمقدر ٠

مؤلف فقیرك بر بهاریه سندن (ترانهٔ لب هر جویبار فاعتبروا ٭ زبان بلبلك اورادی یا اولی الابصار) بیتنده ودیکر بر بهاریهٔ فارسیه سندن (شنوزجو ومن الماء

کل شیٔ حی * شنو زصوت سبوان ربنا لغفور) بیتنده اولدیغی کبی ۰

تضمین ۰ برشاعر کندو شعرینه اخرك شعرندن برشی تضمن ایتدیرمکدر ۰ شول شرطله که غیرك شعری اولدیغنه تنبیه اولنه ۰ مکرکه بین الادبا معروف بر شعر ایسه تنبیهه حاجت قالماز ۰

نته که نفعی بر بهاریه سنك (بحمدالله زمانکده بقول صبریٔ شاکر * کریبان فلك مهجوردست آه شکوادر) بیتنده صبرینك اسمنی تصریح ایدرك برمصراعنی تضمین ایلمشدر ۰

و (ایشته میدان هنر کیتمیه لم شیرازه) مصراع مشهورینی سروری تضمین ایله (رومده آکه سروری کله مزمی قارشو * ایشته میدان هنر کیتمیه لم شیرازه) دیدیکی کبی مؤخرا فهیم دخی (حلب اندهایسه بونده بولنور اندازه * ایشته میدان هنر کیتمیه لم شیرازه) دیو تضمین ایلمشدر ۰

کذلك بالاده ذکر اولندیغی اوزره (فکر زلفك دلده تاب سوز عشقك سینه ده * ناردر کلخنده کویا ماردر کنجینه ده) بیتنك مصراع ثانیسی تضمین ایله (سوز عشقك سینه ده سودای زلفك قلبده * ناردر کلخنده کویا ماردر کنجینه ده) بیتی یاپلمشدر ۰

اما بر شاعر دیکر بر شاعرك اشعارندن مصراع یاخود بیت کبی بر شی الوبده کندو شعری کبی اعلان ایدر یاخود بعض الفاظنی تبدیل ایله مضموننی چالوبده کندو شعرینه قاتار ایسه سرقت صاییلور . بو ایسه مذموم ومقدوحدر .

(سرقت شعر ایدنه قطع زبان لازمدر * بویله‌در شرع بلاغتده فتاوای سخن)

واکر خلف سلفك شعرینی اخذ واصلاح ایله انی دها اعلا صورتده نظم ایلر ایسه مقبول اولور .

و بعض متشعرین که (فهیما شاعران بو الهوسده قالمامش انصاف * قناعت ایلمز مضمونه دیوانی چالار چارپار) مؤداسنجه دیوانلردن بکندیکنی الوبده کندو نامنه اعلان ایدرلر شعرادن معدود اولمدقلری جهتله موضوع بحثدن خارج قالورلر .

و بعضاً ایکی شاعرك بر برندن خبری اولمقسزین بر مصراع یاخود بر بیت ایکیسنك دخی خاطرلرینه سنوح ایلر بوکا توارد دنیلوب سرقت صایلماز . هله تاریخلرده بو توارد چوق دفعه وقوع بولمشدر . نته کیم فصل آتیده امثله‌سی ایراد اولنه‌جقدر .

شعرای عجم بعضا اشعار عربیه‌یی کندو شعرلرینه تضمین ایله ملمع طرزنده شعر یاپارلر .

نته کیم حافظ شیرازی یزیدك (ادر کأسا وناولها * الا یا ایها الساقی) بیتنی برمصراع اولمق اوزره تضمین ایله (الا یا ایها الساقی ادر کأسا وناولها * که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها) مطلعنی سویلمشدر .

ملمع . بر مصراعی بر لساندن ودیکر مصرعی دیکر لساندن اوله‌رق نظم اولنان شعردر .

(هیچ کیمسه دکل سر قدردن آگاه * لاحول ولا قوة الا بالله) بیت مشهوری ایله مؤلف فقیرك بر ملمع غزلندن (جودت اوله‌لی چشمکه مفتون جانا * لا نوم له طول لیال بالله) ودیکر بر ملمع غزلندن (هوای زلفیدر اقصای آرزو جودت * سواد طره نمایدمراشب معراج) بیتلری کبی .

عروض فارسی اکثریا عروض عربی‌یه مخالف دوشر . مثلا بحر رمل ایله بحر هزج عروض فارسی اصولنجه هر بیتی بعضاً سکزر و بعضاً التیشر جزدن مرکب اوله‌رق استعمال اولنور . اما عربیده ایکیسی دخی سکزر جزدن مرکب اوله‌رق استعمال اولنماز . بناء علیه

بروجـه بالا يزيدك ايكيشر جزدن مركب اولان ايكى مصراعندن حافظ شيرازى بر مصراع ياپمشدر ٠

شـعراى روم اوزانده عروض فارسـى اصولنـه تابع اولدقلرندن لسانمزده فارسى ايله تركيدن ململع شعر سويلمك سهلدر ٠ اما عربى ايله تركيدن ململع شعر سويلمك جاى نظر ودقتدر :

مثلا بحر رملدن بر ململع سـويلنه‌جك اولديغى حالده هر مصراعى اوچر جزدن تركيب اولنور ايسـه هم فارسى هم عربى عروضنـه توافق ايلر واكر دردر جزدن تركيب اولنور ايسـه عربى عروضنه مخالف اولور وشعراى عربدن برى كورسه انى ناموزون صانور ٠

مع مافيه ململع شعرلرده بومثللو اختلافلر معفودر ٠ اما كاملاً عربجه شعر سويلنه‌جك اولور ايسه اوزان عربه توفيق اولنمق لازمدر ٠

بناء عليه بعض متعربينك قصيدهٔ طنطرانيه كبى هر بيتى سكزر جزدن مركب اوله‌رق بحر رملدن سويلدكلرى عربى شعرلره شـعراى عرب اشعار عربيـه نظريله باقمازلر ٠

بعض متأخرين ادبا يالكز مهمل يعنى نقطه‌سز حرفلردن شعر سويلمك كبى صنعتلر اختراع ايتمشلردر ٠

نته کیم (اودل که اوله هوادار مدح اهل کرم * اولور عرائس الهام کردکاره حرم) بیتنده هیچ نقطه‌لی حرف یوقدر ·

بوده بر هنردر · لکن اسلاف ادبا بومثللو خطه عائد اولان صنعتلری محسنات بدیعیه‌دن عد ایلامشلردر ·

شعرای متأخرینه‌دن بعضیلری الغاز و تعمیه یولنده منظوم کلاملر سویلمشلردر · لکن بونلر دخی محسنات بدیعیه‌دن معدود دکللردر ·

الغاز · لغز سویلمکدر · لغز بیلمجه دیمکدرکه بر شیئك علائم واوصافنی ذکر ایله اکا سائر اشیادن متمیز اوله‌جق صورتده و رمز یولنده دلالت ایدن کلامدر ·

تعمیه کلام موزونده بر ذاتك نامنه رمز وایما ایله دلالت ایتمکدر · اول کلامه دخی معما دنیلور ·

نته کیم (بنده یوق صبر وسکون سنده وفادن ذره * ایکی یوقدن نه چیقار فکر ایده‌لم برکره) بیتنده نابی نامنه ایما اولنمشدر ·

صنعت تاریخ اربابی دخی برمصرعك حسابجه نقصان یا زیاده‌سنه رمز وایما ایتمکه تعمیه دیرلر ·

نته کیم فصل آتیده کلور ·

فصل رابع
(صنعت تاریخه دائردر)

متأخرین ادبانك اختراع ایتدکلری برده صنعت تاریخ واردرکه بر وقعه‌یی مشعر اولان مصرعك یاخود بیتك بحساب الجمل عدد حروفی اول وقعه‌نك تاریخ وقوعنه مصادف اولمسیدر . بودخی صنایع بدیعیه‌دن معدوددر . اوائلده بو صنعت یوق ایدی . صکره‌لری بر وقعه‌یه تاریخ اولمق اوزره برکلمه یاخود برعباره بولنمق بین الادبا دأب وعادت اولمشدر .

شویله‌که (۷۹۱) سنهٔ هجریه سنده فوت اولان حافظ شیرازینك وفاتنه تاریخ اولمق اوزره (خاك مصلی) ترکیبی بولنمشدرکه ابجد حسابیله عدد حروفی سنهٔ مزبوره‌یه موافقدر .

و (۸۰۳) سنه‌سنده تیمورك سیواسی تخریب ایتدیکنه (خراب) کلمه‌سی تاریخ دوشمشدر .

وفاتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك (۸٥٦) سنه‌سنده روم‌ایلی حصارینی بنا ایتدیکنه (بنیان محمدخان) ترکیبی و (۸٥۷) سنه سنده استانبولی فتح ایتدیکنه (بلدة طیبة) عبارهٔ شریفه‌سی و (۸۷۸) سنه‌سنده

اوزون حسنه غلبه سنه (وینصرك الله نصرا عزیزا) آیت کریمه‌سی تاریخ واقع اولمشدر.

و (۸۹۸) سنه‌سنده ملاجامی وفات ایتدکده (ومن دخله کان آمنا) اکا تاریخ دوشمشدر.

و یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك (۹۲۲) سنه‌سنده سلطان غوری‌یه غلبه‌سنه تاریخ اولمق اوزره کمال پاشازاده (فتح ممالك العرب) عباره‌سنی بولوب بعده (۹۲۳) سنه سنده دیار مصری فتح ایتدیکنده دخی (فاتح ممالك العرب) دیمشدر.

ایشته ابتدالری بویله منثور اوله‌رق تاریخ ارانوب بولنور ایکن (۸۵۰) سنه سنده سلطان محمدخان ثانی حضرتلری برجامع شریف بنا ایتدکده اول عصرك علمای ادباسندن قصیدهٔ نونیه صاحبی مشهور خضر بك (جامع زید عمر من عمره) مصراعنی سویلمش واندن صکره شعرا منظوم تاریخ بولمغه دخی هوس ایلمش ایدی.

واستانبولك تاریخ فتحی اولمق اوزره (اهل دین استانبولی الدی جدال وجنکله) مصراعی سویلنمشیدی. طقوزیوز سنهٔ هجریه‌سندن صکره کزیده تاریخلر سویلنمکه باشلادی. مثال اوله‌رق بعضیلری بروجه زیر تحریر اولنور.

اسامی	تاریخلر	سنه
نظمی	• انکروسی منهزم قیلدی سلیمان زمان	٩٣٢
لاادری	• آصف النه کیردی سلیمان مهری	٩٤٧
لا	• سلیمان ویردی مهرین آصفینه	٩٦٢
شعبی	• شامی احیا ایلدی سلطان رومك جامعی	٩٦٦
امیری	• شاه شد سلطان سلیم کامیاب	٩٧٤
نیازی	• آلدی قبرس آطهسن شاه سلیم	٩٧٨
هاشمی	• سعادتله صفا کلدك افندم	٩٩٠
لا	• اهل سنت منزلی اولدی روان	٩٩١
لا	• قلعهٔ زاد عمر بانیها	٩٩١
روحیٔ بغدادی	• صفالر ایلدی صافی جنانه باصدی قدم	٩٩٧

الحاصل خضر بكك آچدیغی چغر کیدرك شعرا ایچون برشاهراه اولوب وقوعات مهمه ایچون برمصراع و بعضا بر بیت اولمق اوزره تاریخلر نظم ایلمکه باشلامشلر ایدی. بیك تاریخندن صکره بوکا دها زیاده اعتنا ایدلدی. و بروسه علماسندن سالف الذکر هاشمی افندی پك کوزل وغایت مصنع تاریخلر سویلیه‌رك و بو یولده سائرینه تقدم ایلیه‌رك صناعت تاریخده امام اولمشدر.

بناء علی ذلك بیك تاریخندن صکره سویلنمش اولان تواریخ منتخبه‌دن براز مثاللر کتوره‌لم.

اسامی		سنه
لا ادری	• مسجد مستحسن ارکانه	۱۰۰۲
طالبی	• خان محمد اولدی سلطان جهان	۱۰۰۳
طیبی	• ایتدی قدری چلبی عزم بقا	۱۰۰٤
لا	• کتدی شمعی چلبی دنیادن	۱۰۱۸
هاشمی	• اوقی روح اسعد ایچون فاتحه	۱۰۳۰
حالتی	• کیردی آصف النه مهر سلیمان زمان	۱۰۳۵
لا	• چشمنه کحل عدم چکدی اجل شهلانك	۱۰٤۷
جوزی	• جلوس خان محمد ایلدی آسوده دنیایی	۱۰۵۸
جزمی	• اوله عقباده مقام حنفی بیت جنان	۰۰٦۹
نابی	• دوشدی قبچه حصننه نور محمدی	۱۰۸۳
صدیق	• پادشاه جهان احمد خان	۱۱۱۵
سیدوهبی	• کلدی مفتاح روان آچدی درامیدی	۱۱۳۷
وله	• همدان کنجه روان فاتحی سلطان احمد	۱۱۳۷
رشید	• اولدی خان محمود امام المسلمین	۱۱٤۳
راغب پاشا	• یاپلدی موقعنده جامع النور علی پاشا	۱۱٤۷
روحی کلیسی	• کیجه ساعت ایکیده زلزله یقدی شامی	۱۱۷۳
سنبلزاده وهبی	• زلالی وراء النهره دریادن روان اولدی	۱۱۹۵

منوال مشروح اوزره بیك تاریخدن صکره منظوم تاریخ سویلك صناعتی خیلیجه ترقی بولدی و (۱۱۹۳) سنه سنده درسعادته کلان اطنه‌لی سروری افندی بوصناعتك خرده‌لرینی بولوب طوغریسی بوفنده استاد کل اولدی. عصرنده سنبلزاده وهبی کبی فن شعرده

اندن دها ماهر وخواجه منيب افندى كبى اديب ومتبحر نيجه ذوات وار ايكن فن تاريخده بركيمسه اكا اقران اولهمامشدر .

الحاصل سرورى بو صناعتده اسلاف واخلافنه فائق اولوب يالكز كندو زماننك وقايعنه قناعت ايتميه‌رك ازمنهٔ سالفه‌نك وقايع مهمه‌سنه دخى كوزل كوزل تاريخلر سويلمشدر . ديوانني مطالعه ايدنلرك معلوميدر .

سرورى افندى كرك كندوسنك وكرك اسلاف ومعاصرى اولان شعرانك تاريخلرندن مقبول ومستحسن اولنلرينى جمع ايله برمجموعه‌يه قيد ايدوب وفاتنده عزت ملا دخى عصرنده سويلنان تاريخلرك منتخبلرينى بوكا علاوه ايتمشدر بعده وقعه نويس اسعد افندى دخى انتخاب ايلديكى تاريخلرى اكا قاتمشدر حقاكه اسلاف شعرانك الك كزيده تاريخلرينى جامع براثر بى نظيردر .

سرورى اول مجموعه‌يى اصل تواريخ منتخبهٔ تركيه ايچون ترتيب ايلمش ايسه ده بعض تواريخ فارسيه وعربيه‌يى دخى قيد ايلمشدر . حتى (١١٩٤) سنه سنده انشا اولنان حميديه كتابخانه‌سى ايچون سويلمش اولديغى (قد بنى دار الكتب سلطانا عبدالحميد) تاريخنى دخى اول مجموعه‌يه قيد ايتمشدر . بو تاريخك بالاسنده‌كى قصيده‌سى

دخی هپ عر بیدر . حالبوکه بالاده بیان اولندیغی اوزره
بحر رملك سکز جزدن ترکیبی اصول عروض عربی‌یه
مخالفدر . ملمع شعرلرده بوکا بردرجه‌یه قدر مساغ اولسه
بیله اوزان فارسیه اوزره هپ عربی اوله‌رق نظم اولنان
شعرلر مقبول اولماز . وبرده (الکتب) لفظی اوزره
وقف ایتدیکنه مبنی عصری ادباسندن بعضیلری اکا
اعتراض ایتمشلر ایدی بو اعتراض دخی بجا واقودر .
چونکه اشعار عربیه‌ده کرك وقف وکرك اشباع انجق
بیتك آخرنده وبرده مصرع یعنی مثنوی یا مطلع ایسه
مصراع اولك دخی آخرنده اولور سائر محللرنده جائز
دکلدر . فارسی وترکی شیوه‌سی اوزره عربی شعر سویلمك
ایسه مستحسن اولماز .

تاریخك الك اعلاسی حشودن عاری و مراد اولان معنایی
کمال وضوح ایله مفید اولان مصراع ازاده یعنی دیکر
مصراعه مربوط اولمیان بر مصراع برجسته‌در .
سرورینك (اولدی صالح افندی دفتردار) مصراعی
کبی که بونی استماع ایدن کیمسه صالح افندی نامنده
برذاتك دفتردار اولدیغنی فهم ایدر و جمیع حروفی
حساب اولندقده (۱۲۱٤) سنه‌سنده وقوعی معلوم
اولور . فقط بویله تاریخلر پك نادر تصادف ایدر .

سروری بیکلرجه نظم ایلدیکی تاریخلرینك ایچنده الك زیاده بونی بکنورمش ·
(سنك سنك سروری کلدی قرقه) مصراعی دخی بوقبیلدندرکه بونی مطالعه ایدنلر (١٢٠٥) سنه‌سنده سرورینك قرق یاشنه واصل اولدیغنی درحال فهم ایدرلر ·
(١٢١٣) سنه‌سنده قهوه‌دن توبه ایتدیکنه دائر سویلمش اولدیغی (قهوه دن قیلدی سروری توبه) مصراعی دخی بوقبیلدندر ·
بویولده سویلنمش اولان تاریخلرك کزیده‌لرندن بروجه آتی براز مثاللر دها کتوره‌لم ·

اسامی		سنه
سروری	• قیلدی ابراهیم افندی ارتحال	١١٩٨
وله	• ارتحال ایتدی محمد چلبی	١٢٠٢
وله	• تزوج ایتدی عاصم بك افندی	١٢٠٩
وله	• خان سلیم اوچ کمی ایندیردی یمه	١٢١٥
وله	• ایلدی رحلت کلوب قدسی افندی کعبه دن	١٢٢١
وله	• میر عارف ایتدی عقد ازدواج	١٢٢٢
وله	• یثربی آلدی جند خان محمود	١٢٢٧
حکمت	• وفات ایتدی جمال الدین افندی	١٢٢٧
وله	• رفت رحمی زعالم فانی	١٢٢٧
ذانق	• روم ایلینه عزم وعودت قیلدی خان عبدالمجید	١٢٦٥

هروقت بویله برجسته مصرعلر بولنه‌ماز . چونکه اکثریا معنای مراده دلالت ایدن لفظلرك عدد حروفی تاریخه موافق دوشمز . بناء علیه حسابی طولدیرمق ایچون حشو و زائد لفظلر علاوه اولنور . ایشته بوعلاوه‌لر نقدر مقامه مناسب ولطائف بیانیه و بدیعیه‌یی مشتمل اولورایسه تاریخ اوقدر مقبول‌اولور . بویولده سویلنمش اولان تواریخ مقبوله‌دن دخی بروجه اتی براز مثاللر کتوره‌لم .

اسامی	تواریخ	سنه
سروری	• بارك الله پادشاه عادل اولدی شه سلیم	۱۲۰۳
وله	• جان شیرینی ویردی فرهاد	۱۲۰٤
عینی	• بحره ایام شستاده ایندی اوچ فلك جدید	۱۲۱۳
سروری	• یچدی غالب ده ده جاندن یاهو	۱۲۱٤
وله	• حیف کیم قیلدی محمد بك افندی رحلت	۱۲۱۹
وله	• کوچدی مهرد نصف شستاده	۱۲۱۹
وله	• دیوب الحکم لله کوچدی‌قاضی زاده مأوایه	۱۲۱۹
	(ولادت همایون)	
طالب	• قیلدی تولد مژده کیم شهزاده‌مز عبدالحمید	۱۲۵۸

تاریخ ابتدا بروجه مشروح حقیقت دائره‌سنده ارانور . وبولنه‌ماز ایسه مجاز وکنایه وتلمیح وتوریه یولی‌اختیار اولنور . و بو یولده بولنان تاریخ نقدر رنکین ومعنای مراده دلالتی نقدر واضح اولور ایسه او مرتبه مقبول

ومستحسن اولور . نته كيم زيرده تحرير اولنه جق مثاللردن اكلاشيلور .

(تاريخ وفات كاني)

سنبلزاده وهبي .	كتدي كوهرايدي كويا او معارف كاني	١٢٠٦
سروري .	حق بو انبار جسيمي ايده كنج بركت	١٢٠٨
غالب .	دوكلدي قالب مقبول ومطبوعه دوكنحانه	١٢٠٩
سروري .	مقيد زاده قيد تندن اطلاق ايلدي روحي	١٢٠٩
وله .	سراپا عشقله سوزان ايكن محو اولدي يان ملا	١٢١١
وله .	ماء حيوان سمتنه آقدي بالق پازارينك	١٢١١
وله .	ايلدي اقبال اوچ انبارلي يمه آتلر كبي	١٢١١
وله .	اوچ كمي يول بولدي كمسز آت كبي قوشدي يمه	١٢١٣
وله .	آت كبي بردن سكيردوب اوچ كمي بولدي يمن	١٢١٣
وله .	قوش كبي اوچ قطعه قاليون اوچديلر سوي يمه	١٢١٣

(معدن اميني ضيا پاشانك صدارتي)

وله .	پادشه معدنده بولدي مهرينه لايق كهر	١٢١٣

(وزارت طيار پاشا)

وله .	اوج اعلاي وزارتده همادر طيار	١٢١٥
وله .	حق بو انبار بلدي ايده كنز البركات	١٢١٧
وله .	كل اوقي سيد سليمان روحي ايچون فاتحه	١٢٢٠
وله .	فاتحه عثمان افندي روحنه	١٢٢٠
وله .	محفل عدني مقر ايتسون بلال	١٢٢٢
وله .	شربتي صوندي شكر زاده يه ساقيء اجل	١٢٢٢
عارف .	اولدي عدلي خان محمودك جلوسنده عيان	١٢٢٣

(مخلصي عدلي اولديغي جلوسنده ميدانه چيقمشدر)

عزت • محمود خانه مولی ملکی ایده مبارك ۱۲۲۳

سروری • جهاندن کوجدی بلبل خواجه قوندی عدن اعلایه ۱۲۲۷

حکمت • کعبهٔ خلدی مکان ایلیه روح مدنی ۱۲۲۷

(صدارت درویش پاشا)

عزت • قطب عالم صاحب مهر ایلدی درویشی ۱۲۳۳

(ریاست پرتو پاشا)

وله • سایهٔ شاهانه ده الدی ریاست پرتوین ۱۲۴۲

(ولادت همایون)

حقی • فرویردی کلدی عالمه شهزاده مز عبدالمجید ۱۲۵۸

صفوت • قوشدی کاوی زاده یی کردونهٔ موته اجل ۱۲۶۵

(وفات والئ مصر)

وله • ام دنیا قوجه سن ابتدی تلف ۱۲۶۵

(جلوس سلطان عبد العزیز)

جودت • ویردی اورنك جهانداری یه فرعبدالعزیز ۱۲۷۷

بعضاً ایکی اوچ شاعرك بر تاریخده توارد ایتدکلری وراردر • زیرده محرر تاریخلرده اولدیغی کبی •

(سروری • عزت)

مصطفی خانه بیعت ایلدی ناس ۱۲۲۲

(سروری • حکمت)

اوچدی صحن جنانه طوطی شیخ ۱۲۲۵

(سروری • حکمت • رأفت)

جاینی عدن ایلسون قدری بکك رب قدیر ۱۲۲۷

(حقی • شناسی)

یاپدی خان عبد المجید یم همم جسر جدید ۱۲۶۱

بعضاً بر بيتك مجموعى بر تاريخ اولور . نته كيم سرورينك (١٢٠٦) سنه سنده سويلديكى (سهمله ميدانده آلدى منزلى * ديكدى طاش سلطان سليم كامبين) بيتى كبى . وبعضاً بر بيتك هر مصراعى برر تاريخ اولور . نته كيم سرورينك (قرقلرى هر حالده مولى معينى ايليه * سنى قرق اولدى جناب شه سليمك بوسنه) بيتنك هرمصراعى (١٢١٥) عددينه مساوى اوله رق بشقه بشقه برر تاريخدر .

تاريخ ياتام اولوركه جميع حروفى داخل حساب اولور . بالاده مذكور تاريخلر كبى .

ياخود يالكز نقطه لى حرفلرى حساب اولنوب تاريخ معجم وتاريخ مجوهر دنيلور .

وياخود يالكز نقطه سز حرفلرى حساب اولنوب تاريخ مهمل وساده دنيلور .

(تاريخ معجمه مثال)

(سرورى)

بر صبى رشيد مكتبده * ايتدى ختم تلاوت فرقان

شو حديث اولدى جوهرين تاريخ * خيركم من تعلم القرآن

١٢١٠

(سروری)

کروبی الشیم عاشر افنـدی مفتیٔ عالم
که وقتك قطبیدر ذات شریفی فضل وتقواده
سروری جوهر کلدن ایدر تاریخن استنباط
موفقـدر مجرد عقل عاشر نقل فتـواده
۱۲۱۳

(سروری)

کناهی وار ایسه عفو اوله مجمله دیدم تاریخ
نصوحی زاده قیلدی توبه قرب حقه عزم ایتدی
۱۲۱۸

(تاریخ مهمله مثال)

(سروری)

حروف سـاده لرله ایلدم تحریر تاریخن
بکر اغا قوروب سور تزوج برمراد اولدی
۱۱۹۲

(طالب)

فر و یرر مهر ایله غالب کبی پاشـا صدره
۱۲۳۹

بعضاً مصراع تاریخك عدد حروفی برقاچ ناقص یا زیاده کلدکده مقامه مناسب تعمیه ایله ضم یا تنزیل اولنـور .

بویله تعمیه ایله سویلنمش اولان رنکین تاریخلردن بر قاچ
مثال کتوره لم ٠

(سَروری)

بایله یازدی قلم ثبت ایدیجک تاریخن
قشله ده ایتدی بنا والده سلطان حمام
١٢٠٩

اشبو مصراع تاریخك عدد حروفنده ایکی نقصان
اولوب با حرفنك عددی اولان ایکی ضم ایله اکمال
اولنمشدر ٠

(سروری)

شکل کرداب کلور فکره یازارکن تاریخ
سوردی یلکن کورك اعدایی قپودان پاشا
١٢٠٤

بومصراع تاریخده بش نقصان اولمغله شکل کردابده
اولان و بشه دال بولنان (٥) رقمی ضم ایله اکمال
قیلنمشدر ٠

(سیدوهبی)

شه عالم آلنجه بهمنك تاجن دیدم تاریخ
عجمدن کلدی مفتاح روان باب همایونه
١١٣٧

بو مصراع تاریخك ایکی زیاده‌سی واردر بهمنك تاجی یعنی حرف اولی اولان باحرفنك اخذ وتنزیلی ایله تسویه اولنمشدر ٭

(سروری)

دل کان رشکله قوپدقده دیدم تاریخن
الدی مهری کرمك معدنی یوسف پاشا
١٢١٣

بو مصراع معدن امینی یوسف پاشانك صدارتی تاریخی اولوب بر زیاده سی واردر ٭ کانك قلبی اولان الفك تنزیلی ایله تسویه قیلنمشدر ٭

بعضاً بر مصراعك عدد حروفی مراد اولان سنه نك تمام ایکی قاتی اولوب دوتا دنیلور ٭ تاریخ تام کبی مقبول دکلدر ٭ فقط بر مصراعك هر نصفندن بر ر تاریخ چیقار ایسه مصنع ومقبول بر تاریخ اولور ٭ نته کیم سرورینك (بر جمعه کون شوکت ایله سلطان عثمان اولدی شاه) مصراعی ایکی تاریخی مشتملدر ٭ شویله که (برجمعه کون شوکت ایله) عباره سنك عدد حروفی (١١٦٨) اوله‌رق سلطان عثمانك جلوسنه تاریخ اولدیغی کبی (سلطان عثمان اولدی شاه) جمله‌سی دخی بشقه‌جه بر تاریخدر ٭

كذلك مصراع تاریخك حروف معجمه و مهمله سندن بر تاریخ چیقار ایسه تواریخ مصنعه‌دن معدود اولور ۰ نته‌کیم سرورینك (موفقسین سروری معجم و مهمل دوتاریخه * مربع وفق کشور مصطفی خاندر مکارمله) بیتنده‌کی مصراع تاریخك حروف منقوطه‌سی (١٢٢٢) اولوب ساده حروفی دخی اوقدر اولمغله ایکیسی دخی سلطان مصطفای رابعك جلوسنه برر تاریخدر ۰

تواریخ مصنعه‌نك انواع کثیره‌سی واردر . از جمله بر یسیده بودرکه بر بیتك ایکی مصرعی برر تاریخ اولدیغی حالده هر مصراعنك احاد وعشرات ومأتی یکدیکره مساوی اولدقده نقل یکدیکر اصولی ایله التی تاریخ دها پیدا اولور ۰ نته‌کیم (١٢١٦) سنه‌سنده مصرك فرانسه جمهوری یدندن استخلاصنه تاریخ اولمق اوزره سرورینك سویلدیکی (رزمله اسلامیان بوزدی فرانجه جیشنی * ایلیوب جمهوری نابود الدی مصری شه سلیم) بیتندن منوال مشروح اوزره سکز وجهله تاریخ چیقار ۰

تواریخ مصنعه‌نك بر نوعیده اخراج وادخال اصولیدر نته‌کیم (١١٤٢) سنه‌سنده اشرف خان افغانی عساکر عثمانیه ایله وقوع بولان محاربه‌سنده منهزماً فرار ایتدکده

تاریخ مصنع اوله‌رق مشتاق (اشرف از تیغ پادشاه کریخت) مصراعنی سویلشدر . حسابی بو وجهله درکه (تیغ پادشاه) ترکیبنك عدد حروفی (۱۷۲۳) اولوب اندن (اشرف) اسمنك عددی اولان (۵۸۱) طرح اولندقده (۱۱۴۲) قالور .

کذلك (۱۱۴۴) سنه‌سنده واقع اولان مصالحه‌یه تاریخ اولمق اوزره مسرود خان (جدل رفت ازمیان شهریاران اتحاد آمد) دیمشدر . حسابی بووجهله‌در .

۷۶۷ شهریاران
۰۳۷ جدل
۷۳۰
۴۱۴ اتحاد
۱۱۴۴

تواریخ مصنعه‌نك برنوعی دخی لفظا ومعنی تاریخی مشتمل اولان مصراع یاخود بیتدر . زیرده‌کی تاریخلر کبی .

اسامی		سنه
هاشمی	. خان محمد ایلدی داد ایله بیك اوچده جلوس	۱۰۰۳
هادی	. باقی افندی کتدی عقبایه بیك سکزده	۱۰۰۸
هاشمی	. یول اولدی اسکداره بیك اوتوزده اقدکز طوکدی	۱۰۳۰
لا ادری	. صدر عالی الدی بیك یوز برده اردل ملکنی	۱۱۰۱
دری	. بیك یوز اونده بولدی دنیا راحت صلح وصلاح	۱۱۱۰

سروری • بیك ایکیوز اون التیده الوب مصری بنام اولدق ١١١٦ سرورینك (بیك ایکیوز اون سکزده ثانیا * اولدی عصمت بك افندی صدر روم) بیتی دخی بو قبیلدندر •

(استطراد)

تاریخلرك حسابنده تلفظه اعتبار اولنمیوب خطه اعتبار اولنور •

مثلا دعوی کبی یا ایله یازیلوب ده الف ایله اوقونان کلمه لر یا ایله حساب اولنور •

ومفتی الانام عباره سنده یا ایله همزهٔ وصل تلفظ اولنمدیغی حالده یا و همزه حسابه داخل اولور •

خواجه کلمه سنده دخی هم واو هم الف حسابه ادخال قیلنور •

فاتحه کبی اخرنده تاء تأنیث اولان عربی کلمه لر حال وقفده ها کبی بش حساب ایدیلور •

وفاتحهٔ شریفه ترکیبنده فاتحه نك آخرنده کی هاء رسمیه بش حساب اولندیغی کبی اوزرنده کی همزه دخی بشقه جه بر اوله رق حساب اولنور •

ومفتیٔ عالم عباره سنده یا حسابه داخل اولدیغی کبی همزه دخی بشقه جه حساب ایدیلور •

نساء کبی اخرنده الف ممدوده اولان کلمات عربیه نك

همزه‌سی لسانمزده لفظا وخطا ترك اولنه‌رق نسا یازیلور واو یله‌جه اوقونور . فقط موصوف یاخود مضاف اولور ایسه همزه اعاده اولنور ونساء حسان ونساء زمان دنیلور .

جزء کلمه‌سی اکثر یا عربیده واو ایله جزؤ یازیلور ایسه‌ده لسانمزده یالکز همزه ایله جزء یازیلور .

ایکی یوز لفظنی ترکیب ایدرك بر یا ایله ایکیوز یازمق جائز وشایع ایسه‌ده تاریخلرده اصلی اوزره ایکی یا ایله یازمق اولی کورلمشدر .

افندی یه شمدی یه دك لفظلرینی دخی افندیه شمدی یه دك یازانلر وار ایسه‌ده اصللری اوزره یازلمق راجحدر .

قائممقام ایکی میم ایله یازیلور . فقط بر میم مشدده ایله قائمقام یازلمق دخی جائز اولور .

بیك از قدیم یا ایله یازیله کلمش ایسه‌ده صکره‌لری یاسز اوله‌رق بك یازلمق متعامل اولمشدر .

اوقومق مصدرینك امر حاضری واو ایله اوقو یازیلور . فقط اسلافدن بعضیلری یا ایله اوقی یازمشلردر . مورخلر دخی حسابلرینه نصل کلورسه اویله یازارلر .

قیلدی یا ایله یازیلور . فقط مورخلر بعضا تعدیل حساب ایچون یاسز اوله‌رق قلدی یازارلر . کیتدی لفظی دخی

بوقبیلدندر . شوقدرکه اسلاف مورخینك اکثری بونی
یاسز یازمشلردر . ینه بر یا ایله اولوب انجق اشعارده بعضا
وزن ایچون یایی مد ایدرلر وایکی یا ایله ینه یازارلر .

آینه ایسه بالعکس ایکی یا ایله اولوب بعضا اشعارده بر یا ایله
آینه یازیلور .

لسان عربیده صلوة وزکوة رسم عثمانی اوزره واو ایله
یازیلور ایسه ده لسان عثمانیده الف ایله صلات وزکات یازیلور .
عربیده مصراع الف ایله اولوب جمعی مصاریع کلور .
فقط شعرای ایران الفسز اوله‌رق مصرع قوللانمشلر .
بزدخی ایکی وجهله استعمال ایدرز .

لسان عربیده همزه ایکی قسم اولوب بری همزهٔ وصل
ودیکری همزهٔ قطعدر همزهٔ وصلك قطعی وهمزهٔ قطعك
وصلی جائز دکلدر شعرده اولسه دخی مخل فصاحت اولور
فارسیده هر همزه‌نك وصلی جائزدر . شعرای روم دخی
بوخصوصده شعرای فرسه اقتفا ایتمشلردر . نته کیم
مؤلف فقیرك (کلمدی خوابکه وصله ایدوب ناز بکا *
نلر ایتدی نلر اول غمزه‌سی غماز بکا) بیتنك مصراع
ثانیسنده‌کی همزه‌لر ایله (کیجه‌لر عزم ره یار ایدردم
جودت * شعلهٔ آهم اکر اولمسه غماز بکا) بیتنك

مصراع ثانیسنده اکر حرفنك همزه‌سی وصل اولنمشدر. بعض شعرای روم همزه کبی عینی دخی وصل ایدرلر . نته‌کیم فهیمك (صبح صـادق کبی صـادق اولیجق یار بکا ✶ روز روشن اولور عینیـله شب تار بکا) بیتنـده عینیله لفظنـك عینی همزه کبی وصل ایدلمشـدر . (بی‌نقاب و بانقاب عرض جمال ایلردی یار) مصراعنده‌کی عرض کلمه‌سنك عیننی دخی وصل ایتمك لازمدر والا نقابك الفی حذف اولنمق لازم کلور بو ایسـه هیچ جائز دکلدر . عارف حکمت بك افنـدی کبی فضلای ادبا عینك اویله همزه کبی وصل اولنمسنی اصلا تجویز ایتمزلردی بونی تجویز ایدن شـعرا دخی نثرده تجویز اولنمیان نیجه‌شیلر ضرورت شعریه‌یه مبنی تجویز اولنور علی‌الخصوص تاریخلرده برمرتبه دها اتساع کوسترلمك لازم کلور دیرلر ایدی (کل اناء یترشح بما فیه)

خاتمه

اوچ مقامده یعنی ابتدا وتخلص وانتهاده سوزك فصاحتنه پك زیاده دقت واعتنا اولنملیدر .

چونکه ادبا مقصده شروعدن مقدم تغزل یا تفخر یاخود زمانه‌دن تشکی یاتشکر کبی برمقدمه ایله کلامه ابتداایدرلر بعده مقصده کچرلر واکثریا دعاایله کلامه ختام‌ویررلر .

ابتدا سامعك قولاغنه طوقونه جق سوز افصح ومعناسی اوضح اولدیغی حالده الت طرفنی کمال اهمیت ایله دکلر. والا الت طرفی هر نقدر کوزل اولسه چندان قولاق اصماز . بناء علیه حسن ابتدایه زیاده اعتنا اولنمق لازم کلور . والك اعلاسی مقصدی مشعر اولان سوزلر ایله ابتدا ایتمکدر . ایشته بوکا براعت استهلال دنیلور. مبادیدن مقصده بر مناسبت ایله کچیلور ایسه تخلص دنیلور . واکر مناسبت ارانمقسزین کچیلور ایسه اقتضاب دنیلور که قدمانك مسلکیدر . بعضاً دخی بعدذا یا بعدازین یاخود مقصده کلهلم کبی بر سوز ایله مقصده کچیلوب بو دخی تخلصه قریب بر اقتضابدر . متأخرین ادبا حسن تخلصه پك زیاده اعتنا واهتمام ایتمشلردر . چونکه مخاطب مبادیی دکلر ایکن مقصده مترقب اولور بوجهتله کریزکاه نقدر کوزل اولور ایسه کلام او قدر تحسینی جالب اولور .

انتهاء کلام یسه سامعك اك صکره قولاغنده قاله جق سوز اولمغله کوزل اولدیغی حالده اوست طرفنك قصورلرینی اورتر . وانتهانك احسنی کلامه تمام اولدیغنی مشعر اوله جق وجهله ختام ویرمکدر .

(الحمدلله الذی هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله)

< Süreyya, Abdürrahman

تعليقات بلاغت عثمانيه

Taʿlīkāt-ı Belāğat-ı ʿOsmānīye

مؤلفى جريدۀ عسكريه محررى
عبدالرحمن ثريا

= برنجى دفعه اولەرق =

« معارف نظارت جليله سنك رخصتيله »
جريدۀ عسكريه مطبعه سنده طبع اولنمشدر

هر حق مؤلفنه عائددر

استانبول
١٢٩٩

دیباجه

برکیجه ارقداشلرجه ادیبانه مناظره لر وظریفانه
محاوره لر تعاطی اولندیغی اثناده مکتب حقوق
طلبه سنه تقریر بیوریلوب بو دفعه جلوه نمای
ساحهٔ شهود اولان رسالهٔ بلیغه یه سوز منتقل
اوله رق بلاغت عثمانیه نك یكانه شاهد شیرین
اداسی اولان بویله براثرجلیلك تجملات زاهرهٔ
تحقیقدن ساده وتزیینات باهرهٔ تدقیق وتعمیقدن
ازاده لکی ادبای عصرایچون برنوع اهتمامسزلك
اسنادینه سررشته ویره بیله جکندن بحثله رسالهٔ
مذکوره یه تعلیق جوهر تدقیق عهدهٔ ناچیزانه مه
احاله اولنه رق هرچند حیطهٔ اقتدارم خارجنده اولان
اشبو وظیفهٔ مودوعه دن کراتله اقاله قلندی ایسه ده
بوبابده بین الاحبا کوستریلان اصرار اوزرینه ارتق

مجال اعتذار قالمدیغنه بناء اوکیجه مشاطهٔ تخیلك
کیدیروب قوشاته بیلدیکی عروس افکار زینت
افزای حجلهٔ اعتبار اوله رق هرطرفدن مظهر
شاباش وتحسین وطفل یکشبه ایکن شبستان
بلاغتده برشوخ نازنین اولدی . بنابرین چهرهٔ
شاهد حقیقتدن رفع نقاب احتجاب ایچون
استدلال واحتجاجده برنقصان کوریلورسه
{ العذر عند کرام الناس مقبول } جمیله سنجه
نظر مسامحه ایله ملاحظه بیورلمسی استرحام اولنور
« ع : ثریا »

بسم الله الرحمن الرحيم

« طوائف » طائفه‌نك جمعيدر كه بر نسنه‌نك بر بلوك وبر پارچه‌سنه دینورسه‌ده اصل معناى موضوعى اعتباريله طولاشمقله مألوف ناسدن بر جماعته اطلاق اولنور (۱) « متمدنه » باب تفعلدن اسم فاعل اولوب ثلاثیسنك مصدرى قعود وزننده « مدون » در مدون دخى بر يرده اقامه وتوطن معناسنه ايسه‌ده ثلاثى صيغه‌لرى كليا مهجور واستعمالدن ساقطدر. بيوك شهر معناسنه اولان مدينه كلمه‌سى دخى بوندن مأخوذ اولوب بنابرين متمدن كلمه‌سى هر نقدر لغة شهرلك صفتيله متصف اولمق معناسنه ايسه‌ده

---

(۱) بنابرين طوائف يرينه ملل ويا اقوام لفظلرى استعمال بيورلسيدى « متمدنه » لفظنه دها زياده ياقيشق اولوردى.

شهرلر تربیه مرکزی اولدیغی ملابسه سیله تربیهٔ مکمله اصحابی اولانلره مجازا متمدن وتربیهٔ مکمله یه مدنیت اطلاق اولنور. بوتقدیرجه « طوائف »ك « متمدنه » لفظنه اضافه سی صفتك موصوفه اضافه سی قبیلندن اولوب صفت مفرد و موصوف جمع اولمق حسبیله صفت وموصوفك عدم مطابقه سی کبی بر قاعده سزلك خاطره کلورسه ده هر برجمع جماعت اعتباریله هم مفرد وهم ده مؤنث اولدیغندن مطابقت حاصل اولمش اولور.

« لسان » انسانلرده آلت تکلم اولان ات پارچه سندن عبارت اولوب فارسیده زبان و ترکیده دیل دیرلر. جمعی السنه والسن والسن کلور. آلت اعتباریله دخی مؤنثدر. بعده مجاز مرسل طریقیله حجت. کلام ولغت معنالرینه کله رك فلان ادم حقك لسانیله ناطقدر دینیلور که حقك حجت وکلامیله ناطقدر دیمك اولیور. بوراده کی لساندن ایسه لغت معناسی مراد اولنیور.

« قواعد » قاعده نك جمعیدر قاعده ایسه کافهٔ جزئیاتنه شمولی اولان قضیه لره اطلاق اولنور: مثلا « فاعل مرفوعدر » قضیه سی نحویون طرفندن

وضع اولنمش بر قاعده‌در که فاعلك كافۀ جزئيات وافرادينه شمولی واردر .

« فن » كلمه‌سی ايراد اولندقجه ذهن بر طاقم اصول وقواعد مضبوطه‌يه منتقل اوله‌جغندن علم ايله فن مترادف عد اولنيورسه‌ده فنده تنوع وانقسام وعلمده تفهم وادراك جهتلری ملحوظدر . مثلا علم بلاغتك واضعی بلغا وفصحانك زادۀ طبعلرندن مستنبط بر طاقم اصول وقواعدی وضع وضبط ايدرك قواعد مذكوره‌نك كثرت مداوله وممارسه‌سيله انسانده بر قوۀ مدركه وجوده كلور كه هر ايستديكی دقيقه‌ده قواعد مذكوره‌يی استحضاره كسب اقتدار ايديور . اشته بو نقطۀ نظردن باقلديغی تقديرده قواعد مستنبطۀ مسروده‌يه علم اطلاق قلنديغی كبی انواع واقسام مختلفه‌يه شمولی حسبيله فن واستحضار واكتساب اعتباريله دخی صنعت اطلاق اولنور .

بو تدقيقاتدن اكلاشيله جغی وجه اوزره فن . علم . صناعت متحد بالذات ومختلف بالاعتبار اولوب اعتبارات صحيحه كوزه‌دلديكی تقديرده هر بری ديكری موقعنده استعمال اولنه‌بيلور .

« تدوین » دیواندن مأخوذ اولوب دیوان ایسه‌ دوائر اقلام وحکام ایله سائر دوائر رسمیه‌یه اطلاق اولندیغی کبی دوائر رسمیه وغیر رسمیه‌ده طوتیلان هرنوع دفترلره دیوان دینیلور . ملت اسلامیه‌ده دفترطوتمق اصولی بیت‌المالی ضیاعدن محافظه ایچون جناب فاروق اعظمك مخترعاتندندر

ایمدی « تدوین » بحسب‌الحقیقه طوتیلان دفترلر ویازیلان اثرلری برارایه کتیرمك معناسنه ایسه‌ده موخراً صحائف اذهان ویاخود اوراق پریشان اوزره قالمش اولان هرنوع آثار فکریه‌یی برارایه طوپلامق معناسنه تعمیم ایدلمشدر .

بلاغت عثمانیه مقدمه‌سنده قوم عربك لسانلرینه کوستردکلری اعتنا وهمتك اسبابنی ارائه ایچون « معتقدات اسلامیه‌نك اساسی اولوب بلاغتك طبقهٔ علیاسنه وارمقله معجزات باهره‌ و مستمره دن بولنان قرآن کریمی شوائب خللدن محافظه ایچون عربلر لسانلرینك مضبوطیتنی بروظیفهٔ دینیه بیله‌رك بنابرین بوبابده تدوین قوانین ایچون هربرقومدن زیاده اعتنا کوسترن عربلردر » واديسنده سوق کلام ایتمك ایستمشلر ایسه‌ده

استمرار معجزه‌نك افاده‌سنده نقصان اولمغله برابر « دیانت » کبی استعمالندن تجانب وتحاشی اولنه‌جق بر کلمهٔ حوشیهٔ ترکیه‌یی اراده کندوسنی مجبور کورمش وطی عبارات عثمانیه‌ده هجنت ورکاکتی درکار اولان « قصوی » کلمه‌سی یرینه غایت نازك وسمعه خفیف لغتلرك استعمالی ممکن ایکن غفلت کوسترلمش اولدیغی کبی دلیلك صوك فقره‌سنده « علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا ایتمشلرایدی » جمله‌یی دخی حشو مطلقدر .

خلاصه بوفقرهٔ استدلالیه‌ده اولان واولمغله وبولنان کلمه‌لری بیهوده یره تکررله برابر مخل فصاحت دها پك چوق شیلر بولنه‌بیلور .

برده متن رساله‌ده علمای عربیه دینه‌جك یرده علمای عرب تعبیری اختیار بیورلمش اولسیدی مقتضای حاله دها مناسب اولوردی . چونکه نسبت صیغه‌سیله عربی عربیتی ظاهر اولنلره اطلاق اولنوب حالبوکه ابوعلی فارسی . عبدالقاهر جرجانی . ابوعلی شلوبینی ودها بونلرك امثالی ائمهٔ نحویه وبیانیه حضراتنه علمای عرب دیناورسه‌ده عربی دینه‌مز .

« علم صرف ذات کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر فندر »
بو تعریف ایسه مانع اغیار دکلدر . برده
« ذات » کلمه سی تعریفده زائد کورنیور .
عدم مانعیتنه سبب فن اشتقاقك دخی بو تعریفه
داخل اولمسیدر . زیرا اودخی کلمه نك احوالندن
بحث ایدن بر علمدر . بنابرین علم صرف من حیث البنا
کلمه دن بحث ایدن بر فندر دنیلمش اولسیدی هم حشودن
قاچنلمش وهمده تعریف مانع اغیار اولمش اولوردی .
« علم نحو . کلمه لرك حین ترکیبنده عارض اولان احوالندن
بحث ایدن بر فندر . » بو تعریفده دخی جامعیت
ومانعیت شریطه لری مفقود اولمقله برابر تعریفاتده
فوق العاده معیباتدن معدود اولان حشو کلام اختیار
ایدلمشدر .

زیرا بو تعریف علم بلاغتك حاوی اولدیغی فنون ثلاثه یه
شمولی اولدیغی کبی مثلا : بر آسها مصابیح کلمه سنك
اسباب انصرافی درمیان ایدلدیکی تقدیرده شبهه یوق که
بر مسئلهٔ نحویه دن بحث اولنورسه ده مؤلفك تعریفنه
کوره بو کبی مسائل خارجده قالیور . بنابرین علم نحو
من حیث الاعراب کلمه دن بحث ایدن بر فندر دنیلمش

اولنه تعریفده اسلم واقصر طریق التزام ایدلمش اولور . « بو ایکی فن » یعنی فن صرف وفن نحو ایله « اصل معنانی افادەسی کیفتی بیلنور »

بلاغت عثمانیه نك مقدمه‌سنده علمای اسلافك اثرلرینه اقتفاء فنین مذکورینك موضوعلری بعد البیان غایت وفائده‌لری دخی بالاده‌کی فقره ایله تعیین بیورلیور ایسه‌ده فقرهٔ مذکوره‌ده هر بر طبع سلیمك اجتنابه مجبور اولدیغی تنافر کلمات وتتابع اضافاتی التزام ایله برابر علم صرف ونحوك موضوعی « کیفیت افاده » دن عبارت اولدیغنی ایهام ایدیور . علمین مذکورینك موضوعلری ایسه حیثیات مخصوصه‌لری اعتبار یله کلمه‌دن عبارت اولوب لهذا اگرچه بیان غایت صددنده « بو ایکی فن ایله کلمه‌نك صورت ترکیبی بیلنور » دینمش اولسیدی هر درلو اعتراضدن وارسته اولمش اولوردی .

متن رساله‌ده علم معانی و بیان و بدیع بر علم اعتبار ایدیله‌رك اوچنه بردن بلاغت نامی و یرلدکدن صکره دینور که « علم بلاغت کلامك مزایاسنی بیلدیرن بر فندر » « مزایا » مزیتك جمعیدر . مزیت

فضیلت معناسنده درکه برشیئك سائری اوزرینه تحقق ایدن رجحان وتفوق مایه‌سنه اطلاق اولنور .
خلاصه . مزیت دیدکلری شی . سخاوت . درایت . شجاعت . سماحت کبی سائرینه اتصاف ایتمیان صفات ممدوحه‌دن عبارت اولوب اصحابی بوسایه‌ده سائرینه تفوق وتمیز ایدیور . بنابرین بو تعریفده وجوه عدیده ایله مسامحه مشاهده اولنیور :

اولا : بو تعریفدن کلامك حیوانات ونباتات وجمادات اوزرینه خلاصه کلامك ماسوای کلام اوزرینه اولان مزیتی منفهم اولوب علم بلاغت دخی بو مزیتلری بیلدیرن برفن اولدیغی اکلاشلیور . بو ایسه مقتضای حالدن فرسخ فرسخ بعیددر .

اکرچه کلامك مزیاسندن مراد کلامك کندی اوزرینه اولان مزیتلری ایسه تفضیل الشیئی علی نفسه لازم کلور اودخی محالدر . شوقدر وارکه السنهٔ عوامده مزایا مجاز ادقایق ونکت موضعنده استعمال اولنوب بو معنا مراد ایدلدیکی تقدیرده محذور مندفع اولورسه‌ده تعریفاتده مجاز وتعبیرات عوام پسندانه‌نك مهجوریتی

حسبيله ينه كليا اعتراضدن سالم اولەمز

ثانيا : بلاغت كلامك مزايامنى بيلديرن برفندر »
بيوريليور . بو تعريفه كوره « علم » كسر همزه ايله
اعلام معناسنه كلمسى اقتضا ايدر . حالبوكه بوانه قدر
كيمسه بو معنايه ذاهب اولمامشدر . چونكه
« علم مطلق » تركجەده بيلمك ديمك اولوب فلاسفهٔ
اسلاميه حضراتى دخى علم مطلقك ماهيتى حقنده
اوچ فرقەيه ايرلمشلر .

برفرقەسى علم مطلقك بداهتنه ذاهب اولەرق امام رازى
حضرتلرى دخى بو مذهبى اختيار بيورمش وشو بر
مدعا ايچون « بالبداهه هركس كندى وارلغنى بيلوب
بو بيلمك ايسه معلوم مخصوصه متعلق برعلم خصو
صيدر كه علم مطلق انك جزئيدر جزئى بيلمك دخى
بالطبع كله مقدم اولديغى وبديهى يه تقدم طبيعيسى اولان
برشيئك هازياده بداهته يقين بولنديغى جهتله علم مطلقك
بديهى وضرورى اولمسى لازم كلور » واديده
بسط مقال ايلمشدر .

ايكنجى فرقه علم مطلقك عدم بداهتنه ذاهب اولەرق
بو مذهبى دخى امام حرمين ايله امام غزالى حضراتى

اختيار بيورمشلر وفقط نظری اولدیغی حالده حقیقت وماهیتنی تعیین ایچون متعسر التحدید اولدیغنه ذاهب اوله‌رق بونلك طريق معرفتی قسمت ومثال ايله بولنه بيله جكی رأينده بولنمشلردر ·

زيرا قسمت طريقيله علمك التباس حاصل ايلديكی معتقدات سائره‌دن تميزی ممكن اولوب مثلا « اعتقاد یاجازمدر یاغیرجازمدر · جازم اولانی یاواقعه مطابقدر یاغیر مطابقدر · مطابق اولانی دخی یاثابت ویاغیر ثابتدر » دينلديكی تقديرده بوقسمتدن براعتقاد جازم · مطابق · ثابت ميدانه چيقيور كه اوده يقين معناسنی افاده ايدن علمدر · بوجهتله علم جازميت حسبيله ظندن ومطابقت حسبيله جهل مركبدن وثابتيت قيدی ايله مقلدك مصيب اولان تقليد جازمندن كسب تميز ايديور · برده علم بصرك ادراكنه مشابه اولان بصيرتك ادراكيدر وياخود علم « برايكينك ياریسی اولديغنه اينانمق كبيدر » ديديكمز حالده مثال طريقيله علم معتقدات سائره‌دن ايرلمش اولور ·

اوچنجی فرقه علمك هم نظری وهمده سهل التحديد اولديغنه ذاهب اوله‌رق بدی وجه اوزره تعريفنه

قصدی ایتمشلر

(١) ائمهٔ معتزله‌دن بعضلری دیورلرکه علم برشیئه اولدیغی کبی اینانمقدر

(٢) قاضی ابی بکر باقلانی‌نك مذهبنه کوره « بیلنه‌جك شیئی اولدیغی کبی طانیمقدر »

(٣) شیخ ابی حسن اشعری ایسه تعریفده تردد کوسترمش اولدیغندن برکره محلنی نظر اعتباره الەرق علم ، قائم اولدیغی ذاتك عالمیتنی ایجاب ایدن و یاخود عالم اسمیله یاد اولنمسنی موجب اولان برحالدر دیمش ، و برکره دخی متعلق اعتباریله تحدیده قالقیشەرق « علم ، بیلنه‌جك شیئی اولدیغی کبی ادراك ایتمکدر » دیو تصویر ایتمشدر

(٤) ابن فورك دیورکه علم ، برصفتدرکه قائم اولدیغی ذاتدن هردرلو خلادن سالم اولەرق قلملك صدورینه صورت امکان ویریور

(٥) امام رازینك (١) رأینه کوره علم واقعه مطابق اعتقاد جازمدن عبارتدر ،

---

(١) رازینك علمك تحدید و تعریفنه قالقشمسی بطریق التنزل علمك نظری اولمسنی تسلیم دیمك اولوب بنابرین قول اولیله مباین دوشمز ،

(٦) حكمانك ذهابنه نظراً علم . عقلده برشيئك حصول صورتيدر . دها واضح برعباره ايله دينه بيلوركه علم . « فتح زا ايله » مدركك ماهيتى « كسر را ايله » مدركك نفسنده تمثل وارتسامندن عبارتدر .

حكمانك تعريفنه كوره علم . ظن . شك . وهم وتقليد ايله جهل مركبه شمولى اولوب بودخى عرف شرع ولغتك استعمالنه مخالف ايسه ده اصطلاح جاى مناقشه اولميوب هر برفرقه استديكى كبى براصطلاح اتخاذ ايده بيلور . مع مافيه بين الجمهور مشهور اولان شيلرده عمومه موافقت دها كوزل ومناسبدر .

(٧) قول مختاره كوره علم برصفتدركه نقيضنه احتمالى اولميه رق بين المعانى موصوفنى فرق وتميزه وسيله اولور .

ايمدى تعريفات مسروده يه كوره علمى « همزه نك كسريله » اعلام يرنده قوللانمق هم لغت وهمده عرف علمايه مخالفدر چونكه عرفاً علم جزئياتى ادراك ايده بيله جك برملكه دن وياخود واضعنك وضع ايلديكى اصول وقواعد مدونه دن عبارتدر .

بو ملكه ايسه اصول وقواعد مدونه‌يى كثرت مداوله وممارسه‌دن ايلرو كلوب بوواسطه ايله قواعد مذكوره استحضار ايديله بيلور .

كورلمزمى كه فلان ادم علم منطق بيلير ديلديكى حالده علم منطقك كافۀ مسائلى مستحضريدر . ديمك اولميوب بلكه كندوسنده برعلم اجمالى موجوددركه او واسطه ايله كافۀ مسائلنى برر برر تخطر واستحضاره اقتدارى واردر منفهم اوليور

بنابرين اكرچه متن رساله‌ده « بلاغت برعلمدركه انكله كلامك دقايقى بيلنور » ديمش اولسيدى اصلا جاى اعتراض قالمزايدى .

بالاده پيچيدۀ خامۀ تدقيق اولديغى اوزره مؤلف فنون ثلاثه‌يه بلاغت نامنى ويرمك هيئتنى برتعبير التنده برلشديردكدن صكره كلامك مزاياسنى تعريفه كيرشديكى صره‌ده بنه علم بلاغتك اوچ فنه منقسم اولديغنى كوستريور . چونكه كلامك « مقتضاى حاله تطبيقى » فن معانى . و « تشبيه ومجاز وكنايه لرينك حقيله اداسى » فن بيان . و « كلامك صنايع بديعيه ايله تزيينى ايله » فن بديع

ایما و اشراب اولنور •

واقعا بو تعریفده پك بیوك مهارت بلیغانه کوسترلدی ایسه‌ده فقط کلامك مزایاسی یعنی بلاغتی یالکز وجوه ثلاثهٔ مذکوره ایله استیفا اولنمیوب تنافر حروف و کلماتدن وارسته‌لکی دخی مشروطدر • حالبوکه مؤلفك تعریفنه کوره وجوه ثلاثه‌نك وجودندن صکره کلامده تنافر حروف و کلمات اولسه بیله ینه بلیغ اولمسی خاطره کلور بو ایسه خلفدر •

« مقدمه »

« مقدمه » اسم فاعل صیغه‌سیله مقدمة الجیشدن مأخوذدر • فن حرب اصطلاحنجه مقدمة الجیش اردونك و یاخود فرقه‌نك ایلروسنده‌کیدن بر قطعهٔ عسکریه‌دن عبارتدر که فرانسزجه‌ده « آوان غارد » وفارسیده پیشدار تعبیر اولنور •

لکن تقدیم • ایلری سوروب اوکه کچیرمك معناسنه اولدیغی حالده اردو پیشدارینه یعنی اردو اوکینه کچن قطعهٔ عسکریه‌یه مقدمة الجیش اطلاقی نصل جائز اولور ؟ دیو بعض اعتراضلر اوکه سورلمش ایسه‌ده

بو اعتراضی دفع ایچون امام ثعلب « مقدمه » یی اسم مفعول صیغه سیله روایت ایدوب بو تقدیرده مقدمة الجیش قوماندان طرفندن اوکه کچیریلان برقطعهٔ عسکریه دیمک اولور . وافعلتقدیم تقدم معناسنه دخی کلمش اولدیغندن بو بابده جای اعتراض برشی قالمیورسه‌ده بعضلری « مقدمه » یی بنیهٔ متعدی صیغه سندن بالاخذ اردونك ایلرو حرکتنی تسهیل ایدوب اوکه کچیرمکه واسطه اولان قطعهٔ متقدمه‌یه علم اتخاذ ایتمشلر

اوروپا ادبای عسکریه‌سنك تعریف و بیانلرینه کوره حرکت عسکریه اثناسنده منسوب اولدیغی فرقه‌یی دشمنك مهاجمهٔ فجائیه سندن محافظه ایتمك و مصادفه وقوعنده مصادمه‌یه حاضرلنوب صف حرب نظامنه کیره بیلمکه میدان ویرمك ایچون افراز اولنان قطعهٔ عسکریه‌یه « اوان غارد » اطلاق اولنوب بو قطعهٔ عسکریه ایسه بعضاً فرقه‌نك ایلروسنده واحیاناً یعنی دشمن طرفندن تعقیب ایدلدیکی و یاخود دشمن مملکتندن کچلدیکی تقدیرده فرقه‌نك کیروسنده اجرای وظیفه‌یه مأموردر .

بو تعريفه نظراً « آوانغارد » تقديم معناسندن تجريد اولنه رق ايجابنه كوره هم ايلروده وهم كيروده بولنه بيله جك ايسه ده فارسی وعربيده هر بری ايچون ايری ايری تعبيرلر موجود اولوب ايلروده بولنانلره پيشدار ومقدمة الجيش ، وكيروده بولنانلره دمدار وقادمة الجيش اطلاق اولنور ٠

علمای رسميه اصطلاحنجه مقدمه ايكی معنايه شمولی اولوب بری مقدمة العلم وديكری مقدمة الكتابدر ٠ برنجيسی علمك تعريفی ٠ فائده سی ٠ موضوعی كبی اوعلمك حاوی اولديغی مسائلی فرق وتميزه واسطهٔ مستقله اولان شيلره اطلاق اولنور ٠

ايكنجيسی مقصوده شروع اولنمزدن اول كتابه مناسبت ومربوطيتی و ياخود مطالعه ايدنلرك فائده ومنفعتی ايچون اوكه سوريلان سوزلردن عبارت اولوب اصل مقصدك بوكا موقوفيتی شرط دكلدر ٠

بونلرك وجه تسميه لرينه كلنجه مقدمة الجيش نصل اردونك ايلروسنده بولنور وياخود اردونك ايلرولمسنی تسهيل ايديورسه ؟ مقدمة العلم ايله مقدمة الكتاب دخی اوكده بولنوب طالبه يی ايلرولتمكه وسيله اولور ٠

مؤلف مقدمه سنی فصاحت و بلاغتك بیان
معنالرینه حصر ایدرك فصاحت ایسه بلاغتك
جزؤ معناسی اولدیغی وجزئك كل اوزرینه تقدم
طبیعیسی بولندیغی جهتله تعریفده دخی بو ترتیبه
رعایت بیورلمشدر ٠

فصاحت لغتجه اچیق وسلیس ویا كگلشمسز
سویلمك و برشیئی میدانه چیقارمق معناسنه اولوب
اصطلاحجه « الفاظك تلفظ واستماعی طاتلو
ومعناسی ظاهر یعنی تلفظ اولنور كن معناسی ذهنه
متبادر اولمقدر »

معلومدر كه تعریفلرده مجاز وكنایه نك استعمالی
جائز دكل ایكن بو تعریفده دیكلمك معناسنه اولان
« استماع » « ایشیتمك معناسنه اولان « سمع »
مقامنده وانجق قوهٔ ذائقه ایله فرق وتمیزی میسر اولان
« طاتلو » ذائقه یه هیچ تعلق اولمیان « قولای
وخفیف » یرنده قوللانلدیغی كبی « تلفظ »
كلمه سنده دخی استخدام تكلفی واردر ٠ چونكه
بومقامده « تلفظ » دله خفیف كلمسی اعتباریله معنای
حقیقیسنده استعمال اولنمش ایسه ده سمع اعتباریله

معناى مجازيده قوللانلمشدر .

زيرا ايشيديلان شى تلفظ اولميوب بلكه تلفظدن حاصل اولان صوتدر ..

برده معنانك اچيقلغنى « ذهنه متبادر اولمقله » تفسير ايتمك ادباى عثمانيه نقطهٔ نظرندن عاتا ظاهرى مبهملنديرمكدر . چونكه بولفظك معناسى ظاهردر » فقرهسى « بولفظ تلفظ اولنوركن معناسى ذهنه متبادر اوليور » فقرهسندن دها اچيق اولديغى جاى انكار اولميوب بوجهتله مقصدك ايضاحى جهتنه كيدلوركن ابهام ايدلمش اوليور .

اكرچه « فصاحت . معنانك اچيق اولمسيله برابر سوزكدله خفيف وقولاغه لطيف كلمسيدر » دنيلسيدى هم فصاحتك معناى لغويسى تذكار وهمده بلا تكلف مؤلفك مافى الضميرى بيان واشعار ايدلمش اولوردى .

چونكه متن رسالهده الفاظك قواعد لسانه موافقتى والسنهٔ ادباده كثرت استعمالى فصاحته علامت اتخاذاولنه رك بونى اثبات ايچون بيورليوركه « اهل لسان اولان ادبا لسانى اينجه الكدن كچوروب اوملو الفاظى ..... »

تعریفنده فصاحت برامر وجدانی اولدیغی ایما ایدلمش و وجدانیات ایچون خارجدن طریق اثبات ممتنعاتدن بولنمش ایکن ینه خارجدن ارائه‌یه علامت جای ملامتدکلمیدر ؟ . برده « اهل لسان اولان ادبا لسانی اینجه الکدن .. » تعبیرنده‌کی رکاکت اچیقدن اچیغه حس اولنمقده اولدیغی کبی اثبات مدعاده ورصریح اولدیغی اربابنك معلومیدر .

بوندن صکره مؤلف فصاحت و بلاغتك ماهیتلرینی کرکی کبی ایضاح ایچون هر برینی یکی باشدن بشقه بشقه تعریف تکلفنی اختیار ییوریورلر . حالبوکه برشیئك ماهیتنی کرکی کبی میدانه چیقارمق انجق جمیع ذاتیاتدن مرکب اولان حد تام واسطه‌سیله میسر اولوب فصاحت و بلاغت کبی صرف امور اعتباریه‌دن اولان اشیانك تعیین ذاتیاتی ایسه محال قبیلندن اولدیغی و مؤلفك ایضاح ماهیت نامی ویردیکی تعریف رسم ناقص عدادندن بولندیغی منکر دکلدر . بوجمله ایله برابر ینه مؤلفك تعریفنده بعض مرتبه مسامحه بولنه‌بیلور .

چونکه کلمه‌نك فصاحتی مؤلفك دیدیکی کبی تنافر

حروفدن . غرابتدن . قياسه مخالفتدن
سالم اولمسی اولميوب بلكه كلمه نك بونلردن سالم اولمسی
مستلزم فصاحتدر .
تنافر . لغتجه برجهته قوش وشمق ولاجل المرافعه
حاكم حضورينه كيتمك معناسنه‌در . اصطلاحجه
« كلمه نك لسان اوزره ثقلتنی وتلفظنك عسرتنی ايجاب ايدن
بر كيفيتدر » يعنی لسانه اغرلق ويروب تلفظی
كوچلشديرن بر حالدر . « مرتفع معناسنه مستشزر
وايستا تستيق كلمه لری وايشسز كوجسز
لفظلری كبی . » متن رساله‌ده « مستشزر »
كلمه سی مرتفع ايله تفسير ايدلوب حالبوكه كلمهٔ مذكوره نك
بو يله بر معنايه كلديكی امهات لغت عربيه يه عند المراجعه
اكلاشيلور . فقط رساله مذكوره ده اتخاذ اولنان
مسلك سعد الدينك مطولندن هر تصادف اولنان مقالاتی
قالبی قالبنه نقل ايتمكدن عبارت اولديغی
جهتله « امرء القيس » ك

غدائره مستشزرات الی العلی
تضل العقاص فی مثنی ومرسل

شعرنده كائن « مستشزرات » كلمه سی مطولده

« مرتفعات » دیو تفسیر ایدلمش و اکا پیرو اوله‌رق کریوۀ خطایه صاپلمشدر . بوقسه « مستشرز » صولدن صاغه بوکن ویاخود استشزار ماده‌سی هم لازم وهم متعدی کلمش اولدیغنه نظراً اسم فاعل صیغه‌سیله مستشرز بوکن وبوکولان معناسندن بشقه بر معناده استعمال اولنامشدر . برده میرآتیه معناسنه اولان « ستاتستیق » ك رسم خطی مؤلفك یازدیغی کبی اولیوب بنابرین هنوز رسم خطی تقرر ایتمیان بر لغت اجنبیه‌ده تنافردن زیاده غرابت بولنه جغندن بو کلمه کلمات غریبه صره‌سنه کچیرلمش اولسیدی اوقدر داعی استغراب اولمزدی . کذلك تنافر کلماته مثال ایچون ایشمز کز جسبز برینه « ادبای عصری تنقید ایچون بلاغت عثمانیه‌نك ۲٦ صحیفه‌سنده « اشعار ومنشأ تمزهب « طاتسز طوسسز صنایع » بدیعه ایله طوالی » فقره‌سی ایراد بیورلمش اولیدی دها زیاده حقیقته یاقلاشلمش اولوردی .

متن رساله‌ده کلمۀ توحیدك اصل ترکجه‌سی « یوقدر طاپه‌جق چالابدر انجق » عباره‌سیدر انعامنده بولنلیور . بکا قالورسه بو عباره‌نك اسلوب ترکیه‌یه

کلیا مغایرتی حسبیله اجزای مرکبه سی صرف جغتای اولسه‌یله ینه بوکا ترکجه دینه‌مز . چونکه بویله نفی واثبات اراسنده دائر عباره‌لر ترکجه‌نك اصلوبنه کلیا مغایر اولوب لسان عثمانی شیوه سنه کوره بوکبی مقاملرده « چالابدن بشقه طاپه‌جق یوقدر » اسلوبی اوزره افادهٔ مرام ایدیله بیلور . (۲)

مؤلف « قیاسه مخالفت . کلمه‌نك قواعد عثمانیه‌یه واهل لسانك استعماله مخالف (۱) اولمسیدر » دیدکدنصکره بوتعریفی مثاللر ایله ایضاح ایوریورلر ایسه‌ده مثاللرك پك چوغی شائبه خطادن عاری دکلدر . اولا : وقت وتوقیت برمعنایه کلدیکی حالده عجبا مطبوعات موقوته یرنده مطبوعات موقته‌نك استعمالی نه‌دن جائز دکلدر .

ثانیا : انفصال بابی دائما لازم ومطاوعت ایچون اولدیغندن بحثله انضمام ایتمك وانقضا ایتمك تعبیرینی خطایه اسناد ایدرك طوغریسی منضم ومنقضی اولمق رأیته ذاهب اولمشیکن بونی اثبات ایچون استدلال

(۲) متن رساله‌ده « لفظه جلال » جلاله تعبیریله توصیف اولنمش ایسه‌ده بویله بر غلط فاحش سهو مرتبدن بشقه برشیئه اسناد ایدیله‌مز .

(۱) بوتعریفده دوروار در

صره‌سنده کندی قولیله کندی رأینی ابطال ایدیور .

یاقیکز ! نه یپور یورلر ؟ : « انفعال بابی دائما لزوم ومطاوعت ایچوندر . بناء علیه اولمق ماده‌سیله ترکب ایدر . ایتمك ایلمك قلمق ماده‌لریله ترکب ایتمز » شمدی ملاحظه بیورلسون ! مؤلفك مذهبنه کوره انقضا وانضمام کلمه‌لرینك ایتمك وقیلمقله ترکیبلرینه مانع مستقل دائما لزوم ومطاوعت ایچون اولان باب انفعالدن کلملری اولوب بنابرین بوصفتده بولنسان یعنی لزوم ومطاوعت ایچون اولان هربر کلمه حقنده بوحکمك جاری وساری اولمسی مقتضی ایکن مؤلف حضرتلری یوراسنی اونوتوب انفعال بابی کبی اکثریا بناسی مطاوعت ایچون اولان تفعل بابنی ایدر وایتمکله ترکیب بیوردیلر . زیرا مؤلفك ذهابنه کوره مثلا طوپراق تحجر ایتدی ویاخود فلان فرقه فلان فرقه‌یه انضمام ایتدی دینلدکده طوپراق طاشلنمق ایتدی ویاخود فلان فرقه فلان فرقه‌یه بتیشمك ایتدی دیمك اولیوب بلکه مطاوعتك اقتضا ایده‌جکی وجه اوزره ایتمك کلمهٔ معاونه‌سی مصدرك حاصل معناسنه

متوجه اولدیغی جهتله طوپراق تحجر ایتدی ویاخود ... انضمام ایتدی دینلدیکی تقدیرده تحجرینی و منضمینی قبول ایتدی دیمك اولیور بوصورتجه انفعال بابیله سائر بوکا مماثل اولان بابلرك تعامل قدیمی اوزره استعماللرنده برباس اولمیوب بلکه مقتضای حالی کوزه تمك ایچون بعض موقعلرده اولوجهله استعماللرینه مجبوریت حاصل اولیور .

انکسار ایله تأیید مدعی ایسه پك بعید در . چونکه انکسارك اولوجهله استعمالنده ذهنك توحشی غرابتدن منبعث اولوب قیاسه مخالفتدن دکلدر

« تنافر کلمات بعض کلماتك اتصالاتندن لسانه ثقلت کلمکدر » یعنی کلمه لرده تنافر حروف یوغیسه ده فقط برارایه کلملریله لسانه ثقلت ویره جك برحال کسب ایتملری کلامك فصاحتنه مخلدر .

مثلا « چوق چناق یالایجیلر الك سفرهٔ سماحتنده قارن طویوریورلر . فقره سنده کی کلمات هپ فصیح ایکن برارایه کلملریله تلفظلرندن لسانه رکاکت کلیور .

« تتابع اضافات اوچدن زیاده کلمه لرك متوالیا بری برلرینه مضاف قلینمسیدر . » یعنی بری برلری اردنجه اوچدن

زیاده کلمه‌لرك یکدیکره مضاف اولمسیدر .

مثلا « فضولینك حدیقة السعداده ابکار انجم . تاب نظارهٔ مصائب خواتین حرمسرای نبوت . کتوره‌میوب پردهٔ حجابه کیردی » عباره‌سنده التی کلمه بری برینه مضاف قلنمغله فصاحتدن دوشمشدر . »

فضولی مرحوم « قزلره بکزیان یلدزلر حرمسرای نبوتك مخدراتنه مقدر اولان مصائبی تماشایه تحمل ایده میه‌رك پردهٔ حجابه کیردیلر . دیمك ایستدیکی حالده عباره‌یی تتابع اضافاته بوغه‌رق سلاستدن چیقارمش ایسه‌ده مؤلفك دیدیکی کبی بری بری اردنجه التی کلمه یکدیکرینه مضاف اولیوب بو ترکیبده یالکز بش اضافه یکدیکرینی ولی ایتمشدر . غالبا حرمسرا ترکیبی ترکیب اضافی توهمیله التی‌یه چیقارلمش اوللیدر .

« ضعف تألیف . کلامك ترکیبی قواعد عثمانیه‌یه ویین الادبا مرعی اولان اصوله مغایر اولمقدر . یعنی کلامك اسلوب صحیحندن چیقه‌رق نظم طبیعی‌یه مغایر دوشمسیدر .

مثلا . نهالستان ترکسی دیباجه‌سنده خامهٔ حسامهٔ

موزون ترانهٔ دلکش اواز معرفت پرداز » عبارەسنده مشبهك مشبه بهه مضاف قلنمسی قاعدەیه مخالفدر . زیرا لسانمزده مشبه بهك مشبهه اضافتی شایع اولوب عکسی معروف دکلدر . » .

مؤلفك بو فکره ذهابی آثار ادبایی عدم تحریدن ایلرو کلمش اولمیدر . واقعا « اشهب خامه یه رخصت جولان . واتش بادەده سرعت سریان » عبارەلرنده اولدیغی کبی مشبه به کندو ملایمنه مضاف اولمزسه مشبه اوزرینه تقدیمی شایع و بلکه واجبدر .

فقط مؤلفك خمسهٔ ترکسیدن کتیردیکی مثالده اولدیغی کبی مشبه به ملایمنه مضاف اولسه ویاخود « خامهٔ اشهب تك » و « بادهٔ آتش رنك » کبی فقرەلرده ملایمیله ترکیب ایدلسه اوحالده دائما مشبهك مشبه بهه تقدمی واجب کورلیور .

چونکه « موزون ترانه . دلکش اواز . تركیبلری هپ جامه نك ملایمی اولوب بنا برین بونلری کندوسنه الحاق ایچون بالطبع مشبهدن تأخری لازم کلهجکدر . فقط بو مقامده تابع اضافاتدن تولد ایدن رکاکتك سببنی تحریده مسامحه کوستریلهرك

ذهنه عارض اولان توحشی مشبهك تقدمنه عزو واسناد • وبوستبون قاعدهٔ اسنانه مغایر برتاویل بعیده استناد بیورمشلر •

« کذلك شفیق نامه‌نك سلطان هفت اقلیم زرین دیهیم افتاب » عبارهسی دخی رکیکدر • چونکه زرین دیهیم ترکیبی سلطانك صفتی اولدیغی حالده ارهلرینه سلطانك مضاف الیهی کیرمشدر »

یکا قالورسه بو عبارهده حس اولنان رکاکت ینه تتابع اضافاتدن متولد اولوب اویله مؤلفك دیدیکی کبی مضاف الیه واسطه سیله موصوفك صفتدن ایری دوشدیکندن ایلرو کلمامشدر • زیرا من حیث الارتباط مضاف الیه مضافدن جزؤ اولوب بالطبع صفتدن زیاده موصوفه شدت ارتباطی بولندیغی جهتله مضاف الیهك صفته تقدمی لازم کلور • بوندن بشقه زرین دیهیم هفت اقلیم اوزرینه معطوف اولوب بوتقدیرجه فقرهٔ مذکوره سلطان هفت اقلیم و سلطان زرین دیهیم سبکنده ایسه ده فقط شدت ارتباط حسبیله وصل لازم کله‌رك بنابرین واو عاطفه حذف اولنمشدر • بوقسه مؤلفك تاویلنه تبعا سلطان زرین دیهیم هفت اقلیم اولان افتاب ! دینلمش

اولسه بره نارفته یه کیدلمش اولور . چونکه صفتله موصوفك فصلی جائز اولمدیغی حالده مضافله مضاف الیهك فصلی بطریق الاولی جائز اوله مز .

« تعقید . ایکی قسمدر . بری تعقید لفظیدر که عباره نك سبکنده واقع اولان خللدن ناشی کلامك معنای مراده دلالتی ظاهر اولمز » مثلا : فهیم افندینك

شرابدر دیه رك صوندی باکه ساقی جام
حواسی خمس ایله حس اولندی باتمام

« بیتی بو قبیلدندر که شراب ایچیلور ایکن طعم
« ورایحه سی طویلور ورنکی کورینور وقدح ایله
« الهالندقده صانکه حس لمس دخی حصه دار ایدلمش
« اولور یالکز حس سمع محروم قالور ساقی شرابدر
« دیه جك اودخی حصه سنی الور بوحالده باده حواس
« خمسه (۱) ایله حس اولنمش اولور لکن
« بو معنایی افاده ایچون قدحی الهالدم وشرابی
« کوره رك ورایحه سنی طویه رق ایچدم دیمك لازم
« کلور بوخسه بو جمله لرهب محذوف اولدیغی حالده

---

(۱) قاعدهٔ نحو یه یه کوره حواس خمس دیمك لازمدر .

« یالڭز شرابدر دیه‌رك سوزندن بو معناره انتقالده
« صعوبت اولدیغندن كلامك معقد اولدیغی
دركاردر »

واقعا متن رساله‌ده تحریر اولنان معنی مراد
اولندیغی حالده كلامده تعقیدك وجودی محقق اولوب
مع مافیه شرابدر دیه‌درك » سوزندن او معناره انتقال نه
قدر مشكل ایسه شاعرك شعرندن اویله بر معنانك استنباطی
جهتنه كیدلمك بیلك اوقدر غریبدر . زیرا شاعرك
مرادی پك آچیق وهر درلو تعقیداتدن وارسته ایكن
اویله هیچ خاطر وخیاله كلمیان بر معنایه ذهاب
حقیقة جای استغرابدر .

شاعر فهیم دیور كه « شرابدر دیه‌رك ساقی قدحی
بكا صوندجه اویله نشئه‌لندم كه بی واسطهٔ ذوق ولمس
حواس خمس حصه یاب ذوق وطرب اولدی . یوقسه
مؤلفك دیدیكی كبی ساقی شرابدر دیه‌جك بنده شرابی
الیمه الدم بیلمم قوقلادم ..... كبی معنالری فهیمك
خاطرندن بیله خطور ایتمامشدر . بوندن مرادی
انجق ساقینك مجرد بو التفاتیله سلطان شوق وطربك اقلیم
وجودینه استیلاسنی اشراب ایتمكدر .

تعقید معنوی ایچون دخی متن رساله‌ده شو «

* درکه لطفنه کلم زیرا *

* سنی هردم کوره بیلمك دیلرم *

بیتی ایراد ایدلدکدنصکره وجه تعقید شو یولده ایضاح بیورلیور : جانانك درکاهنه کلمك عدم حضوری مستلزم اولوب بنابرین کلمکی نفیدن اوراده حضور دائمی مراد اولنمشدر . یعنی سنك درکاهندن ایرلمم زیرا ایسترم که دائم سنی کوره بیلهیم بو عباره ایله اومعنایه انتقال ایسه بعیددر . »

کوزلجه ملاحظه اولنورسه ارالرنده هیچ برنوع لازمیت وملزومیت وبلکه ده هیچ برمناسبت اولمیان کلماتك تعبیر ندن حضور دائمی یه انتقال هر بروهم وخیالك کاری اولمیوب بنابرین معنای مذکوری استنباط ایتمك طبیعی ایسه‌ده فقط بیچاره درویشك مراد ایلدیکی معنا بلا تکلف ذهنه متبادر ایکن بوقدر اوهام بعیده‌یه تبعیت داعی غرابتدر چونکه شاعر بیچاره دیور که « هنکام حضورده دائما ایریلق قورقوسی دامن کرد خاطر اولوب بن ایسه دائما سیزی کورمك امیدینی بسلمکده اولدیغمدن

بو امیدم خوفه منقلب اولماق اوزره درکاهنه کلم »
اشته شاعر ماهر بوفکری پك کوزل تجسیل ایتمش
اولدیغندن هر بر ذوق سلیم انی بر ملاحظه ایله بو
معنایه انتقال ایده بیلور ٠
کذلك تعقید معنوی ایچون مثال اولهرق « ایلمشکن ضلالت
اقراریله استحقاق کرم * وارمی اول لطفی مجال انکاره
اه عشقنه » بیتنی ایراد ایدیورلر ٠
حالبوکه شیوه ٔ افاده نظراً شاعرك طریقت علیه ٔ مولویه
منتسبیندن بولندیغی اکلاشلمقده و اهل طریق نزدنده
اقرار عهد پیمان معناسنه متعارف اولوب بنابرین
بو تعقید یالکز طریق مذکور یبکانهلرینه غریب
کورنمکدهدر
کذلك تعقید معنوی ایچون
☼ صباحه قالمه شمعز یوسف اسا اولمه دامنکش ☼
☼ بزم انکشتمزدن دستمز ای ماه کوتهدر ☼
شعرینی ایراد ایدرك یورییورلرکه « شاعرك مرادی
بزعاجزز بزدن بیهوده دامنکش اجتناب اولمه دیمکدن
چونکه صباحه قارشو مومك اوست طرفی یانمش اولور
دیبی قیصه قالور که شاعرانی دسته واوحالده اوزانان

فتیلی دخی انکشته تشبیه ودستك قیصه لغی عجزدن کنایه ایتمشدر »

واقعا شاعرك تشخیص مرادنده بردیه جلك یوغیسه‌ده فقط وجه تشخیصك یاننده مقصددن پك چوق تباعد واردر . زیرا مؤلفك اراشدیروب درمیان ایلدیکی تشبیهات احتمالکه شاعرك خاطرندن بیله خطور ایتمامشدر .

فقط . شاعر دیورکه صباحه قالمه شمعك مقراض اجل قطع فتیلهٔ وجود مزه حاضرلنمش . نورحیاتمزك سونمسنه بررمق قالمش ! اویله ایسه یوسف اسماذیل تمتع واستغنابی چکمه‌رك جانمزه قصد ایتمه زیرا عجزمز درجهٔ منتهایه وارمشدر

اشته بو معنایه انتقال همان طبیعی وضروری برشی اولوبده نه مومك شمعدان دیبنده قالمسنه ونه‌ده قوالك مومه وپارمغاك فتیله بکزتمسنه حاجت یوقدر . زیرا صباحه قالان مومه کوره سونك وسوندیرلك طبیعیدر . نور ایله حیات ارالرنده مناسبت دخی مسلمدر . طول باعك قوت ومقدرت . وقصر باعك عجز ومسکنت مقاملرنده استعمالی مشهور ومتعارفدر بنابرین شاعر کمال عجزینی

اشمار ایتمك ایچون قولی پارمغندن دها قیصه اولدیغی مقام تضرعده درمیان ایدیور . بوقسه هانکی شاعر قولم موم قدرو پارمغم فتیل قدردر دیه بر تشبیه بی معنایی ارتکاب ایدر .

« سلاست . کلامك لسان اوزره سهولتله جریان ایدیشیدر . »

سلاست سرکشلکك ضدیدر . بونده سلاست وار دینیلورسه یموشاقلق وانقیاد وار دیمك اولیور . بوتقدیرجه کلامك سلاستی لسانه یموشاق وملایم کلسیدر . یعنی اثنای تلفظده دله طیانیوب قولایلقله چیقمسیدر . فقط بوحال کلمه یه دخی شمولی اولدیغندن مؤلف تعریفنی کلامه حصر ایتمیور مسیدی مقتضای حاله دها زیاده مطابق کلوردی . مؤلف زادهٔ طبع حسان پسندیلرندن اولان .

* یوز مجلس انسه ای مست ناز *
* نی ومی مهیا کمان دلنواز *

بیتی ایله سلاست کلامی ارائه ایچون مثال ایراد ایدیورلر . فقط بیت مذکورك برنجی مصراعی

ایله « چوق کاسه لیسلر .... » جمله سی ارا سنده مناسبت تامه مشهود اولدیغندن یا فهیم افندینك « علی الصباح ... » بیتی ایله اکتفا بیورملی ویاخود :

☼ مرادك نیمی نیمی یوقسه سویله غیری برشیمی ☼
☼ نه ایسترسهك سنکچون کلبهٔ عاشقده حاضردر ☼

شعری کبی آثار بلغه دن مثال کثیر ملیدی .

مؤلفك افاده سنه کوره عندالعرب کلمات فصیحه ایکی یه منقسم اولوب « قسم اول الفاظ جزله یعنی قالین واغر لفظلردر »

واقعا « جزل » قوری اودون وحام کوتوکنه اطلاق اولندیغی حالده قالینلق واغیرلق معنالرینی متضمن ایسه ده الفاظ وکلمه یه وصف اولدیغی تقدیرده او یله مؤلفك دیدیکی کبی غلظت وثقلت منفهم اولمیوب بالکه سلاست ومتانت ملحوظدر . بنا برین بر لفظك جزالتی رکاکتدن سالم اولمسیدر . فقط « قالین واغر لفظلر » دن مراد متانت وطمطراقلی الفاظ اولوب ایراد بیوریلان مثاللر دخی بونی مؤید اولدیغنه والفاظك غلظت وثقلتی مقتضیٔ فصاحت دکل بالکه مخل فصاحت

اسبابدن بولندیغنه و مؤلف دخی بو مقصدہ خدمت ایتدیکنه باقیلورسه یالکز افادهٔ مرامده قصور بولنه بیلور .

واقعا « اغیر » تعبیرندن متانت و مکانت معناسی استنباط اولنورسه ده فقط « قالین » لفظیله مقارنتی ذهنی بو معنادن اوزاقلشدیره رق اگرچه مقام مقام فصاحت اولمسیدی وهله لر دخی ذهنی اوقشایه رق اصل مقصدی تقریبه یاردم ایتمسیدی بو تعبیرلر ایله غلظت وثقلتدن بشقه بر معنانك خاطره خطوری ملحوظ کل ایدی .

بناءً علیه اگرچه تفسیرده یالکز « اغر » تعبیری ایله اکتفا ایدیلورسیدی اوقدر سوء تفهمه وسیله ویرلمزدی .

« لاحقه »

کلام . بر نسبت تامه یه دلالت ایدن جمله در ....

مثلا : زید کاتبدر . کبی جمله لرده اولا زیدی صکره کتابتی صکره کتابت ایله زید اراسنده اولان مناسبت وارتباطی دوشنور وایکنجینك مفهومی برنجیده بولنوب بولنمدیغنی ذهنمزده محاکمه یه چکرز . بولنورسه زید کاتبدر . بولنمیورسه زید کاتب دکلدر . دیو حکم ویررز . ایمدی زیدی خاطره کتیرمك

محکوم علیهی دوشوندکدر . زید ایسه دوشونلمش
محکوم علیهدر . کاتبی خاطره کتیرنك محکوم بهی
دوشوندکدر . کاتب ایسه محکوم بهدر . بوندن صکره
کتابتك زیده ثبوت و عدم ثبوتنی ذهنده مقایسه ایتمك
طرفین اراسنده اولان نسبت حکمیه‌یی دوشوندکدر .
و بو دوشونیلان نسبتی واردر و یاخود یوقدر دیو جزم ایتمك
دخی حکمدر . بونك ایچون بعضا نسبت حکمیه بولنورده
حکم بولنمز

زیرا نسبتده شك و توهم قارشدیغی یرده نسبت حکمیه
بولنورده حکم بولنمز چونکه نسبتی دوشونمکسزین
نسبتده شك و توهم محال ایسه‌ده لکن حکم کلمدکجه جزم
و تصدیق حاصل اولمز .

اشته بو صفتده اولان جمله‌لره نحویون و معانیون
اصطلاحنجه کلام اطلاق اولنوب بوده انحق
اوچ جزئله صورت پذیر اوله جقدر . برنجیسی محکوم
علیهدر که نحویونه کوره مبتدا و معانیونه کوره مسند الیه
و ایکنجیسی محکوم بهدر که نحویونه کوره خبر و معانیونه
کوره مسند اطلاق اولنوب منطقیلر ایسه برنجیسنه
موضوع . ایکنجیسنه محمول دیورلر .

اوچنجیسی ایسه مسند ومسند الیهی بری برینه ربط ایدن نسبتدن عبارت اولوب بوکا دلالت ایدن کلمه یه دخی رابطه نامی ویریلور ·

بو کلمهٔ رابطه دخی ایکی یه منقسم اولوب بری رابطهٔ غیر زمانیه در که محمولك نهایتنه الحاق اولنوب زمانه دلالت ایتمز اوده لسان عثمانیده منحصراً « د ــ ر » حرفلرندن عبارتدر رابطهٔ زمانیــه دخی فعللره التحــاقله برزمان مخصوصی اندیران حرفلردن عبــارت اولوب اوده یاخی بسیطدر · یازمش · یازه جق · یازدی · صــیغه لرینك نهایتلرنده اولان « مش » « جق » « دی » حرفــلری کبی ویاخود غیر بسیطدر · « یازمش ایدی · یازه جق ایدی · یازدی ایدی » صیغه لرنده کی کلمــات روابط کبی ·

بو تدقیقــاته باقیلورسه لســان عثمانیده سوزك اجزای لفظیه سی اوچدن اشاغی اولمیوب برینه موضوع دیکرینه محمول واوبرینه رابطه دینور ·

ایمدی فن نحو و بلاغتده اجزای ثلاثهٔ مذکوره یه شــمولی اولان ســوزله جمــله وکلام اطلاق اولندیغی کبی اهل منطــق اصطــلاحنجه قضیه دنیور بو تحقیقاته نظراً نسبت مصنفك توهم ایلدیکی کبی کلامك

مدلولی اولمیوب بلکه کلامك اجزای متممه‌سندندر . شوقدروار که بزم افاده‌مز انشائیاته شمولی اولیوب امر . نهی . استفهام . تمنی ترجی . کبی جمله‌لرك کافه‌سی کلامك خارجنده قاله‌جغی و بوایسه یالکز میزان العموم اولان فن منطق متتبعلرینه یرایوب علم بلاغتدن بحث ایدنلرك مسلکلرینه مغایر بوله‌جغی جهتیله بالطبع انشائیاتی دخی احاطه ایده‌بیله‌جك صورتده کلامك تصویر و تعریفی مقتضیدر . بناءً علیه مصنفك واد یسنده کلامك تعریفی التزام اولنسه « کلام . نسبت تامه‌یه شمولی اولان جمله‌در . » دیمك اقتضا ایدر .

نسبتی ایضاح ایتمك صددنده مؤلف بیوریورلرکه « برحال و صفت برشیئه نسبت اولنور و مخاطب اندن فائدهٔ تامه حاصل ایدوب انك اوزرینه سکوت ایتمك صحیح اولور . »

برحال و صفت برشیئه نسبت اولنور جمله‌سیله « زیدك کتابی » کبی نسبت اضافیه‌یه و « عاقل اولان زید » کبی نسبت تقییدیه‌یه شمولی اولان ترکیبلر دخی تعریفه

داخل اولدیغندن « مخاطب اندن فائدهٔ تامه حاصل
اولیوب » قیدینك علاوه سیله بونلر كلامك تعریفندن
خارج قالور . زیرا هرنقدر تركیب اضافی وتركیب
توصیفیلرده دخی نسبت وارسه ده فقط تامه كلمه‌در
چونكه « زیدك كتابی » ویاخود « عاقل اولان زید »
دینورسه بونكله متكلمك سكوتی جائز اولیوب بلكه
« زیدك كتابی كوزلدر » و « عاقل اولان زید
چالیشقاندر » كبی كلامك نهایتیله اكمالی مقتضیدر .
بعض اوهامه نظراً صحت سكوت مخاطبه كوره اولوب
حالبوكه نسبت تامه‌ده مخاطبك صحت سكوتی شرط
قلنمش اولسه‌یدی كندوسنه قناعت كلدكجه هرنه
سویلنسه كا كلام دینماسی لازم كلوردی . بو ایسه
خلفدر
قالدیكه حال وصفت اثجق معنیده شمولی اولوب اعیان
ایسه معنایه مباین اولدیغی جهتله « بو طاشدر »
« بوكتابدر » دیدیكمز حالده طاش وكتاب « بو »
كلمه‌سیله اشاره اولنان شیئه نسبت اولنور وفائدهٔ تامه دخی
حاصل اولورسه‌ده طاش وكتابك ماصدقلری نه حال ونه ده
صفتدر .

مؤلفك بو قدر مقصدندك تباعدی انشائیاته دخی شمولی اوله جق بر تعریفك تحریسی ضمننده بعض معانیون و بعض منطقیونك ذهابنی التزام ایتمکدن ایلرو کلییور .

بنابرین بزدیرزکه : بو مقامده نسبت : متکلمك سکوتی جائز اوله جق وجهله اجزای کلامك کرك سلباً وکرك ایجاباً یکدیکرینه تعلق و ارتباطندن عبارتدر . بو تعلق و ارتباط ایسه متکلمك دوشونمش اولدیغی بر امر معنوی اولوب اکرچه بو امر معنوی ایچون ذهن خارجنده کندیسنده مطابق ویا غیر مطابق دیکر بر ارتباط وار ایسه بو کا شمولی اولانه خبر، جمله خبریه دینور یوغیسه اکا شمولی اولانه انشا وجمله انشائیه اطلاق اولنور

نسبت دیدیکمز امر معنوینك خارجه یعنی نفس الامره مطابقت وعدم مطابقتی حسبیله جمله خبریه ایکی یه منقسم اولوب نسبت مذکوره خارجه مطابق ایسه جمله صادقه وآنی سویلیانلره مخبر صادق . مطابق دکلسه جمله کاذبه وآنی تفوه ایدنلره مخبر کاذب اطلاق اولنور . بو تقدیرجه کذب وصدق هم کلام همده

متكلمه صفت اوله‌كلمه‌سكده ايسه‌ده بر آدم وجدانى واعتقادينه مغاير وفقط نفس الامره مطابق بر سوز سويليه‌جك اولسه سويلنيلان سوزه كرچك • واعتقادينه مغاير حكم ويرمش اولديغندن سويليانه يالانجى ديمك اقتضا ايدر • بالعكس بر آدم وجدان واعتقادينه موافق وفقط نفس الامره مباين بر سوز سويليه‌جك اولسه سويلنيلانه يالان وسويليانه كرچك ديمك لازم كلور ٭ مثلا : بر مستهزى ادم فضلادن برينى استهزايله طرق كندى وجدان واعتقادينه قارشو سن پك فاضل بر ذاتسين ديه‌جك اولسه بو سوزى نفس الامره مطابق اولديغى حالده وجدان واعتقادينه قارشو سويلمش اولديغندن اوادمه يالانجى ونفس الامره مطابقتى حسبيله سوزينه كرچك دينور •

ياخود بر ذات ايو بالله ديكى فنابر ادمه « بو پك كوزل ادمدر » ديكى حالده اوذات اعتقادينه موافق سوز سويلمش اولديغنه نظراً كندوسنه صادق دنيلورسه‌ده نفس الامره مغايرتى حسبيله سوزينه كاذب دينور بو الرى بنم ديديكمى كوزلجه نظر مطالعه يه الينورسه بوبابده بين العلما جريان ايدن اختلافاته فيصل ويرلمش

اولور . زيرا كلام ومتكلمك صدق وكذبى اعتبارات مختلفه يه مستند اولوب كلامك صدقى واقعه مطابقتى ومتكلمك صدقى سويلديكى كلامك اعتقادينه موافقتى حسبيله نظر اعتباره الينور . حتى بودقيقه يه مبنيدركه متشرعين كرام حضراتى برآدم نفس الامره مغاير وفقط اعتقادينه مطابق برشى اوزرينه يمين ايده جك اولسه اوآدمك حانث اولمامسنه ذاهب اوليورلر

بوندن بشقه عرف عامده « يالانى يوق ياكلشى واردر » سوزى دخى بونكته دن منبعثدر .

خلاصه كلامك نفس الامره مطابقتى تقديرده متكلمك اعتقادينه موافق اولسون اولمسون اوكلامه صادق ويرادم اعتقادينه قارشو سوزسويلديكى حالده اوسوز نفس الامره مطابق اولسون اولمسون متكلمنه كاذب دينور بونك ايچوندركه مؤلف « خبر . صدق وكذبه محتمل اولان كلامدر » تعريفنى ترجيح بيوروبورلر - شوقدر واركه بوتعريفك ظاهر افاده سنه كوره برجمله نك هم معناى مفهومنه وهم ده معناى مخالفنه دلالتى لازم كله رك مثلا « زيدكاتبدر » ديديكمز

حالده زیدك هم كاتب وهمده غیر كاتب اولمسی اقتضا
ایدر . بو ایسه اجتماع نقیضینی مستلزمدر .
فقط اهل تحقیقك ذهابنه نظراً هر بر خبر من حیث اللفظ
معنای مفهومندن بشقه بر معنایه دلالت ایتمیوب مفهوم
مخالفی ایسه انك مدلولی دگل بلکه نقیضیدر . بنابرین
خبرك صدق و کذبه احتمالی واردر دیدکلری هم معنای
مفهوم و همده معنای مخالفه شمولی واردر دیمك اولمیوب
بلکه هر بر ملاحظات خارجیه‌دن تجرید ایدلدیکی حالده
عقل مفهوم مخالفی ممتنع عد ایتمیوب بلکه سویلنیلان
سوزك خارجه عدم مطابقتنه احتمال ویریور . یعنی
احتمال کذب قطعا لفظك مدلولی اولمیوب بلکه
احتمالات عقلیه‌دن معدوددر .
ایمدی نسبت خبریه‌نك معنای مدلولی ایله احتمالات
عقلیه‌دن اولان مفهوم مخالفندن برینه عقل مرجحیت
طریقیله حکم ایدرسه ظن و مفهوم مخالفی تجویز
ایتمیه‌رك جازمیت طریقیله حکم ویررسه یقین اطلاق
اولنوب منطقیون اصطلاحنجه خبر ظنی مفید اولورسه اکا
قضیهٔ ظنیه و یقینی مفید اولورسه اکا قضیهٔ یقینیه دنیلور .
فقط مفهومین اراسنده مساوات اولورسه شك و مفهوم

مخالف مرجح اولورسه وهم ودها قوی اولورسه حاصل اولان نسبت بینیه زعم دیرلر . بونك ایچوندرکه « لکل شیء کنیة وکنیة الکذب الزعم » فقره‌سی بین العرب مثل سائر حکمنه کیرمشدر . یعنی هر برشیئك برکنیه وبرمخصی واردر یالانك کنیه‌سی‌دهزعمدر .

بلاغت عثمانیه رساله‌سی مکتب حقوقده تقریر وتدریس بیورلمش ومدافعهٔ حقوق ایچون احتجاجه صالح ادله وبراهینك ترتیب وتنظیمی ایسه قضایای بدیهیه ونظریه‌نك معرفت اقسامنه موقوف بولنمش اولدیغنه بناء بوبابده بردرجه‌یه‌قدر ایضاحات اعطاسنه لزوم کورلمشدر . بونك ایچون بیورلیورکه . قضیهٔ ظنیه قرائن واماراتدن مأخوذ اولان قضیه‌درکه عقل انی ظن غالبه مبنی حکم ایلر ایسه‌ده نقیضینی دخی تجویز ایلر . بوجهتله نظریدر . »

مؤلف برسطر اولیسی . ظن نسبت خبریه‌نك ایکی جهتندن برینی ترجیحا تصدیقدن عبارت اولدیغنی سویلمش ایدی بنابرین ظننده غالبیت معناسی ملحوظ ایدوکی کوسترلمشیکن برسطردن صکره ظن کلمه‌سنك

غایتله توصیفی عجبا حشو زاندن صایلمزمی ؟ برده
عقل بر وقت وزمانده قضیه‌یه حکم ایتمیوب بلکه
قضیه‌نك طرفینی اراسنده بولنان نسبتك وقوع ویاخود
لاوقوعنه حکم ایدیور • بنابرین بو اده مجاز مرسل
طریقیله قضیه‌دن مراد نسبت بین بینه ایسه‌ده تعریفاتده
مجازك استعمالی مهجوردر •

(فائده)

متن رساله‌ده قضایای بدیهیه‌نك تعریفات وتقسیماتنده
نظم طبیعی یه مغایر برچوق تکررلر اختیار بیورلمش
اولدیغنه بناء بعض فوائد جلیله‌نك علاوه‌سیله مطالب
مسروده‌نك تلخیصی مناسب کورلدی شویله که :
علم حادث • کرك تصوری وکرك تصدیقی اولسون •
ایکی یه منقسم اولوب تحصیلی اضطراری ایسه اکا
« ضروری » اختیاری ایسه اکا کسبی اطلاق اولنور •
بوقدر جه علم ضروری اول علمدر که ذهنده ثبات
وتقرری حسبیله انسان انی صحیفهٔ خاطردن سیلمکه
یول بوله میه‌جغی کبی تحصیلی دخی دائرهٔ اقتداردن
بیرون اولوب کندی کندینه ذهنه کلیور • مثلا
انسانك اجلغنی • کدریتی • تأثرینی • خوف

وخشيتی • بغض ومحبتی ونقيضينك عدم ارتفاعنی ايستر ايستمز وصورتی قطعيه‌ده ادراك ايده‌جكی كبی بونلری صحيفهٔ خاطردن چيقارمغه يول بوله‌مز • بعضلری • حسدن استعانه اولنمقسزين يالكز عقلك توجهيله حاصل اولان ادراكه « بديهی » نامنی ويروب بو تعريفه كوره بديهی ايله ضروری ارالرنده عموم وخصوص مطلق بولنورسه‌ده عندالاكثر بداهت ايله ضرورت مترادف عد اولنور • شوقدر واركه بداهتده سرعت انتقال وضرورتده اضطرار معنالری ملحوظدر • بونلری نظرتدبرله ملاحظه اولنسه وجه تسميه دخی ميدانه چيقار •

نظری • نظر صحيحك تضمن ايلديكی علمه اطلاق اولنور • علوم غيرضروريه‌نك اكتسابی انجق نظر صحيحله ميسر اولوب بزم ايچون بشقه بريول بولنمديغنه ذاهب اولانلره كوره كسبی ايله علم نظری دخی مترادف ومتلازم عد اولنورسه‌ده فقط بزم دائرهٔ اقتدارمز داخلنده بيلمديكمز ديكر بريولك وجودينه قائل اولانلر بحسب المفهوم كسبی يی ضروريدن اخص عد ايديورلر •

برمطلبی اثبات ایچون استدلال واحتجاجده نظرك چولانکاهی اولان قضیه‌لردخی ایکی‌یه منقسم اولوب برینه قضیهٔ قطعیه ویاخود یقینیه دینور که ادلهٔ قطعیه‌ده ودیکرینه قضیهٔ ظنیه دینورکه قرائن وامارات‌ده استعمال اولنور .

علمای فن تعلیم قضایای قطعیه‌یی یدی‌یه تقسیم ایدوب برنجیسنه « اولیات » نامنی ویرمشلردر که : اوده قضیه‌نك ایکی طرفنی تصور ایتدکدن وارالرنده اولان نسبتی نظر ملاحظه ومطالعه‌یه الدقدن صکره خارجه مراجعت ایتمکسزین درحال نفس انسانی انی تصدیق ایدیور .

ایکنجیسی قضایای فطریهٔ القیاس . وتعبیرآخرله قیاسلری برابرجه اولان قضیه‌لردن عبارت اولوب بوده قضیه‌نك ایکی طرفنی نظر ملاحظه‌یه الدیغی انده نفس اذهانیده تصدیقی مستلزم برقیاس کندی کندینه تشکل ایتمش اولور . مثلا : بش تکدر دیدیکمزکبی ذهن درحال بشك ایکی مساوی عدد صحیحه عدم انقسامنی تخطر ایدرك برقیاس خفی ایله ذهن بشك‌تك اولدیغنی تصدیق ایتمش اولور یعنی بش تکدر چونکه ایکی تساوی عدد صحیحلره پایلنمز وهرایکی متساوی صحیحلره پایلنمیان تکدر .

اویله ایسه بش ده تکدر قیاس ونتیجه‌سی آنده‌ك ذهننده کندی کندینه دوزواش اولور .

اوچنجیسی « مشاهدات » در که : حس ظاهر ویاخود حس باطنه درك اولنور اولنمز عقل اکا حکم ایدر . مثلا اتشك صیجاقلغی قوهٔ لامسه ایله وکونشك ضیاسی قوهٔ باصره ایله حس اولنور اولنمز عقل درحال اتشك وکونشك وارلغنه حکمله بر بر اتشك صیجاق وکونشك پارلاق اولدیغنی تصدیق ایدر . بوقبیلدن اولنلره « محسوسات » وتأثر وتحسر . شوق والم . غم وهم . کبی حس باطنه محسوس اولنلره وجدانیات اطلاق اولنور . فقط وجدانیاتك امور خارجیه‌یه عدم تعلقی حسبیله خصمی اقناع ایچون احتجاج واستدلاله صالح دکلدر .

دردنجیسی «مجربات» در که تکرر احساسات واسطه‌سیله عقلك حکم ایلدیکی قضیه‌لره دینور .

بشنجیسی «حدسیات» در که اوده غایت متین ومستحکم برسرعت انتقال ایله تصدیق اولنان قضیه‌لردن عبارت اولوب مثلا برادم برادیبك انشاسنده فوق العاده متانت وسلاست کورسه ویاخود برمعمارك بنا ایلدیکی سرایك

تقسیمات داخلیه وخارجیه سنده دقایق فن معماری یه مطابق ظریف کوشه‌لر بولسه شك و شبهه یی دفع ایده‌جك بر « حدس » ثاقب ومستقرایله ذهن درحال او بانی ومنشینك صنعتلرنده مهارت کامله اصحابندن اولدقلرینه انتقال ایدر

التنجیسی « متواترات » در . اوده کذب اوزرینه طوپلانمه‌لری قطعاً ملحوظ اولمیان برجماعتك اخباری اوزرینه عقلك حکم ایلدیکی قضیه‌لردر . مثلا پارس . لوندره . بغداد . قونیه شهرلری شوندن بوندن ایشیدیله ایشیدیله بالاخره عقل مذکور شهرلرك وجودینه صورت قطعیه‌ده حکم ایدر .

بعض مؤلفلر تواترده عدد معین اعتبار ایتمشلر ایسه‌ده حال وموقعه کوره مخبرلرك اخبارنده حکم ذهن اختلاف ایده‌جکنه بناء تعیین عدد موافق عقل وحکمت اولمیوب بنابرین بوبابده قاعدهٔ کلیه خبر ویرنلرك عددی ذهنه قناعت کله‌جك راده‌یی بولمسیدر .

یدنجیسی « وهمیات » در . وهم دخی انسان ایچون برقوهٔ جسمانیه‌در که امور محسوسه‌دن منتزع معانی جزئیه‌یی درك ایدیور . قوهٔ واهمه‌نك دائما محسوساتده حکمی

صادق اولدیغنه بناء علمای فن تعلیم و همیاتی بدیهیاتدن عد ایدیلر .

علوم ریاضیه نك كافهٔ مسائلی امور محسوسه دن منتزع اولوب دستورلری دخی كاملا قوهٔ واهمه نك معاونتی ایله عقلك مصدقی بولندیغی جهتله علوم مذكوره نك هیچ بر مسأله سنده اختلاف وقوع بولمیور .

فقط صرف امور عقلیه و مجرده اوزرینه وهمك حكمی تخالف ایدوب مثلا مادیاته قیاساً « هر بر موجود ایچون مطلقا بر جهت و بر مكان واردر » دینلدیكی حالده مجردات ایچون مكان و جهت اولمدیغی جهتله وهمك بورانه كی حكمی كاذبدر .

فقط كوزلك كوزلكنه و چركینك چركینلكنه وهمك حكمی محسوسات اوزرینه اولدیغی جهتله البته حكمنده صادقدر .

بو تحقیقاتدن اكلاشیله جغی وجهله بلاغت عثمانیه مؤلفی براهین حسابیه و هندسیه یی صرف امور عقلیه دن عد ایتمسی محض توهم اولوب چونكه براهین مذكوره هپ قوهٔ واهمه واسطه سیله مادیاتدن منتزع دستورلردن عبارتدر .

برده بلاغت عثمانیه نك « ٣٥ » صحیفه سنده « بدیهیات عقلیه ده محمولك موضوع ایله اتحادی ویاخود باطلدر . عدم اتحادی عقلا ضروریدر » دیمسی بالضروره چونکه حملك صحتنده موضوعله محمولك تصل مشروط ایکن محمول ایله موضوعك عدم اتحادی اتحادی ضروری اوله بیلور ؟

واقعا مؤلف رساله اتحاد و عدم اتحاد ایله قضیهٔ سالبه وموجبه یی ایما ایتمك ایستدکارینی خاطر کلیورسه ده فقط محمول ایله موضوعك عدم اتحادی سلب قضیه یی مستلزم اولمیوب بلکه کذب قضیه یی ایجاب ایدر .

قالدیکه : اهل فن تعالیم ایله مدافعهٔ خصمایه مکلف اولانلر نظرنده قضایای سبعهٔ مذکوره دن الك زیاده ایشه یرایانی « اولیات » اولوب چونکه چوجقلر وساده دللر کبی نقصان الغریزه اولمدیغی ، ویاخود عوام وجهلا کبی بدیهیاته قارشو برطاقم عقائد متضاده ایله قوهٔ عاقله لری ملوث بولنمدقجه بونلری تصدیقده کیمسه تردد وتوقف کوسترمز .

اعتماد وایشه یرامق خصوصنده اولیاتدن صکره قضایای فطریة القیاس صکره مشاهدات .

صكره . وهميات . كلەرك مجربات وحدسيات ومتواترات ايسه هرنقدر انسان كندى نفسنى قاندرمق ايچون دليل وحجت اتخاذ اولنه بيلو سەده متخاصمين اراسنده تجربەده . حدسده تواترده اشتراك اولمدقجه مناكره ومكابره كريوەسنه صاپان خصمابى بونلر ايله اسكات واقناع ايتمك دائرهٔ امكان خارجنده در .

اشته اوليات وفطريات بديهيات محسوسه ويا خود مؤلفك تعبيرنجه بديهيات حسيه اوزرينه راجحيتلرى ايله استدلال واحتجاجده رهين اعتبار واعتماد اولملرى بودقيقه يه مبنى اولوب يوقسه بعض اسباب عارضيه واوضاع خارجيەدن طولايى محسوساتده غلط احتمالنه مبنى دكلدر . بنابرين بلاغت عثمانيەنك « ٣٥ » صحيفەده و ١٧ سطرنده مؤلفك « تجربه واسطەسيله مشاهداتدن مأخوذ ومنتزع اولان قضايای كليدبى كافهٔ احتمالات عقليەدن قورتارمق مشكلدر » ديو ضمنا بديهيات محسوسه يى انكار ايدەجك واديده سوق كلامه حاجت يوغيدى . چونكه غلط حس محسوساتى بديهيات صرەسندن چيقارميوب واقع

اولان غلطلر عدم التفتدن ویاخود دیکر بر علتدن ایلری کلمکده اولدیغی بدیهیدر . کورلمزمی که؟ حمی خسته لغنه طوتیلان برچوجق یغورد ویابال یدیکی حالده امان اغزم اجیدردیه حسبحاله قالقیشوب بالك ویاخود یغوردك عاجی اولدیغی خاطره بیله کتیرمز . و کندوسنده انحراف مزاج اولمیان برادم خلاف معهود برحسده بولنورسه طبیعی اسباب خارجیه تحریسنه قالقیشوب دفعة حسك احساسنه قایلمز .

لهذا محسوساتك معرض غلط اولدیغندن بحثله نظر اعتبار واعتماددن اسقاطی اهل فن حقوق نقطهٔ نظرندن قطعا تجویز اولنمز .

واقعا بوبابده استدلالاتی کیرشمکله مطالبك بداهتنه خلل کتیرمك کبی برتناقض شائبه سی کورینورسه ده بوبولده ایراد مقال استدلال دکل تنبیه واخطار نوعندندر .

خلاصه : کرك بدیهیات و کرك حسیات حقنده خلق درت فرقه یه ایریلوب برنجیسی هم بدیهیات همده حسیاتی اعتراف . ایکنجیسی بدیهیاتی اعتراف وحسیاتی انکار . اوچنجیسی بالعکس بدیهیاتی انکار وحسیاتی

اعتراف • دردنجیسی هم بدیهیات وهمده حسیاتی انکار ایدیورلر • وهر بری تاییدمدعی ایچون استدلاله نویولیورلر ایسه‌ده موقعنده بسط وبیان اولندیغی وجهله برنجی فرقه‌نك رأینه مغایر ذهابده بولنانلرك سوزی جای اعتبار واعتماددکلدر • اکر مقام مساعد اولسیدی هر بر فرقه‌نك ذهاب ومذهبنی برتفصیل ایراد ایدر ایدم •

قرائن وامارات‌ده استعمال اولنان قضایای ظنیه‌دخی دردر •

برنجیسی « مسلمات » درکه موقعنده برهان ودلیل ایله ثابت اولدیغی جهتله قبول وتسلیم اولنوب اثبات مدعی اکا ابتنا اولنور •

مثلا برحاکم ویاخود بر اووقات اثبات مدعی ضمننده اصول قوانینك مسائلنی تسلیم ایدرك پارلمنتوده مثبت ومبرهن اولدیغی ایچون احکام قانونیه‌یی اکا ابتنا ایدرلر •

« ایکنجیسی « مشهورات » درکه جم غفیرانك اویله اولدیغنه اتفاق ایدیور •

مثلا عدالت کوزلدر • ظلم چرکیندر • الله بردر •

تسلسل مطلقا محالدر ٭ قضیه‌لری قضایای مشهوره‌دن اولوب زیرا اکثر خلق اراسنده بویله شهرت بولمش و بویله‌جه اینانلمشدر ٭

خلاصه : قضایای مشهوره یا مصلحت عمومیه یاخود تأدیبات قانونیه ٭ یا رقت قلبیه ٭ یاخود انفعالات خلقیه و یا مزاجیه‌دن طولایی تطابق و توافق ارانك حصولنه مبنی کرچك یالان کندولرینه حکم اولنان قضیه‌لردر ٭

اوچنجیسی « مقبولات » درکه اوده یالان سویلیه‌جکنه حسن ظن اولنان ذوات معروفه‌دن مأخوذ خبرلردن عبارتدر ٭

فقط انبیای کرامدن کذبك صدوری بالبرهان ممتنع اولدیغندن پیغمبران عظام حضراتنه استنادی معلوم اولان قضیه‌لر مقبولاتدن معدود اولیوب بلکه قضایای یقینیه‌دن بولندیغی جهتله ادلهٔ نقلیه‌ده استعمال قلنه‌جقدر ٭

لهذا بلاغت عثمانیه‌ده انبیای عظامدن مروی اولان خبرلرك مقبولات صره‌سنه کیرلمسنه هیچ معنی کوره‌مم درد نبیسی قرائن صحیحه‌یه مقرون اولان قضیه‌لردر ٭

مثلا بر طاغ تپه‌سسنه محاذی اوزاقدن کورینان برقره
بلوطدن اوراده یاغمورك یاغدیغی استدلال اولنورسه‌ده
بو استدلالدن یالکز برقضیهٔ ظنیه استنتاج اولنوب
یقینی مفید اولمز ٠

هذا اخر ما اوردناه فی هذه المقاله خذها وکن
من الناقدین ٠

Nazîre-'i ta'lîkât

نظیرهٔ تعلیقات

(اثر خامه‌ٔ

صاحب تعلیقات

(مذکورهٔ)

و غیر منظوره‌ٔ

سنه ١٢٩٩

دیباجه

شکر الله که بنم اغرب غرایب اولان وجودمی ترکیب ایله تعلیقات صاحبی
عبد الرحمن ثریا افندی کبی التی پر مقله بنی عالمه ممتاز ایلدی ❀
وبعد. بو عبد حقیر همده فقیر یعنی ... کرکوتی کلامه آغاز ایدر
دیرکه: هر کیجه مثال عنکبوت خانهٔ خرابمده اوتوروب وطن عزیزی
اوبه درونمده برویران کورسینك اوستنده کوردیکم تربیه و پدر
ومادرمدن تدرس ایلدیکم علوم ادبیه ثمره سی اوله رق یاز دیغم
درمه چاتمه واوته دن برودن چالوب چارپمه آثار مقبوله می
دوشونه رك فوق العاده افتخار ایدر وهله وجودمك غرابتنی
تفکر له بك چوق کتب تألیفنه اجتسار ایلمکی قورار ایدم بر کیجه
بر معتاد لباس مفخرلی کیر ایکن اجبادن برقابجی آنسزین اوطهمه
ایچرو کیردیلر و بلاغت عثمانیه نامیله موقع انتشاره قونیلان
رساله نك شرح اولنمسنی بندن استدیلر فی الواقع بنده صحیح
رساله یه بك چوق زماندنبرو کمال و فضلیله شهرت بولدیغی
ایچون حسد ایدرك آثارینك جرح و تکذیبنی آرزو ایتمکده
اولدیغمدن همان قوللاریمی صوایه رق تعلیقات نامیله بر
اعتراضنامه یازدم حیفا که ترکجه لساننه اولقدر آشنا
اولمدیغم جهتله اکثر عربی لغتلو یله افادهٔ مرام ایتدم ایسه ده
حیفا که بنده اکثر مسندن عاجز قالدیغمدن عدم اشتهاریمه
قرار ویرمکله اکا نظیره اوله رق آتیده شرحه مجبور اولدم

واول قدر عجيب بر صورتده انى شرح ايتدم كه كندى وجودمك
غرابتنى فرسخ فرسخ كچه رك بنى بيله حيرتده براقدى
ومن الله التوفيق وعليه الاتكال

بسم الله الرحمن الرحيم

مصنف حضرتلری بو رساله یی بسمله ایله باشلادیغندن کندیلرینك متدین اولدقلرینه اشارت ایدییور اکر بنم کبی اولیدیلر بو قدر تکلفی اختیار ایتمزلر ایدی طوائف متمدنه کندو لسانلرینك قواعدینی جمع ایله برفن مخصوص اوله رق تدوین ایده کلمشلردر . طوائف . قطائف وزننده طائفك جمعیدر نته کیم عاملك جمعی عوامل کلیر لکن بوراده مکهٔ مکرمه یه قریب اولان طائف شهری مراد در جملنسی ایسه قرالسی اعتباریله در . متمدنه . هرکسك معلومی اولان قره طاغ جوارنده قلعه سی غایت متین اولان مدون قصبه سنك اسم فاعلیدر . کندو . ترکچه در لکن اصلا کندی اولسه کرکدر . والله اعلم بالصواب . لسان . دیل معناسنه در . جمع . اولکی بابدن مصدر اولوب جَمَعَ یَجْمَعُ جَمْعًا دیو تصریف اولنور دیکر مصدری جماعادر . جمع . خروش وجوش معناسنه کلدیکی کبی ضبط معناسنه ده کلیر بوراده بو معنا مراددر . قواعد . قاعدنك جمعیدر قاعده ایسه برمثلثك اشاغی طرفی اولوب ارتفاعی انك اوزرنده واقع اولور . فن . بن وزننده مصدردر اولکی بابدن جنّ یجنّ کبی طوب طاشه طوغری چکیلور ایسه بوراده علم معناسنه اولدیغندن اول سمته طوغری چکلمز

. مخصوص . ترجمه . تدوين . كسكين وزننده اسم مصدر اولوب يازمق معناسنه‌در . ايده كلمشلر . كوردچه‌در (كردچه)

خلاصه

مدون اهاليسندن طائفه هجرت ايدنلر اوراده مثلثك قاعده‌سى كبى طوغرى اولان ديللرينى ضبطله برعلم مخصوص يازه كلمشلردر

وبوكا الك زياده اعتنا ايدن عربلردر چونكه اساس ديانت اسلاميه اولان وفصاحت وبلاغتك طبقه قصواسنده اولمغله معجزات باهره‌دن بولنانه قرآن كريم لسان عذب البيان عربى اوزره نازل اولديغندن انك قواعدينى خللدن وقايه برخدمت دينيه اولمغله علماى عربيه بوكا فوق العاده اعتنا ايتمشلر ايدى

وبوكا الك . تركچه‌در لكن املالرى بوناوان‌در . زياده . انابه وزننده كلاهنى اوزاتمق معناسنه كلير براسم ايسه‌ده بوراده چوق ديمكدر . اعتنا . هندبا وزننده مبالغه ايله براسم فاعل اولوب وانقولينك بيانى كوره چوق طاتلق معناسنه كليرمش . عرب . بوزلرى قره اولنلره اطلاق اولنور . اساس . اسك جمعى اولوب اس بركينك مثليله قاج دفعه ضرب اولنديغنى بيلديرر بوراده تمل ديمكدر . ديانت . مصدرك مجهولى اولوب تصريفنى آخرنده كوررسك معناسى ايسه معلومدر . اسلاميه . فارسى مسلمانلق ديمكدر . فصاحت . براسم‌در مشهوركاو ور فصيح مراددر . بلاغت . كذالكن بوراده بليغى شاعرى يوخسه ديكو بركنهكارمى مراددر بلينه ميوه (المعنى فى بطن الشاعر) . طبقه . صرقه وزننده راف ديمكدر . قصوى . خرما وزننده قسوت قلب معناسنه ايسه‌ده بوراده

نهایت دیمکدر بوندنصکره قچان کلمه سی حذف اولنمشدر . معجزات . معجزه نك جمعی در معجزه هرنقدر صنعت معناسنه مستعمل اولدیغی ایشتمش ایسه ده بوکا اینانمم . باهره . قاهره وزننده اسم جامد اولوب آشکار دیمکدر . عذب البیان . عذاب موعود معناسنه اولدیغی خاتم سنه م خرما طوبلادیکن سویلمش ایدی . نازل . انجیری مقبول نازللی شهری ایسه ده جمعی نوازل کلدکده معناسی زکام اولدیلی دیمکدر بوراده مجاز اوله رق اینمك معناسنده مستعملدر . خلل . کدر دیمکدر . علما . بدلا وزننده خواجه لر دیمکدر . فوق العاده . قنغی برده وزننده بر ترکیب وضعی اولوب شاشیله جق بر حالده دیمکدر (فتدبروا یا اولی الالباب) . اعتنا . بوراده یالکزه معناسنه بر علمدر

خلاصه

مهاجرلرك بوحال مدینه عربلر چوق طارلمشلردر چونکه اسلامیت بو رجلی اولان وفلکك متین وقوی رافنه قدر قچان فصیح وبلیغلرك حیله لی صنعتلرندن طولایی کوکدن نازل اولان عذاب ایچون عربلر آشکار قرآن کریمی اوقیوب مکدر برحالده یالکزه ایده کلمشلردر

لسانمزك بر باشلوجه مأخذی لسان عربی اولدیغنه مبنی بوراده انك قواعدندن براز بحث ایتمك لازم کلیور . بر باشلوجه . باشلوجه وزننده اسم مرکب اولوب بر باشلی معناسنه در . مأخذ . مبرز وزننده بر اسم اولوب بیمنك قهوه خانه معناسنده مستعمل ایسه ده بوراده انبار دیمکدر . مبنی . کوره معناسنه در . بحث . مصدر اولوب آرامق معناسنه در

خلاصه

بر باشلی اولان دیلمزك انباری لسان عربی اولدیغنه کوره بوراده انك براز

طوغریلغنی آراموق لازم کلیور .

علمای عربیه لسان عربینك قواعدینی جمع ایدرك علم نحوی تدوین ایتمشلر

ایدیکه کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر علمدر . نحو . قصد و طریق معنالرینه کلیکی کبی آخرنده کی یا دخی حبش لساننده ید معناسنه کلیر . کلمه . هرنقدر مصدر تخفیفی ایسه ده بوراده سوز معناسنه در . احوال . افعال بابندن مصدر اولوب حاللانمق معناسنه در

خلاصه

عرب خواجه لری طوغری دیللرینی قناشیلردن ضبطله مقصدلرینی یازمشلر ایدیکه سوزك حاللانمسنی آرایجی بر علم یازمشلر دیمکدر

صکره علمای متأخرین بونی ایکی قسمه تقسیم ایدوب برینه علم صرف و دیکرینه علم نحو تسمیه ایتدیلر ✤ . صکره . ترکچه در لکن املاسی صکره یازلمق لازمدر . متأخرین . اسم فاعله بکزه یور ایسه ده کریکیلر معناسنه بر اسمدر . تقسیم . چالنان بر مالی اولشمك و بولمك دیمکدر نته کیم بز کورت چوجقلر بله خرما و طوم چالدیغمزده بونی ها یده تقسیم ایده لم دیر ایدك . صرف . زهرلمك معناسنه در . ایتدیلر . حاضرا یتدیلر دیمکدر

خلاصه

کر و کلان خواجه لر بونی ایکی یه بوله رك بریسینه جرلرك یا یده قلری علمی نحو خرجه دیلر دیکرنیده آنلری زهرله مك ایچون حاضرلدیلر

اعتذار

بنم کبی برکوی اهالیسنك جاهل طاقملرینك الك عالمی اولان برذات عجایب صفات برکتابی هیچ بر وجهله یاکلش شرح ایتمیه جکی درکار ایسه ده بو یله تعقیدله

مملو و باخصوص بعض عباره لری زاید و بعضلری نقصان براغیلمش‌ا
بو رساله‌نك شرحنده شاید خطا وقوعه کلور ایسه ینه مصنف عائداوله
بنی معذور وطو تمکزی رجا ایدرم

علم صرف ذات کلمه نك احوالندن بحث ایدن بر فندر . علم نحو کلمه‌لر
حین ترکیبنده عارض اولان احوالندن بحث ایدن بر فندر . بو ایکی فن
کلامك اصل معنایی افاده سی کیفیتی بیلنور . و ایکیسی دخی بر مقصده خد
ایتدیکی جهتله حقیقت حالده بر علم دیمك اولور

. ذات . یره بات معناسنه کلدیکنی باپام قیونلری اوتلادرکن سویله
ایدیسه ده بوراده کندی دیمکدر . حین . قیل وزننده ماضیٔ مجهول
اما بوراده زمان معناسنه‌در . ترکیب . برلشمك معناسنه‌در . عا
بو کلمه نك نه معنایه کلدیکنی هیچ بر کتابده بوله مدیغم کبی قوجه و ا
دخی سویلیامشندر . کلام . سلام وزننده ترکچه براسمدر . اص
فصل وزننده اك معناسنه‌در . معنی . رعنا وزننده کوزل دیمـ
. کیفیت . ترکچه‌در . حقیقت حال . بنجه مجهولدر

خلاصه‌هو

مهاجرلرك کندی سوزلرینك احوالنی ارشاد ایتمك ایچون یاره صرف ایتمکی
بیلمك بر فندر و انلرك سوزلرینك برلشمریله عارض اولان مقصدلرینك
احوالسیندن ارشد روب بیلمك بوده بر فندر ایسه بو ایکی فن ایله کلامك اك کوز
اکلادیلمسی بیلنور ایکیسیده بر مقصده خدمت ایتدکلری ایچون صیمجا بر علم دیمکدر

بعضیلر مسائل اشتقاقی دخی بر فن مستقل اعتبار ایتمشلردر . لکن اکثر علما
فن صرفده داخل قلمشلردر . لسان فارسینك قواعدی قلیل و مضبوط اولوب

جمله سی برفن اوله رق تدوین اولنمشدر ∴ مسائل ∴ قبائل وزننده
کرکوتده بزم قبیله نك اسمیدر . اشتقاق . بابامك مشتاق حکایه سیدر

∴ حکایهٔ مشتاق ∴

بوسنه بزم قبیله دلاورلرندن بریسی کندو معشوقه سیله عقد ازدواج ایدر رایکی کون صکره دیکر قبائل ایله غزایه قالقوب کیدر برمدت غزادن عودت یتمیجه کونلردن برکون زوجه سی قوجه سنه اولان فرط محبتدن طولایی رؤیاسنده کوره رك دیکریله هم مجلس اولمسنه تأکیداً اقرار ایدر . بیچاره قادینجغز زوجینك مرضنی انقاذ ایچون کیجه ساعت ایکیده لرنده چادری اوکنده تسئل ایتمکده ولان براختیار سائلی چادر ایچنه آلیر انکله برایکی ساعت بستر محبتده قالیر نهایت اختیارینه تسئل ایدن ایدن مسکننه کیدر فرداسی کیجه سی یا بارحه یا بارحه دیه رك تون چادرلری طولاشه رق کمال یأس ایله سمتنه عودت ایتمشدر دها فرداسی ویله دها فرداسی ینه بویله یا بارحه دیه رك چادرلری دوره ایدرسده طلوبنه نائل اوله مدیغندن قهریله ترك جامهٔ حیات ایدر .

فارس . بوراده آتلو معناسنه در . مضبوط . غنیمت دیمکدر

خلاصه

ضابطلر بزم قبیله ده کی مشتاق حکایه سنده مستقلاً برفن اعتبار ایتمشلردر کترسی تلی اوله رق براز غنیمت مالی کتورمکه کیدن دلاوری زهرلمك ایچون فن یازمشلردر ∴ لسان عثمانینك قواعدی قواعد فارسیه یه نسبتله دها یاده در . وبعض قواعد فارسیه نی استعمال ایله برابر بر چوق قواعد عربیه نی رعایته مجبوردر . ولسان عثمانینك صیغ تصریفیه سی لساناندن اوسع ومکملدر بوجهتله مسائل صرفیه سی خیلیجه واسعدر . فقط مسائل نحویه سی لسان عربینك

نحوی قدر کثیر و واسع دکلدر . بوجهتله صرف و نحوینی تعریفه حاجت یوقدر
. فارس . ابو المخمنهك طائیسنك قاریسیدر لکن بوراده عجملر مراد
. قاعده . هند ولسانجه دیل دیمکدر . نسبت . باقیلنجه معناسنه
. صیغ تصریفیه . اینجه طمارلر معناسنه بندن اغرب بر ترکیبدر سبحان
. اوسع . تحف دیمکدر . مسائل . مسیلردر مجله خوانلرك معلوملری
. تفریق . علی غیر القیاس ثلاثیدن مصدر اولوب تعریف معناسنه در

خلاصه

عثمانلی دیلی عجم دیلنه باقیلنجه دها طوغریدر بعضکره آنلره بنزرلر
عرب دیلنی کورمکه دخی مجبوردز عثمانلی دیلنك اینجه طمرلری هر دیلدن
تحف و دها مکملدر بونکچون بو دیلله صرافدن پاره بوزدرمق خیلیجه تحف
اولیور فقط عثمانلی مسیلری عربك مسیلرندن دها کنیشدر
بوجهتله صرف و نحوینی تعریفه حاجت یوقدر

بناء علیه بزدخی لسان عثمانینك قواعد صرفیه و نحویه سنی جمع ایله برفن او
اوزره برلشدیروب قواعد عثمانیه نام کتابی تدوین ایتمشیدك کم لسان عثمانینك
قواعدیحقنده الك ابتدا یازلمش اولان کتاب اودر . بعده انی اختصارا
مدخل قواعد نام رساله یی وصکره انی تلخیص ایله قواعد ترکیه نام رساله
جکی تألیف ایلدك . بناء علیه . کوزکوره معناسنه وصف ترکیبیدر
. تألیف . آلشدیرمق معناسنه در

خلاصه

کوزکوره عثمانلی دیلنك پاره بوزدرمق و برشیئه قصد ایتمك یوللارینی
ضبط ایدرك برعلم یابوب یازدمکه عثمانلی دیلنك طوغریلغی حقنده الك او

دن کتاب اودر بعده د نصکره کریله جمله چیقیله جق بو للرینی التذیذق
ی تدریس و تعلم ایدنلر لسان عثمانی اوزره اصل معنایی طوغریجه سویلیوب
غه مقتدر اولورلر . اما فصیحانه و بلیغانه افادهٔ مرام ایده بیلمك
نعلم بلاغتی بیلمك لازم کلور
ن . اکلایان دیمکدر تعلم . اوکرنان دیمکدر . اصل . معلوم

خلاصه

ی اکلایان و کوزل تملی اوکرنان طوغریجه یازوب اوقومغه مقتدر
رهده فصیح و بلیغ افندیلرك مراملرینی بیله بیلور

عثمانیه نك اخرنده بلاغت عثمانیه نك تدوین و تألیفی وعد اولنمشیکن
زمان بو وعدك انجازینه مساعد اولمدی . بعده معارف عمومیه ناظری
مکاتب عمومیه و خصوصیه نك درسجد و للرینی ترتیب ایچون تشکیل
م قومیسیون طرفندن تألیفی عهده مزه تحمیل و تکلیف اولنان کتابلردن
لسان عثمانی یه مخصوص اولمق اوزره برفن بلاغت کتابنك تألیفی ایدی
لردن بعضیلرینك تألیفنه موفق اولدیغم حالده اشبو بلاغت کتابنك
ن و تألیفنه موفق اوله مدم . مکر قوه دن فعله کله جك برچوق نوادر
له برابر بونی اریکه پیرای خلافت و جهانبانی پادشاه حقایق
بی مدانی (سلطان عبد الحمید خان ثانی) افندیمز حضرتلرینك
محاسن همایونلرینه مرهون ایمش . ایشته شمدی اول وعدك
ینه ابتدار اولنمشدر :: انجاز :: ارموط معنا سنه براسمدر

خلاصه

نحضرتلری هرنه سببه مبنی ایسه یا پدیغی کتابك اسمنه بلاغت عثمانیه

نامنی ویره رك دیبورکه . بوکتاب دها اول یازیله جق ایدی لکن ارمود
کلدیکندن یازیله مدی بعده معارف نظارتنده درس جدوللری اصلاح
دیکر کتابلرك تألیفنه حاجت کوریله رك انلری یازدم
علمای عربیه بلاغت ایچون ایکی فن یاپمشلردر . بری علم معانیدرکه ا
کلامك مقتضای حاله کیفیت تطبیقی بیلنور . ایکنجیسی علم بیاندرکه اد
طرق مختلفه سنی بیلدیرر یعنی تشبیه و مجاز و کنایه دن بحث ایدر . سجع و
کلام بلیغه زینت ویرن برطاقم وجوه تحسین کلام واردرکه انلره صنـ
بدیعیه دنیلور . انلری تعریف ایچون دخی علم بلاغته ذیل اولمق اوزره بـ
یاپوب علم بدیع تسمیه ایتمشلردر . ادبای عربیه دن بعضیلری بو اوچ فنك
علم بیان تسمیه ایدوب بعضیلری دخی اولکنه علم معانی و دیکر ایکیسنـ
بیان ایله بدیعه علم بیان واوچنجیسنه علم بدیع دیمشلردر . بعضیلـ
معانی ایله بیانه علم بلاغت دیرلر .
علم . کرم وزننده بایراق معناسنه بر اسمدر . معانی . یمانی وزننده
عمامه سی یکرمی ارشون استاردن اولان بر شیخدر والنده ایکی بچق متروط
بر عصاسی واردر و بو بنونه اون ارشون استار صاریلیدر بونی کورنلر ا
ایتمکدن بشقه برچاره سی یوقدر . مقتضای حاله مطابقت . قیزد
معناسنه کلیر بر ترکیب اولدیغنی رؤیامده کشف ایلدم . بیان . بـ
کوردلو کجیاسی اولوب شام شیطانی اسمیله معروف قوجه قفالی ابوا
. کوك بیانده وکوك معانیده اختصار ایچون ایلر حذف اولنمشدر
. طرق . طریقك جمعی اولوب یوللر دیمکدر . مختلفه . اکری معناسنه بر ا
. مرام . حرام وزننده مصدر اولوب ترمیم معناسنه در . تشبیه . ومجا

چیل ترکوت چیچکلرینك ترسلریدر . سجع وجناس . بونلرده چمن
ك کل یناغلی قیزلردر . ذیل . فیل وزننده ذیل صورنا سرخوش
معناسنه ایسه ده بوراده چاپاره مراد در

خلاصه

خواجه‌لری مهاجرلره قیزدقلری کبی بلاغت کتابمه‌ده قیزارق
یراق ایچمشلردرکه بری ابو المعانینك یدنده اولان بیراق اولوب انکله
قلرینك اسبابی بیلنور . دیکری . کوردلرکحیاسی اولان ابو البیانك
کی بیراقدرکه اکری یوللرك تعمیر اولنمسنك اداسی بیلنور یعنی
ومجاز وکنایه اغالری ارابورلر دیمکدر . سجع وجناس کبی کوزل
یوزلورینه برصنعتله زینت ویره‌رك والرینه برطاقم زیللر ارق
دغته فندلی برشرقی سویلیورلرکه بوکا علم بدیع دیرلر .
ی عربیه‌دن بعضیلری بواوچ فندك مجموعنی بیراقلی ابو المعانی
دیه‌رك انی تسمیه قالقدیلر . بعضیلری اولکنی ابو البیانی صکره کیلری
معانی یا بدیعی دیه اختلاف ایتدیلر بعضیلری جزا ایچون ابو المعانی ایله
شیطانی اولان ابو البیانی به بایراقلی تبلیغ دیدیلر .

چنی برعلم اعتبار ایدرك علم بلاغت تسمیه ایلدك ایشته اول
نه کوره شمدی بوعلمی تعریف ایده‌لم . علم بلاغت . کلامك مزایاسنی
ن برفندر . کلامك مزایاسی مقتضای حاله تطبیقی وتشبیه
وکنایه‌لرینك حقیله اداسی وصنایع بدیعیه ایله تزیینی خصوصلریدر
یا . زوایا وزننده کوشه‌لر دیمکدر . تطبیق . اویغون اولمق
سنه‌در . صنایع . صنعتلر دیمکدر . بدیعیه . نوایجاد معناسنه‌در

خلاصه

بز زهر لنملر ينی استیه رك سببلر ينی تعريف ايدەلم : شويله کم سو
کوشه لرينی بيلديرن بر فندر کلامك کوشه لی ايسه وقته کوره ا
اولمق وتشبيه ومجاز وکنايه آغالرك حقيله اداسنی وتوايجاد صنعت
تزيينا تنی ويرمك خصوصلرندن عبارتدر

لسان عثمانی اوزره اشبو علم بلاغتی بيان ايچون بو رساله يی بر مقدما
اوچ بابه تقسيم وبمنه تعالی باب اولده فن معانی یی وباب ثانيده ا
بيانی وباب ثالثده فن بديعی بيان ايده جکز . بوده معلومك اولسو
علوم عربيه اون ايکی فن اولوب بونلره علوم ادبيه دخی دنيلور .
بونلرك سکزی اصول ودردی فروعدر .

. باب . قپو معناسنه . علوم . علمك جمعی اولوب بيراقلر ديمکدر . اصو
تملّلی ديمکدر . فروع . هايدی معناسنه کورديچه ادات ايسته ترکچه ده فنارلی ديمه

خلاصه

لسان عثمانی اوزره بايراقلی بلاغتی بيان ايچون بر بلوك عسکری اوچ قپو
بولدم سبحان الله برنجی قپوده ابو المعانينك ايکنجی قپوده ابو البيانينك ا
قپوده بديعی خانمك فندلرينی کوستره جکلردر . بونيده بيلمکدن صاق
عربك بيراقلری اون ايکی فندله يا يلور بونلره ادبيه بيراقلری دينو
بونلرك سکزی تملّلی دردی فنارليدر .

اصول عثمانيه لغت وصرف واشتقاق ونحو ومعانی وبيان وعروض
فنلريدر . فروع اربعه انشا وقرض شعر ومحاضرات وخط يعنی ا
فنلريدر . . . . . . وعليه التکلان

انشا. يوكسك سس ايله تركى چاغرمق معناسنه در. قرض شعر. چورك
لك ديمكدر. خط. تنون چبوغى معناسنه اولديغنه ايمانم واردر

خلاصه

سكز تمللى بيراقلر صرف واشتقاق نحو معانى وبيان عروض وقافيه لغت
ندلريله يا پلير. درت فارليسى اوده چورك يپه رك وتركى چاغره رق
ولو چبوقلرله يا پلير بونلرك تفاصيلى بيان العنوان رساله مزده
ان اولنمغله اكا با قيليدر توفيق افندى دعا ايدرك اللهه اعتماد ايدرم

مقدمه

مقدمه. هرشينك اولى معناسنه در نته كيم مقدمة الجيش دينور
ن بوراده منطقيونه كوره اولا مقدمهٔ صغرى ومقدمهٔ كبرى معناسنه در.
صاحت. الفاظك تلفظه واستماعى طاتلو ومعناسى ظاهر يعنى تلفظ
لنور ايكن معناسى ذهنه متبادر اولمقدر. فصاحت. بلاهت
ناسنه در. معنى. مغنى وزننده مصدر اولوب تركى چاغرمق ديمكدر
ظاهر. ساحر وزننده اسم مصدر اولوب كيزلى معناسنه در.
هن. ياغ ديمكدر. متبادر. متقاطر وزننده اسم فاعل اولوب اونوتمامق معناسنه در

خلاصه

هت صاحبى اولنلر سويلنان سوزلرى ايشتمك ايچون قولاقلرينى ياغلرلر.

نلرك علامتى دخى الفاظك قواعد لسانه موافق والسنهٔ ادباده كثير
ستعمال اولمسيدر. علامتى. كراهتى وزننده حماقت معناسنه در
نخى. برادات عربيه در. موافق. منافق وزننده اومعنايه كليرسه ده
اينانمام. كثير. تركجه ده كثير وزننده احمق ديمكدر. اولمسيدر.

اولمه ایله سیدردن مرکب اولوب . اولمه . معلوم لکن سیدرسی
معناسنه در . بورادهها نکی معنایه کالدیکی معلوم دکلدر

خلاصه

لکن بونك حماقتینی نفاقله قوللانمق ایچون احمقجه سوزلر اقتضا ایدر

چونکه اهل لسان اولان ادبا لسانی اینجه الکدن کچوروب اومثللو الفاظ
تحری وانتخاب ایدرلر ولسانه ثقیل وقولاغه کریه کلان ومعناسنی آکلا
ایچون لغت کتابنه وفکرایله ذهنك اتعابنه محتاج اولان الفاظك
استعمالندن اجتناب ایدرلر .

. اهل . بیلك معناسنه در نته کیم عرب اهلاً وسهلاً دیرلر . اینجه
خروس دیلکی غایت کوچك معناسنه در . الك . فلك وزننده او
جنکانه لوك او یه لرنه یا پلوبده صا ته قلری قالبورجی براکتدر .
مثللو . مثال لك جمعی وملیدر . الله اعلم بالصواب . انتخاب . ارتکو
وزننده صداسی طوتغون معناسنه در . ثقیل . بخیل وزننده ط
دیمکدر . کریه . سفیه وزننده طرمالایجی معناسنه مبالغه ایله
اسم فاعلدر . لغت . قوجه قاری دیمکدر . کتاب . بنك اولدیغ
بیله مام . فکر . نکر وزننده جمع کثرت اولوب قاموسلك افاده
کوره عقللر دیمکدر . اتعاب . افعال بابندن یورلمق معناسنه
. محتاج . بنم کبی مسکین اولنلره دینور . اجتناب . جنابته معنا
براسمدر .

خلاصه

چونکه خروس دیلکی اولان لسانلریله الکدن کچمش برحالده بیورلر

یوب انلر کبی سوزلر ارامغی ارتکاب ایدرلر

کلامك احسن اودرکه عوام انك معناسنی اکلار خواص دخی فضل
مزیتنی تقدیر ایلر دیرلر . عوام . هوام کبی بوجکلر دیمکدر .
خواص . خاصه نك جمعی اولوب خسته لر دیمکدر . فضل . بیورك
دیمکدر . تقدیر ایلر . تقریر ایلر وزننده مصدر اولوب قدره حواله
ایلك معناسنه در . دیرلر . دیرلامق مصدرندن بر فعلدر بوراده
بزلدامق معناسنه در

خلاصه

سوزك کوزلی اودرکه انك کوزللکنی بوجکلر اکلار بیوك خسته لری بیله
تقدیرله مزیتنی یازه رق اوته ده بروده ویزلارلر

بلاغت . سوزك فصیح اولمق شرطیله مقتضای حاله مطابق اولمسیدر
سوز . فارسی اولوب یاقیجی دیمکدر . شرط . قارن وزننده ایسه ده
لاسنده قصور اولنمشدر بوراده کهنه معناسنه در . مقتضای حال
بوراده عربی و فارسیدن مرکب اولوب میدان معناسنه در . مطابق
م مصدر اولوب اتلمه معناسنه در

خلاصه

یح دنیلان حریفك یاقیجی وکهنه حالیله میدانه آتلمسیدر

فصاحت ایله کلمه وکلام ومتکلم متصف اولور . وبلاغت ایله یالکز
کلام ومتکلم متصف اولور بونلرك ماهیتلرینی کوکی کبی . ایضاح ایچون
رینی بشقه بشقه تعریف ایده لم . متکلم . متظلم وزننده ظلمك
یمکدر . یالکز . قالکز وزننده اولوب معناسی بیلیمیان کلماتدن

دکلدر . ماهیت . تحف معناسنه در . کرکی . چرچی و زننده باسمه
. ایضاح . غیبدن خبر ویرمك معناسنه در . تعریف . بوراده سویلك م

خلاصه

ظلمکار اولان کلمه کلام متکلم فصیحك حالیله متصف اولور . بلـ
حالیله یالکز کلامله متکلم متصف اولور بونلرك تحف وکوکی
حاللرینی غیبدن خبر ویرمك ایچون هر برینی بشقه بشقه سویلیـ
نعوذ بالله من شرهم

کلمه نك فصاحتی کلمه نك تنافر حروفدن وغرابتدن وقیاسه مخالفـ
سالم اولمسیدر . تنافر . غایت فنا دیمکدر . غرابت . غربتك
فقیر دیمکدر . قیاسه مخالفتدن سالم . جمله سی بر ترکیبدر رکـ
عالملك بکنمامسی دیمکدر

خلاصه

کلمه نك فصیح بکزمسی او کلمه نك حرفلری غایت فنا وغربتك کزر
درویشلك لافنه بکزه مسی وعالملك بکنمامسیله در

تنافر حروف . کلمه نك لسانه اوزره ثقلتی وتلفظنك عسرتنی ایجابـ
بر کیفیتدر که حس وذوق ایله بیلنور . مرتفع معناسنه مستشـ
وایستاتستیق کلمه لری وایشسز کوجسز لفظلری کبی
ثقلت . آغر معناسنه در . مرتفع . اسم مصدر اولوب یوکسك معـ
. مستشزر . مسترسل معناسنه کلیرسه ده بوراده یوکسك بوـ
زنجیلك اسمیدر . ایشسز کوجسز ایستاتستیق . کذا .

خلاصه

بنده كزن درويشك لاابالى ايسه عشرت ايتمش بر جاهلك سوزى كبى
بر كيفيتدركه انى ايچنلر بيلور وكذا يوكساغ بوپلى نجى مستثنر
يسنانستيق وايشسز كوچسز ملعونلرينك سوزلرى كبى .

ابت . كلمه نك وحشى اولمسى يعنى مأنوس الاستعمال وظاهر المعنى

لمامسيدر . مثلا اتش لفظى ميانه مزده زبانزد اولمشدر ....

نر ناس كلا ماز .
وحشى . طاغ وچوللرده كزن پاره سز كسنه لره اطلاق اولنور .
مأنوس الاستعمال . عطف تفسيردر . ظاهر المعنى . فقيرا ولمق
معناسنه در . زبانزد . عربه بكزيان زبانى ديمكدر . اما اصل
تحف شى ديمكدر . مهجور . غريب معناسنه در .

اخطار

مصنف حضرتلرى ترك اولدقلرندن عباره لوا ره سنده برطاقم محذوفات
بسته بيوركه بنى برطاقم تأويلاته مجبور قليور

خلاصه

درويشك غريب اولمسى ايسه طاغلرده وچوللرده پاره سز كزمسيله در
كيم آتش سوزى يانندن سويلنسه قوجه عربه بكزيان زبانى كلمشده
اغاجنه اصلمسنى سويليورصانير . اما تحف شى اكر تركچه اود
لفظى يانندن سويلنسه بردرجه دها غريب برحالده بولنور ايديكه
تانبولده كلسه انذنسا اولديغنى كيمسه اكليه مزايدى

ذلك لسانا عربيده اجتناب وتجنب .... زبانزد دكلدر .
كذلك . برافنديك اسميدر . تجنب . شهره كلمز ديمكدر

خلاصه

کذلك افندی عربستان چوللرنده جنابت اولدیغی حالده کندینه جنا[...]
سویلنسه نفرت ایدرك شهره کلمز

وکذلك آیینه نك اصل ترکیسی اولان کورکی لفظی مهجوردر .... مرآت[...]
مستعملدر سجنجل لفظی لغات غریبه دندر

. کذلك . بوراده ادات تشبیهدر . آیینه . آیی دیمکدر عربجه دب دیو[...]
. کورکی . چورك وزننده کورك معناسنه ایسه ده بوراده کورك دیمکدر . مرآت
وزننده آیینه نك اسمیدر . سجنجل . صنجلجل وزننده قاره طوتان برقوش[...]

خلاصه

بونك کبی آیی دریسندن کورك کیاننده غریبدر چونکه منفوردر هر نقدر عربله[...]
آیینه یه کوروبه صنجلجله بکزتسه لر بیله بزده بویله شی اولمدیغندن کندینی غریب[...]

(لا اله الا الله) عبارۀ شریفه سنك اصل ترکجه سی (یوقدر ط[...]
چالاپدر انجق) ... . مستعمل دکلدر

خلاصه

لا اله الا الله عبارۀ شریفه سنی یعنی ترکجه اولان یوقدر طاپه جق
چالابدر انجق عباره سنی اوقویه غریب شیطانلردن اوزاق اولمق
بشقه چاره سی یوقدر .

قیاسه مخالفت کلمه نك قواعد عثمانیه یه واهل لسانك ..... انکسار ایدیکی دینی[...]

خلاصه

برطاقم بر برینه اویغونسز کلمه لر کتمه لر کوردیکی کبی کلدك یرینه اناطو[...]
اولان کلدق ویازدق یرینه کوردجه سی اولان یازدك وهکذا[...]

يرات وارده برينه تحريرات موروده كلمه لرى بيان ادملرينه مخصوص ايكن
نى آلوبده قونيونده طاشيانلر كوركه باشلامشدركه منضم اولدى
ه جلد بورده انضمام ايتدكى هزيانيله عالمى دلكيرايدرلركه انفعال بابنه
عتله ماده آتنه راكبا قاچمقده درلر مكركه مجازات ايچون قوللانلمش
قاسكى سملى برمركبه قلبلرى قيرلمق ضمننده اركاب اولنمشونلر
نملك فصاحتى . اجزاسى اولان كلمه لر فصيح اولمغله برابر تنافر كلماتدن
عف تأليفدن وتعقيددن سالم اولمسيدر
لام . بوراده اينجه بورينلى بربكك اسميدر . تنافر كلمات . فاسوزلرديمكدر
عف تأليف . بزم اوبرده استعمال ايتدكلرينه كوره ضعيف اولنلر ديمكدر

خلاصه‌سى

م بكك فصيح افنديله اجزالرى براولديغى حالده كلانكيدنلرك فنا
لرندن وضعيف اولنلرله سالم افنديك مجلسندن اوزاق اولمريدر .
ر كلمات . بعض كلماتك اتصالاتندن لسانه ثقلت كلمكدر مثلا
وق كاسه ليسلرانك نان خوار خوان نعمتيدر) عباره سنده كى
لو هپ لسانمزده مانوس الاستعمال . . . . تاريخنى سويلمشدر
بال . كورطوبال وزننده يابشمه معناسنه مصدردر . خوار .
ل وزننده قپارمق معناسنه در . خوان . هوان وزننده سفره
اسنده مستعمل بنم كبى غريب براسمدر . عباره . بوراده عربه
سنده مستعمل اولديغى واردخاطر اوليور . مأنوس الاستعمال .
ده طوغرو لتمق معناسنه در .

تنبيه

مصنف بوراده زائد اوله رق اول قدر غریب کلمه لر ایتیان ایتمشدر
بنم الیتی برمقلی الملك غرابتنی کچمشدر .

خلاصه

قناسوزلر دیله یاپشمه سیله آغزلق ویرر مثلا چوق چناق یلایا دیللری قبارارق آغزلشور یمك سفره لرندن محروم قالیرکندیـ ایسه بتون کون عربه یه بنه رك دیلنك طوغرولتمسنه چبالسو سویلدیکی وقت ینه قناسویلر آشجی آش بشمشی واللی لیك بیتلرینی سویلیه مز مکرکه برقاره قوری قاری یه تعشق ایده .

علمای عربیه دن بعضیلری کلامك فصاحتنده علی الاطلاق تتابع اضافاتدن سالم ..... اولدیغی درکاردر . تتابع اضافات . زنجیرلمه دیمکدر . سالم . بنم کبی یاشلی اولمق معناسنه در .

خلاصه

عرب خواجه لرندن بعضیلری فصیحك بوسوزلرندنناشی مجبوسلرك زنجیره باغلی اولدقلری زمانده یا شلی برحالده بولندقلری کبی مسن
استدیلر بعضیلرینه بویله حال قنالغی موجب وله جغنی کلادیلرده فد
افهامه قیام ایتدیلر چونکه بویله قنالق ترکجه سویلیانلره کوره مخل ادبد

تتابع اضافات . اوچدن زیاده کلمه لرك متوالیاً بر برینه مضاف قیلنمسیدر .... وفضولینك حدیقة السعداده (ابد انجم تاب نظارهٔ مصائب خواتین حرمسرای نبوت ......) .... فصاحت دوشمشدر .

. کلمه . مجازاً بوراده کتب معناسنده مستعملدر . مضاف . مصد

لوب بريره باغلامق معناسنه در . فضولى . ارتق معناسنه در .
بكار . بيكار باشنده اوتوران دريت كوزلكلى بكار خرسزلردر .
صائب . يارم پشمش طوغله معناسنه اولديغنى كرميتجى صنعتيله مشغول
ن رفيقم سويلمش ايدى لكن بوراده بلا معناسندر . حرمسراى . حرم اسكله سيدر

خلاصه

نجيرلمه ماده سى : برقاچ كيمسه يى برمحله ربط ايتمكدر برآدمك
ناغنه كيروب طوتيلان خرسزلرى بوبره باغلامق كبى اكوانلر دريت
شى اولورسه فنا كلام سويليه جكلرى دركاردر فضولى اوله رق
ن اثبات ايدرم بيكار باشنده اوتوران دريت كوزلكلى خرسزلرك دوچار
لدقلرى بلا يايى دفع ايچون حرم اسكله سندن كتيردكلرى يملك سفره لرى
نده ايتميوب حكومت جانبندن جبرا براره يه ديزيلوب باغلنملرى كبى
ته بوحال حقيقة فنا سوزله سويلنير برشيدر

معف تأليف : كلامك تركيبى قواعد عثمانيه يه وبين الادبا
عى اولان اصوله مغاير اولمقدر .
نكه انسانك لسانى قلبنك ترجمانيدر . . . . . . بورا ده مفعول اليه تأخير قلنمشدر

خلاصه

سيف اولنراد با وحكمانك سوزلرينى دكليوب بونلرك سويله كلرى
ملى لوه دخى قولاق آصميه رق بواصوله رعايت ايتميانلردر چونكه
كا انسانك قلبنك ترجمانى اولدقلرى ايچون ذهنلرينه كلان شيلرى
يليوب اكاكوره معالجه ايتمك استرلر حالبوكه بوقاعده يى بيلميانلر
يب اجزاسينى بيلمزلر وينه قاعده تقديم اولنمسى لازمكلان علاجلرى

تأخیر ایدرلك وجودلرینك سببكنه یعنی ضعفنه سبب اوله رق
كندولرینه كدر ویردلر زیرا سوزله تراكیب اجزایه معنی ویریله
قالبن كلوب ذهنه كیره میه جكندن بناءً علیه كندیلری ضعیف دو
نته كیم بازاره كتدم دیه جك یوده كتدم بازاره دیا نلر بو قبیلد
. بویله افعالی ایشلیا نلرك اقربالرینه بیله ضعیف دنیلسه بجاد

ونهالستان نرگیس دیباجه سنده كی (خامهٔ حمامهٔ ...) ..... لسنا موافق او

. نهالستان . فیونلرك قویرو قلرینه یا پشان كنه لر دیمكدر . نرگس .
كوز معناسنه در . دیباجه . برشیئك اوكی دیمكدر . خامه
جامه كبی اثواب معناسنه در . حمامه . عمامه وزننده قادینلر
مخصوص برحمامدر . موزون . ملعون وزننده اولجلمش معناس
برا سمدر . ترانه . ارنابودلقده تیران قصبه سنه دینورسه ده
بورادهشرقی خوانلرك ترلالیلوم دیدكلری اصولدر . دلكش . سركش و
دلكج معناسنه بر تركیبدر . پردان . ایواز وزننده برقارت حریفك اسی

خلاصه

كوزك اوكنه یا پشان كنه قادینلر حمامنده اثوابه یا پشه جق اولورسه
اول وقت قاچ درهم اولدیغی اولچیلیر دنكجه رعایت ایدنلر ایوازه
طانیوب عربه یه بكز یان ودیل كبی طوغری اولان زنجیرلمه یه شایع
یعنی راكب اولورسه عكسنی بللیه بیلورلر بناءً علیه فصیحد
چیلاق اوله رق طوغری دیلله سویلرلر .

كذلك شفیق نامه نك : سلطان هفت اقلیم زرین دیهیم
آفتاب : عبارہ سی .... مخالفدر .

خلاصه

وراده بلاغتك قسم اعظمنی تعریف ضمننده بلاهتدن مثالرکوستره یور
لاغتك قسم اعظمی ایسه عشقی شعرانك بیاییدر شعرانك بیانی ایسه بیت دیمکدر
رمیان ایتمك ودرپیش ایلمك یرنده درمیان ایله درپیش ایله ورخصت کامل
ینه رخصت کامل دیلمك ولاجل الفروخت عباره سنده . . . .
. ضعف تألیف قبیلندندر
درمیان . دکومان معناسنه در . درپیش . رخصت دیمکدر .
لاجل الفروخت . شطرنج اسمیله معروف برآلت اولوب اکثرزمان
م کبی بیچاره لر انکله مشغول اوله رق ادارهٔ تعیش ایدرلر .

خلاصه

کومانده اون اوکوتمك ایچون رخصت لازم اولدیغی کبی طاشك دلنمسی
زمدر مکرکه شطرنج اویوننده فرس اسمیله معروف ولاآت ذخیره یی یمش اوله
تصویرافکار غزته سنك : برنوذکا نوع بشرك باشنه قونمش
نورانی همادرکه سایهٔ سعادتنی تعمیم ایده جك واسطه بولنمان
کلزومی قدر نهال مطبوع الاندامی . . .) . . . قبیلندندر .
تصویرافکار . فطوغراف آلتی دیمکدر . برنوذکا . برنوع نبات
عناسنه در . هما . هوها وزننده برغریب کله اولوب جسمانی
یمکدر . سعادت تعمیم . برکتاب اسمیدر . نهال مطبوع . میقره
قوب آلتی دیمکدر . اندام . اجرام سماویه دیمکدر

خلاصه

ملك باشنده نابت ونورجسمانیله معروف اولان ذکانك فطوغراف

آلتی واسطهٔ معظمه سیله میدان وخصوصه کله بیله جکی تعمیم
سعادت کتابنده بلا واسطه اجرا اولنان عملیاتله مقرر اولدیغی کبی
(اسکی اعتقادلره کوره) قبهٔ فلکده میخلی اولان اجرام سماویه نک
کماهی حقها مشاهده سی ایچون میقره سقوب آلتنه لزوم قالمیه رق
و بلاهت قاعده لرینه خلل کتورلمیه رك عالمده مندرج اولان موادك
مطالعه سیله حاصل اوله بیله جکی حجت کتابنده مسطوردر

بو وجه بالا متعلقات فعلك تأخیری سبك عباره یه خلل کتورمکله

کلام منثورده جائز اولمز ایسه ده اشعارده جائز وشایعدر .
. منثور . هرنقدر دار اغاجنه چیکلادن حلاج منثوره علم ایسه ده
بو راده برنوع چیچك معناسنه در . اشعار . شعیرك جمعی اولوب
ادبیه لر دیمکدر لکن بو راده مجازا عقلسز دیمکدر .

خلاصه

منثور اسمیله معروف اولان چیچك خاصیتندن اوله رق عقلسزلره تشمیم
اولندقده اول حاللودن بری اولورلر . چونکه شعرای روم اوزاق
فارسیه یی . . . . . تقدیم اولنمشدر
. شعرای روم . وقت جاهلیتده کسب شهرت ایدن معلقات سبعه صاحبلریدر .

خلاصه

بو فعلك فاعلی کیم ایدوکی مجهول اولدیغی حالده شعرای جاهلیه دن
معلقات سبعه اصحابنك کتابنه مراجعت اولنمغله بیلنور ایسه ده آرلیردن
بو پارچه بال آلوب و بر مصراع سویلمدن انك بیلنمسی محالدر .

اشعار عثمانیه ده بو مثللو تقدیم و تأخیرلر کثیر وشایعدر

فقط موجب تعقید اولورایسه نثرده جائز اولمدیغی کبی شعرده دخی تجویز اولنماز

. تقدیم . تغریم وزننده فرانسزلسانندن یره زانتی ایتمك معناسنه در

. فقط . سقط وزننده شش بنان اولنلره اطلاق اولنورسه ده یالکز معناسنه در . موجب . برخواجه نك اسمی ایسه ده بوراده جواب ویرمك معناسنه کلیر .

خلاصه

لزومسز یره جواب ویرنلری فرانسزلر پره زانتی ایتمد کلری کبی ترکلرده دخی بوحال تجویز اولنماز

تعقید . ایکی قسمدر بری تعقید لفظیدر که بر وجه بالا عباره نك سبکنه واقع اولان خللدن ناشی کلامك معنای مراده دلالتی ظاهر اولمامقدر

. تعقید . ایپله باغلانمق معناسنه در نته کیم بنی کرکوتدن بکر چالذیغمدن ایپله تعقید ایتدیلر ایدی . ایکی قسمدر . عجایب بر مخلوقدر غرائب مخلوقاتی مطالعه ایدنلرك معلومیدر . واقع . راقع معناسنه کله جکدر دیه جکم اما راقعنك املاسی عربیدر بناءً علیه دوشمك معناسنی ویرمکه مجبور اولدم

خلاصه

ایپه باغلنان خلقك تأدیبنه دلالت ایدرسه ده بربرلرینك سبك وربطنده خلل اولمامق لازمدر .

اخطار

مصنف حضرتلرینك تعقیده مثال اوله رق کوستردیکی امثله نك درج وتشریحندن صرف نظر اولنمسنك حکمتی : سنی کوردکده

پك زياده ممنون اوليورم ؛ جمله سنی متضمن اولديغی ايچوندر چونكه بنی كورنلر ممنون دكل بالعكس مكدر اولورلر زيرا اولقدر الله بنی عجيب الشّكل وكريه المنظر يراتمشدركه بن بيله كنديمدن اولدقچه متنفرم .
مصنفه قارشو بونی سويليه جك اولسه‌م يلان سويلرم چونكه بنم حاسدی يم هيچ برفرد تصور اولنمزكه كندی محسودينی كورسكده مصراع مزكوری اوقوسون بناءً عليه بنده اوقويه‌مم وهمده يازه‌مم

تعقيد معنوی . بحسب اللّغه منفهم اولان معنادن متكلمك مرادی

اولان ..... اولمامقدر (دركه لطفكه كلمم زيرا .... اوراده

بولنمق معناسنه انتقال ايتمك پك بعيددر .

. مراد . امردك جميدر . مجاز . صحيح ديمكدر . كنائی . انائی وزننده اولوب بلاد عربده بنی كنانه قبيله سنه اطلاق اولنور . مجرد بونی بن بيليرم . مقصود . مطرود وزننده اسم مرة اولوب قصد معناسنه كلور . زيرا . پيرا وزننده اربه صوبی ديمكدر . دركاه . ايواه وزننده ورم علتنه دينور . نفی . تبعيد معناسنه در

خلاصه‌ه

بنی كنانه قبيله سندن ورم علتی ايله مبتلا اولنان امردكنديسنه قصد ايده جكی ملاحظه اولنوب اشبو فكرينك تبعيدی ضمننده اربه معمول وبيرة اسميله معروف اولان شرابدن ايچيرلمشدر

كذلك (ايلمشكن وصلك اقرار ايله اسحاقه كرم . وارمی ولطفی

مجال انكار الله عشقنه) . بيتنده دخی وصلی قراردن انی وعد

ايتمك معناسی ...... وعد يرنده قوللا نلماز .

. وصل . نصل وزننده وفصل معناسنه در . اقرار . انكارك ضديدر
. لطف . نزاكت ديمكدر . وعد . برد وزننده اولوب شهادت معناسنه در
. صعوبت . نحوست وزننده قوللا معناسنه در . اعتراف . قانون
چالمق معناسنه در . ايضا . قانونك اوتارينى دوزلتمك معناسنه در

خلاصه‌ هو

مشهور اسحاق قانونك اوتارينى دوزر ايكن فنجه حسن صنعتنى هركس بكنيردى وقانون چالمسنى كوزه دردى

وكذلك (صباحه قالمه شمع يوسف آسا اولمه دامنكش . بزم انكشتمزدن دستمز اى ماه كوتهدر) . . . . بونلر ايسه علم بيان ايله بيلنور .

اخطار

شبو امثله ده موجود اولان كلمه لرك لغتلرينى ايضاح وبيانى خصوصى قارئلر فطانتنه ترك اولنمغله بروجه زير درج اولنان خلاصه يه دقت اولنه

خلاصه هو

نوراده يوسف كلمه سى داعى تنافر وغرابت ايدوكى بيان اولنيور ايسه ده بونك حكمتى مصنفك نزدنده مجهول دينلسه بجا اولديغى قابل اشتباه اولمامغله يوسف كلمه سنده اولان غرابت وتنافرك اسباب حكمتى بيان اولنور شويله كه : يوسف فى الاصل عجمى براسمدر صكره تعريب اولنمغله عجميت حالندن چقارلمش ايسه ده بوكونه دكين امر تصريفنده اختلاف وار در بعضيلرى ماضى مجهول صيغه سيله يوسف يوسفا وسفوا تصريف ايدرلر بعضيلرى دخى ماضى صيغه سنه ياحرفنك

ادخالی جائز اولمدیغنی ادعا ایتمکده بولنید قلرندن یوسف کلمه سند
تنافر وغرابت باقی اولدیغنه اکثریت آرا ایله حکم اولنمشدر : بنده اکثر
حکمنه تابع اولدیغمی اعلان ایدرم

متکلمك فصاحتی برملکه درکه انکله متکلم کندو مقصدینی الفاظ فصیحه ا

افاده یه مقتدر اولور . متکلم فصیح ابتدا کلمات .... زیاده او
. ابتدا . اعتنا وزننده ترکچه براسمدر . تحری ارامق معناسنه در .
انتخاب . ارتکاب معناسنه در . متشاکل . شکلك جمعی اولوب بلا
دیمکدر . مناسب . مکاری معناسنه در . مزج ترکیب . ترکیب مزج
دیمکدر . یان یا نه . ترکیب مزجی یه مثالدر . سلامت . فلاکت معناسنه در

خلاصه

ترکیب مزجی یه مثال کوسترمك ایچون بارکرجی یی آرامق وتحری ایله
بولمق دوچار فلاکت اولدقدنصکره یان یانه براستره راکا عودت ایتمشدر

. سلامت . کلامك لسانا اوزره سهولت ایله جریان ایدیشیدر .

(بیت لمحرره) بیور مجلس انسه ای مست نلز . نی و می مهیا کمان دلنواز

کبی ...... موقع مناسبی واردر .
. سهولت . فروخت معناسنه در . جریان . طورمق معناسنه د
. مجلس . ترکچه در . کمان . عود وقانون کبی برطرب آلتیدر . دلنوا
قادین اسمی ایسه ده بوراده طوغری دل دیمکدر . بلاکشان . پطلجا
وزننده کثیر الکلام معناسنه کورد جه براسم مرکبدر .
. مقارن . غنی و ثروتیله کسب شهرت ایدن قارونك کبیر
اوغلیدر . متحرك . کیرمك معناسنه براسمدر

خلاصه

عرب قونا قلرنده مشهور باز قوشنك قائم اولدیغی مجلس مخصوصنه قارونك بیوك اوغلی مقارن کبی چوق سویلیانلر کیره مزلر ایدی .

قسم اول الفاظ جزله یعنی قالین واغر لفظلردر ...... غایت لطیفدر

اعلان

بالاده یازیلان الفاظ جزله و رقیقه نك تقسیمیله اکا تابع اولوب طی اولنمش اولان امثله نك معنالرینی بیاندن صرف نظر ایلدك چونکه لغت مزکوره یه وقوفسزلکمله برابر قاموسده دخی بولنمدیغندن مکدرا شرح ایده مدم

کلام متین . اول کلامدر که الفاظ جزله دن ترکیب ایدر و ترکیبی مفرغ اولور یعنی قالبدن دوکمه کبی کلمه لو بربرینه طبیعی مربوط کبی کورینور دوکوك صاچیق اولماز . نفعینك (دکلدر کهکشان . .

. . بیتی کبی .

کلام متین . کلیب بن ربیعه نك اسمیدر . مفرغ . کلیبك قاتلی جساس بن مره نك لقب مشهوریدر . مربوط . ارموط وزننده سعد بن شمرك سراب اسمیله معروف و کلیب بن ربیعه نك قتل ایتمش اولدیغی ناقه نك اسمیدر که جساس انك یرینه غدرا کلیبی قتل ایتمشدر . کهکشان . جساس بن مره نك بسوس نامیله یاد اولنان خاله سنك دیکر اسمیدر

خلاصه

عربك (اشأم من البسوس) دیدکلری مثال مشهورك ایضاحی

بالاده مندرج مصنفك عبارەسندن اكلاشلدیغی وجه اوزره : سعد !
شمرك ناقەسنك قتل اولنمسی جساسك خالەسی بسوسك اوغورسزلغ
نشأت ایتدیکی تبیین ایتمکله (البسوس) نامیله یاد اولنور
تعلیقاتمك بویله حالاته سبب اولمدیغی درکار ایسەده بشقه درلو حال
سبب اولدیغندن (اشأم من التعلیقات) نامیله یاد اولنمسندن قورقار

اخطار

نیچه بیك مشقتله یازدیغم شو خلاصەنك مندرجاتنه لایقیله واق
اولمق استیانلر تاریخ عرب نامیله مشهور اولان تاریخه مراجعت ایلمل
(أشأم من البسوس) مثال مشهورینك وذکر اولنان وقعەنك
حقیقتنه مظهر اولەجقلری اخطار اولنور

· کلام لطیف . اول کلامدرکه الفاظ رقیقەدن ترکب ایدر وطبع انس

ویرەجك معانی‌یی متضمن اولور فغانینك (شمیم . . .) بیتی کبی

اعتذار

بو محله قدر مصنفك یازدیغی متنك کلماتنی ایرو ایرو صرف ونحو
تطبیق ایله انالیز ایدر ایدم لکن نه چاره سویلنمسی کوچ بعض اسم
مبنی انلردن صرف نظرله یالکز خلاصەلرینی بیان ایلمك حکم بو خصوص
اختیار ایتدیکیم مسلکدن طولایی بنی معذور طوتمکزی رجا ایدرم

خلاصه

کلام لطیف : برسوزدرکه لطیف افندینك اغزندن چیقوب ایچ
قطائف تللری کبی انسانه انبساط ویرر وفغان ایدرك (شمیم
کاکلش . . . . بو) قصیدەسنی اوقوتدرر .

دست بعضاً متانت ایله وبعضاً لطافت ایله مجتمع اولور نته‌کیم

.... هم سلیس وهم لطیفدر .

خلاصه

ی یازو ایله یازیلان شیلر بعضا متانت وبعضاً لطافتله

سانی یقار نته‌کیم ملا فهیمک ثلث یازی ایله یازدیغی (کثرت

ص .... پیرانه‌در) غزلی هم انسانی قوی ایدر همده

ر . وکور اکا هلع شو (نه شیشه‌یم ... احتراز بکا)

کیس بونی مؤیددر .

دست وجزالت یارقت ومتانت یالطافت حسبیله کلامک

ات مختلفه‌سی واردرکه حس وذوق ایله بیلنور

خلاصه

یازی ایله جزدانلقده یازیلان متین ولطیف کلامک پک چوق

بانلری اولوب حس وذوق افندیلر انی بیلیرلر

ملک بلاغتی . مقتضای حاله مطابقتیدر . یعنی مقامه مناسب

ن وجهله تصویر وترتیب اولنمسیدر . فقط .... بلاغت

بولنماز ادیب اولان کیمسه شاعر .... لاحقه .

اقرار عجز واخطار

رآن شریفدن بحث ایتمکدن عاجز بولندیغمدن اکا متعلق

وی شرح ایتمکدن کندیمی منع ایلمکه مجبورم بناءً علیه

ده مصنفک برقاچ سطر عباره‌سنی شرح ایتمامکله برابر

ضحضرتلرینک اشبو رساله‌سینک ابتداسندن بومحله قدر

اولان فقره‌لرینی ایری ایری خلاصه ایتمش ایسه مدح بوندن بو
لاحقه‌یه قدر برخلاصه ایله بیان ایده‌جکم .

خلاصه

کلام بکک بلیغ افندیله اویوشمش برمقامده بولندقلری زمان
اولمیه‌جق صورتلر یازملری وفصیح افندینک ایسه بویله شرط
قولاق آصمامسیله در . ادیب دنیلان برقیوججی انلره بکزیان خو
دروب دوشیروب یا پدیغی برطاقم چیچکلر اکر بر برینه بکزه
فصیح افندینک دیدیکی اولور لکن قیوججینک بر وظیفه‌سی
واردرکه خواجه‌جوجقلره عقائد دینیه اوکره دیرکن سویلد
کلامی تأکید ایدر بوجهتده دخی برقاج کوزل صولامش بنجه‌
واردرکه قوری اولان اوتلردن استفاده ایدر ایشته کلموا
الناس علی قدر عقولهم حدیث شریفی بونی مؤید در شهره
کویلرده خطیب اولدقلرنده انلری اکلامق لازم کلیر .
بعضا سوزلری انسانلرک افکارینه موافق اولدیغی جهتله بره
صورتنه کیررکه بلیغک کلامنه لعنت ایدر کلامک حد ذا
بلک کوزل حکایه‌لر استماع اولنمنه لایق ایسه‌ده کلام بکک خا
ذهنه کیره‌رک تشبیه وکنایه ومجاز اغالرک یا پدقلری فن
بیلنملیدر چونکه یوللرا وچ اولوب ساده‌جه کندی مرامنی افاده
عاجز قالیرلر تفصیلات سابقه‌دن اکلاشلدیغنه کوره بلیغ
افندی بعضا فصیح افندی صورتنده کورینور لکن فصیح افند
کورنمز کچن ادبا مزلک صنعتلری بونلرک یازدقلری محررات رسمیه

بيان ايدر قوشلرك اوچمسی دخی بونی تأیید ایدر .

لاحقه

لاحقه . خانقه وزننده دیلنجی قادینلرك رئیسی اولان انامه بكزر
كور قادینك اسمیدر .

كلام . برنسبت تامه یه دلالت ایدن جمله در . شویله كه برحال
صفت برشیئه نسبت اولنور ومخاطب اندن فائدهٔ تامه حاصل
ایدوب انك اوزرینه سكوت ایتمك صحیح اولور .

كلام . بو راده كورد پهلوانلرندن مشهور حاجی كلونك اسمیدر
نسبت . قسبت وزننده برقاچ ارشون قالین استاردن معمول
اولوب پهلوانلره مخصوص برطوندر . دلالت . كرامت معناسنه
الدیعنی آننه‌م سویلمش ایكن پكده تصدیق ایده‌مم .
جمله . حمله وزننده اول معنایه براسم ایسه‌ده حین طبعده جاجیم
كبی یازلمشدر . حال . فال وزننده اسم مصدر كبی كورینور مرده
راده غازی وزننده اسم مفعول اولوب بوش لقردی معناسنه
بوش كلمه در . صفت . كیملك معناسنه در . شیئه . بو كلمه
لحم زائده كبی زائددر . مخاطب . ابن شیطان نامنده كركوتلی
ختیار پهلوانك اسمیدر . فائده . قاعده كبی قیچ طرف معناسنه
ن اغرب براسم جامددر . تامه . شامه وزننده بنم كبی مخمخم
نلره اطلاق اولنور . سكوت . ترکچه‌در . صحیح اولور .
له یار فتلر اولور وازقالدی معناسنه در

خلاصه

کلو پهلوان ابن شیطانه اویله برحمله ایلدیکه کیمش اولدیغی قسبه
آز قالدیکه کندندن بوش اوله جق ایدی بولنی تحمنلر کرامت صاندیلر

ایشته او نسبته اسناد وطرفیندن برنجیسنه مسند الیه و
ایکنجیسنه مسند دنیلور .

ایشته . بزم اویه دیره کنه دینورسه ده بوراده غایت تحف
برادانتدر . اسناد . ابن شیطانك کیدیکی قسبتدر . مسندالیه
ینددیکی ایچون کوردلر کلویه بو نامی ویردیلر . مسند . ینیلان
ابن شیطاندر

خلاصه هو

ایشته او قسبته کوردلر اسناد وکلویه مسند الیه دنیلان ابن
شیطانه مسند دیدیلر .

وکلامك مدلولی اولان اشبو نسبتك خارجنده مطابق یاغیرمطابق
اوله جنی برنسبت وار ایسه اول کلامه خبر وجمله خبریه دنیلور .
(الله الله نه تحف شیلر مصنف حضرتلرینك خاطرینه کلمشدر
یازمش حسد مدن چیادیره جغم کلیور)

مثلا (خواجه افندی مکتبده در) کلامی برخبر در که خواجه
فی الواقع مکتبده ایسه بو کلامك مدلولی اولان نسبت خبریه
آکا مطابق اولور ودکل ایسه مطابق اولماز . واکر اویله برنسبت
خارجیه بولنماز ایسه انشا وجمله انشائیه دنیلور .
. مثلا . ترکچه در . خواجه . فراجه وزننده نجار دیمکدر .
افندی . علی غیر القیاس اسم فاعلدر معناسی ایسه وهبیده

اوقودیغم (افندی اکله کیم دشمنلك ایتمکدر افندیدن) بیتنه
نظراً دشمن دیمکدر . مکتب. کورمدیکم برشی اولدیغندن بیله مم
فی الواقع . سبحان الله بتون کودد قادینلرینه صوردم ایسه ده
نه معنایه اولدیغنی بیله مدیلر . خارجیه . چرخچی یعنی بچاق
بیله ملك ایچون چرخ چویریجی اولان بیوك پدرملع اسمیدر .

خلاصه

دشمن اولان تجار برمکتوبنده پهلوانلرك قسبتلرینه طاریله رق
نلری جبرا یدرکه اکرانلره اویغون ایسه چرخچی بیوك پدرملك
چرخه اجرا ایلدیکی برحمله در والا فلا . تحفشی مصنف کرامتی
صاتیوبنم بیوك پدرمی ندن بیلیور

مثلاً کلسون وکلیدی کبی طلب وتمنی فعللرینك مدلوللری اولان
نسبتدن قطع نظرایله خارجده بشقه برنسبت یوقدر . صیغ
نقددن اولان صاتدم . . . . . . بیع بولنمق لازمکلور .
کلسون . طورسون وزننده چقورچشمه ده ارقه داشم طلوموجی
پهلوانك اسمیدر . کلسیدی . کذا . تمنی . عطف تفسیردر
قطع نظر . صالحیه میداننده دیکیلی طاشك اسمیدر .
صیغ . جمع کثرت اولوب جولق چوجنی چوق اولان برقیزك
اسمیدر . عقد . اولی دیمکدر

خلاصه

کلسون وکلسیدی کبی عادسز پهلوانلرك ایشلری کیمشی اولدقلری
نسبتدن دیکیلی طاش جوارنده یا پیلان وجولوق چوجقلی اولوب

اولی اولان قادین طرفندن دیکیلان خارجی البسه لری اکلامنه
وبر برینه اویغون اولمدقلرینی بیلمکدر بعضیلرده انلرك
بوحاللرینه طاریله رق ودودن صاتدم ویاخود صاتارم کبی
صاچمه شیلره قاپیله رق ذهنلرینه کتوردکلری عادی شیلر
برطاقم خبرلرله عقد بیع ایتمشلردر .

نسبت خبریه که برشی واقعمدر یاخود واقع دکلدر یعنی
برشی دیکرشیئه ثابتدر یاخود ثابت دکلدر دیمکدر بونسبت
اکو نسبت خارجیه یه مطابق ایسه صادق ودکل ایسه کاذب
دنیلور . بناء علیه خبر صدق وکذبه محتمل اولان کلامدر
دیو تعریف اولنور .

. واقع . اولمشدر معناسنه در . یعنی . هرکون عشرت ابتدیکه
میخانه ده کی کنج برچوجغك اسمی ایسه ده بوراده اول اولمسه کرکدر
. صادق . بنم اعتقادمك خارجنه بولنانلره اطلاق اولنور .
کاذب . اوکبیلره علمدر .

خلاصه

جبرا کیلان قسبت اولمش ویاخود اولمامش برشی اولدیغی
سوریکم تعلیقاتك مضمونیله مثبتدر یاخود دکلدر بوقسبت
(بنم کبی) طوغری اولمیوبده یلانجی اولنلرك کلامنه
باقیلورسه ایی اکلاشیلور .

ونسبت خبریه نك ایکی جهتی که وقوع ولا وقوعدر اکر عقل
بوجهتلردن برینی ترجیحاً تصدیق ایلر ایسه ظن واکر خلافنی

تجویز ایتمیه رك جزم ایلرسه . . . . . یقینیه دیلور .
جهت . طرف معناسنه در . وقوع . وقعه کو بلا می یوخسه
دیکر بر وقعه می مراد اولدیغنی آکلیه مدم مصنف حضرتلری
ولقدر غیر واضح صورتده افادهٔ مرام ایدیورلر که جانمی صیقدقدن
بشقه کتابنك شرحندن بیله فراغت ایدجکم کلیور . عقل .
ننه بولنمدیغندن جوهرا ولدیغنی بیله مم . جزم . کمال بکك
یازدیغی برحکایه نك اسمی اولوب آخرندن یاحذف اولنمشدر
قضیه . اول بلایای عظیمه درکه بزم اوده بابام بریره کیتدیکنده
والده مله قومشومز خوخو بیننده اولمشدر
خلاصه
جبری اوله رق کیلان قسبتلر ایله ایکی طرفی بلا وارد رکه
بریسی کو بلا وقعه سنده جزمینك باشنه کلان بلایای
عظیمه طبقی (بزم اوده کی والده مه ماجراسنه بکزه یوب)
عقل بونی هر نقدر ظن ایدرایسه بویله اولیوب قضیهٔ یقینیه دندر
قضیهٔ ظنیه قرائت وامارتدن مأخوذ اولان قضیه درکه
عقل انی ظن غالبه مبنی حکم ایلر ایسه ده نقضینی دخی تجویز
ایلر . . . . بونلره علوم متعارفه دیلور
خلاصه
بو بیوز طاقنالر بکلردن النان وعقل انلرکندینك نقضینك
جهازینی صاتان کیمسه لردر اما استر آشکاره اولسون استر
ولمسون . عقللی دلیلك کورصادقله کورد کلری وقعه

طوشان طوتان خرسز كليور دينلدكده اكر عقل صحيحاً كيجي طوشان طوتمغی اينانيرسه بونيك ايناننيرا اما اوچ كوشه لی براو طوران برهان چاوشك اوكی اولسون اولمسون بر وقعه اولديغنه يقينيدر. ايشته بو شيلرده اعانه يه محتاج اولمدن و حواسی خواجه يی كورمدن ايكی طرفنی دوشنور ايسه ك قسبتلرا يا غلی اولديغنی بيله بيليرز .

مثلاً كل جزئندن بيوكدر . كل مجموع اجزاسنه . . . . . كبي

خلاصه

كل . طاتلوسنك بر پارچه سی كوللهسندن بيوك در لكن بيوك قوناقلرده يا پيلان برشی كندندن بشقه سنه بر وقعه اولمه

قدما بديهيات عقليه يی ايكی قسمه يعنی اوليات و فطريات

. . . . . حكم ايدر ديرلو .

خلاصه

قدما ايكی فرقه يه تقسيم اولنورلو شويله كه انلر يا غلی قسبتله دوشنوله جك اولورده صحيحاً اينانيلورسه اولی اولورلو . واكر يالكز ذهنده حاصل اولان برشكل هندسه ايله بيلنورسه بكتار اولورلو نته كيم جفت اولان درت ادملو قضيه سی ايكی طرفدن دوشونلدكده بونك عينی اوله رق بيوك اولان برقوت دخی آشكار اولور .

حالبوكه بر ايكينك يارسيدر قضيه سنده دخی اويله برحد

وسط بولنور ...... عبارتدرلو

خلاصه

حالبوكه بريكينك يارىسى قدر جانسوز اولان وقعه يه حد اوسطلق لزومى نه‌قدر چونكه اوليلر ايله بكارلره قوت ويره‌جك برشى اولمديغندن اعتراض وارداولور . فقط مثاللرده سويلنيلان وآجيق نقشلى فرض اولنان وقعه لر ذهنه يرلشديكندن هم بكارلره هم اوليلره فائده بخش بولنور هرنقدر برىبرينه ضد كورينورسه بومحال اولوب برطاقم تنبيهاتله واضح اولور

چونكه علوم متعارفه برطاقم بديهيات متداخله دركه ..

.. تنبيهلر بولنور

اعلان

صف حضرتلرى مناسبتسز اوله‌رق ديكو بجنه كيرشديكندن غرابت حالمله انى غريب برصورتده خلاص ايده جكمى بيان ايدرم .

خلاصه

لى اولان بيراقلو ديللرى آشكاره طوبوق اولان حريفلرك اخلده قالان معاشلرينى بربوندن الملريچون آچيقدر انلرك جمله‌سى ناهراولان بوتمله طيانوركه برشى دوشسونده كوروان اولمسون له ماز مكوميخانه‌جى چراغى يانى وقعه‌سى ميدانه كلمه اشبو ندن بش دانه قضا ملحوظدركه بويا كوراندر يادكلدر ياشويله‌در يله‌در اكى اويله ايسه بويله دكلدر اكر بويله دكلسه اويله دكلدر

اكر بو نلرك برليسي دكل ايسه هيچ برشي دكلدر ايشته بو نلرك بو
اولمسي ايولمش برطاقم شرطلره مرجع اولنور بو نلرك ايچم تما
اولمسي دخی بكارلرندن معيارندن طوغراجق كوچك اينجير ايله
دليل اولهرق خواجه قاريسي ميدانه كلير

اما بديهيات حسيه . مشاهدات حسيات . . . . . . جزماً تصديقوا

خلاصه

آشكاره عقلی اولان ذاتلرك آبدستی ۱ تجربه سز جمقاند
ومراقبه ده بولنان اوليالرك وقعه لريله بيلنور نته كيم آتش يقا
قارصغور تيمور آتشه كيردكده يموشار وقعه لری بيلنور .
ابدستی بوزولهرق قبيله رئيسنك ايتديكی برقضا دفعة ذهن
برواسطه ايله كيره رك كورصادقك عقلی انی اينانير ومجبوب ضيا
كونش كبی قضاسی محلنی دكشدير دكجه هندسه ايله اولچيلان و
افنديك تشكلات لوازمه سی انی بكنور . البته انی عقلك كيزلی اوله قبو

مجربات . اول قضيه لردركه بعض مشاهدات اوزرينه . . . . . . محال عقلی

خلاصه

مغنز يا دنيلان بلاني قولايلقله ايجنلر ۱ انك حكمتی دكشدير
اولان عقللی ممكن افندی يی ارا يورلر هر نقدر يا يا سلره ويرا
مهندسلره طيانه رق يك چوق خلط ايتمشلر ايسه ده غلطه ده عق
قوللا نيلان محل تخمنی اكل ايله شبهه دن قورتلديلر

اما حكمت طبيعيه ده نقدر برهان افنديلر وار ايسه خارجدن كلنلر
قارشمشدرلر ايشته بونكچون بعض قضالر ظهوره كلوركه ميمونله

بكز يان نسنالو بنى تكديرايتما مكه هر نقدر رجبا لديلو سه چبالر ملدى فائده سز قالمشدر .

بعضا شهرت بو مرتبه يه واردكه علوم متعارفه يه ملتبس و مشتبه اولور . . . . . . قضيه لرى كبى .

خلاصه

شهرلوده بو تربيه واردركه (بن كبى شيطانه بكزيانلوده) اول يوقدر بيلوى دخى شول وجهله تفريق اولنوركه عقلك خارجنده وله رق يايلان خالى س ده اوزرنده قرضا النان و بيراقلورى ادبيدن مصلحت عامه ايچون كوريلان مشروع عادا تله

بونلردن بشقه بردها وهميات دنيلور قضيه لو واردركه قوة واهمه نك عقليا ته محسوساته قياسا اختراع . . . . . . بيانيله اسكات ايملك كبى

خلاصه

بونلردن بشقه وهملى آدملو واردركه قوهٔ واهمه سنك عقلنه قياس بله ايجاد ايتديكى وقعه لو (بنم كبى) كاذبدرنته كيم هر طاشك مكانى وارايكن (آخرنده بنم مكانم يوق) وقعه لرينه حكم كبى حاجى دليلك ايراد ندن غرض اقربالوينى بولمقدر وبرهان چاوش هرلمكدر برهان چاوشك پك چوق اقرباسى اولمديغندن هندسه يله خلط ايدرك وعقللرينه استناد ايدرك آلتى قورتارمق ايچون غوغا ايله سورلديلو . حاجى غرضك بوخصوصده اسكاتى ادراكدن اجزا ولنلوى اقناع ايسه غوغا ايله زهرلنور بناء عليه دليلك وغاسى مشهور ومسلمان قاديلنو طرفنه كورلمشدر وبونلوك

ایچنده اول قدر ایلری وکیدر کیمسنه لر وار درکه قبیح اولان ظ
عالمك حقوقنه تجاوز ایدرلر (حضرت عیسی وآدمه ایناموش
طورسون جناب اللهك وحدانیتنده ظن اوله رق بنم کبی یهودی
ادنا اولدیلر) نه چاره یا پاسز اناسز بیویان کمسنه لری آچملیدر

اعتذار

فی الواقع طبع ونشرینه قرار ویرلمیان تعلیقات نام شرحمده
اللهك وحدانیتنده ظنم اولدیغنی سویلمش ایدیسه مده مکتب
چوجقلرینك اخطارانی اوزرینه توبه ایدرك دین مبین اسلا
قبول ایلدم نه چاره بویله حاللره سببیت ویرن انجق جهل
اولدیغندن ارباب لطف بنی معذور طوتملیدرلر

وغرض اکرناسه وعظ ونصیحت ایسه خطابه دنیلور . ومقبو
وظنیاتدن مرکب اولور . واعظ وخطیبلرك نطقلری کبی .
خطابتك ناسه حسن تأثیری اولمق حسبیله فوائد عظیمه سی وا
. وغرض اکر قوۀ نطقیه ایله ترغیب یا تنفیر یولنده مخاطبل
. . . . . شعر دنلمیوب نثر دنیلور

خلاصه

حاجی غرض ناسه وعظ ونصیحت ایچون قرشولقلی سوز سویله
اکر بوظنیاتدن اولمیدی عندلرنده مقبول اولوب قواعد عظیمه
کتابی میدانه کله جك ایدی . واکر حاجی غرضی نطقی حسبیله تنفیر
وترغیب اغالرك ذهنلرینه قره کوزخیالی کبی شعر سویلیدی حالا
منثور کبی منظوم بکلك واسطه سیله اهل منطق عندنده دار

..کیلیرك ایدی . وعرب خواجه‌لرینك قولنجه موزون افندی ایله
..قافیه خانم خیال اوله‌رق بر دخی شعر سویلمزلردی .

بویله مخیلاتدن مرکب اولان نثرلرده اکثریا سجع وجناس کبی صنایع
..بدیعیه‌یه رعایت اولنور . وهمیاته کلنجه متکلم اکر بونلری عن اعتقاد
..رمیان ایلرایسه .... ترسیل یولنده ایراد اولنوب سجع
..التزام اولنماز .

خلاصه

..و بویله خیالاته قاپلمیوبده سجع وجناس حاتملرك صنعتلی نثرلرینه
..رعایت اولنورسه وهملی درویشلرك سفسطه‌لرندن ودرمیان افندینك
..اعتقادندن قورتیلورلر (واکر غلطه‌ده اوتوروبده باده نوش
..ایله‌رك بنم کبی تعلیقات یازارلرسه طبیعی مغالطه نامنی الیرلر)
..بونلری ارامق ونه ادم اولدقلرینی بیلمك معیار سداد نام کتابمزه مراجعت
..اولنه . غلطه‌ده اوتورمغه الیشانلر فنادر چونکه (بنم کبی جهل
..مرکب وسفسطه کولوك) محلی اولوب نفس امارهٔ سندن تخلیص
..و بیان ایده‌مزلر خیاللی شیلری سویلمك تشبیه ومجاز وکنایه
..امثالرك قبیله سنه کیدوب ابو البیاندن مسائلی حل ایتملیدر .
..مطابقه قادینك کوزل اولان سسنك ناسه حسن تأثیری ایچون
..مقتضای حاله مطابق اولمسی لازمدر (صکره سجع حاتمك ایرادینی
..ده میوب (بنم کبی کندینی ترذیل ایدر)
..ادلده یقینیات ارانماز . برهانده ظنیات قبول اولنمز بلکه مبحثك
..مجابنه کوره یقینیاتك نوعنه دخی دقت اولنمق لازمکلور . مثلا

حکمت طبیعیه دلیللرنده بدیهیات حسیه یه استناد اولنور.
براهین هندسیه نك كافة علوم متعادفریه مستنداولمسی لاز
. برهان هندسی ایله برمسئله اثبات اولنه جق یرده پرکار ایله اث
چیقشیلور ایسه صددن چیقلمش اولور. چوق دفعه دلیل
بعض مقدماتی طی اولنوب بودخی فن معانینك ایجاز بحثنه دا
اولان مسائلدندر. علم منطق. مجردا فکارك میزانی اول
حسبیله علوم لسیانیه دن دکلدر. اما علم بلاغت مزایای کلا
کیفیت افاده سندن وطرق اداسندن وکلام بلیغك وجو
تحسینندن باحث اولمغله علوم لسانیه دندر.

دیباجه ده اشعار اولندیغی اوزره بو رساله اوچ بابه منقسم
. باب اول کلامك مقتضای حاله تطبیقی کیفیتنی بیلدیرر.

باب ثانی تشبیه ومجاز وکنایه دن بحث ایدر. باب ثالث صنایع
بدیعیه یی تعریف ایلر.

. مبحث. ملوث وزننده اسم فاعل اولوب آرایجی دیمکدر.
. صدد. فارسیجه یوز دیمکدر لکن بوراده بردال زیاده در
طی. حی وزننده برقبیله اسمیدر بنم کبی مجوم زائده اصحاب
ساکن اولوب مخخما تکلم ایدرلر ولسانلرینه پیه در.
. افکار. انکار وزننده مصدردر. تعلیقاته کی هزیانی انکا
بلیرلر. وجوه. کوزلوك ایلری کلان طاقملرینه دینور.

خلاصه

غوغاده خصم اقربا ارانماز برهان جا وشك قبول ایتدیکی شیلر

نکتاب اولنماز حکمت طبیعیه قواعدینه تطبیقا کلان دلیللرك
الحینه‌ده طیا نیلماز چونکه برهان چاوش یوز پرکار کلمه سنك
نهندسه تجربه ایتدیکی شیلرك خارجنه چقیلور . چوق دفعه
ی قبیله سندن کلان (بنم کبی) په په لو ابو المعانینك فندینی
ا یه رق حجاز طرفنه متسئلا کتدیلر (ایشته بورایه قدر
لان مسائلك حلیله بنم تعلیقاتمك کفریمی شرعا اثبات ایدن
لم منطق اولوب) بو علوم لسانیه‌دن دکلدر اما کلاملك
کوسته‌لوینی وبلیغك کیفیت افاده سنك یوللرینی بیلمك (بزم
کوی اهالیسنك ایدی کلان طاقملرینك) کوزللرینه
عائد اولدیغندن بونی آرامق علوم لسانیه دندر
. دیباجه ده اشعار اولندیغی اوزره بو رساله
اوچ قپویه بولنمش برنجی (قپوده)

تم

ذیل نظیرهٔ تعلیقات

ایشته بو رایه قدر بیرا قلی ابو البیانی ایله سنجاقلی ابو المعانیٔ
بخلین عجیب احوالیله سجع و جناس حانملرك (ذیل) یعنی
چاپاره لونی بیان ایدرایکن (ذیلك) ذیل صورتنا سرخو
اولمق معناسنه ده کلدیکنی سویلمش ایدم لکن نه چاره که
التی بر مقله یاز یلان بو شیئك بش بر مقله یاز یلان
دیکر بر شیدن دها غریب اولمسی لازم ایکن بالعکس بوند
بو یله غریب اولمسی شو یله طور سون عجیب اولمسیدخی وجو
یا ننده هیچ حکمنده اولدیغی کورلمکده اولدیغندن بنده
(ذیلك) دیکر معناوره ده کلدیکنی بیانه مجبور اولدم اول
(ذیل) ذنب یعنی قویروق معناسنه کلیر ننه کیم مدحت
افندیله کوفورك میخانه سنده اوجوز بر عرق ایچمکده ایکن
(ذیلك) بومعنایه کلدیکنی کندندن ایتدیکی بر تجربه اوزرینه
سویلدیکنی دیکلمش ایدم شو یله که بوندن نا متناهی سنا
اول کندولرینك اجزای فردیه سندن بلك چوق جنوارحصو
کله رك وحتی کندولری برچوق صورتلره دخی انقلاب
ایدرك نهایت قرار ایلدیکی عالم نسناسیتده قویروغنك
وارلغنی کورمش وعربلك اکا ذیل دیدکلرینی ده ایشتمش
اولدقلرینی عالم خوابده سویلمش ایدی فی الواقع بنمده بر
قویروقلی نسناسدن آنمش اولدیغم قویروغمدن اکلاشلمد

ه ده حقیقت حال اویله اولمیوب بلکه کوبره دن حاصل اولدیغم
لرجه دلائل ایله مثبت اولدیغی کردلر عندنده معلومدر .
قت و بلاهت عجیب برحالتدر برکون مرقوم وهم افکاری
کولرینك جهلایه قبول ایتدیرملری خصوصنه قیامله قلندر
باجلرك یدلرنده بولنان طقارجق کبی برطغارجق اللرینه
رق وکفر شرقیلرینی اوقویه رق برصورت دسابسکارانه
ه برچوق کمسنه لرك ذهنلرینی بوزمغه چبالادیلرایسه ده
چاره که ایچلرنده پیر مغان ومطاب ومغنی وساقی
نکذا نسناس آزمه لرندن بشقه برعقللو آدم اولمدیغندن
اللری عند الناس مسموع اولمیه رق برمأیوسیت فوق
اده ایله میخانه کوشه لرینه چکیلوب الفاظدن باحث
طق کتابلری یازمغه بنم کبی مجبور اولدیلر .

معلومات فنیه

نسناسلرك یعنی شبکلرك بعضیلری بلاد حاره ده جبللر
رنده یالکزجه بعضیلرده بلاد بارده ومعتدله ده انسانلرله
برجه یشارلر .
شبکلر غیرناطق ایکنجیلر ناطقدر ناطق اولنلری بلده بلده
لاشه رق ویاخود برکوشه یه طیقیله رق عالمك افکارینی
ین ومذهبنی بوزمغه چالیشانلر درکه بونی نشر واعلانه
درت ایلیانلر بزه بر نمونه اوله بیلیر لر بونلرك شرلرندن

قورتلمق ایچون استعاذه ایمکدن بشقه برچاره یوقد
نعوذ بالله من شر النسناس الساعی بضلال الناس
ثانیا (ذیل) عارسزلق معناسنه کلیرکه بوحال آ
نسناس آزمه لرنده کوریلور نته کیم انلرهمشیره لریله
فراش اولمغی ارزو ایتمکدن چکنمیوب عارسزلنیرلر
ثالثا (ذیل) دینسزلك معناسنه کلیر لکن بونده نه
برکیفیت اولدیغنی اکلامق استیانلر نسناس آزملرینه
مراجعت ایلسونلر
رابعا مرائیلك معناسنه کلیر نته کیم بوحال دخی نسنا
آزمه لرنده اولوب هرفردی قاندرمق ایچون بعضا صو
بعضا سفینه کودینورلر بعضا جامعه بعضاده کلیسا
کیدوب عقللرنجه اجرای آیین ایدرلر هله بلاد اسلا
بولنمدقلری زمانده شرعك کیانلری تکفیر ایتدیکی ش
باشلارینه کیه رك فرنك مقلدلکنی اجرادن هیچ بر
کیرو طورمزلر. بیچاره لر بیلمزلرکه ارباب کمال بونلر
بوحاللرینه نظر استهزا ایله بقارلر ونقصانیت عقللر
حکم ایلرلر هرنه ایسه (ذیلك) دها بك چوق معنا
وار ایسه ده بو نظیره مزه جمله سنی درج وبیان ایتمك
ممکن اوله میه جغندن دیکر معنالرندن صرفنظر اولندی
عن قریب موقع انتشاره قونیه جغم نظیرهٔ تحلیل تعلیقات
نام رساله مزه انلرله دها اشبو نظیره مزه بیان اولنمه

ممکن اوله میان برچوق لغتلری یازه جغم برده برلغتك هانکی
قوم بیننده معروف ومستعمل اولدیغنی سویلیه جکم وکوزل‌کوزل
مختصر ومفید حکایه‌لر یازه جغمکه هرکس مستفید
اولدقدن بشقه انسانلرله برابر تعیش ایلیان نسناسلر
بیله متنبّه اولسونلر الله یهدی من یشاء
ویضلّ من یشاء تمّت نظیرة
التعلیقات

م م
ا م

تمیز تعلیقات

el-Ḥācc İbrāhīm

Temyīz-i Ta'līkāt

اثر خامهٔ الحاج ابراهیم
عن اعضاء مجلس ادارهٔ اوقاف

معارف نظارت جلیله سنك
رخصتیله (مطبعهٔ عثمانیه ده)
طبع اولنمشدر

١٢٩٩

﴿ تمییز تعلیقات ﴾

﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾

جناب حکیم علام جل شانه بو عالمده هر شیئه بر ضد خلق ایتمکله
بحکم (الاشیاء تنکشف باضدادها) کافهٔ اشیا اضدادیله پذیرای
انکشاف اولمشدر ازجمله علم جهلك وحسن قبحك وعدل ظلمك
ضدی اولمغله بونلر یکدیکریله منکشف اولورلر اکر جهل
اولمسه علمك وقبح اولمسه حسنك وظلم اولمسه عدلك قدری بیلنمز
وماهیتی اکلاشلماز ایدی اشته بو حکمت بالغهٔ صمدانیه
هرآن وزمان مشاهده اولنمقده وهر بر شیئك قدر وماهیتی ضد
ونقیضی ایله تعین ایلمکده‌در بوجمله‌دن اولمق اوزره بلده مزده
جودت فکر وکمال علم وفضل ایله مشار بالبنان ورفعت قدر ومنزلتده
طعنه‌زن ثریا وفرقدان اولان ذات فضا بلسماتك (بلاغت عثمانیه)
نامیله تألیف ومکتب حقوقده تعلیم وتدریس بیورمقده اولدقلری

کتاب فوائد نصابك موضوع موقع اشتهار اولان جزء اولنه برذات طرفندن شرح قلقلو بر تعليقات قلمه النديغى ايشيدلمكله بونك برنسخه سنه نائليت آرزو اولنمقده ايدى مكر احبادن برذات معارفدان بوتعليقاته دسترس اولمش اولمغله بر كيجه كندوسيله همبزم صحبت اولديغمزده تعليقات مذكوره‌يى باشدن آشاغى‌يه قرائت ايلدى بز بو تعليقاتى متنك دقايق وغوامضنى كشف وايضاح ايچون قلمه النمش برشرح ظن ايدر ايكن بونك سراپا اعتراضدن عبارت برشى اولديغى اكلاشلدى ٠

شارحلر ومحشيلر طرفلرندن صره‌سى كلدكجه مؤلفلره صورت معقوله‌ده اعتراض ايدلمك عادت اولوب بودخى حقيقت حال ميدانه چيقمق نيت خالصه‌سندن نشأت ايدر بركيفيتدر بوايسه اول حدى تجاوز اتمكله متنه اعتراض ايده‌يم ديركن كندى شرحى هدف نبل اعتراض اولمشدر ٠

ارباب تميز عندنده كتاب مذكورك قدرينه ضدى اولان تعليقات ايله انحطاط كلمه جكى متنك سوزيله تعليقاتك سوزينى محاكمه اتمكله كسب وضوح ايدر ٠

بناء عليه تعليقات سالف الذكرك اعتراضاتندن باشلوجه‌لرى محكمهٔ تميز فكرده لدى المحاكمه جزاى اعتراضه مستحق كورنمش اولمغله صورت اعتراضى اعلاماً واعلاناً اشبو رساله ترقيم و (تميز تعليقات) ناميله توسيم اولندى ٠

اولا مؤلفك (طوائف متمدنه) قولنه صاحب تعليقات (طوائف طائفه‌نك جمعيدر برنسنه‌نك بر بلوك و بر پارچه‌سنه طائفه دینورسه‌ده اصل معنای موضوعی اعتباریله طولاشمقله مألوف ناسدن برجماعته اطلاق اولنور متمدنه ایسه اقامت وتوطن معناسنه اولان مدون لفظندن مأخوذ اولوب بو ایکی لفظك بیننده معناجه تضاد اولدیغندن طوائف متمدنه یرینه ملل متمدنه و یا اقوام متمدنه دینلسه ایدی یاقیشیق آلور ایدی) مألنده برمقالهٔ اعتراضیه یازمشدر

قاموس شارحنك قولنجه طائفه لفظی ابتدا تنهایرلری بلاخوف سیر ودوران شاندن اولان نفوس انسانیه‌یه اطلاق اولنمش ایمش • لغات عربیه فی‌الاصل بر ركونه معنایه موضوع اولوب كتدكجه توسع وتشعب ایده‌رك درلو درلو معنالرده قوللانلمشدر •

طائفه دخی فی‌الاصل معنای مذكوره موضوع ایسه‌ده بوندن بشقه دها نیجه معناره كلمشدركه بومعنالرده معنای اصلی جانبی اصلا كوزه دلمامشدر •

اشته ابن‌عباس رضی الله عنه حضرتلری « الطائفة الواحدفا فوقه » دیوب نه منتهاسی ایچون برحد تعیین ایتمش ونه‌ده سیرو دوران ایله مألوف اولنلره مخصوصدر دیو تقید ایلمشدر قال الله تبارك وتعالی ❋ ولیشهد عذابهما طائفة من المؤمنین ❋ بو آیت كریمه‌ده دخی طائفه‌نك جماعت متمدنه‌دن اولمامق لازم كله‌جكنه دائر قطعا محل

استدلال يوقدر والحاصل طائفه لفظنك اهل امصار حقنده منع استعمالنى مشعر بركونه نص ايشيدلمامشدر بناء عليه طوائف اقوام معناسنده اولمغله متمدنه ايله تركيبى ياقيشق اليور لكن صاحب تعليقاتك ديديكى كبى طوائفك متمدنه لفظنه اضافتى صفتك موصوفه اضافتى قبيلندندر ديمك ياقيشق الميور زيرا طوائف متمدنه تركيبى مضاف اليه مضاف اليهدن عبارت برتركيب اولميوب صفتله موصوفدن عبارتدر شويله‌كه طوائف موصوف

ومتمدنه انك صفتيدر وكذلك صاحب تعليقاتك (صفت مفرد

وموصوف جمع اولمق حسبيله صفت وموصوفك عدم مطابقه‌سى

كبى برقاعده‌سزلك خاطره كليور) ديمسى دخى ياقيشق الميور چونكه بوندن اول صاحب تعليقات طوائفه صفت ومتمدنه‌يه موصوف ديمش ايدى بوراده ايسه صفت مفرد وموصوف جمعدر ديوركه بوندن طوائفك مفرد ومتمدنه‌نك جمع اولمسى لازم كليور سبحان الله بونه‌قدر غلط ونقدر غفلتدر .

وقاروده ايضاحاً بيان قلنديغى اوزره طوائفك متمدنه ايله تركيبى ياقيشق آلوب فقط ملل لفظنك متمدنه ايله تركيبى اوقدر ياقيشق المز يعنى ملل متمدنه دينلمك يكده مستقيم اولماز زيرا ملل ملتك جمعى اولوب ملت ايسه دين وشريعت معناسنده در .

قال الله تبارك وتعالى ﴿ قل بل ملة ابراهيم حنيفاً ﴾ وقال حكاية عن يوسف عليه السلام ﴿ واتبعت ملة ابائى ابراهيم واسحق و يعقوب ﴾ والحاصل كتب لغتدن وقرآن كريمدن مستفاد اولديغى اوزره ملت دين معناسنه اولوب بونك قوم معناسنده جواز استعمالى ﴿ واسئل القرية ﴾ كبى مضاف تقديريله دركه اهل ملت ديمك اولور .

بوندنصكره صاحب تعليقات مؤلفك استعمال ايتديكى ديانت وقصوى كلمه لرينه اعتراض ايدوب (« ديانت » استعمالندن تجانب وتحاشى اولنه جق بر كلمهٔ حوشيهٔ تركيه ذر) ديمش وقصوى كلمه سنك هجنت وركاكتنى بالادعا انك يرينه (غايت نازك وسمعه خفيف بشقه لغت استعمال ايتملى ايدى) ديمكله برحقسزلقده دها بولنمشدر .

ديانت لفظى لسانمزده شايع اولمش بر كلمهٔ عربيه اولمغله شايان تعييب وتقبيح دكلدر لكن حوشيه كلمه سنى تركجه ده صاحب تعليقاتدن بشقه استعمال ايدن ايشيدلمامشدر ديه بيلورم لفظ ديانته حرف اندازلق ايتمكدن ايسه حوشيه كبى بر كلمهٔ وحشيه يى استعمالدن اجتناب ايتمك دها اولى ايدى .

كلمهٔ قصوى كلمه سنه عزو اولنان هجنت بحثنه قال الله تبارك وتعالى ﴿ اذ انتم بالعدوة الدنيا وهم بالعدوة القصوى ﴾ قرآن كريمده هيچ بر مستهجن كلمه اولميوب جمله سنك مستحسن ولطيف اولديغى مجمع

علیه ایکن بو یله بر کلمه یه هجنت نصل عزو اولنه بیلدی باخصوص که
قصوی کلمه سنك مذکری اولان اقصی لسانمزده مستعمل دکلی
وقدسده کی حرم شریفه مسجد اقصی دیمزلرمی یوقسه کلمه لرك
مذکرلری زبانزد اولورده مؤنثلر قاله آلنمازمی ․

صاحب تعلیقات مؤلفك علمای عربیه قولنی دخی تخطئه ایدوب

(علمای عرب دیملی ایدی چونکه نسبت صیغه سیله عربی عربیتی

ظاهر اولنلره اطلاق اولنوب حالبوکه ابو علی فارسی وعبدالقاهر

جرجانی وامثالی ائمۀ نحویه و بیانیه یه علمای عرب دنیلورسه ده

عربی دنیله مز) دیمشدرکه بو فقره اغرب غرائب دینمکه سزادر
معلومدرکه علمای عرب بر ترکیب اضافی اولوب معناسی عرب علماسی
دیمکدر عبدالقاهر جرجانی وابو علی فارسی یه وسائر فحول اعجامه
علوم عربیه یی بیلدکلرندن ناشی علمای عرب دیمك لازم کله جك
ایسه بزم دیارمزده کی علمایه وتدریس فنون عربیه ایدن فضلایه
دخی علمای ترك دیمیوب علمای عرب دیمك لازم کلور حالبوکه
شمدی یه قدر هیچ بر کیمسه ترك علماسنه عرب علماسی دیمامشدر
اشته بزم بو سوزلرمزك صدقنه امام زمخشرینك مفصلك ابتداسنده کی
(الله احمد علی ان جعلنی من علماء العربیة) کلامی بر شاهد درکه
الواحد کالألف قبیلندندر ایمدی علمای عربیه دیمك عربیتی یعنی

عربجه‌یی بیلنلر دیمکدر ـ کرك اول علما قوم عربدن اولسون و کرك عربك غیری اقوامدن اولسون و علمای عرب دیمك قوم عربدن اولان عالملر دیمکدر ـ کرك انلر یالکز علوم عربیه‌یی بیلسون و کرك سائر علملری دخی عالم اولسون • بعده صاحب تعلیقات (مؤلفك علم صرف « ذات کلمه‌نك احوالندن بحث ایدن بر فندر » دیو یازدیغی

تعریف اغیارینی مانع دکلدر وذات لفظی دخی اوراده زائد در) دیمش حالبوکه ذات اوراده کلمه‌نك بناسی یعنی حروف وحرکات وسکناتدن عبارت اولان هیئتی دیمکدر ـ علم صرفده ده کلماتك احوال ابنیه سندن بحث اولنور ـ بو حاله کوره تعریف مذکور هم اغیارینی مانع وهمده ذات لفظی اوراده غیر زائد اولدقدن بشقه بوراده ذات لفظی معنای مرادی متعلمینك ذهننه بنا لفظندن دها زیاده تقریب ایدر ـ علم نحوك تعریفنه اولان اعتراضی دخی واهیدر ـ زیرا علم نحوده دخی مؤلفك تعریفی وجهله کلمه‌لرك حین ترکیبنده عارض اولان احوالندن بحث اولنور • چونکه عند الترکیب کلمه‌لره عارض اولان احوال اعراب اولوب علم نحوده دخی مبحوث عنه بودر ـ اکر مؤلف صاحب تعلیقاتك دیدیکی کبی علم نحو من حیث الاعراب کلمه‌دن بحث ایدر برفندر دیمش اولسیدی اعرابك نه دیمك اولدیغنی اکلاتمق ایچون اعرابی دخی بشقه‌جه تعریف ایتمك لازم کلمش ایدی مؤلفك

مقصدی ایسه نحوی تدریس دکل بلکه مجرد بو علمی علی الاجمال
برتعریف اولوب بو تعریف دخی مقصوده کافی وجامعیت ومانعیت
شریطه‌لرینی حاویدر صاحب تعلیقاتك ذهابی وجهله تعریف
مذکورك علم صرفه وعلم معانی یه شمولی یوقدر چونکه
علم صرفده مفردات کلماتك احوال ابنیه سندن بحث اولنور
عندالترکیب عارض اولان احوالندن بحث اولنماز وعلم معانی ایله
کلامك مقتضای حاله کیفیت مطابقتی بیلنور یوقسه کلماتك حین
ترکیبنده احوال عارضه‌سی اولان اعراب بیلنمز .

مؤلف نحریر علم بلاغتی کلامك مزایاسنی بیلدیرن فندر عباره‌سیله
تعریف ایتمش و بو تعریفه دخی صاحب تعلیقات بالاعتراض

(مزایا مزیتك جمعیدر مزیت فضیلت معناسنه درکه برینك

سائری اوزرینه تحقق ایدن رجحان وتفوق مایه‌سنه اطلاق اولنور

خلاصه مزیت دیدکلری شی سخاوت درایت شجاعت سماحت کبی

سائرینه انتقال ایتمیان صفات ممدوحه‌دن عبارت اولوب اصحابی

بو سایه‌ده سائرینه تفوق وتمیز ایدیور بنابرین بو تعریفدن کلامك

حیوانات ونباتات وجمادات اوزرینه خلاصه ماسوای کلام اوزرینه

مزیتی منفهم اولوب علم بلاغت دخی بو مزیتلری بیلدیرن برفن

اولديغى اكلاشيليور بوايسه مقتضاى حالدن فرسخ فرسخ

بعيددر اكرچه كلامك مزاياسندن مراد كلامك كندى اوزرينه

اولان مزيتلرى ايسه تفضيل الشئ على نفسه لازم كلور اودخى

محالدر) ديمش .

كلامك مزاياسى كلامك مقتضاى حاله مطابقت ايتمسندن طولايى حاصل اولان فضائلى ديمكدر ارتق بوكا حيوانات جمادات قارشماز و بوندن تفضيل الشئ على نفسه دخى لازم كلمز زيرا كلامك كيميسى ممدوح ومقبول و كيميسى غير ممدوحدر ممدوح اولان كلامك غير ممدوح اولان كلام اوزرينه مزيت وفضيلتى منكرميدر اكر مؤلف بلاغتى صاحب تعليقاتك ديديكى كبى

(بلاغت برعلمدركه انكله كلامك دقايقى بيلنور) ديو تعريف ايتمش اوليدى اعتراضدن بر وجهله سالم اوله ماز ايدى زيرا كلامك دقايق ديمك كلامك اينجه لرى وخفى وغامضلرى ديمك .اولوب بلاغت ايسه بو دكلدر بلكه بلاغت كلامده مقتضاى حال نه ايسه انك وجوديدر كرك دقيق وكرك غليظ اولسون وكرك خفى وكرك واضح وجلى اولسون حتى برغبى كيمسه يه غايت دقيق ونكته لو برسوز سويلنسه اول سوزده بلاغت بولنمامش اولور زيرا

مقتضای حال اول کیمسه یه کلامی آنك اکلایه جغی اوزره غایت اچیق سویلمکدر .

مؤلف فصاحتی الفاظك تلفظ واستماعی طاتلو ومعناسی ظاهر یعنی تلفظ اولنور ایکن ذهنه متبادر اولمقدر دیو تعریف ایدوب صاحب

تعلیقاتك ذوقنه بوتعریف دخی خوش کلمامکله (تعریفلرده مجاز وکنایه استعمالی جائز اولمدیغی حالده قوهٔ ذائقه ایله فرق وتمیزی میسر اولان « طاتلو » ذائقه یه هیچ تعلق اولمیان قولای وخفیف مقامنده قوللانلمش) دیمش حالبوکه لسانمزده مستعمل الفاظك اکثری مجاز اولوب کثرت استعمال انلری حقیقت درجه سنه کتورمشدر ازجمله اشبو طاتلو لفظی معنای اصلیسندن زیاده سائر معنالرده مستعملدر اشته کورمزمیسکز طاتلو باقشلی طاتلوکولشلی طاتلو دیللی وسوزی طاتلو کولیشی طاتلو باقیشی طاتلو دینورکه اشبو ترکیبلرده کی خاصه‌لر بوترکیبلره مخصوص اولوب بویله مقاملرده طاتلو لفظنك افاده ایتدیکی معنا وویردیکی حکم وتأثیر لسانمزده بشقه الفاظ ایله میسر اوله ماز بناء علیه مؤلفك تلفظه « طاتلو » اسناد ایتمسی پك طاتلودر .
بوتعریفده مؤلفك معنانك ظاهر اولمسنی ذهنه متبادر اولمسیله

تفسیر ایتمسنه دخی صاحب تعلیقات اعتراض ایدوب (بو تفسیر

ادبای عثمانیه نقطهٔ نظرنده عادتا ظاهری مبهملندیرمکدر) دیمش . ادبای عثمانیه دنیلان عربیته خدمت ایتمیان ادباایسه انلرك نقطهٔ نظرلرینه اعتبار یو قدر واکر ادبیاتی اساسلی ارباب معارف ایسه انلر یوتفسیری مناسب کوررلر زیرا ظهور برنسنه آشکار وعیان اولمق دیمك اولوب حالبوکه برلفظ تلفظ اولندقده حقیقة انك معناسی آشکار اولماز بلکه معنانك ماهیت وصورتی ذهنه تبادر ایدر اشته ازجمله کونش ترکجه برلفظ اولوب معناسی برجرم منیر سماو یدر کیجه لین برکیمسه برکیمسه یه صره سی کلوبده کونشی ذکرایلسه مثلا کونش قاچده طوغیور دیسه کونش لفظنك معناسی اولان جرم منیر مذکور سامعه ظاهر وآشکارمی اولور یوخسه انك ماهیتیی سامعك ذهننه تبادر ایدر .

اشته بوایضاحاتدن دخی معنانك ظاهر اولمسنی ذهنه تبادر ایتمسیله تفسیر ایتمك ظاهری مبهملندیرمك اولمیوب بالعکس ایضاحلندیرمق اولدیغی آشکار اولدی .

مؤلف تحریر کلمه نك فصاحتنی « کلمه نك تنافر حروفدن وغرابتدن وقیاسه مخالفتدن سالم اولمسیدر » دیو تعریف ایتمش و بو تعریفی ائمهٔ بلاغتك تعریفلرندن اخذ ایلمش اولدیغی حالده صاحب تعلیقات بونی دخی بکنمیوب

(كلمه‌نك فصاحتی مؤلفك ديديكی كبی تنافر حروفدن غرابتدن قياسه

مخالفتدن سالم اولمسی اولميوب بلكه كلمه‌نك بونلردن سالم اولمسی مستلزم

فصاحتدر) ديمش . كلمه‌نك بونلردن سالم اولمسی مستلزم فصاحت
اولنجه بونلردن سالم اولان كلمه فصيح اولمازمی . و بو حاله كوره
فصاحت كلمه‌نك بوشيلردن سالم اولمسندن عبارت قالمازمی . اشته
صاحب تعليقاتك يازديغی اعتراض دوندی طولاشدی ينه كنديسنی
دفع ايلدی .
بو برشی دكل مسئله‌نك دها اهميتليسی وارشويله كه مؤلفك امرؤالقيسك
« غدائرها مستشزرات الی العلی » مصراعنده‌كی مستشزرات
كلمه‌سنی مرتفعات ايله تفسير ايتمسنه دخی اعتراض ايدوب ديركه :

(مستشزر كلمه‌سی مرتفع ايله تفسير ايديلوب حالبوكه كلمهٔ مذكوره‌نك

او يله برمعنايه كلديكی امهات لغت عربيه‌يه عندالمراجعه ا كلاشيلور

فقط رسالهٔ مذكوره‌ده اتخاذ اولنان مسلك سعدالدينك مطولندن

هرتصادف اولنان مقالاتی قالبی قالبنه نقل ايتمكدن عبارت اولديغی جهتله

« امرء » [١] القيسك غدائره مستشزرات الی العلی : شعرنده

كائن مستشزرات كلمه سی مرتفعات ايله تفسير ايدلمش واكا پيروا

اوله‌رق كريوهٔ خطايه صاپلمشدر يوخسه مستشزر صولدن صاغه

[١] بونك رسم خطی بو يله دكلدر

بوكن و ياخو استشزار ماده‌سی هم لازم وهم متعدی کلمش اولدیغنه

نظراً اسم فاعل صیغه سیله مستشزر بوکن و بوکولان معناسندز

بشقه برمعناده استعمال اولنمامشدر) انتهی کلامه · بومصراعی یالکز سعدالدین بویله تفسیر ایتمیوب بوکا قصیده شارحلری دخی بویله معناویریورلر دیمك اولیورکه صاحب تعلیقات یالکز مؤلفی تخطئه ایتمیوب هم سعدالدین تفتازانی کبی برفاضل کاملی وهمده شراح قصیده‌یی تخطئه ایدیورشمدی باقه‌لم خطاانلرده‌می یوخسه صاحب تعلیقاتده‌می اشته شارح قصیده زوزنینك تفسیری اوزره مصراع مذکورك ترجمه سی بودر (غدائرها) محبوبه‌مك دوشیر یلوب طوپ طوپ اولان صاچلری (مستشزرات الی العلی) یوقارو یه طوغری مرتفعدر و یاخودیوقارویه طوغری قالدیرلمشدر · دیمك اولورکه امرؤالقیسك محبوبه‌سی صاچلرینی طوپلایوب برحسن صورتده یوقارو یه قالدیرمشکه امرؤ القیس اول حالتی کمال درجه بکنوب بو صورتله وصف ایلمش ·

بومقامده مستشزراتك مرتفعات معناسنه اولدیغنه مابعدنده‌کی الی العلی کلمه سندن بیوك دلیل اوله‌ماز ·

اکر بو بیت صاحب تعلیقاتك خاطرینه کلدیکی اوزره تفسیر اولنورایسه معناشویله اولور : (غدائرها) محبوبه‌مك طوپ طوپ

اولان صاچلری (مستشزرات) صولدن صاغه بوكندر و ياخود صولدن صاغه بوكيلاندر (الى العلى) يوقارويه طوغرى •

اشتــه بومعنالرده كى فســاد ازهرجهت ظاهر وآشكاردر اولا صاچلره بوكندر ديمك صحيح اولماز زيرا صاچ نه‌بشقه‌برشیٔ ونه‌ده كندى كنديسنى بوكه‌مز ثانيا الى العلى يه برمتعلق بولنماز واكر صولدن صــاغه بوكيلا ندر دينلور ايســه ينه الى العلى اچيقده قالوب بريره تعلق ايده‌مز بوتفصيلاتدن اكلاشيلوركه كرك شارح قصيده وكرك سعدالدين علامه بومصراعى پك كوزل شرح ايتمش ومؤلف دخى ســعدالدينه اتبــاع ايتمكله كريوهٔ خطايه صاپمامشدر •

مؤلفك لفظهٔ جلاله تعبــيرينه دخى ايليشـوب (لفظهٔ جلال ديمك لازمايدى) ديور حالبوكه جلال‌ايله جلاله متحــدالمعنى اولديغى جهتله لفظهٔ جلاله‌دخى السنه‌ده مذكوردر ومعناجه بونده فساد يوقدر •

مؤلفك « قياســه مخالفت » كلمه‌نك قواعد عثمانيه‌يه واهل لســانك استعمالنه مخالف اولمسـيدر • كلامنه (بوتعريفده دور واردر) ديور • حالبــوكه كلام مذكور تعريف اولميــوب تفسيردر چونكه قياســه مخالفت ديـنـديكى زمانده نه‌كونه قياســه مخــالفت اولديغى بيلنه‌مز بناء عليــه مؤلف انى مرادى وجهــله تفســير

ایلشدرکه انك مرادی قواعد عثمانیه‌در تفسیرلرایسه معانی‌یی ایضاح دیمك اولدیغندن انلرده چوقلق دوره باقلماز مع ذلك بونده دور دخی یوقدر زیرا دور معرفك تعریفده تکرر ایتمسیله اولور مثلا : « انسان » انسانیتی اولاندر دیو تعریف اولنسه اشته بوندن دور لازم کلور زیرا انسانی بیلمك انسانیتی بیلمکه متوقف اولوب انسانیتده دخی انسان اولدیغندن انسانی بیلمك انسانی بیلمکه توقف ایدر اشته دوردیو بوکادیرلر . اکرمؤلف قیاسه مخالفت . کلمه‌نك قیاسه مخالف اولمسیدر دیمش اولیدی دور لازم کلور ایدی مفسرده‌کی مخالفت کلمه‌سنك تفسیرده مخالف اولمسیدر دیو ترجمه اولنمسی دور دکلدر زیرا مؤلف مخالفتی تفسیر ایتمیور قیاسه مخالفتی تفسیرایدییور .

نرکسینك « خامهٔ جامهٔ موزون ترانهٔ دلکش آواز معرفت پرداز » کلامنده‌کی مشبهك مشبه بهه یعنی خامه‌نك جامه‌یه مضاف اولمسنی مؤلف ضعف تألیفه مثال کتورمش وفی الحقیقه بونده ضعف تألیف بولنمش اولدیغی حالده صاحب تعلیات بوکلامده ضعف تألیف اولمیوب تتابع اضافات واردر دیور . بوندن اکلاشیلیورکه صاحب تعلیقات نرکسینك کلامنده‌کی موزون ترانهٔ دلکش آواز معرفت پرداز ترکیبلرینی مضافات متتابعه ظن ایدییور حالبوکه بونلر بری برینه مضاف اولمیوب یکدیکری ولی ایتمش صفتلردر . تتابع اضافات بشقه توالیٔ صفات بشقه‌در تتابع اضافات مستکره اولوب

تابع صفات مستحسندر قال الله تبارك وتعالى ﴿ الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار المتكبر ﴾ اشته بونلر صفات جليلهٔ متتابعه در . بوصورتده نركسينك موزون ترانهٔ دلكش آواز معرفت پرداز سوزلرنده مخل فصاحت برشى اولميوب يالكز خامه‌نك حمامه‌يه اضافتنده ضعف تأليف واردر .

تعقيد لفظى‌يه مثال اولمق اوزره مؤلف فهيم افنديك (شرابدر ديه‌رك صوندى باكه ساقى جام . حواس خمس ايله حس اولندى باده تمام .) بيتنى ايراد ايدوب صاحب تعلقات ايسه بونده اصلا تعقيد اولمديغنى

دعا ايتمش و (شاعر فهيم ديوركه) ديمسنه باقلنجه بونى فهيم قديمك شعرى ظن ايلشدر وفهيم افنديك بوكا بالذات ويرمش اولديغى معنايه

مغاير اوله‌رق (شاعر فهيمك مقصدى بودركه ساقى قدحى شرابدر ديه‌رك

بكا صونجه او يله نشئه لندم كه بى‌واسطهٔ ذوق ولمس حواس خمس

حصه ياب ذوق وطرب اولدى) ديمشدر .

برشيئك حواس خمس ايله حس اولنمسى حواس خمسك اول شيئه تعلقيله حاصل اولور بى‌واسطهٔ ذوق ولمس حواس خمس برشيدن حصه ياب ذوق اوله بيلورمى . بال ديمكله اغزطاتلو لنورمى .

معنانك طوغريسى فهيم افنديك ويرديكى ومؤلفك نقل ايتديكى

معنادر شو يله‌كه شراب ایچیلور کن طعم ورایحه‌سی طو يلور ورنكی كور ينور وقدح اله‌آلندقده صانكه حس لمس دخی حصه‌دار ایدلمش اولور يالكز حس سمع محروم قالور ساقی شرابدر دیجك اودخی حصه‌سنی الور بو حالده باده حواس خمس ایله حس اولنمش اولور . ابو نواسك بوزمينده اولان « الافاسقنی خمراً وقل لی هی الخمر » شعری معناجه فهیم افندينك بيتنه قريبدر بونك معناسی ای ساقی سن بكا شراب و يرو بو شرابدر دی ديمكدر . ساقی شرابی و يردكدن صكره انك شراب اولديغنی دخی ساقی يه سو يلتمك قوهٔ سامعه‌نك دخی لذتیاب اولمسی مقصدينه مبنيدرز يرا ساقی شار بی اسقا ايلدكده باصره ولامسه وشامه وذائقه حاسه‌لری حصه ياب اولوب حاسهٔ سامعه محروم قالمش اولور اول دخی نصيبنی المق ایچون ابو نواس « وقل لی هی الخمر » ديمشدر ديمشلر . اشته فهیم افندی بومعنايی ابو نواسك مصراع مذكورندن آلمشدر ظن ایدرم لكن انك نظم ايتديكی بيتده مؤلفك ديديكی وجه اوزره تعقيد لفظی واردر چونكه ساقينك يالكز شرابدر ديمسندن شرابك ايچلديكی وشم اولنديغی معنالری چيقماز .

بيت مذكوری صاحب تعليقاتك رأيی اوزره توجيه وتأويل ايلك بيته حلی غير ممكن برتعقيد نسبت ايتمكدر . زيرا حواس خمس ايله حس اولندی باده لفظندن بی واسطهٔ ذوق حس اولنـدی معناسی چيقماز . مؤلفك تركيب ارهسنده واقع اولان حواس خمسه سوزينه

دخی اعتراض ایدوب قاعدهٔ نحوه موافق دکلدر دیمش کرچه حواس
خاسه نك جمعی اولمق حسبیله بوراده اسم عدد تاسز اولمق لازم کلور
ایسه ده ترکجه ده اسماء عدد بوصورتله دخی مستعملدر اشته بلاد ثلثه
وجزایر سبعه وقطعات خمسهٔ ارض دیرلر ۰ بلاد ثلاث وجزایر
سبع وقطعات خمس دیمزلر حالبوکه بلاد وجزایر وقطعات لفظلرینك
مفردلری بلده وجزیره وقطعه در حتی صاحب تعلیقات دخی بو بابده
معترض اولدیغی حالده تعلیقاتنك اللی دردنجی صحیفه سنده قضایای
سبعه دیمشدرکه قضایا قضیه نك جمعیدر الله اعلم بونك سببی
بودرکه ثلاث وخمس وسبع وتسع مثللو تاسز اولان اسماء اعدادده
عندالوقف ایکی ساکن اجتماع ایتمکله یعنی بلاد ثلاث وجزایر سبع
وقطعات خمس دنیلسه ایکی ساکن بریره کلمکله تلفظه ثقلت کلور
بناء علیه اهل لسان بوثقلتدن اجتنابی برقاعدهٔ نحویه یه رعایته
ترجیح ایتمشلردر :

مناظر انشاده تعقید معنوی یه مثال اولمق اوزره کتوریلان (من نمی آیم
ازان درکوی تو ۰ تاتوانم دید دائم روی تو) بیتنی مؤلفك (درکه
لطفنه کلمم زیرا ۰ سنی هردم کوره بیلمك دیلرم) اسلوبی اوزره ایتدیکی
ترجمه یی صاحب تعلیقات بردرویشك شعری ظن ایتمکله اکا دخی
مؤلفك ویردیکی معنایه مغایر اولمق ایچون برطاقم معانئ بعیده بولمسی
غرائبدندر هایدی بیت مذکورده درکاه لفظی بولندیغی ایچون

درویشی درکاهدن آلمش دیه‌لم یااوو یردیکی معنای بعیدی نره‌دن آلمش دیرلرسه اکا نه‌جواب ویره‌لم

غریبهٔ دیکر

کذلك تعقید معنوی‌یه مثال اولمق اوزره مؤلفك کتوردیکی (ایلمشکز وصلك اقرارایله اسحاقه کرم • وارمی اول‌لطفی مجال انکاره الله عشقنه) بیتنك قائلی صاحب‌تعلیقات‌شیوهٔ افاده‌یه‌نظراً طریقت‌علیهٔ

مولویه‌یه منتسبدر دیو ادعا ایتمش و (اهل‌طریق نزدنده اقرار عهد

و پیمان معناسنده متعارف‌اولوب بنابرین بوتعقید یالکزطریق‌مذکور

بیکانه‌لرینه‌غریب کورنمکده‌در) دیمش معقد کلاملردن برصورتله معنا اکلاشیلور لکن‌اهل‌طریق نزدنده عهدو پیمان معناسنده متعارف اولان‌اقرارلفظندن‌بو بیتك قائلنك‌بکتاشیه‌دن ویاخودبشقه برطریق اهلندن اولمیوب انجق طریق مولوی منتسبیندن اولدیغی نصل اکلاشیلور بیله‌مم بومحضا کشف ایله اولمش برکیفیتدر •

سلاست کلامه مثال اولمق اوزره مؤلفك :

(بیور مجلس انسه ای‌مست‌ناز • می ونی مهیاکمان دلنواز)بیتنی

صاحب‌تعلیقات مؤلفك زادهٔ طبعیدر دیو بکنمیوب (بونك‌برنجی

مصراعی ایله « چوق کاسه‌لیسلر •• •• » جمله‌سی ارەسنده

مناسبت تامه مشهوددر سلاسته مثال اولمق اوزره بو بیتك

برينه مرادك ميمى نيمى يوقسه سويله غيرى برشيمى · نه استرسه‌ك

سنكچون كلبهٔ عاشقده حاضردر شعرى كبى آثار بليغه‌دن مثال

كتورمليدى) ديمش · « چوق كاسه ليسلر · · · · » جمله‌سى مبهم برشى اولوب فقط صاحب تعليقاتك ايراد ايتديكى بيتك مصراع اولنده « ميمى نيمى شيمى » كلمه‌لرى برى برينى تعاقب ايتديكندن لفظاً معاظل اولدقدن بشقه « نه استرسه‌ك سنكچون كلبهٔ عاشقده حاضردر » مصراعنك معناسى دخى مناسبتسزلكدن غير خاليدر چونكه « كلبه » قولبه‌نك فارسيسى اولوب قولبه دخى مسكن مسكيناندركه چركه‌نك غير متحرك نوعيدر نى ومى وعيش ونشاطى موجب بشقه درلو شى مجالس عاليه ومكلفه‌ده بولنوب اومثللو محلده انجق بر دستى صو بولنه‌بيلور اشته سلاستى ادعا اولنان بيت مذكورك قولبه كبى بر بيت سفلى اولديغى آشكار اولدى · ادوات شوق ونشاط اولان عيش وطرب اويله بر محلدن نفرت ايتديكى كبى ارباب طبع سليم دخى بويله بر بيتى سلاسته مثال اولمق اوزره ايراددن مجانبت ايدر ·

بورايه قدر اجرا ايديلان تدقيقات و محاكماتدن (بلاغت عثمانيه) عليهنه « تعليقات » ناميله ياپيلان اعتراضنامه‌نك اعتراضدن عدم سلامتى و بلاغت عثمانيه‌نك عيب و قصوردن برائتى تبين ايتدى ·

بلاغت عثمانیه‌تك قصوری وار ایسه اودخی اویله اساسسز وقاعده‌سز درمه چاتمه رساله‌لر قبیلندن اولمیوب قواعد اساسیه‌یه موافق ومطابق اولمسی و فصاحت و بلاغتی مرتبهٔ علیای اعجازده اولان قرآن کریمك نازل اولدیغی لسان مبین عربی لسانمزك باشلوجه مأخذی اولدیغنی تصدیق ایله برابر بومأخذی محافظه‌دن آیرلمامسیدر • بلاغت عثمانیه اویله برکتاب مستطابدرکه هر برفصلی انواع معارفی حاوی وهر بر بحثی کونه کونه منافعی محتو یدر عبارات لطافت آیاتی سهل ممتنع وافادات فوائد غایاتی داء جهالتی مزیل و دافعدر • و لیکن هـذا آخر ماوردناه فی هـذا لکتاب والله یهدی الی الحق والصواب •

Hall-i Ta'likat

حل تعليقات

مكتب حقوق طلبه‌سندن برينك
اثر خامه‌سيدر

معارف نظارت جليله‌سنك
رخصتيله طبع اولنمشدر

١٢٩٩

❊ حل تعليقات ❊

عبدالرحمن ثريا افنديك بلاغت عثمانيه مقدمه سى اوزرينه شرح يوللو تعليق ايلمش اولديغى تمائم اقوالى حل ومعاينه ايله نزد ادباده دكرلرى نه اولديغنى بيان ايلر ·

تعليقاتك سبك وربط عباره‌سى شيوهٔ لسان عثمانى‌يه مغاير اولديغندن قواعد لسان عثمانى‌يه تطبيقنده دخى پك چوق خطالر كورلمش ايسه‌ده بيهوده تكثير سواددن اجتنابًا بورالرى كتابت تركيه‌يه آشنا اولان ذواته حواله اولنه‌رق متن رساله‌يه اعتراض يوللو ايراد ايلديكى فقره‌لره جواب اعطاسى ايله اكتفا اولنمشدر · بو يولده قلم طوتمق فقير ايچون ارزو اولنمش برشى دكل ايسه‌ده اخوان كرامك بوخصوصده‌كى افكار عاجزانه‌مى اكلامق ايچون آيرى آيرى (التماسلرينه)

التماسلرینه بر بر جواب ویرمك تكلفندن قورتلمق ایچون شو رساله جككك تحریرینه مجبوریت حاصل اولدی . بوراده ایراد اولنان مواد ایسه عجزمله پك نسبتسز برحالده ایسه ده اساس مقالاتك درسده كی تفصیلات مكمله‌دن وكرك درس اثناسنده وكرك درسدن خارج اوله‌رق طلبه افندیلر ایله واقع اولان اسئله واجوبه‌دن استنباط اولنان معلوماتدن عبارت اولدیغی جهتله عرض و بیانه جسارت اولنمشدر

مكتب حقوق طلبه‌سندن
برینك اثر خامه‌سیدر

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

عبدالرحمن افندی رساله‌سنه شو وجهله باشليور ·

(« طوائف » طائفه‌نك جمعيدركه بر نسنه‌نك بر بلوك و بر پارچه‌سنه

دينورسه‌ده اصل معناى موضوعى اعتباريله طولاشمقله مألوف

ناسدن برجماعته اطلاق اولنور)

صكره بونيده تخشيه ايله :

(بنابرين طوائف يرينه ملل ويا اقوام لفظلرى استعمال بيورلسيدى

« متمدنه » لفظنه دها زياده ياقيشق آلوردى) ديور · ملل كلمه‌سنك استعمالى بوراده ياقيشق آلماز زيرا ملت بر دين اوزرينه مجتمع اولان جماعت ديمكدر · مكاتب صبيانده اوقونان علم حالده دين وملت بردر دينلمسنك حكمتى بودر · علم حالمزى اونوتميه لم ·

لسان عثمانيده طوائف لفظى زبانزددر تاريخلرمزده ملوك طوائف وطوائف ملوك تعبيرلرى معروفدر بونى موقعنده استعمال ايچون مأخذ اشتقاقندن بحثه حاجت يوقدر · عربجه‌دن آلنوبده لسان عثمانيده استعمال اولنان كلمه‌لره قاموسه مراجعتله معنا ويريله‌جك (اولور)

اولور ایسه غریب خطالر وقوعه کلور . ازجمله لسانمزده کثیر الاستعمال اولان مخابره یه مزارعه معناسی ویرلمك لازم کلور .

(بوتقدیرجه « طوائف » لك متمدنه لفظنه اضافه‌سی صفتك موصوفه اضافه‌سی قبیلندن اولوب صفت مفرد وموصوف جمع اولمق حسبیله صفت وموصوفك عدم مطابقه‌سی کبی برقاعده‌سزلك خاطره کلورسه‌ده هر برجمع جماعت اعتباریله هم مفرد وهمده مؤنث اولدیغندن مطابقت حاصل اولمش اولور .)

طوائف متمدنه ترکیب وصفیدر ترکیب اضافی دکلدر بناء علیه طوائفك اضافتی تعبیری پك غریبدر اضافت لفظی دخی لسان عربیدن مأخوذ ایسه‌ده لسانمزده بویله تاء طویل ایله استعمال اولنور (مطابقه‌سی) دخی بوقبیلدندرکه ترجمه‌یی هنوز تمامیله بللیه میانلرك تلفظنه نمونه‌در .

(« دیانت » کبی استعمالندن تجانب وتحاشی اولنه جق برکلمهٔ حوشیهٔ ترکیه‌یی ایراده کندوسنی مجبور کورمش وطی عبارات عثمانیه‌ده هجنت ورکاکتی درکار اولان « قصوی » کلمه‌سی یرینه غایت نازك وسمعه خفیف لغتلرك استعمالی ممکن ایکن غفلت کوسترلمش)

دیانت لفظی زبانزددر تلفظندن احتراز ایتمیز بلکه انکله مفتخر
ومتلذذ زاقصی وقصوی دخی ادبیاتمزده کثیر الاستعمالدر .

(دلیلك صوك فقره‌سنده « علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا
ایتمشلر ایدی » جمله‌سی دخی حشو مطلقدر)
عربه منسوب وفنون عربیه ایله مشغول اولان کافهٔ علمای
اسلامیه‌نك بو بابده فوق العاده اعتنا ایتملریله عربك بوخصوصه
سائرندن زیاده اعتنا ایتلمش اولدقلری اثبات اولنمشدر . علمای
عربیه ترکیبنه یاکاش معنا ویرلدیکندن جملهٔ اخیره زائد ظن
اولنمش .

(خلاصه بوفقرهٔ استدلالیه‌ده اولان واولمغله وبولنان کلمه‌لری
بیهوده یره تکررله برابر مخل فصاحت دها پك چوق شیلر بولنه
بیلور)
اوراسنی ترجمه بیلنلردن صورملی .

(برده متن رساله‌ده علمای عربیه دینه‌جك یرده علمای عرب تعبیری
اختیار بیورلمش اولسیدی مقتضای حاله دها مناسب اولوردی .
چونکه نسبت صیغه‌سیله عربی عربیتی ظاهراولنلره اطلاق اولنوب
حالبوکه ابوعلی فارسی . عبدالقاهر جرجانی . ابوعلی شلوبینی .
(ودها)

ودها بونلرك امثالی ائمۀ نحویه و بیانیه حضراتنه علمای عرب

دینلورسه ده عربی دینله‌مز)

عربیه بوراده بروجهله عربه منسوب دیمکدر عجمدن تعرب ایدنلره دخی شامل اولور فی‌الواقع لسان عربیده یاء نسبت بعضاً مبالغه ایچون اولور نته‌که احمره احمری دنیلور لکن لسانمزده اولوجهله استعمال اولنماز ٠

(« علم صرف ذات کلمه‌نك احوالندن بحث ایدن برفندر »

بوتعریف ایسه مانع اغیار دکلدر ٠ برده « ذات » کلمه‌سی

تعریفده زائد کورینور)

ذات بوراده احوال ترکیبیه‌یه مقابل اوله‌رق ذکر اولنمشدر زائد دنیله‌مز ٠

(عدم مانعیتنه سبب فن اشتقاقك دخی بوتعریفه داخل اولمسیدر

زیرا اودخی کلمه‌نك احوالندن بحث ایدن برعلمدر بنابرین علم صرف

من حیث البنا کلمه‌دن بحث ایدن برفندر دینلمش اولسیدی هم

حشودن قاچنلمش وهمده تعریف مانع اغیار اولمش اولوردی)

نحوك ایکی قسمه تقسیمی حالنده فن اشتقاق دخی قسم اولده داخل

اولور . بونی دخی مستقل برفن اعتبـار ایلمك مذهب ثالثدر .
اکا کوره ابنیهٔ کلمه‌دن بحث ایدر دنیله‌رك فن‌اشتقاقی اخراج ایلمك
لازم کلور .
شارح علم نحوك تعریفنی بکنه‌مدیکنی بیلدیردکدن صکره .

(زیرا بوتعریف علم بلاغتك حاوی اولدیغی فنون ثلثـه‌یه شمولی

اولدیغی کبی مثلا : برأسهـامصابیح کلمه‌سنك اسبـاب انصرافی

درمیـان ایدلدیکی تقدیرده شـبهه یوق‌که برمسئلهٔ نحویه‌دن بحث

اولنور ایسـه ده مؤلفك تعریفنه کوره بوکبی مسـائل خارجده

قاله‌یور) دیور . علم‌بلاغتك‌موضوعی کلامدر بوتعریف‌اکاشامل
اوله‌مازانصراف وعدم‌انصراف ایسه‌حین ترکیبده میدانه چیقـاز
احوالدن‌اولمغله غیر منصرف بحثی دخی من‌حیث‌الترکیب‌اولور .

(بنابرین علم نحو من‌حیث الاعراب کلمه‌دن بحث ایدن برفندر دینلمش

اولسه تعریفده اسلم واقصر طریق التزام ایدلمش اولور)
اعراب انجق عرب لسـانده اولوب بوراده ایسه علی وجه العموم
بحث اولنه‌یور .

(فقرهٔ مذکوره‌ده هر برطبع سلیمك اجتنابه مجبور اولدیغی تنـافر

کلمات وتتـابع اضافاتی التزامله برابر)

(تنافر)

تنافر کلماتی اهل لسان اولنلر بیلور دخیل اولنلر بیله مز تتابع اضافات دخی یوقدر .

(علمین مذکورینك موضوعلری ایسه حیثیات مخصوصه لری اعتباریله کلمه دن عبارت اولوب لهذا اکرچه بیان غایت صددنده « بو ایکی فن ایله کلمه نك صورت ترکیبی بیلنور » دیمش اولسیدی هر درلو اعتراضدن وارسته اولمش اولوردی)

علمینك موضوعلری بالاده مصرحا وموضحاً مذکور اولمغله بوراده اویله تو همله اعتبار اولنه ماز کلماتك صورت ترکیبی تعبیرنده علم صرف داخل اولماز و برده صورتك ترکیبه اضافتندن نه معنا قصد اولنه یور بیلنمز .

(اکرچه کلامك مزایاسندن مراد کلامك کندی اوزرینه اولان مزیتلری ایسه تفضیل الشیٔ علی نفسه لازم کلور اودخی محالدر)

برکلامك مزیتی دیکر کلامه فضل ورجحانی دیمکدر بوکا خاصیت دخی دیرلر بونلرك جمعلری اولمق اوزره خواص ومزایا دنیلور علم بلاغت اصطلاحاتندندر معانی و بیان کتابلرینی مطالعه ایدنلرك معلومیدر . شارح پك بیهوده یره اتعاب ذهن ایتمش .

ثریا افندی (« بلاغت کلامك مزایاسنی بیلدیرن برفندر »

بیور یلیور • بوتعریفه کوره « علم » کسر همزه ایله اعلام معناسنه

کلمسی اقتضا ایدر) دیدکدن صکره علمك نه دیمك اولدیغنی اکلاتمق ایچون برچوق تفصیلاته کیریشه یور •
بوکتاب مسائل بلاغتی بیلدیرر دیدیکمزده مسائل بلاغت بوکتاب ایله بیلنور دیمك اولور بوندن کتابك بیلدیرمك معناسنه اولمسی لازم کلمز علم بلاغت بیلدیرر جمله‌سی دخی بوفن ایله مزایا بیلنور دیمکدر بوندن علمك اعلام معناسنه اولمسی ندن لازم کلیور • شارح شیوهٔ لسان عثمانی‌یه واقف اولمدیغندن علم بحثنه طالمش و بیهوده یوریلوب حیرتده قالمش •

(ایمدی تعریفات مسروده‌یه کوره علمی « همزه‌نك کسریله »

اعلام یرنده قوللانمق هم لغت وهم ده عرف علمایه مخالفدر)
علمی اعلام یرنده قوللانان یوقدر فقط شارح اویله توهم ایتمش •

(بنابرین اکرچه متن رساله‌ده « بلاغت برعلمدر که انکله کلامك

دقایقی بیلنور » دینمش اولسیدی اصلا جای اعتراض قالمز ایدی)
بروجه بالا اوشی ایله بوشی بیلنور دنیله‌جك یرده اوشی بوشیئ بیلدیرر دینلور ایسه دها طاتلو اولور • بومثللو مقاملرده هر ماده‌دن متعدی صیغه‌سی مطرداً قوللانیلور • بوده لسان عثمانینك خواصندندر •

(ارباب)

ارباب فن بلاغتك دقايق لفظنی خواص ومزايا مقامنده استعمال ایتدكلر ينه مطلع اولمدق وبووجهله استعمالنی مناسب كورهميورز ۰

(حالبوكه مؤلفك تعريفنه كوره وجوه ثلثه‌نك وجودندن صكره

كلامده تنافر حروف وكلمات اولسه‌يله ينه بليغ اولمسی خاطره كلور

بوايسه خلفدر)

مقدمه‌ده بلاغتك حقيقتی بيان اولنه‌جغی جهتله بودرلو خاطره‌لره اعتبار اولنماز ۰

(برده معنانك آچيقلغنی « ذهنه متبادر اولمغله » تفسير ايتمك ادبای

عثمانيه نقطهٔ نظرنده عادتا ظاهری مبهملندرمكدر چونكه بولفظك

معناسی ظاهردر » فقره‌سی « بولفظ تلفظ اولنور كن معناسی ذهنه

متبادر اوله‌يور » فقره‌سندن دها آچيق اولديغی جای انكار اولميوب

بوجهتله مقصدك ايضاحی جهتنه كيديلوركن ابهام ايدلمش اوليور)

تلفظ اولنوركن معناسی ذهنه متبادر اولمق معانی الفاظه مسابقت ايتمك ديمكدر ۰ و بعضيلرك تعبيرينه كوره معنی حاق لفظدن يعنی سوزك اورته‌سندن منفهم اولمقدر الحاصل سوز تمام اولور اولماز معنا ذهنه تبادر ايتمك ديمك اولور ۰ ظهور ايسه برتعبير عموميدر بناء عليه يعنی ايله تفسيری اخص ايله تفسير وايضاحدر ابهام دكلدر ۰ كتب معانی و بيانی مطالعه ايدنلرك رعنا معلوميدر ۰

(اکرچه « فصاحت معنانك آچيق اولمسيله برابر سوزك

دله خفيف وقولاغه لطيف كلمسيدر » دينلسيدى هم فصاحتك

معناى لغويسى تذكار وهمده بلا تكلف مؤلفك مافى الضميرى بيان

واشعار ايدلمش اولوردى)

خفيف تعبيرى الفاظ جزليه يه ياقشماز .

(تعريفده فصاحت برامر وجدانى اولديغى ايما ايدلمش ووجدانيات

ايچون خارجدن طريق اثبات ممتنعاتدن بولنمش ايكن ينه خارجدن

ارائه علامت جاى ملامت دكلميدر ؟)

الفاظك ذاتاً حسن وقبحى وارميدر . يوخسه الفاظه كثرت استعمال واعتياد ايله مى حسن كليور . بو راسى اصحاب فن بلاغت بيننده بر بحث دقيقدر . مثل سائر صاحبى كبى بعض فضلانك تحقيقنه كوره ذاتاً الفاظك بعضيسى حسن و بعضيسى كريهدر . و بوده ار بابنك كثرت استعمالى ايله معلوم اولور زيرا انلر الفاظ حسنه يى انتخاب ايده كلمشلردر ديرلر . بو بحثلرى مطالعه ايدنلر بويله وجدانياته طالمز ودركهٔ وهم وخيالده قالماز .

(برده « اهل لسان اولان ادبالسانى اينجه الكدن : » تعبيرندهكى

ركاكت آچيقدن آچيغه حس اولنمقده اولديغى) عثمانلو لسانه

(بيكانه)

بیکانه اولنلر اویله رکاکت حس ایده‌بیلور لر بلکه الك فصیح اولان عبارات ترکیه‌یی ثقیل کوررلر ۰ بزه‌ده کرد لسانی اویله کلور ۰

(حالبوکه برشیئك ماهیتنی کرکی کبی میدانه چیقارمق انجق جمیع ذاتیاتدن مرکب اولان خدتام واسطه‌سیله میسراولوب فصاحت و بلاغتڪبی صرف امور اعتباریه‌دن اولان اشیانك تعیین ذاتیاتی ایسه محال قبیلندن اولدیغی ومؤلفك ایضاح ماهیت‌نامی ویردیکی تعریف رسم ناقص عدادندن بولندیغی منکر دکلدر)

شارحك بو بحثده‌کی بیلیشی دخی ترسدر ۰ زیراماهیات‌حقیقیه‌نك ذاتیاتنی تعیین ایتمك متعسر یاخود متعذردر دیرلر ۰ اما ماهیات اعتباریه‌نك ذاتیاتی اصحاب فنك اعتباریله عرضیاتندن متمیز اولدیغنه مبنی انلرك تمییز وتعیینی امرسهلدر ۰ وتعریفلر کرك حداولسون وکرك رسم‌اولسون معرفك ماهیتنی شرح وایضاح ایلر ۰ بناء علیه تعریفلره قول‌شارح دینلور ۰

(چونکه کلمه‌نك فصاحتی مؤلفك دیدیکی کبی تنافرحروفدن ۰ غرابتدن ۰ قیاسه مخالفتدن سالم‌اولمسی اولمیوب بلکه کلمه‌نك بونلردن سالم‌اولمسی مستلزم فصاحتدر)

بوتعریفلر عینیله ادبای عربیه‌نك تعریفلرندن مأخوذدر ۰ آنلره مراجعتله حقیقت‌حال معلوم اولور ۰

(متن رسالەده « مستشزر » کلمەسی مرتفع ایله تفسیر ایدیلوب حالبوکه کلمۀ مذکورەنك بو یله برمعنایه کلدیکی امهات لغت عربیه یه عند المراجعه اکلا شیلور)

عدم وجداندن عدم وجود لازم کلمز ونفیه شهادت استماع اولنماز مع هذا امام زوزنی معلقات شرحندەدیرکه استشزار رفع وارتفاع دیمکدرکه بعضاً متعدی و بعضاً لازم اولەرق استعمال اولنور ۰ وفتح زا ایله مستشزر دیو روایت ایدنلر آنی متعدیدن وکسرزا ایله روایت ایدنلر لازمدن قیلدیلر ۰ آبروی متأخرین اولان سعدالدین دخی بووجهله شرح ایتمش وسیلکوتی انك اثرینه کیتمشدر ۰ بزم قوجه شارح دخی خاطرینه کلانی تفوه ایدیوریور ۰

(برده میزانیه معناسنه اولان « ستاتستیق » لك رسم خطی مؤلفك یازدیغی کبی اولمیوب بنابرین هنوز رسم خطی تقرر ایتمیان برلغت اجنبیەده تنافردن زیاده غرابت بولنەجغندن بوکلمه کلمات غریبه صرەسنه چکیرلمش اولسیدی اوقدر داعئ استغراب اولمزدی)

ستاتستیق کلمەسی چندسنەدنبرو اوراق رسمیه مزده مستعملدر ۰ ومعناسی اربابی بیننده معلومدر ۰ و بومثللو کلمەلرك اولنه همزه کتورلمك شیوۀ لسانمز اقتضاسندندر ۰ اهل لسان اولنلر بیلور ۰

(کذلك)

(کذلك تنافر کلماته مثال ایچون ایشسز کوجسز یرینه « ادبای
عصری تنقید ایچون بلاغت عثمانیه‌نك ۲٦ صحیفه‌سنده »
اشعار ومنشآت مزهب « طاتسز طوزسز صنایع » بدیعیه ایله طولدی »
فقره‌سی ایراد بیورلمش اولیدی دهاز یاده حقیقته یاقلاشلمش اولوردی)
طوزسز لفظنده خفیفجه بر تنافر وارایسه‌ده تنافرك بودرجه‌سی
معافدر . ایشسز کوجسز مرتبه‌سنده دکلدر . بناءعلیه تنافره
مثال اوله‌مز .

(متن رساله‌ده کلمهٔ توحیدك اصل ترجمه‌سی « یوقدر طاپه‌جق
چالابدرانجق » عباره‌سیدر . ادعاسنده بولنلیور . بکاقالورسه
بوعباره‌نك اسلوب ترکیه‌یه کلیاً مغایرتی حسبیله اجزای مرکبه‌سی
صرف جغتای اولسه بیله ینه بوکا ترجمه دینه‌مز . چونکه بویله
نفی واثبات ارەسنده دائر عباره‌لر ترجمه‌نك اسلوبنه کلیاً مغایر اولوب
لسان عثمانی شیوه‌سنه کوره بوکبی مقاملرده « چالابدن بشقه طاپه‌جق
یوقدر » اسلوبی اوزره افادهٔ مرام ایدیله بیلور)
بوعباره اهل لساندن بویله‌جه مرویدر صکره‌دن یاپمه برشی
دکلدر . شارح اسالیب لسان ترکی‌یی عجبا نره‌دن اوکرندی
وهرنوعنی نه‌زمان احاطه ایتدی .

(وقت وتوقيت برمعنـايه كلديكی حالده عجبامطبوعات موقوته يرنده

مطبوعات موقته نك استعمـالی نه دن جائزد كلدر)

موقت لفظنك موقع استعمالی جمله نك معلوميدر . كتب فقهيه ده دخی مستعملدر [مجلهٔ احكام عدليه نك ٦٢٤ ماده سنه باق] اما مياومه ومشاهره ومسانهه يه شـامل اوله رق استعمالی يوقدر . بومقامده انجق موقوت لفظی قوللانيلمور [مجله نك ٤٧٦ ماده سـنه باق] يالكز لغت كتابلر ينه باقق كافی اولماز فقه لغتنه آشنا اولمق لازمدر .

(باقيكزنه بيو رييورلر ؟ : « انفعال بابی دائما لزوم ومطاوعت

ايچوندر . بناء عليه اولمق ماده سيله تركب ايدر . ايتمك ايلمك قيلمق

ماده لر يله تركب ايتمز » شمدی ملاحظه بيو رلسون ! مؤلفك مذهبنه

كوره انقضا وانضمام كلمه لر ينك ايتمك وقيلمقله تركيبلر ينه مانع مستقل

دائما لزوم ومطـاوعت ايچون اولان باب انفعـالدن كلمری اولوب

بنابر ين بوصفتده بولنان يعنی لزوم ومطـاوعت ايچون اولان تفعل

بابنی ايدر وايتمكله تركيب بيورديلز)

ايتمك افعـال عامه دندر مصادر عربيه انكله تركيب اولندقده اسم مصدر اعتبار اولنور فقط ياقيشق آلمسی لازم كلور مثلا انقطاع ايتدی دينلسـه كسلمه ايتدی ديمك اولوب بوايسـه ترجه اولمـاز

(بناء)

بناء عليه منقطع اولدی دنیلور ٠ اسلاف ادبانك منشآتی تتبع اولنورایسه بودقیقه‌یه نه‌مرتبه رعایت ایده‌كلدكلری معلوم اولور ٠ مورخ واصف اگرچه سجع ایچون بوخصوصده فداكارلقلر ایدردی لكن آنك انشاسی انك ایچون اهل وارباب بیننده مقبول دكلدر ٠ راغب پاشا وعاكف پاشا كبی ادبانك كلاملرینه باقیلور ایسه بودرلو شیلره نقدر دقت ایلدكلری كوریلور ٠ یقین وقتلره قدر ادبامز بوخصوصلره زیاده اعتنا ایدرلردی ٠ سبك وربط عباره‌یه دقت ایتمامك عادتلری پك یقین وقتده ظهور ایتدی ٠ بونلر شارحك ظن ایتدیكی كبی تعامل قدیم دكلدر ٠ بلكه یكی بدعتلردر ٠

(فضولی مرحوم « قیزلره بكزه یان یلدزلر حرمسرای نبوتك مخدارتنه مقدر اولان مصائبی تماشایه تحمل ایده میه‌رك پردهٔ حجابه كیردیلر ٠ دیمك استدیكی حالده عباره‌یی تتابع اضافاته بوغه‌رق سلاستدن چیقارمش ایسه ده مؤلفك دیدیكی كبی بری بری آردنجه التی كلمه یكدیكرینه مضاف اولمیوب بوتركیبده یالكز بش [اضافه] یكدیكرینی ولی ایتمشدر ٠ غالبا حرمسرا تركیبی تركیب اضافی توهمیله التی‌یه چیقارلمش اولملیدر)

بش اضافتك وجودی انجق التی كلمه نك یكدیكرینه مضاف

قیلنمسیله اولور . بو ایکی سوزك برینی نفی ایتمك دیکرك نفینی موجب اولور . ارتق کلمه‌لری صایه‌لم : تاب ١ نظاره ٢ مصائب ٣ خواتین ٤ حرمسرا ٥ نبوت ٦ اشته کلمه التی اولدی . اضافت دخی بالضروره بش اولور . شارحك سوزلرینه نصل معنا و یرملی بیلم بو آدم یااو یوقلایور یاصایقلایور .

(فقط مؤلفك خمسهٔ ترکیبدن کتیردیکی مثالده اولدیغی کبی مشبه‌به ملایمنه مضاف اولسه و یاخود « خامهٔ اشهب تك » و « بادهٔ آتش رنك » کبی فقره‌لرده ملایمیله ترکیب ایدلسه اوحالده دائما مشبهك مشبه‌بهه تقدمی واجب کورلیور)

باده آتش رنکه مضاف دکلدر . بلکه آتش رنك باده‌نك صفتیدر فقط شارح ترکیب اضافی ایله ترکیب وصفی‌یی فرق ایتمیور بناء علیه بالاده طوائف متمدنه‌یی دخی ترکیب اضافی اوله‌رق شرح ایتمشیدی . اضافت ایله توصیفك بیننی فرق ایتمیانلره کوره هیچ دیه جکمز یوق .

(چونکه « موزون ترانه . دلکش اواز . ترکیبلری هپ جامه‌نك ملایمی اولوب بنابرین بونلری کندوسنه آلمق ایچون بالطبع مشبهدن تأخری لازم کله‌جکدر . فقط بومقامده تتابع اضافاتدن تولدایدن رکاکتك سببنی تجریده مسامحه کوستریله‌رك ذهنه عارض (اولان)

اولان توحشی مشبهك تقدمنه عزوواسناد • و بوسبتون قاعدهٔ لسانه

مغایر بر تأویل بعیده استناد بیورمشلر)

وراده تتابع اضافات اولمیوب یالکز خامه جامه یه مضاف قیلنمشدر
آلت طرفده اوچ صفت واردر ایکیسی مضاف الیهك واوچنجیسی
مضافك ملایمیدر بوده بشقه جه اعتراضه محلدر • فقط متن رساله ده
ختصار مسلکی اختیار اولنه رق یالکز ایضاح ماده ضمننده مثال
ولمق اوزره خلاف قاعده مشبهك مشبه بهه اضافتی درمیان
اولنمشدر •

« کذلك شفیق نامه نك سلطان هفت اقلیم زرین دیهیم

فتاب » عبارهسی دخی رکیکدر • چونکه زرین دیهیم ترکیبی

سلطانك صفتی اولدیغی حالده آره لرینه سلطانك مضاف الیهی کیرمشدر •

بکا قالورسه بو عبارهده حس اولنان رکاکت ینه تتابع

ضافاتدن متولد اولوب اویله مؤلفك دیدیکی کبی مضاف الیه

اسطه سیله موصوفك صفتدن آیرو دوشدیکندن ایلرو کلمامشدر •

یرا من حیث الارتباط مضاف الیه مضافدن جزؤ اولوب بالطبع

صفتدن زیاده موصوفه شدت ارتباطی بولندیغی جهتله مضاف

اليهك صفته تقدمى لازم كلور . بوندن بشقه زرين ديهيم هفت

اقليم اوزرينه معطوف اولوب بوتقديرجه فقرهٔ مذكوره سلطان

هفت اقليم وسلطان زرين ديهيم سبكنده ايسه‌ده فقط شدت

ارتباط حسبيله وصل لازم كله‌رك بنابرين واوعاطفه خذف

اولنمشدر)

شفيق نامه عباره‌سنده دخى تتابع اضافات يوقدر . فقط سبك وربطى سراپا بوزوقدر . بونى تصحيح ايچون شارحك ايراد ايلديكى سوزلره معناى صحيح بولمق ايسه قابل دكلدر . اولا مضاف اليه مضافدن جزؤ ديور بونه ديمكدر اكلاشلماز . براسم بعضاً كله مضاف اولور وبعضا مضاف اليهدن اعم اولور . لكن مضاف اليهك مضافدن جزؤ اولمسى نه‌ديمكدر وبوندن نه چيقار مضاف اليهك صفته تقدمى لازم كلور ديور حالبوكه صنع غريب خدا دنيلور صنع خداى غريب دينلمز . زرين ديهيم هفت اقليم اوزرينه معطوفدر ديور بوحالده ايسه هفت اقليمك وزرين ديهيمك سلطانى ديمك اولور . شدت ارتباط حسبيله وصل لازم كله‌رك واو عاطفه خذف اولنمشدر ديور بوسوز ايسه بتون معناسزدر .

(يوقسه مؤلفك تأويلنه تبعاً سلطان زرين ديهيم هفت اقليم اولان

(افتاب)

افتاب دینلمش اولسه برره نارفته یه کیدلمش اولور)
یوق بلکه طریق معروفه کیدلمش اولور .

(چونکه صفتله موصوفك فصلی جائز اولمدیغی حالده مضافله مضاف

الیهك فصلی بطریق الاولی جائز اوله ماز)
عباره مؤلفك دیدیکی وجهله ترتیب اولنسه سلطان لفظی آفتابه مضاف اولمازکه بواعتراضه محل اولسون .
شارح فهیم افندینك شرابدر دیه الخ . بیتنی و بو بیت حقنده‌کی متنی یازدقدن صکره دیورکه :

(واقعا متن رساله ده تحریر اولنان معنی مراد اولندیغی حالده

کلامده تعقیدك وجودی محقق اولوب مع مافیه شرابدر دیه‌رك »

سوزندن اومعناره انتقال نه‌قدر مشکل ایسه شاعرك شعرندن‌او یله

برمعنانك استنباطی جهتنه کیدلمك بیك اوقدر غریبدر . زیرا شاعرك

مرادی پك اچیق وهر درلو تعقیداتدن وارسته ایکن او یله هیچ

خاطر وخیاله کلمیان برمعنایه ذهاب حقیقة جای استغرابدر شاعر فهیم

دیورکه « شرابدر دیه‌رك ساقی قدحی بکا صونجه او یله نشئه لندم که

بی‌واسطهٔ ذوق ولمس حواس خمس حصه‌یاب ذوق وطرب اولدی .

يوقسه مؤلفك ديديكى كبى ساقى شرابدر ديجك بنده شرابى الديه آلدم

بيلم قوقلادم .. .. » كبى معنالرى فهمك خاطرندن بيله خطور

ايتمامشدر . بوندن مرادى انجق ساقينك مجرد بو التفاتيله سلطان

شوق وطربك اقليم وجودينه استيلاسنى اشراب ايتمكدر)
بو معنا فهيم افنديك لساندن سكز اون قدر ذات حاضر اولديغى حالده مسموع اوله رق يازلمشدر . اوذاتلردن بعضيلرى حالا حياتده در وشارحك ديديكى معنايه كوره (شرابدر ديه رك) جمله سى زائد قالور . بوجمله ايله برابر امثله دن مقصود انجق برقاعده يى ايضاحدر . امثله اوزرينه اوزون اوزادى يه بحث ايتمك دأب ادبادن دكلدر آنك ايچون لامشاحة فى الامثله ديرلر .

شارح بو فقره سنى تحشيه ايله : (قاعدهٔ نحويه يه كوره حواس خمس

ديمك لازمدر) ديور . اسملرده وصفتلرده تاءادات تأنيثدر . فقط اسم عددلر مستثنا اولوب انلرك مذكرى تاء ايله ومؤنثى تاسزدر . وعدد معدودك مفردينه تابعدر . بناء عليه خمسة رجال وخمس نسوة دينيلور . شوقاعده يه نظراً حواس خمس دينلمك لازم كلور . زيرا حواس حاسه نك جميدر . حالبوكه بين العلما حواس خمسهٔ ظاهره وحواس خمسهٔ باطنه عباره لرى كثير الاستعمالدر عجبا غلط مشهورميدر ؟ خير ! بو عباره لر قاعدهٔ نحوه موافقدر زيرا حاسه

(مؤنث)

مؤنث سماعیدر تراکیبده تأنیث وتذکیری جائزدر •

شارحینه درکه لطفنه الخ • بیتنی و بو بیت حقنده‌کی متنی تحریردن صکره دخی :

(کوزلجه ملاحظه اولنور ایسه ارالرنده هیچ برنوع لازمیت وملزومیت و بلکه‌ده هیچ برمناسبت اولمیان کلمامك تعبیرندن حضور دائمی‌یه انتقال هر بر وهم وخیالك کاری اولمیوب بنابرین معنای مذکوری استبعاد ایتمك طبیعی ایسه‌ده فقط بیچاره درویشك مراد ایلدیکی معنا بلاتکلف ذهنه متبادر ایکن بوقدر اوهام بعیده‌یه تبعیت داعی غرابتدر چونکه شاعر بیچاره دیورکه « هنکام حضورده دائما ایریلق قورقوسی دامنکر دخاطر اولوب بن ایسه دائما سزی کورمك امیدینی بسلمکده اولدیغمدن بو امیدم خوفه منقلب اولماق اوزره درکاهنه کلم » اشته شاعر ماهر بوفکری پك کوزل اجمال ایتمش اولدیغندن هر بر ذوق سلیم ادنی برملاحظه ایله بومعنایه انتقال ایده بیلور)

اشته‌ك غریبی بودرکه مناظر انشاده تعقید معنوی‌یه :

من نمی آیم ازان در کوی تو ☼ تاتوانم دید دائم روی تو

بیتی مثال کتورلمشدر . مؤلف دخی اشعار ترکیه ایچنده مثال ارایوب بولمق تکلفندن وارسته اولمق اوزره اول بیتك ترجمه سی سیاقنده موضوع بحث اولان بیتی نظم ایدیویرمشدر . شارح انی بردرو یشك سوزی ظن ایدرك برچوق مالایعنی ایله مشغول اولمشدر . حالبوکه بو بیتدن انك و یردیکی معنایی استخراج دخی تعقید معنوی یی موجب اولور .

(کذلك تعقید معنوی ایچون مثال اوله رق « ایلمشکن و صلك اقرارایله اسحاقه کرم ☼ وارمی اول لطفی مجال انکاره الله عشقنه » بیتنی ایراد بیوریورلر .)

(حالبوکه شیوهٔ افاده یه نظراً شاعرك طریقت علیهٔ مولویه منتسبنیندن بولندیغی اکلاشلمقده واهل طریق نزدنده اقرار عهد و پیمان معناسنه متعارف اولوب بنابرین بوتعقید یالکز طریق مذکور بیکانه لرینه غریب کورنمکده در)

بوراسنك کشفنی ارتق دده لره حواله ایتملی . تصوفك قارنی کنشدر چوق سوز صیغار لکن شارحك بوتأویلی صیغماز ظن ایدیورم . شارح « صباحه قالمه شمعز .... » بیتنك صورت تصویر معناسنه اعتراض ایلدکدن صکره دیورکه :

(شاعر دیورکه صباحه قالمه شمعز مقراض اجل قطع فتیلهٔ وجودمزه (حاضرلنمش)

حاضرلنمش • نورحیاتمزك سونمسنه بررمق قالمش ! اویله ایسه

یوسف آساذیل تمنع واستغنایی چکه‌رك جانمزه قصد ایتمه زیرا

عجزمز درجهٔ منتهایه وارمشدر)

(اشته بو معناره انتقال همان طبیعی وضروری برشی اولوب نه مومك

شمعدان دیبنده قالمسنه ونه‌ده قولك مومه و پارمغك فتیله بکزتمسنه

حاجت یوقدر • زیرا صباحه قلان مومه کوره سونمك وسوندیرلمك

طبیعیدر • نور ایله حیات ارالرنده مناسبت دخی مسلمدر • طول

باعك قوت ومقدرت • وقصر باعك عجز ومسکنت مقاملرنده استعمالی

مشهور و متعارفدر بنا برین شاعر کمال عجزینی اشعار ایتمك ایچون

قولی پارمغندن دها قیصه اولدیغنی مقام تضرعده درمیان ایدیور •

یوقسه هانکی شاعر قولم موم قدر و پارمغم فتیل قدردر دیه برتشبیه

بی معنایی ارتکاب ایدر)

بو تفصیلاتدن شارحك نه دیمك استدیکی اکلاشلیور • اشته

بو صحیفه سراپا تعقید معنوی‌یه مثالدر • فقط صدددن چیقو بده

امثله اوزرینه بوقدر بحث ایتمکه سبب ندر ؟ بوراسنی اکلامق

خیلی مشکل برشیدر !

(سلاست سرکشلکك ضدیدر . بونده سلاست وار دنیلورسه یمشاقلق وانقیادوار دیمك اولیور . بوتقدیرجه کلامك سلاستی لسانه یموشاق وملایم کلمسیدر . یعنی اثنای تلفظده دله طیانمیوب قولایلقله چیقمسیدر . فقط بوحال کلمه یه دخی شمولی اولدیغندن مؤلف تعریفنی کلامه حصر بیورمسیدی مقتضای حاله دها زیاده مطابق کلوردی)

شارح کتب ادبیه یه هیچ مراجعت ایتمامش هیچ اولماز ایسه خواجهٔ جهانك مناظر انشاسنی مطالعه ایتسیدی بو مثللو اعتراضلره قیام ایتمزدی وسلاست کلامك صفتی اولدیغنی اوکرنمش اولوردی .

(بیور مجلس انسه ای مست ناز . نی ومی مهیاکمان دلنواز . بیتی ایله سلاست کلامی ارائه ایچون مثال ایراد بیوریبورلر . فقط بیت مذکورك برنجی مصرعی ایله « چوق کاسه لیسلر . . . » جمله سی ارەسنده مناسبت تامه مشهود اولدیغندن یا فهیم افندینك « علی الصباح . . . » بیتی ایله اکتفا بیورملی)

اشعار عثمانیه نك سلاستنی ادبای عثمانیه اکلار یوخسه ترجه بیلمز برکرد اکلایه ماز .

(ویاخود)

(ويا خود . مرادك ميمى نيمى يوقسه سو يله غيرى برشيمى ☼ نه استرسه‌ك سنكچون كلبهٔ عاشقده حاضردر . شعرى كبى آثار بليغه‌دن مثال كتورمليدى)

اشته بو بيت كردجه‌يى براز آكديرر .

(واقعا « جزل » قورى اودون وجام كوتوكنه اطلاق اولنديغى حالده قالينلق وآغرلق معنالرينى متضمن ايسه‌ده الفاظ وكلمه‌يه وصف اولديغى تقديرده او يله مؤلفك ديديكى كبى غلظت وثقلت منفهم اولميوب بلكه سلاست ومتانت ملحوظدر . بنابرين برلفظك جزالتى ركاكتدن سالم اولمسيدر)

جزالت كلماتك اوصافندندر . مقابلى رقتدر وايكيسيده اصطلاحات بيانيه‌دندر كلمات جزيله‌دن مركب اولان كلام دخى متانت ايله توصيف اولنور . وكلامده ركاكت وار دنيلور . اما كلمه‌ده ركاكت تعبيرى مسموع دكلدر .

(ايمدى فن نحو و بلاغتده اجزاى ثلثهٔ مذكوره‌يه شمولى اولان سوزلره جمله وكلام اطلاق اولنديغى كبى اهل منطق اصطلاحنجه قضيه دينور . بو تحقيقاته نظراً نسبت مصنفك توهم ايلديكى كبى

كلامك مدلولى اولميوب بلكه كلامك اجزاى متممه سندندر)
كلامك اجزاسندن اولديغى ايچون كلام اكا بالتضمن دلالت ايدر .
دلالتك اوچ قسمه منقسم اولديغنى خاطره كتورمليدر .

(قالديكه حال وصفت انجق معانى يه شمولى اولوب اعيان ايسه

معنايه مباين اولديغى جهتله « بو طاشدر » « بو كتابدر »

ديديكمز حالده طاش وكتاب « بو » كلمه سيله اشاره [١] اولنان

شيئه نسبت اولنور . وفائدهٔ تامه دخى حاصل اولورسه ده طاش

وكتابك ماصدقلرى نه حال ونه ده صفتدر)
مطولده (اما قولك ماهو الازيد ومازيد الااخوك وما الباب الاالساج فمن قصر الموصوف على الصفة اذ المعنى انه مقصور على الكون زيداً اواخاك اوساجا) ديو محرردر . بونرلرى كورلمش اولسيدى بويله شبهه يه دوشولمزدى .

(بنابرين بزديرزكه : بومقامده نسبت : متكلمك سكوتى

جائزاوله جق وجهله اجزاى كلامك كرك سلباً وكرك ايجاباً يكديكرينه

تعلق وارتباطندن عبارتدر . بوتعلق وارتباط ايسه متكلمك

[١] اشبو اشاره كلمه سى دخى (مطابقه سى) قبيلندندر .
(دوشمش)

دوشـونمش اولدیغی برامر معنوی اولوب اگرچه بو امر معنوی

ایچون ذهن خارجنده کندوسنه مطابق و یاغیر مطابق دیکر بر

ارتباط وارایسه بوکا شمولی اولانه خبر وجملهٔ خبریه دینور ۰

یوغیسه اکا شمولی اولانه انشا وجملهٔ انشائیه اطلاق اولنور)

بوعبارهلر شیوهٔ لسان عثمانیدن اوقدر اوزاقدرکه ترجمه دکل کبیدر ۰

(مؤلف برسطر اولیسی ۰ ظن نسبت خبریهنك ایکی جهتندن

بر ینی ترجیحاً تصدیقدن عبارت اولدیغنی سویلمش وبنابرین ظنده

غالبیت معناسی ملحوظ ایدوکی کوسترلمشیکن برسطردن صکره

ظن کلمهسنك غالبیتله توصیفی عجبا حشو زائد صایلزمی ؟)

بوراده تعریف اولنان ظندر ۰ اشاغیده دخی قضیهٔ ظنیه تعریف اولنه یور ۰

(متن رسالهده قضایای بدیهیهنك تعریفات وتقسیماتندهنظم طبیعی یه

مغایر برچوق تکررلر اختیار بیورلمش اولدیغنه بناءً بعض فوائد

جلیلهنك علاوهسیله مطالب مسرودهنك تلخیصی مناسب کورلدی)

اشبو لاحقه برعلم اجمالی ویرمك اوزره مقدمه یه علاوه اولنمشدر ۰

مندرجاتنی اکلامق کوزلجه علم منطق اوقومغه توقف ایدر ۰

سطحیجه معلومات ایله تلخیصه کیریشنلر خلقه کولونج اولور .

(علوم ریاضیه نك کافهٔ مسائلی امور محسوسه دن منتزع اولوب) مسائل ریاضیه هیچ بر وقت امور محسوسه دن منتزع دکلدر . هله

(دستورلری دخی کاملا قوهٔ واهمه نك معاونتی ایله عقلك مصدق بولندیغی

جهتله) عباره سی دخی هم معناسز و همده اضحوکه انام اوله جق بر سوزدر . علوم ریاضیه نك موضوعی کمیت مطلقه در که خارجدن قطع نظرله مجرد ذهنده تصور اولنور . ماده ایله برلکده تصور اولنورسه علوم حکمت طبیعیه یه کیرلمش اولور . اشته علوم تطبیقیه بو صورتله میدانه کلمشدر .

علوم ریاضیه ده نتیجه یه وصول ایچون اتخاذ اولنان طریق قیاسدر . زواللی شارح بر هندسه کتابنی آچوبده اکثر صحایفنده کی (دعوی) ویا (نظریه) کبی کلماته دقت ایتمامش اوللیدرکه عقل بشری شرفلندیرن علوم صحیحه (یعنی ریاضیه) نك دستورلری وهمی فقط عقلك مصدقی ومسئله لری محسوساتدن منتزعدردیور . علوم ریاضیه اولقدر متیندرکه انك هر بر دعواسی یادیکر دعوالرك نتایجی اولان قضایا ویاخود علوم متعارفه دنیلوب هیچ بر کیمسه نك شبهه ایتمدیکی قضیه لردن تشکیل اولنان مقدمه لر ایله اثبات اولنور .

شارح عجبا بر نوع سوفسطائیه مسلکنه سالك اولوبده انکچونمی بورالردن تغافل ایده یور یوخسه بیلمیورده می سویلیور ؟ بوراسی

(بزه)

بزه لازم دكلسه‌ده ارباب دقته عرض اولنمش برنقطه‌در !
شارحك محسوساتدن متنزعدر ديديكى علوم طبيعيه مسئله‌لريدركه مجرد ذهنده تصور ايله حل اولنه‌ميوب حواس واسطه‌سيله خارجه مراجعتله رصد وتجربه‌يه مجبور اولنور وانكچوندركه انلره علوم رصديه وعلوم تجربيه دنيلور ٠

شارح علوم طبيعيه مسئله‌لرندن رياضيه‌يه تطبيق اولنه بيلنلرينك دها زياده صحت ومتانت كسب ايلدكارينى بيليدى نتايج رياضيه ايله نتايج تجربيه‌نك درجهٔ صحت ومتانتده‌كى فرقلرينى اكلاردى ٠ وبوفرقى افاده‌دن عبارت اولان مقصده علوم تجربيه‌يى انكار ايتمك معناسى ويرمزدى ٠ لكن بورالرينى تفريق وتميزه مقتدر اولمق علوم عقليه‌يى اطرافليجه اوكرنانلره ميسر اولور ٠

(واقعا مؤلف رساله اتحاد وعدم اتحاد ايله قضيهٔ سالبه وموجبه‌يى

ايما ايتمك استدكارينه خاطر كليورسه‌ده فقط محمول ايله موضوعك

عدم اتحادى سلب قضيه‌يى مستلزم اولميوب بلكه كذب قضيه‌يى

ايجاب ايدر)

ارتق بورالرينى اربابندن صوروب اكلامق لازم كلور ٠

(قرائن واماراتده دخى استعمال اولنان قضاياى ظنيه دخى دردتدر)

بو عباره‌نك ربطى خيلى مشكلدر ٠ واقعا بزعباره‌جه كوريلان

خطاره تعرض ایتمیورز فقط بو عباره‌نك معناسنی اکلامق استرز قرائن و اماراتده استعمال اولنمق نه دیمکدر اکلاشیلیور فقط معلوم آشارحك ترجمه‌سی اکسکدر چاره‌سز انك کلاملرینه قرائن ایله بر معنا ویرملی یز الله اعلم بوندن مرادی قرائن و امارات ایله حاصل اولان ظنی افاده ایلیان قضایای ظنیه درتدر دیمك اولملیدر . پك ایی اما قضایای ظنیه‌نك بویله درت قسمه تقسیمی کتب متداوله‌ده کورلمامشدر . اهل منطق قضایایی اجزای ادله اولدیغی جهتله مسلمات ومشهورات ومقبولات وظنیاته تقسیم وظنیاتی اوچنه دخی قسیم اوله رق ایراد ایدرلر . ظنیاتك بویله درت قسمه تقسیمی فن منطقه آشنا اولنلردن ایشیدلمامش بر بدعت غریبه در دیر ایسه‌ك دیرز که ترجمه بیلمدیکی حالده بلاغت عثمانیه دن رساله تألیفنه جرأت ایدن ذات بویله بر تقسیم ناشنیده اختراع ایده بیلور . هله اقسامنه باقه‌لم :

(برنجیسی مسلماتدر) مسلماتك ایچنده ظنیات بولنور ایسه‌ده پك چوق یقینیات دخی بولنور . بناء علیه اطلاقی اوزره قضایای ظنیه‌نك

برقسمی اوله ماز (که موقعنده) موقعی نره سیدر ؟ ارتق بونك

شرحنی شارحدن صورملیدر ! (برهان) دلیل یقینی دیمکدر .

(ودلیل) برهان قرینه‌سیله مراد دلیل ظنی اولمق لازم کلور .

(ایله)

(ایله ثابت اولدیغی جهتله قبول وتسلیم اولنوب اثبات مدعاا کا ابتنا اولنور) هرنه وجهله اولورایسه اولسون خصمك عندنده مسلم اولان قضیه لره مسلمات دنیلور . اهل منطق بویله جه تعریف ایدرلر (مثلا حاکم و یاخود برآووقات اثبات مدعا ضمننده) اووقاتلر یا اثبات مدعا یاخود مدافعه ایله مشغول اولورلر اما حاکملر بیطرف اولوب اثبات ومدافعه انلرك ایشی دکلدر . بوندن اکلاشیلیورکه احوال محاکم واصول محاکمه یه اصلا وقوفی یوقدر .

(اصول قوانینك مسائلنی تسلیم ایدرك) بزده علم اصول فقه اولدیغی کبی اوروپاده دخی اکا بکزر علم اصول قوانین وار ایسه ده (پارلمنتوده) عباره سنی بوکار بط ایده میورز و بومثالك معنای صحیحنی استخراج قابل اوله میورارتق شرحنی شارحدن صورملی . (مثبت) مطلقا دلیل ایله اثبات اولنمش (ومبرهن) دلیل یقینی ایله اثبات اولنمش دیمکدر . شارح یوقاروده برهانی دلیل اوزرینه تقدیم ایتدی بوراده آنك عکسنه کتدی عجبا سبب ندر ؟ نه که لازم فاعل مختار دکلمی استدیکی کبی یازار کیم قاریشور !

(اولدیغی ایچون احکام قانونیه یی اکا ابتنا ایدرلر) مثالك ممثل لهه مطابقتی بحثنه کیرشمك استمیزز یرا امثله اوزرینه بحث ایتمك دأب ادبای علمادن دکلدر . واکرچه بز علمادن دکل ایسه کده اثر علمایه اقتفا ایلرز .

(ایکنجیسی مشهوراتدر) مشهوراتك دخی چوغی یقینیاتدندر بنا علیه قضایای ظنیه نك اقسامندن عد ایلك جائز اولماز ۰ وکتب متداوله‌ده مسلمات کبی مشهورات دخی دائما ظنیاته قسیم ومقابل اوله‌رق ذکر اولنمشدر (که جم غفیرانك او یله اولدیغنه اتفاق ایده یور) انك واو یله ضمیرلرینك مرجعنی بوله‌مدق بوجهتله عباره‌یی ربط ایده‌مدك بو ضمیرلرك مرجعی انجق شارحك ذهننده اولمق کرکدر ۰

(مثلا عدالت کوزلدر ۰ ظلم چرکیندر ۰ الله بردر ۰ تسلسل مطلقا محالدر قضیه‌لری قضایای مشهوره‌دن اولوب زیرا اکثر خلق آره‌سنده بو یله شهرت بولمش و بو یله‌جه اینانلمشدر)

اشته شمدی شارحك قزیلی میدانه چیقدی الله بردر قضیه سنی قضایای ظنیه‌دن اعتبار ایلدیکی مشهوراته مثال اولمق اوزره ایراد ایده‌یور کلمهٔ توحید ایسه یقینیاتدندر « لوکان فیهما الهة الا الله لفسدتا » آیت کریمه‌سنده برهان تمانع ایله اثبات اولنمشدر ۰ نصارا و یهود ملتلری دخی الهك وحدانیتنه یقیناً اینانورلر ۰ حکما ایسه توحید باری‌یی براهین عقلیه ایله اثبات ایدرلر ۰ وجود صانعی انکار ایدن دهریلر وار ایسه ده الله تعالی حضرتلرینك وجودینی اقرار ایتدکدن صکره وحدانیتنده شبهه ایدنلر یوقدر ۰ واقعا صابئین و آنلرك اثرینه

(اقتدا)

اقتدا ایدن مشرکین تعدد الهه یه قائل اولمشلر ایسه ده آنلر دخی بر اله
الالهه یه ایمان ایدرلردی « تعالی الله عمایقول الظالمون » شارح
وظنی عجبا نره دن آلدی ؟ نه دن بو ورطهٔ هولناکه دوشدی !
انشاءالله تعالی عقلی باشنه کلور ومتنبه اولورده توبه واستغفار ایلر ·
« نعوذ بالله من هفوات اللسان وهمزات الشیطان »

(خلاصه · قضایای مشهوره یا مصلحت عمومیه یاخود تأدیبات

انونیه یارقت قلبیه یاخود انفعالات خلقیه و یا مزاجیه دن طولایی

طابق وتوافق آرانك حصولنه مبنی کرچك یالان کندولرینه حکم

اولنان قضیه لردر)
کندولرینه حکم اولنان ترکیبی الله اعلم ر بطسزدر فقط اوست طرفی
ك خام ترجمه در · لکن سبك ور بط عباره بحثنه کیر و بده بیهوده
کثیر سواد ایتمیه لم ·

(اوجنجیسی مقبولاتدرکه اوده یلان سو یلیه جکنه حسن ظن اولنان
ذوات معروفه دن مأخوذ خبرلردن عبارتدر)
سلمات ومشهوراتکبی مقبولات دخی قضایای ظنیه نك برقسمی اعتبار
ولنمامشدر · بونی اعتبار ایدن آنجق شارح مارحدر · مقبولاتك
بعضیسی مناقب اولیا کبی قضایای ظنیه دن ایسه ده چوغی یقینیاتدندر ·
نته کیم انبیای عظام حضراتندن مأخوذ اولان خبرلر مقبولاتدن

اولدیغی حالده یقینیاتدن اولوب انلردن علم کلامده علم یقین استحصالی ضمننده مرکب اولان دلیله برهان و وعظ و نصیحت سیاقنده مرکب اولان دلیله خطابه دنیلور . بناء علی ذلك مقبولاتك دخی ظنیاتدن برقسم اعتبار اولنمسی صحیح دکلدر .

(فقط انبیای کرامدن کذبك صدوری بالبرهان ممتنع اولدیغندن پیغمبران عظام حضراتنه استنادی معلوم اولان قضیه‌لر مقبولاتدن معدود اولمیوب بلکه قضایای یقینیه‌دن بولندیغی جهتله ادلهٔ نقلیه‌ده استعمال قلنه‌جقدر)

شارح بروجه بالا مقبولاتی ظنیاتك برقسمی اعتبار ایلدیکندن اخبار نبویه‌یی مقبولاتدن دکلدر دیمکه مجبور اولمشدر . کتب متداوله‌ده ایسه اخبار نبویه مقبولاتدن عد اولنمشدر . نته کیم برهان کلنبویده « ومنها المقبولات المأخوذة عمن یحسن فیه الاعتقاد کالمأخوذة من الانبیاء علیهم الصلوات والعلماء » دیو مسطوردر .

شارح بروجه بالا کندو زعمنجه یاپمش اولدیغی برتقسیم فاسده بناء هب مقبولاتی ظنیاتدن عد ایلدیکی جهتله بوخبط وخطاده واقع اولمشدر . دها غریبی بودر که آیات بینات ایله مثبت اولان وحدانیت باری‌یی ظنیاتدن عد ایلدیکی حالده اخبار نبویه‌یی مقبولاتدن عد ایده‌میور . فسبحان الله قل هو الله احد الله الصمد .

(لهذا)

(لهذا بلاغت عثمانیه‌ده انبیای عظامدن مروی اولان خبرلرك

مقبولات صره‌سنه کچیرلمسنده هیچ معنی کوره‌مم)

معنی کوریلمور شیلردن دکلدر . ذهن ایله بولنور و بیلنور شیلردندر .
فقط بونك ایچون بصر بصیرت لازمدر .

انبیای عظام علیهم الصلوة والسلام دن مروی اولان خبرلرك
بلاغت عثمانیه‌ده مقبولاتدن عد اولنمسی بروجه بالا اسلاف علمانك
اثرینه اقتفا ایچوندر . کافهٔ اخبار نبویه مقبولاتدندر . ومتواتراً
ثابت ایسه علم یقینی افاده ایدر . بلاغت عثمانیه‌ده مقبولات قضایای
ظنیه‌یه مقابل اوله‌رق ذکر اولنمشدر . قضایای ظنیه‌نك برقسمی
اعتبار اولنمق کبی بر یاکلش یوله کیدلمامشدرکه اخبار نبویه‌یی
مقبولاتدن عد ایتمکده برمحذور کورلسون . بومحذورشارحك یاکلش
وناشینده تقسیمندن کلور .

(دردنجیسی قرائن صحیحه‌یه مقرون اولان قضیه‌لردر مثلا برطاغ

تپه‌سنه محاذی اوزاقدن کورینان برقره بلوطدن اوراده یاغمورلك

یاغدیغی استدلال اولنور ایسه‌ده بو استدلالدن یالکز برقضیهٔ ظنیه

استنتاج اولنوب یقینی مفید اولماز)

اشته اهل منطقك قضایای ظنیه دیدکلری انجق بومثللو قرائن
واماراتدن مأخوذ اولان قضیه‌لردر . شارحك قضایای ظنیه‌یی

بونکله دیکر اوچ قسمه تقسیمی ایسه تقسیم الشیٔ الی نفسه والی غیره قبیلندن اولوب بودخی باطلدر ۰

شارح کتب معتبره‌یه مراجعت وهیچ اولمازایسه « بلاغت عثمانیه » یی کوزجه مطالعه ایتسیدی بو یله کریوه لره کیرمزدی ۰ معمافیه بوده مسلم ومجربدر که انسان بیلدیکی بر علمه دائر برمقاله یازدیغی حالده بو یله عجیب وغریب خطالرده بولنمق طبیعیدر ۰

(هذا آخرما اوردناه فی هذه المقاله خذها وکن من الناقدین)

ناقداولمق لازم دکل بومقالاتك ابتداسنده علم حال اوقویان شاکردانك وآخرنده ایساغوجی ملالرینك حصه لری وار ۰ قورقه انلرده محروم قالمدی ۰ اشته بوده بزم عاجزانه واقع اولان اخطارات ونصایحمزك صوکیدر ۰ الدین النصیحة « والله یهدی من یشاء و یضل من یشاء »

مطبعهٔ عثمانیه ده طبع اولنمشدر
١٢٩٧ فی ١٣ کانون ثانی

Süreyya, Abdurrahman

تحليل حل

Tahlil-i Hall

مؤلفى جريدهٔ عسكريه محررى
عبد الرحمن ثريا

برنجى دفعه اوله رق
معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع
اولنمشدر

هر حق مؤلفنه عائددر

مهر مخصوصى ايله مهرلنميانه ساخته نظريله باقيلور

استانبول

(مهران) مطبعه سى - باب عالى جاده سنده نومرو ۷

۱۲۹۹

﴾ دیباجه ﴿

تعلیقـاتمزی تنقید ایچون حل تعلیقات نامیـله براثر میدانه چیقدی. بو اثر مکتب حقوق طلبه‌سندن برینك اثر قلمی اولدیغی ظهر رساله‌ده کوستریلیور! ومنـدرجاتی دخی سراپا تزییفاتدن عبارت اولوب مع‌مافیه بزینه دائرهٔ ادب وحقـانیتی التزامله حلك تحلیلنه کیرشمك استیورز. اومیلورکه عنـدالادبا تعلیقاتمز نصل رهین تقدیر اولدیسه تحلیلمز دخی خرده بین اولنـلر نظرنده مظهر ستـایش وتحسین اولسون.

چونکه بزحلك صاحبی کبی دعوامزی ادعای مجرد اوزره ابتنا ایتمیوب هر بر بحث ایچون ادلهٔ مفیده ومقنعه‌نك ایرادیله تأیید مدعا ایدیورز. حلك صاحبی ایسه تعلیقاتمزك شیوهٔ لسان عثمانی‌یه مغایرتنی اوکه سورمش وبونی دخی کتابت ترکیه‌یه اشـنا اولنلره حواله ایتمشـیکن بوسوزندن عدول ایدرك نتیجهٔ تحریاتنـدن اولمق اوزره قاعده‌یه مغایر کوردیکی اوچ فقره‌یه قلم تعریض اوزاتمشدر.

شیوهٔ لسان عثمانی‌یه مغایرتی ادعا اولنان برنجی والك اهمیتلی اعتراض اضافتی نیچون « اضافه‌سی » یازلمش اولمسندن عبارت اولوب بوندن بشقه مدار تعریض اوله‌جق برنقصان بولنه‌مامسی بنم کبی ادملره کوره شایان تبریکدر. مع مافیه اولاد وطنی مستفید ایتمك مقصد خالصنه ابتناء ادلهٔ قاطعه‌اتیانیله معارضمزك اعتراضلرینه یکان یکان جواب ویریورز.

عبدالرحمن ثریا

حل — صکره بونیده تحشیه ایله :

جواب — محشی لسان عثمانیـــده مهارتنی کوسترمك اوزره تحشیه‌لری نقطه‌سز کچمیور .

تعلیقات — بنـــابرین طوائف یرینـــه ملل ویااقوام لفظلری استعمال بیورلسیدی « متمدنه » لفظنه دها زیاده یاقیشق آلور ایدی .

حل — ملل کلمه‌ســـنك استعمالی بوراده یاقیشـــق آلمز زیرا ملت بردین اوزرینـــه مجتمع اولان جماعت دیمکدر . مکاتب صبیـــانده اوقونان علم حالـــده دین و ملت بردر دنیلمسنك حکمتی بودر . علم حالمزی اونوتمیه‌لم .

جواب — دیمك محشینك اعتقادینه کوره دین مدنیته منـــاقض ویاخود مباینـدر . دین‌ایله مدنیت‌اجتماع ایتمز . فقط بزهیچ برمکتبـــده نه‌بویله برعلم حال کورمشزونه‌ده بویله برفکر ویره‌جك نصیحتـــلر ایشتمشز . بزم اعتقادمزه کوره دین دائمـــا مدنیتـــك لازم لاینـــفکی اولان حسن معاشرتی ترویج ایدیور . وعرف حکمـــاده قواعد دینیـــه اوزره تأسس ایدن مدنیتـــه مدنیت فاضـــله اطـــلاق اولنیور .

برده مادامکه ملت مدنیتــه مناسبت آلمیور بوتقدیرده ملت موســویه. ملت عیسویه ویاخــود محمدیه دیدیکمز حالده حاشا ملت وحشــیهٔ موسویه وعیســویه ومحمدیه‌نك ذهنه متبادر اولمسی لازم کلور. بوکا ایسه شمدی‌یه‌دکین کیمسه قائل اولمامشدر.

حل — لسان عثمانیــده طوائف لفظی زبانزددر. تاریخــلرمزده ملوك طوائف وطــوائف ملوك تعبیــرلری معروفدر.

جواب — لسان عثمانیده طوائفك زبانزد اولوب اولمدیغنه دائر برسوزسویلمدك. ویاخودطوائفك‌ملوکه‌وملوکك طــوائفه اضافه‌سی جائز اولوب اولمدیغنــه دائر بربحث اچمدق. فقط طائفه‌ده طوافلق شائبه‌سی اولدیغی جهتله اقوام وملل کبی مدنیتی اکدیران کلماتك استعمــالی دها زیاده یاقیشــق الور دیدك. ملوك طــوائفه طوائف ملوك اطــلاقی دخی هرزه کردبادیهٔ تغلب وطغیــان اولدقلرینه مبنی اولوب بونکله تأیید ادعایه قالقشمق نقیض مدعایی اثبات ایتمکدر.

حل — عربجه‌دن آلنوبده لسان عثمانیــده استعمال اولنان کلمه‌لره قاموسه مراجعتله معنا ویریله‌جك اولورایسه غریب خطالر وقوعه کلور. ازجمله لسانمزده کثیرالاستعمال

اولان مخابره‌یه مزارعه معناسی ویرملك لازم كلور.

جواب ـ اوده یرینه كوره‌در . اكر « فتح خاء ایله» خبردن مأخوذ ایسه خبرلشمك واكر « كسرخاء ایله « خبردن مأخوذ ایسه اووقت اورتاقلشه تارلا سورمك معناسنه‌كلور . یوقسه محشینك توهمی كبی مطلقا مزارعه معناسنی ویرمك لازم كلمز .

حل ـ طوائف متمدنه تركیب وصفیدر تركیب اضافی دكلدر بناء علیه طوائفك اضافتی تعبیری پك غریبدر .

جواب ـ اولا بزم عباره‌مزده صفتك موصوفه اضافه سی سهو مرتب اولوب صحیحی موصوفك صفته اضافه سی اولمق لازم كلور. فقط محشینك نقطه‌لره وارنجه‌یه قدر اعتراضدن چكینمدیكی حالده بوندن ذهولی دقتسزلكنه قرینهٔ علنیه‌در . برده بو اضافه‌لر قاعدهٔ فارسیه اوزره اضافه‌لر اولوب موصوفك صفته اضافه‌سی دنیلدیكی حالده نه‌دن محشی‌یه غریب كورینور . بكا قالورسه بو تعبیر حل تعلیقات تعبیرندن مقامه دها ملایمدر . ایلروده بر بحث مخصوصله بونی میدانه قویه‌جغز .

حل ـ اضافت لفظی دخی لسان عربیدن مأخوذ

ایسه‌ده لسانمزده بو یله تاء طویل ایله استعمال اولنور . (مطابقه‌سی) دخی بو قبیلدندرکه ترکجه‌یی هنوز تمامیله بللیه میانلرك تلفظنه نمونه‌در .

جواب — دیمك اولورکه اوراقك اعادتی . اوساخ تملق وریانك ازالتی . افکارك اجالتی . تلغراف مخابرتی . نفس مجاهدتی . خارجیه دائرتی . آتش شرارتی . جامع منارتی اوقو یوب یازمق لازم کلور بو ایسه خطای محضدر .

حل — دیانت لفظی زبانزددر تلفظندن احتراز ایتمیز بلکه مفتخر ومتلذذز .

جواب — بلاغت عثمانیه تألیف اولنور ایکن او یله طاتسز طوزسز جمله‌لر ینی آرایوب بولمق تکلفندن مؤلفی وارسته قیلمق اوزره مدافع افندی «متلذذز» جمله‌سنی اخطار بیورمش اولسیدی بلکه‌ده مکافات جزیله‌یه مظهر اولور ایدی .

تعلیقات — دلیلك صوك فقره‌سنده «علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا ایتمشلر ایدی» جمله‌سی دخی حشو مطلقدر .

حل ــ علمای عربیه ترکیبنه یاکلش معنا ویرلدیکندن جملهٔ اخیره زائد ظن اولنمش .

جواب ــ بزم معناده قطعا یاکلش یوقدر . استعمال ادبایه مستنددر . تفضلا بو معنانك یاکلشلغنی تسلیم ایتسه‌ك یله بلاغت عثمانیه رساله‌سنك «بوکا الك زیاده اعتنا ایدن عربلردر» فقره‌سنده مذکور عربلردن عربی الاصل اولنلر وعلمای عربیه‌دن مراد من وجه عربلره منسوبیتی بولنانلر ایسه دلیلك مدعایه عدم مطابقه‌سی لازم کلور .

تعلیقات ــ خلاصه بو فقرهٔ استدلالیه‌ده اولان واولمغله و بولنان کلمه‌لری بیهوده یره تکررله برابر مخل فصاحت دها پك چوق شیلر بولنه‌بیلور .

حل ــ اوراسنی ترکچه بیلنلردن صورملی .

جواب ــ واقعا صورمق اقتضا ایدر . فقط اولا بلاغت عثمانیه‌نك فقرهٔ استدلالیه‌سنی کوز اوکنه الملی صکره بزم عباره ایله انی یان یانه کتورملده او وقت مقایسه بیورسونلر .

ایشته بلاغت عثمانیه‌نك فقره‌سی :

« بوکا الك زیاده اعتنا ایدن عربلردر . چونکه

اساس دیانت اسلامیه اولان فصاحت و بلاغتك طبقهٔ قصواسنده اولمغله معجزات باهره‌دن بولنان قرأن کریم لسان عذب البیان عربی اوزره نازل اولدیغندن انك قواعدینی خللدن وقایه بر خدمت دینیه اولمغله علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا ایتمشلر ایدی . »

ایشته بزم عباره‌ده :

« معتقدات اسلامیه‌نك اساسی اولوب بلاغتك طبقهٔ علیاسنه وارمقله معجزات باهره ومستمره‌دن بولنان قرأن کریمی شوائب خللدن محافظه ایچون عربلر لسانلرینك مضبوطیتنی بر وظیفهٔ دینیه بیلدرك بنا برین بو بابده تدوین قوانین ایچون هر بر قومدن زیاده اعتنا کوسترن عربلردر » .

ایشته بو ایکی فقره‌لر نظر انصافله معیار تدقیقدن کچیرلسه ظن اولنورکه قیمتجه بلاغت عثمانیه‌نك هیئت مجموعه‌سیله طارتیله بیلور .

برده بلاغت عثمانیه‌نك اشبو فقرهٔ استدلالیه‌سنده « انك قواعدینی خللدن وقایه » دیور عجبا ! نه‌نك قواعدی ؟.. بو ضمیرك مرجعی یا قرأن کریم و یا لساندر هر هانکیسی مراد بیورلدی ایسه خللدن وارسته دکلدر.

چونکه ذاتاً قواعد یوغیدی که علمای عرب انی خلادن وقایه ایتسونلر . بلکه علمای عرب قرأن کریمی ویاخود لسانلرینی خلادن وقایه ایچون قواعدی وضع ایلدیلر . فقط ترکجه بیلمك بشقه شیدر . بونك ایچون بو بابده بزم اعتراضه حدمز یوغیسه‌ده عجبا صدر دعوی‌ده «بوکا الك زیاده اعتنا ایدن عربلردر» جمله‌سیله خاتمهٔ دعوی‌ده «بوکا فوق العاده اعتنا ایتمشلر ایدی» فقره‌سی یکدیکرینه قیاساً شیوهٔ لسان عثمانی‌یه مطابقمیدر دیو صورسه‌ق نه جواب الورز؟ مطلقا اتکی پیشنه او یمز دیرلر !

حل ـ عربیه بوراده بر وجهله عربه منسوب دیمکدر .

جواب ـ عجبا بر وجهله عربه منسوب دیمك نه دیمکدر؟ غالبا من وجه دیمك ایستیورکه شویله‌جه قوم عربه منسوبیتی اولان علما مراد بیورلیور . فقط بو عباره‌دن شیوهٔ لسان عثمانی اوزره بر وجهله من وجه معناسی چیقه‌مز .

تعلیقات ـ برده «ذات» کلمه‌سی تعریفده زائد کورینوز .

حل ـ ذات بوراده احوال ترکیبیه‌یه مقابل اوله‌رق ذکر اولنمشدر . زائد دنیله‌مز .

جواب ـ کلمه ایله احوال ترکیبیه خارج قاله‌جغندن بویله بر قیدك علاوه‌سنه اصلا حاجت یوقدر .

حل ـ نحوك ایکی قسمه تقسیمی حالنده فن اشتقاق دخی قسم اولده داخل اولور . بونی دخی مستقل برفن اعتبار ایلمك مذهب ثالثدر . اکا کوره ابنیهٔ کلمه‌دن بحث ایدر دنیله‌رك فن اشتقاقی اخراج ایلمك لازم کلور .

جواب ـ بلاغت عثمانیه مؤلفی رساله‌رینك التنجی صحیفه‌سنده علوم ادبیه‌یی تعداد ایدر ایکن فن اشتقاقی ایروجه بر علم اعتبار ایتمش اولدیغی جهتله بویله بر اخطارده بولندق .

تعلیقات ـ برأ سها مصابیح کلمه‌سنك اسباب انصرافی درمیان ایدلدیکی تقدیرده شبهه یوق که برمسئلهٔ نحویه‌دن بحث اولنور ایسه‌ده مؤلفك تعریفنه کوره بوکبی مسائل خارجده قالیور .

حل ـ علم بلاغتك موضوعی کلامدر بو تعریف اکا شامل اوله‌مز انصراف وعدم انصراف ایسه حین ترکیبده میدانه چیقان احوال اولمغله غیر منصرف بحثی دخی من حیث الترکیب اولور .

جواب – بر كره ملاحظه بيورلسون بز بر ءسها مصابيح كلمه‌سنك انصراف وعدم انصرافندن بحث اولنديغى صره‌ده ديدك. انصراف وعدم انصرافى ديمه‌دك‌كه حل تعليقات صاحبنك سوزيله اعتراض مندفع اولسون برده كلمه‌لر دخى من حيث التركيب اكثر يا كلام هيئتنه كيره‌رك بو تقديرجه « علم بلاغتك موضوعى كلامدر » قيديله دفع دعوى نصل ممكن اوله بيلور .

تعليقات – بنا برين علم نحو من حيث الاعراب كلمه‌دن بحث ايدن بر فندر دنيلمش اولسه تعريفده اسلم واقصر طريق التزام ايدلمش اولور .

حل – اعراب انجق عرب لساننده اولوب بوراده ايسه على وجه العموم بحث اولنه يور .

جواب – واقعا بلاغت عثمانيه‌نك مؤلفى طرفندن لسان عثمانى‌يه برده فن نحو علاوه‌سى محض توهم اولوب تعليقاتمده بونى ايما ايتمك ايسته‌دمسه‌ده او وقت تأدب مانع اولمشيدى . مادامكه حل بلاغتك صاحبى بونى اعتراف ايديور . ارتق علم نحو همان لسان عرب ايچون وضع اولنمش برفن مخصوص اولديغى ديمكدن اجتناب ايتمز شوقدر واركه صاحب حلك « بوراده ايسه على وجه العموم

بحث اولنیور» فقره‌سندن نه دیمك ایستدیکنی اكلایه‌میورم ظن ایدرم‌که کیمسه‌ده بوندن برشیٔ اكلایه‌مز . زیراعلی‌وجه العموم کلمه‌لردن بحث ایتمکله کافهٔ علوم ادبیه‌یه شمولی اولمق اقتضا ایدر .

حل ـ تنافر کلماتی اهل لسان اولنلر بیلور . دخیل اولنلر بیله‌مز تتابع اضافات دخی یوقدر .

جواب ـ بزاعصار مدیده‌دنبری قومیتلرینی محافظـه ایتمش‌وعالم‌اسلامیتی‌دفعاتله‌ورطهٔ اضمحلالدن‌قورتارمش‌برقوم نجیبك سلاله‌سندن بولندیغمز جهتله اسمنی میدانه قویمقدن اجتناب ایدن ذات بزه دخیل دیمکله نصل حق‌قزانه‌بیلور.

بزهرنره‌ده بولنســه‌ق قومیتمزی محافظـه ایتمکله برابر ممالك شاهانه‌نك هرنقطه‌سنی وطن واهالیسنی قرداشمزدن ایلرو وطنداش بیلیرز . جناب حقك لطف وعنـایتنه حمد اولسون : بزه احسان بیوردیغی سایقهٔ واستعداد سایه‌سنده اهلندن بلافرق اوچ‌درت‌لسانك تقریر وتحریرنده‌اقتدارمز منکر دکلدر .

عجبا . نابئ حلبی حامد امدی ایله حسن قلعه‌لی نفعی کیملردرکه ادبای عثمانیه اراسنده مثل سائر حکمنه کیرمشلر؟

هله بلاغت عثمانیه مؤلفی لسان عربه اذنی انتسابی اولنلرك بیله اویولده سبق ایدن خدمتلرینی تقدیر ایچون خلاف قاعده برتعبیری قوللانمغه کندوسنی مجبور کورمشیکن عجبا . صاحب حل بنم لسان عثمانی‌یه اولان خدمتی تحقیر ایچون بوقدر انصافسزلغی اختیاره کندوسنی نه‌دن مجبوریت التنده بولیور .

هله مؤلفك کلامنده تتابع اضافاتك فقدانی کبی برادعاده بولنمق غریب دکلمیدر؟ اشته باقکز مؤلفك کلامنه . «بوایکی فن ایله کلامك اصل معنانی افاده‌سی کیفیتی بیلنور» نصل! بوعباره‌یی بکندیکزمی؟ بونده تتابع اضافات یوقمیدر؟ عجبا تعلیقاتمزده اولدیغی کبی « بوایکی فن ایله کلمه‌نك صورت ترکیبی بیلنور» دیوبده مؤلفك تتابع اضافاتندن قورتلسه‌ق کناهمی ایشلمش اولوروز؟

حل ــ برکلامك مزیتی دیکر کلامه فضل ورجحانی دیمکدر .

جواب ــ پك کوزل اما! مؤلفك کلامندن بومعنی هیچ اکلاشلمیور . تأسف اولنور که خصممزك برنجی الت مدافعه‌سی

على العميا بزى تزييف ايتمكدر . برا سببايله اساليبى ايله بعض هفواتنى ميدانه قويديغمز حالده بنم برعبارەمده مخل فصاحت يوزيمه اوريلەجق براضافەسيله بردەمطابقەسندن بشقه براعتراض بولەميور .

تعليقات ــ «بلاغت كلامك مزاياسنى بيلدين برفندر» بيور يليور . بوتعريفه كوره «علم» كسر همزه ايله اعلام معناسنه كلمسى اقتضا ايدر .

حل ــ بوكتاب مسائل بلاغتى بيلدير ديديكمزده مسائل بلاغت بوكتابله بيلنور ديمك اولور بوندن كتابك بيلديرمك معناسنه اولمسى لازم كلمز .

جواب ــ كيم ديوركه بيلديرمك معناسنه اولمق لازم كلور . هيچ ذات مع الحدث صرف حدث معناسنه كليرمى ؟ فقط كتابك بيلديريجى معناسنه كلەجكنده شبهه يوقدر .

حل ــ علم بلاغت بيلدير جملەسى دخى بوفن ايله مزايا بيلنور ديمكدر بوندن علمك اعلام معناسنه اولمسى نەدن لازم كليور . شارح شيوۀ لسان عثمانى يه واقف اولمديغندن علم بحثنه طالمش و بيهوده يوريلوب حيرتده قالمش .

جواب ــ اى ادباى عثمانيه ! حلك بالادەكى فقرەسى

اغرب غرائبدن صايلمزمی كه بيلديرمك بيلنور معناسنه‌در ديور . وكاه بيلديرمك نه‌دن بيلديرمك معناسنه اولمسی لازم كلور. واديلرده شيلر صور يور. حالبوكه هانكی چوجغه صورسه‌لر بيلمك بشقه بيلنمك بشقه «كوالديرمك» وزننده بيلديرمك بشقه اولديغنی بلاتأمل تصديق ايدر . صاحب حل اكرچه بزم كبی مباحث علميه‌يه طالمش اولسيدی شبهه يوق كه بويله يكديكرينه مناقض شيلری اورته‌يه اتمزدی

تعليقات ــ ايمدی تعريفات مسروده‌يه كوره علی «همزه‌نك كسريله» اعلام يرنده قوللانمق هم لغت وهمده عرف علمايه مخالفدر .

حل ــ علی اعلام يرنده قوللانان يوقدر فقط شارح اويله توهم ايتمش .

جواب ــ بوتوهم دكل حلك يوقاروده‌كی فقره‌سيده بوكا شهادت ايدر .

حل ــ بروجه بالا اوشی ايله بوشی بيلنور دنيله‌جك يرده اوشی بوشيئی بيلدرر دنيلورسه دها طاتلو اولور.

جواب ــ طاتليدر امامقامه‌موافق دكل. چونكه‌بيلمك بيلديرمك معناسنه كلمسی لازم كلور . نه زمان علم بلاغت يرنده « بلاغت بيلديرمسی » علم كلام يرنده «كلام بيلديرمسی»

قوللانیرسه‌کز اووقت اوطاتلیلغی التزامده بأس یوقدر .

حل ـ تلفظ اولنورکن معناسی ذهنه متبادراولمق معانی الفاظه مسابقت ایتمك دیمکدر .

جواب ـ پك کوزل لکن بونك معناسنی انجق خواص ناس اکلایه‌بیلور . بلاغت عثمانیه خواص ایچون یاپلدیسه خواصك بوکا هیچ احتیاجی یوقدر . عوام ایچون ترتیب اولندیسه عوام بوندن نه اکلار ؟ اکرچه معنانك اچیقلغی « سوز سویلنورکن تااورته‌سندن معنانك ذهنه کلیویرمه‌سی و یاخود ذهنه‌وارمق ایچون معنانك الفاظله یاریشه چیقمه‌سی » ایله تفسیر ایتمش اولسیدی بلکه برفائده‌یی مفید اولوردی .

حل ـ و بعضیلرك تعبیرینه کوره حاق لفظدن یعنی سوزك اورته‌سندن منفهم اولمقدر .

الحاصل سوز تمام اولور اولماز معنا ذهنه تبادر ایتمك دیمك اولور .

جواب ـ معنا لفظك تااورته‌سندن منفهم اولمق دیدکدن صکره الحاصل سوز تمام اولور . اولماز معنا ذهنه تبادر ایتمك تعبیری ایله کلام اولی تلخیصه قالقیشمق صراحة نقیضینی برلشدیرمك دکلمیدر ؟

حل ـ ظهور ایسه برتعبیر عمومیدر بناء علیه یعنی ایله

تفسیری اخص ایله تفسیر وایضاحدر ابهام دکلدر . کتب معانی و بیانی مطالعه ایدنلرک رعنا معلومیدر .

جواب ــ تعبیر اخص ایله تعبیر اعمی ایضاح ایتمک نصل ممکن اوله‌بیلور . اعم اخصدن اوضح دکلمیدر ؟ یوقسه قضیه‌یی بزمی ترس اکلایورز ؟!!!

حل ــ الفاظك ذاتاً حسن و قبحی وارمیدر ؟ یوخسه الفاظه کثرت استعمال واعتیادایله‌می حسن کلیور ؟ بوراسی اصحاب فن بلاغت بیننده بر بحث دقیقدر . مثل سائر صاحبی کبی بعض فضلانك تحقیقنه کوره ذاتاً الفاظك بعضیسی حسن و بعضیسی کریهدر . وبوده اربابنك کثرت استعمالی ایله معلوم اولور . زیرا انلر الفاظ حسنه‌یی انتخاب ایده کلمشلردر دیرلر . بو بحثلری مطالعه ایدنلر بویله وجدانیاته طالمز . ودرکهٔ وهم وخیالده قالمز .

جواب ــ حلك صاحبی یوقارودن اشاغی سرد ایلدیکی فقره‌لرك کافه‌سی فصاحتك وجدانیاتدن اولدیغنه یعنی وجدانله بیلندیکنه شاهد ایکن کندو سوزینك فرقنه بیله وارەمیورده ینه لسان تعرضی اوزاتمقدن کیرو طورمیور .

تعليقات ــ متن رسالەدە «مستشزر» كلمەسى مرتفع ايله تفسير ايديلوب حالبوكه كلمهٔ مذكورەنك بو يله برمعنايه كلمديكى امهات لغات عربيەيه عندالمراجعه آكلاشيلور .

حل ــ عدم وجداندن عدم وجود لازم كلمز و نفيه شهادت استماع اولنماز مع هذا امام زوزنى معلقات شرحندەديركه استشزار رفع وارتفاع ديمكدركه بعضاً متعدى و بعضاً لازم اولەرق استعمال اولنور . وفتح زا ايله مستشزر ديو روايت ايدنلر انى متعديدن وكسرزا ايله روايت ايدنلر لازمدن قيلديلر . ابروى متأخرين اولان سعدالدين دخى بو وجهله شرح ايتمش وسيلكوتى انك اثرينه كيتمشدر . بزم قوجه شارح دخى خاطرينه كلانى تفوه ايديوريور .

جواب ــ روش افادەيه نظرا حلك صاحبى لغتلرى تتبع ايدوب ايستديكى معنايى بولەميجه ينه اسكى صاپديغى كريوەيه صاپەرق معندانه بر طور ايله زوزنى يى بيلمم سيلكوتى يى اوكەقاتيور . بركره «غدائرەمستشزرات الى العلى» كلامنى نظر مطالعەيه الهلم و بونى تفسيردە «مرتفعات الى العلى» يوقسه «متفتلات الى العلى» مى زيادەمناسبت اليور؟ دوشونەلم؟ يعنى محبو بەمك كيسولرى بوكم

بوکم وصاغدن صوله یوقاری طوغری بوکلمش معناسیله کیسولرك یوقاری طوغری یوکسلمش معناسنی مقایسه ایدەلم . عجبا بو ایکی معنالردن هانکیسی ذوقه یقیندر . یوقسه اشاغی طوغری دخی بر یوکسلیش وارمیدرکه امرء القیس «الی العلی» قیدینك علاوەسنه مجبور اولیور . فقط چه فائدەکه بوراسنی اهل ذوق و معنی بیلیور یوقسه تفاخر هواسیله نشو و نما بولان قفاره بو کبی فکرلری صوقمق «اصعب من خرط القتاد» در . هر نه ایسه مباحث علیه محاکم جزائیه دکلدرکه نفی اوزرینه استشهاد جائز اولمسون . بر لغت که امهات کتب لغویەده بولنمز . و سیاق وسباق عبارەدخی مناسبت المز . انك مدخولیتنه حکم ایتمك اقتضا ایدر .

حل ــ طوزسز لفظنده خفیفجه بر تنافر وار ایسەده تنافرك بو درجەسی معافدر ایشسز کوجسز مرتبەسنده دکلدر . بناء علیه تنافره مثال اولەمز .

جواب ــ مادامکه او قدر تنزل ایدلمش هایدی بزده تفضلا بونی قبول ایدەلم . فقط بشقەلری قبول ایتمز ایسه اکا قارشمام .

تعلیقات ــ چونکه بویله نفی واثبات ارەسنده دائر

عباره‌لر ترکجه اسـلوبنه کلیاً مغایر اولوب لسـان عثمانی شیوه‌سنه کوره بو کبی مقاملرده «چالابدن بشقه طاپه‌جق یوقدر» اسلوبی اوزره افادهٔ مرام ایدیله‌بیلور .

حل ــ بو عبـاره اهل لسـاندن بویله‌جه مرویدر صـکره‌دن یاپمه بر شی دکلدر شـارح اسالیب لسـان ترکی‌یی عجبا نره‌دن اوکرندی و هر نوعنی نه‌زمان احاطه ایتدی .

جواب ــ بو تقدیرجه حل تعلیقات صاحبنک شیوهٔ لسان ترکی‌یه اشنالغی حسبیـله «یوقدر یه‌جك زروه‌در انجق» فقره‌سندن طوته‌رق بوکا مماثل هرهانکی جمله‌یی بولسه من حیث الفصاحه طبقهٔ علیای اعتباره چیقارمسی لازم کله‌جك و اکر بونی یاپمزسه شـیوهٔ لسـان ترکی‌یه آشنا اولمدیغنی اثبات ایتمش اوله‌جقدر زیرا بزم شیوهٔ لسان ترکی یه عدم احاطه‌مزی او فقره‌یی بکنمدیکمزله کوسترلیور .

تعلیقات ــ وقت وتوقیت بر معنایه کلدیکی حالده عجبا مطبوعات موقته‌نك استعمالی نه‌دن جائز دکلدر .

حل ــ موقت لفظنك استعمالی جمـله‌نك معلومیدر . کتب فقهیه‌ده دخی مستعملدر .

جواب — قرآن كريمده ايكيسى بر معنايه وارد اولديغندن ارتق بنجه بو بابده شبهه يوقدر .

حل — يالكز لغت كتابلرينه باقق كافى اولمز فقه‌لغتنه اشنا اولمق لازمدر .

جواب — اصطلاحات فقهيه‌يه اشنا اولميه‌يدق كلام قديمده موردلرى بر اولان ايكى لفظي ايرو ايرو معناره حمل ايتمك كبى بر خطايي ارتكابه جرأت ايدردك .

حل — ايتمك افعال عامه‌دندر .

جواب — بو صره‌ده تغليط اذهان ايچون بزم تعليقاتمزك عباره‌سى كاملاً دكيشديرلمش اولديغندن تصحيح فكر ايچون تعليقاتمزك يكرمى التنجى صحيفه‌سنه مراجعت بيورلمسى مسترحمدر.

حل — بش اضافتك وجودى انجق التى كلمه‌نك يكديكرينه مضاف قلنمسيله اولور .

جواب — يكديكرى ديديكمز حالده هب برى برلرينه هم مضاف هم مضاف‌اليه اولمسى لازم كلور تعداد اولنان كلمه‌لرك برنجيسى مضاف ايسه‌ده مضاف اليه دكلدر .

بنابرين تتابع اضافاتله تعداد كلمات اقتضا ايدر.

حل — باده اتش رنكه مضاف دكلدر . بلكه اتش رنك باده‌نك صفتيدر .

جواب ــ بو ذات تراکیب بلیغه‌دن استخراج معنا شاننده اولمدیغی جهتله بو یله توهملر ایچنده بوغیلوب کیدیور . عجبا «باده‌ٔ اتش رنك» «رنکی اتش کبی باده» و «خامه‌ٔ اشهب تك» «تك و تازی قیرآت کبی قلم» دیمك دکلیدر ؟ بو حالده باده مشبه بهنه مضاف اولمزمی ؟ فقط تشبیه دائما شائبه‌ٔ وصفیتی مستلزم اولوب محشی ایسه ترکیب وصفی یه او قدر مفتوندرکه بر شائبه کورر کورمز ارتق بونیده ترکیب وصفی نامنی ویردیکی تراکیب صره‌سنه ادخال ایلدی .

خامه‌ٔ حمامه‌ٔ موزون ترانه‌ده بیله شائبه‌ٔ وصفیت واردر چونکه بونیده عندالتحلیل حمامه‌ٔ موزون ترانه کبی اولان خامه معناسی ویریله بیلور . بو تقدیرجه بونکده صفت وموصوف اولمسی لازم کلور حالبوکه نه مؤلف و نه‌ده صاحب حل بوکا قائل اولمامشدر .

حل ــ فقط شارح ترکیب اضافی ایله ترکیب وصفی‌یی فرق ایتمیور بناء علیه بالاده طوائف متمدنه‌یی دخی ترکیب اضافی اوله‌رق شرح ایتمشدی اضافت ایله توصیفك بینینی فرق ایتمینلره کوره هیچ دیه‌جکمز یوق .

جواب ــ او یولده اولان ترکیبلر هپ ترکیب اضافیدر

من حيث اللفظ والتركيب هپسنك حكمی بردر. قاعده نقدر ساده اولورسه اوقدر مضبوط اولور . بنابرين اولا ضابطه يی ساده جه وضع ايتملی بعده ذهنی درجه درجه اچمق ايچون تقسيمات وتمثيلاته كيرشملیدر . حيفا كه بو اصوله رعايت قلنمديغی جهتله لسان عثمانی الك ساده والك مضبوط برلسان ايكن شمدی يه قدر تدوين قلنان قواعدی اوقدر قاريشقدر كه ايچندن چيقيله ميوب چوجقلرك استفاده سی شويله طورسون عربی وفارسی يه اشنا اولان بيوكلر بيله پك كوچ استنباط معنی ايده بيلورلر . لهذا كرك يازلش وكرك اوقونشده بر حكم وضابطه تحتنده اولان تراكيبی بر عنوان التنده برلشديروب بعده من حيث المعنی بری برندن تفريق ايتمليدر . از جمله اضافه يی كافهٔ افرادينه شمولی اوله جق بر ضابطه يه باغلادقدن صكره ذهنی الشديرمق ايچون تقسيماته كيرشسه ك برقسمنی ده موصوفك صفته اضافه سندن عبارت بوليورز . اكرچه اقسام اضافه ارا سنده اولان فرق معنوی يی بيلمامش اولسيدق طوائفك مدنيته اضافه سی اضافهٔ موصوف الی الصفه قبيلندن اولديغنی تصريح ايدوب شروط مطابقه نك تحر يسنه كيرشمزدك. برده مادامكه محشی بو قبيل اضافه لره اضافه نامنی ويرمك استميور . مشبه ايله مشبه به ارا سنده من حيث

اللفظ حاصل اولان ارتبـاطه دخی اضافه نامنی ویرمیوب دوزجه برینه مشبه و دیکرینه مشبه‌به دیملی ایدی . اویله اضافه نامنی طاقق کبی بیهوده تکلفلره نه‌حاجت !!!

حل ــ بورادهٔ تتابع اضافات اولمیوب یالکز خامه‌جامه‌یه مضاف قلنمشدر الت طرفده اوچ صفت واردر .

جواب ــ فارسی شیوه‌سی اوزره ترتیب اولنان بومثللو کلاملرده صفتلر هپ اضافه طریقی ایله موصوفنه ارتباط ایدیور بنا برین تتابع اضافات واردر .

حل ــ ایکیسی مضاف الیهك واوچنجیسی مضـافك ملایمیدر .

جواب ــ بوده یاکلشدر . . . . . .

حل ــ شفیق نامه عباره‌سـنده دخی تتابع اضـافات یوقدر .

جواب ــ اضافه نه دیمك اولدیغنی بلمیانلره او یله دیمـك دوشر .

حل ــ فقط سبك و ربطی سراپا بوز قـدر . بونی تصحیح ایچون شارحك ایراد ایلدیکی سوزلره معنای صحیح بولمق ایسه قابل دکلدر .

جواب ــ قابل اولوب اولمدیغی تعلیقاتمزی مطالعـه ایدنلره معلومدر .

حل — اولا مضاف الیه مضافدن جزؤ دیور بونه دیمکدر اکلاشلمز. براسم بعضاً کله مضاف اولور. و بعضاً مضاف الیهدن اعم اولور. لکن مضاف الیهك مضافدن جزؤ اولمسی نه دیمکدر. و بوندن نه چیقار.

جواب — بز علی الاطلاق مضاف الیه مضافدن بر جزؤدر دیمدك من حیث الارتباط جزؤدر دیدك یعنی ارالری لفظ اجنبی ایله فصل ایدلمز. وبونی عوامل ملالری دخی یك اعلی بیلدکلری حالده جناب محشی کل. جزؤ. عموم وخصوص کبی تعبیرات غریبه یی قارشدیره رق اظهار حیرت ایتمسی غریب دکلمی؟

حل — مضاف الیهك صفته تقدیمی لازم کلور دیور. حالبوکه صنع غریب خدا دنیلور صنع خدای غریب دنیلمز.

جواب — غریب من حیث اللفظ مضاف الیه ومن حیث المعنی صفتدر. صنع غریب ترکیبی اضافهٔ موصوف الی الصفه قبیلندندر. بنا برین غریبك صنعه ایکی جهتله یعنی هم صفتیت وهمده اضافت حسبیله مرتبط اولدیغندن صنع غریب خدا دینمك اقتضا ایدر. اکر محشینیك توهمنه کوره صنع غریب ترکیبی

ترکیب اضافی اولماش اولسیدی او وقت بزه بو اعتراض وارد اوله بیلوردی .

حل – زرین دیهیم هفت اقلیم اوزرینه معطوفدر دیور بو حالده ایسه هفت اقلیمك و زرین دیهیمك سلطانی دیمك اولور . شدت ارتباط حسبیله وصل لازم کله‌رك و او عاطفه حذف اولنمشدر دیور بو سوز ایسه بتون معناسزدر .

جواب – محشینك ویردیکی معنی او وقت لازم کلوردی‌که . سلطانك هفت اقلیم و زرین دیهیمه اضافه‌سی اضافت لامیه اولسیدی حالبوکه برنجیسی اضافت لامیه ایسه‌ده ایکنجیسی موصوفك صفته اضافه‌سی قبیلندندر . بونك ایچون اصل معنا «سلطان زرین دیهیم وسلطان هفت اقلیم اولان افتاب» در بزم سوزمزه معناسزلق اسنادی ایسه محضا اثر تهوردر .

حل – بو معنا فهیم افندینك اسانندن سکز اون قدر ذات حاضر اولدیغی حالده مسموع اوله‌رق یازلمشدر او ذاتلردن بعضیلری حیاتده‌در .

جواب – مطلقا یا سؤ تفهیم و یاخود سؤ تفهمه اوغرامش اولملیدر چونکه بزم ویردیکمز معنا ایله مسموعات

اوزره یاز یلان معنا مقایسه اولنسه بالبداهه ارالرنده اولان فرق کوریلور . ارتق استماع شهدا و اقامهٔ بینیه‌یه حاجت یوق .

حل ــ شارحك دیدیکی معنایه کوره (شرابدردیه‌رك) جمله‌سی زائد قالور .

جواب ــ اهل عرفان مشربنجه اصل ذوق شراب دیو بده باده‌یی صونمقده‌در . ایچمکده دکلدر . بنابرین شرابدر دیه‌رك جمله‌سی بزم معنامزی تایید ایدییور .

حل ــ بو جمله ایله برابر امثله‌دن مقصود انجق بر قاعده‌یی ایضاحدر امثله اوزرینه اوزون اوزادی یه بحث ایتمك داب ادبادن دکلدر . انك ایچون لامشاحة فی الامثله دیرلر .

جواب ــ واقعا نیچون بو مثالی کتیردیکز دیو مباحثه‌یه کیرشمك داب ادبایه مغایر اولدیغنی بزده بیلورز . فقط بوراده بزم بحثمز مثالك ایرادنده دکل مثاله ویریلان معنالر اوزرینه‌در برمعنایی تصحیح ایسه بروظیفهٔ ادبیه‌در .

حل ــ شارح بو فقره‌سنی تخشیه ایله .

جواب ــ تخشیه‌لر چوغالدی ربم ! حل خیشومدن اسیرکه‌یه !!!

حل ــ شو قاعدەیە نظراً حواس خمس دینلمك لازم کلور زیرا حواس حاسەنك جمعیدر . حالبوکە بین العلما حواس خمسۀ ظاهره وحواس خمسۀ باطنە کثیر الاستعمالدر.

جواب ــ اوت: تذکیر و تأنیثی فرقە مقتدر اولمیانلر اراسندە ....!!!

حل ــ عجبا غلط مشهورمیدر ؟ خیر ! بو عبارەلر قاعدۀ نحوە موافقدر زیرا حاسـەمؤنث سماعیدر تراکیبدە تأنیث وتذکیری جائزدر .

جواب ــ دها بو ذات تأنیث سماعی نە دیمك اولدیغنی بیلمیور. استغراب علی الاستغراب! بو کبی طلبەلردە خواجە حقی اولمامق لازم کلور کن بو ذاتك خواجەسنە بو قدر طرفکیرلکی نەدن ایجاب ایدیور . بر درلو اکلایەمیورم ! بو ذات خواجۀ جهانی بزە توصیە ایدەجکنە امثلەیی بر بیـلاندن اوقویوبدە تذکیر وتأنیثی فرق ایدەبیلەجك بر حالە کلسـە دها خیرلی دکلمیدر ؟ چونکە سماعاً دکل بحسب القیـاس کاتبە . کاتبك . جاهلە . جاهلك مؤنثی اولدیغی کبی «دابە» وزننده حاسە دخی مضـاعف ثلاثیـدە اسم فاعلك مؤنث صیغەسیدر. هانی ! محلە مکتبلرندە چوجقلر اوزوم صالقمی رسمندە یازیلان عبارەلردن صیغەلر ازبرلمیـورلرمی ؟ اشتە

اورایه مراجعت تکلفی اختیار بیورلدیغی حالده نه قدر یاقلش اولدیغکزی اکلارسکز؟

حل – ایشته الک غریبی بودرکه مناظر انشاده تعقید معنوی یه:

من نمی ایم ازان درکوی تو * تاتوانم دیددائم روی تو

بیتی مثال کتورلمشدر. مؤلف دخی اشعار ترکیه ایچنده مثال اراوب بولمق تکلفندن وارسته اولمق اوزره اول بیتك ترجمه‌سی سیاقنده موضع بحث اولان بیتی نظم ایدیورمشدر.

جواب – مادامکه بویله‌در مؤلف بزه بر تشکر بورجلیدر. چونکه نظم ایدی ویردکلری بیتی حسن تأویل ایله معناسزلقدن چیقاروب اولدقجه بر شعر قلیغنه صوقدق.

« فقره »

ابراهیم موصلی امام اصمعی حضورنده

هل الی نظرة الیك سبیل
فیروی الصدی و یشفی الغلیل
ان ماقل منك یکثر عندی
وکثیر ممن تحب القلیل

قطعه‌سنی اوقویوب اصمعی دخی بو کیمکدر دیه ابراهیمدن صورر . او دخی اعرابدن برینکدر جوابنی ویرنجه اصمعی طوغریسی اشته شاهانه برقماش ! دیه‌رك قطعهٔ مذکوره‌نك مدح وستایشنه کیرنجه ابراهیمك قولتقلری قباروب بن اشته بو کیجه بونی نظم ایدیوردم دیر. اصمعی دخی اوت : اوزرنده اثر تصنع وتکلف اچیقدن اچیغه کورینور » مقالیله ابراهیمی محجوب ایدر .

اصمعینك اول امرده قطعهٔ مذکوره‌یی استحسان ومتعاقباً استهجان وادیلرنده کورنمسی حقسزلق اولمیوب زیرا طبع وسلیقه‌دن بشقه نقطهٔ استنادی اولمیان بز اعرابیدن او مثللو کلاملرك صدوری استظراف واستحسان اولنورسه‌ده ابراهیم موصلی کبی اشعار واثار بلغایی کثرت تتبعله اشتهار ایدنلره کوره مدار افتخار صایله‌مز . بونك کبی اکرچه بز دخی شعر مذکورك فارسی بر بیت بیمعنادن مأخوذ اولدیغنی اکلاسیدق معقدیتنه دکل وهله معناسزلغنه حکم ایدر ایدردك .

حل ـ بوراسنك کشفنی دده‌لره حواله ایتملی . تصوفك قارنی کنیشدر چوق سوز صیغار لکن شارحك بو تأویلی صیغمماز ظن ایدیورم .

جواب ــ پك صغوق !

حل ــ تعليقات صاحبى « صباحه‌قالمه شمعز » شعرينه ويرديكمز معنــايى درميــان ايلدكدن صكره ديوركه « بو تفصيلاتدن شارحك نه ديمك استديكى اكلاشلميور » •

جواب ــ اوراسنى بزم تعليقــاتمزى مطالعــه ايدن ادباى عثمانيه بيلور •

تعليقات ــ ســلاست سركشــلكك ضــديدر • بونده سلاست واردنيلورسه يومشاقلق وانقياد وار ديمك اوليور • بو تقديرجه كلامك سلاستى لسانه يومشاق وملايم كلسيدر يعنى اثناى تلفظده داله طيانموب قولايلقله چيقمسيدر فقط بوحال كلمه‌يه دخى شمولى اولديغندن مؤلف تعريفنى كلامه حصر بيورمسيدى مقتضاى حاله دها مطابق كلوردى •

حل ــ شارح كتب ادبيه‌يه هيچ مراجعت ايتمامش هيچ اولمز ايسه خواجهٔ جهانك مناظر انشــاسنى مطالعه ايتســيدى بو مثللو اعتراضــلره قيام ايتمزدى وســلاست كلامك صفتى اولديغنى اوكرنمش اولوردى •

جواب ــ بونك جــوابنى ويردك • بز يالكز تقليــد ايله كچينانلردن دكلز • دعوامزى دليل ايله اثبات‌ايديورز اوصــاف مذكــوره كلمه‌يه شمولى يوغيسه انى اثبــات

بیورسونلر یوقسه متهکمانه تزییفاتله ذاتیاته کیرشمکدن نه‌چیقار ؟

حل ـ ایشته بو بیت کردجه‌یه براز اکدیرر .

جواب ـ بزحضرت مؤلفك کلامنی فناً وبالاستدلال «چوق کاسه‌لیسلر....» جمله‌سنه الحاق ایلدك! ادبای عثمانیه‌که بزدخی انلرك اجزای متممه‌سندن بولنیوز اکر بزم ایراد ایلدیکمز مثال ایله مؤلفك بوزوق دوزن مثالنی لدی المقایسه حق رجحانیت بولورلرسه اووقت اجنبی براسانك لسان عثمانیدن برجزؤ اولان کردجه‌یه تفوقنی تسلیم و برده تشکر تقدیم ایدرم .

تعلیقات ـ واقعا «جزل» قورو اودون وحام کوتوکنه اطلاق اولندیغی حالده قالینلق واغرلق معنالرینی متضمن ایسه‌ده الفاظ وکلمه‌یه وصف اولدیغی تقدیرده اویله مؤلفك دیدیکی کبی غلظت وثقلت منفهم اولمیوب بلکه سلاست ومتانت ملحوظدر . بنابرین برلفظك جزالتی رکاکتدن سالم اولمسیدر .

حل ـ جزالت کلماتك اوصافندندر . مقابلی رقتدر وایکیسیده اصطلاحات بیانیه‌دندر .

جواب ـ بوتقدیرجه مؤلفك مدافع مجهولی اعتقادینه

كوره «رقت» دخی غلظت وثقلتك مقابلی اولوب بر كلامده نه‌قدر قبالق موجود ایسه اوقدر فصاحتك وجودی لازم كلور فقط الك لطیف عد اولنان لسان عثمانیده نازكلكله قبالغك اجتماعی بروقت وزمانده تخیل اولنور حالاتدن دكلدر

حل ــ كلامك اجزاسندن اولدیغی ایچون كلام اكا بالتضمن دلالت ایدر . دلالتك اوچ قسمه منقسم اولدیغی خاطره كتورملیدر .

جواب ــ بزم مقصدمز دخی نسبت. كلامك معنای تضمنیسندن اولدیغی اخطار ایله برابر معنای تضمنی ایله بر مسئلهٔ فنیه‌نك ایضاحی جائزاولمدیغنی ضمناً اشرابدن عبارتدر.

تعلیقات ــ قالدیكه حال وصفت انجق معنایه شمولی اولوب اعیان ایسه معنایه مباین اولدیغی جهتله «بوطاشدر» «بوكتابدر» دیدیكمز حالده طاش وكتاب «بو» كلمه‌سیله اشاره اولنان شیئه نسبت اولنور . وفائدهٔ تامه‌دخی حاصل اولورسه‌ده طاش وكتابك ماصدقلری نه‌حال ونه‌ده‌صفتدر.

حل ــ مطولده (اماقولك ماهوالازید ومازیدالاخوك ومالباب الاساج فمن قصر الموصوف علی الصفة اذا المعنی انه مقصور علی الكون زیداً اواخاك اوساجاً) دیومحرردر. بورالری كورلمش اولسیدی بویله شبهه‌یه دوشولمزدی .

جواب ــ بزم بحثمز نه قصر ونه‌ده حصر مسأله‌لرينه متعلق اولوب حل صاحبنك مطولدن استنساخ ايلديكى عبارهٔ عربيه ايسه حصر وقصر بابنه مخصوص بر مسأله اولديغنى اخطار ايدرز.

تعليقات ــ بناءبرين بزديرزكه : بو مقامده نسبت : متكلمك سكوتى جائز اوله‌جق وجهله اجزاى كلامك كرك سلبا وكرك ايجاباً يكديكرينه تعلق وارتباطندن عبارتدر. بو تعلق وارتباط ايسه متكلمك دوشنمش اولديغى بر امر معنوى اولوب اكرچه بو امر معنوى ايچون ذهن خارجنده . كندوسنه مطابق وياغير مطابق ديكر بر ارتباط وار ايســه بوكا شمولى اولانه خــبر وجملهٔ خبريه دينور . يوغيسه اكا شمولى اولانه انشا وجملهٔ انشائيه اطلاق اولنور .

حل ــ بو عباره‌لر شيوهٔ لسان عثمانيدن اوقدر اوزاقدركه تركجه دكل كبيدر .

جواب ــ بز مؤلفك هر بكنمديكمز عباره‌سى قارشوسنه بر عباره ديكه‌رك بلاغت عثمانيه نك مرد ميــدانى اولمديغنى كوستر ديكمز حالده حلك صاحبى بزم عباره‌مزك شيوهٔ لسان عثمانيدن اوزاقلغنى ادعاده بولنمسى شايان استغرابدر .

تعليقات ــ مؤلف بر ســطر اوليسى . ظن نســبت

خبریه‌نك ایکی جهتندن برینی ترجیحاً تصدیقدن عبارت اولدیغنی سویلمش و بنابرین ظنده غالبیت معناسی ملحوظ ایدوکی کوسترلمش ایکن برسطردن صکره ظن کلمه‌سنك غالبیتله توصیفی عجبا حشو مطلق صایلزمی ؟

حل ــ بوراده تعریف اولنان ظندر . اشاغیده دخی قضیهٔ ظنیه تعریف اولنه‌یور .

جواب ــ عجبا غالبیتله توصیف اولنان ظنمیدر ؟ یوقسه قضیهٔ ظنیه‌میدر ؟ بوقدر مشاغبه عالمنه قویلمق مناسبتسزلك دکلمیدر ؟

تعلیقات ــ متن رساله‌ده قضایای بدیهیه‌نك تعریفات وتقسیماتنده نظم طبیعی‌یه مغایر برچوق تکررلر اختیار بیورلمش اولدیغنه بناء بعض فوائد جلیله‌نك علاوه‌سیله مطالب مسروده‌نك تلخیصی مناسب کورلدی .

حل ــ اشبو لاحقه برعلم اجمالی ویرمك اوزره مقدمه‌یه علاوه اولنمشدر . مندرجاتنی اکلامق کوزلجه علم منطق اوقومغه توقف ایدر . سطحیجه معلومات ایله تلخیصه کیریشنلر خلقه کولنج اولور .

جواب ــ حلك صاحب متفننی اکر خلقه کولنج اولمامق ایستمش اولسیدی . اولا فن بلاغتده ایرادی هیچ

مناسبت آلمیان قواعد منطقیه نك بلاغت عثمانیه‌ده صورت ترتیب وافاده‌سی نظم طبیعی یه عـدم مغایرتنی اثبات ایتملی ایدی . غالبا حل صاحبی کندی دخی بلاغت عثمانیه نك صورت افاده‌سـندن برشیٔ اکلایه‌مدیغی جهتله « لاحقهٔ مؤلفك » مندرجاتنی اکلامق کوزلجه علم منطق اوقومغـه توقف ایدر معذرتیـله عرض جمیلهٔ اعتـذارده بولنیور . حقیقت ! کوزلجه منطق اوقومش وذهنی انتظامه الشمش اولنلر بوکبی عبارات مشوشه‌یی استماعدن نه لذت الور ؟! ونظم طبیعی خارجنـده سـو یلنان لقردیلردن مبتدیلر نه اکلایه‌بیلور ؟!

تعلیقات ــ علوم ریاضیه‌نك کـافهٔ مسـائلی امور محسوسه‌دن منتزع اولوب .

حل ــ مسائل ریاضیه هیچ بروقت امور محسوسه‌دن منتزع دکلدر .

جواب ــ دلیلسز دعوی محض ادعادن عبارت اولوب هیچ بر محکمه‌ده مسموع دکلدر .

فن ریاضینك موضوعی جسم تعلیمی اولدیغی جهتله البته امور محسوسه‌دن منتزع اولمسی لازم کلور . نه ذهناً ونه خارجاً ماده‌یه محتاج اولمیان فلسفهٔ عالیه‌در. ریاضیات دکلدر .

تعليقات ـ دستورلری دخی کاملا قوهٔ واهمه‌نك معاونتی ایله عقلك مصدقی بولندیغی جهتله (*) «علوم مذکوره‌نك همان هیچ برمسأله‌سنده اختلاف وقوع بولمیور»!

حل ـ بوعباره‌سی دخی هم معناسز وهمده اضحوکهٔ انام اوله‌جق برسوزدر.

جواب ـ صاحب حل اکرچه قوهٔ واهمه‌نك محسوساتدن منتزع امور معنویه‌ده اصابت قطعیه‌سنی بیلسیدی و یاخود (*) تحریر مجسطی مقدمه‌سنده فلسفهٔ نظریه نك تقسیمنه کوز کزدیرمش اولسیدی بزم سوزمزه بوتعبیری مناسب کورمزدی. هله شرح مواقفك «السابعة الوهميات فی المحسوسات نحو کل جسم فی جهة فان العقل يصدقه فی احكامه على المحسوسات ولتطابقهما كانت العلوم الجارية مجرى الهندسة شديدة الوضوح لايكادفيها اختلاف الاراء» عباره‌سی بزم دعوامزی اوقدر مؤیددرکه ارتق انی کیمسه انکار ایده‌مز.

حل ـ علوم ریاضیه اوقدر متیندرکه ....

جواب ـ علوم ریاضیه مسائلنك متانتنی عجبا کیم

(*) برطاقم اعتراضات واهیه یه میدان بولمق ایچون معترضه التنه النمش اولان عباره حلدن اسقاط اولنمشدر.

(*) تحریر. فنون ریاضیه‌ده دستور معناسنه‌در.

انكار ايتدی : بز « علوم رياضيه‌نك همان هيچ برمسأله سنده اختلاف وقوعبولميور » ديو علوم رياضيه مسائلنك متانتنی تصديق ايتمش اولديغمز حالده بوجمله‌يی اسقاطله مزيفانه اعتراضه كيرشمك بادی محجوبيت دكلميدر ؟

حل ـ شارح عجبا برنوع سوفسطائيه مسلكنه‌ سالك اولوبده انك ايچونمی بورالردن تغافل ايديور . يوقسه بيلوبده‌می سويليور ؟

جواب ـ بيلديكمزی يوقاريكی برهانلر ايله اثبات ايتدك وسوفسطائيه مسلكنه ذاهب اولمديغمزی دخی حل صاحبنك قلمی يازمغه وارەميوب اسقاط ايلديكی عبارەنك نصی ايله كوستردك . انجق تعليقاتمزك ٣٥ صحيفه‌سنده « بنابرين بلاغت عثمانيه‌نك ٣٥ نجی صحيفه ١٧ سطرنده« تجربه واسطه‌سيله مشاهداتدن مأخوذه ومنتزع اولان قضايای كليه‌يی كافهٔ احتمالات عقليه‌دن قورتارمق مشكلدر » ديو «ضمناً بديهيات محسوسه‌يی انكار ايده‌جك واديده سوق كلامه حاجت يوغيدی » عبارەسنه غالبا حل صاحبی نظيره ياپمق ايستديسه‌ده بونظيره صاحب حلی ممنون ايده‌ميه‌جك ديكر برجهته معطوف اولديغی كنديسی كندينی كوستردی .

چونكه اصل سوفسطائيلر مشهوداته شبهه قاتانلردر. حالبوكه بز بونلره هيچ شبهه قاتمدق .

تعليقات ــ برده بلاغت عثمانيه‌نك «٣٥» صحيفه‌سنده بديهيات عقليه‌ده محمولك موضوع ايله اتحادى ياخود عدم اتحادى ضروريدر ديمسى بالضروره باطلدرچونكه حملك صحتنده موضوع ايله محمولك اتحادى مشروط ايكن محمول ايله موضوعك عدم اتحادى نصل ضرورى اوله بيلور . واقعا مؤلف رساله محمولك اتحاد و عدم اتحادى ايله قضيهٔ سالبه وموجبه‌يى ايما ايتمك استدكلرى خاطره كليورسه‌ده فقط محمول ايله موضوعك عدم اتحادى سلب قضيه‌يى مستلزم اولميوب كذب قضيه‌يى ايجاب ايدر .

حل ــ ارتق بورالرينى اربابندن صوروب اكلامق لازم كلور .

جواب ــ پكى صوره‌لم ! انجق زيد كاتب و يالا كاتبدر ديديكمز حالده بحسب الخارج كاتب و يالا كاتب زيدك عينى اولمز ايسه بو قضيه‌لرك كذبى لازم كلمزمى ؟ آرتق بويله آپ آچيق خطالريده تأويله قالقيشمق تعصب صايلمزمى ؟

تعليقات ـــ قرائن و اماراتده استعمال اولنان قضايای ظنیه دخی درتدر .

حل ـــ بو عبارەنك ربطی خیلی مشكلدر . واقعا بز عبارەجه كوریلان خطاره تعرض ایتمیورز .

جواب ـــ عمریكزه بركات ! نقطەلره وارنجەیه قدر قلم تعریضی طولایوب كندی زعمنه كوره اضافەسیله مطابقەسندن بشقه مخل فصاحت برسوز بولەمدیغی حالده عجبا « عبارەجه كوریلان خطاره تعرض ایتمیورز » ادعاسی خلاف واقع دكلمیدر ؟

حل ـــ فقط بو عبارەنك معناسنی اكلامق ایسترز قرائن و اماراتده استعمال اولنمق نه دیمكدر . اكلاشلیور فقط معلوم آشارحك تركجەسی اكسكدر چارەسز انك كلاملرینه قرأن ایله برر معنا ویرملی یز .

جواب ـــ فی الحقیقه شارح ترك ! دكلدر . فقط Natio-nalité اعتباریله عثمانلیدر . و عثمانلیلقله مفتخردر. هایدی تكرما و یردیككز معنایی دیكلیەلم :

حل ـــ الله اعلم بوندن مرادی قرائن و امارات ایله حاصل اولان ظنی افاده ایلیان قضایای ظنیه درتدر دیمك اولملیدر.

بك ايو اما قضايای ظنیه‌نك بویله درت قسمه تقسیمی کتب متداوله‌ده کورلمامشدر .

جواب ــ ١٢٩٢ سنه‌سنك ربیع‌الاخر غره‌سی تاریخیله مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنان شرح مواقفك ١٥٠ صحیفه‌سنه معارضمز تنزلا حوالهٔ نکاه انتباه ایده‌جك اولسه طالمش اولدیغی خواب غفلتدن او یانه‌رق ارتق بزه لسان تعرضی اوزاتمزدی .

{ مخطره }

معلومدرکه بلاغت عثمانیه‌نك تقسیماتی نظم طبیعی یه عدم مطابقتندن طولایی ذهنه اقرب برترتیب اوزره ادله واماراتده استعمال اولنان قضایای بدیهیه وظنیه‌نك تعریفات و تقسیماتی ایچون تعلیقاتمزك ٤٨ صحیفه‌سنده « فائده » عنوانی التنده برباب مخصوص اچه‌رق قبل النظر قضایانك حائز اولدقلری احوالی یکان یکان ایضاح ایلمش اولدیغمز نظر ملاحظه‌یه النسه صاحب حلك مقدمات ظنیه تقسیماتی اوزرینه اولان اعتراضاتی کاملا یولسز اولدیغی میدانه‌چیار .

تعلیقات ــ برنجیسی مسلمادر .

حل ــ مسلماتك ایچنده ظنیات بولنورسه‌ده یك چوق یقینیات دخی بولنور.

جواب ــ مسلمات ارەسنده بعد النظر یقینیات بولنور حالبوکه بزم تقسیممز قبل‌النظر اعتبار یله‌در. بنابرین حلك اعتراضی قلت تدبر کبی مبتلا اولدیغی علتدن منبعثدر.

تعلیقات ــ مثلا بر حاکم یاخود بر آووقات دفع دعوی و یا اثبات مدعا ضمننده .....

حل ــ اووقاتلر یا اثبات مدعا یاخود مدافعه ایله مشغول اولورلر اما حاکملر بیطرف اولوب اثبات و مدافعه انلرك ایشی دکلدر. بوندن اکلاشیلورکه احوال محاکم و اصول محاکمه‌یه اصلا وقوفی یوقدر.

جواب ــ دفع دعوی و اثبات مدعی آووقاتلره راجع اولدیغی کبی حکم دخی حاکمه محول اولوب بزده انی «احکام قانونیه‌یی اکا ابتنا ایدرلر» قیدیله ایضاح ایلدك. عجبا دعوی استماع اولنمزدن اول حکم ویرمکمی احوال محاکم و اصول محاکمه‌یه عدم وقوفی استلزام ایدیور؟ یوقسه «حاکم اصول قوانین اوزره حکمنی ابتنا ایدر» مسلکنه ذاهب اولمقمی؟

حل ـ مثالك ممثل لهه مطابقتی بحثنه كيرشمك استميز. زيرا امثله اوزرینه بحث ایتمك داب ادبای علمادن دكلدر. و اكرچه بز علمادن دكل ایسه كده اثر علمایه اقتفا ایلرز.

جواب ـ مثالده دائما ممثل لهه مطابقت شرطدر. مطابق اولمز ایسه مطلوب حاصل اولمز بو یولده اولمیان مثاللر حقنده بحث ایتمك هم علما و هم ادبانك حقیدر. لامشاحة فی الامثال فقره‌سی یاكلش تلقی اولنمش! بوندن مراد مثال ممثل لهه مطابقتدن صكره «شو مثالی كتیرمامل ایدی بو مثال دها كوزلدر» كبی مناقشه‌لر داب ادبای علمایه مغایردر. بنابرین مثال ممثل لهنه عدم مطابقتنی ادعادن صكره مدعایی اثبات ایتمیوب كچیویرمك اثر علمایه اقتفا دكل عادتا جادۀ حق و صوابدن عدولدر.

تعلیقات ـ ایكنجیسی مشهوراتدر.

خل ـ مشهوراتك دخی چوغی یقینیاتدندر بناء علیه قضایای ظنیه‌نك اقسامندن عد ایلمك جائز اولمز.

جواب ـ مشهوراتك كافه‌سی قبل النظر ظنیاتدن معدوددر. قبل النظر یقینیاتدن اولنلر بدیهیات اقسامندندر مشهوراتدن دكلدر.

تعلیقات ـ مثلا عدالت كوزلدر. ظلم چركیندر. الله

بردر . تسلسل مطلقا محالدر قضیه‌لری قضایای مشهوره‌دن اولوب زیرا اکثر خلق اره‌سنده اویله شهرت بولمش وبویله‌جه اینانلمشدر .

حل — اشته شارحك شمدی قیزلی میدانه چیقدی .

جواب — عجبا نیچون ؟ غالبا بلاغت عثمانیه اوزره شرع ادباده معاف اولان بعض تقیداته کیرشمکدن طولایی اولملیدر . زیرا ردای تملق ورپایه بورینوب بلاغت عثمانیه‌نك هر بر کلمه‌سی حکمت بالغهٔ الهیه‌دن معدوددر . دیمش اولسیدق . بزم ایچون اوج اعلای بلاغتده بر موقع احترام حاضرلنیردی .

حل — الله بردر قضیه‌سنی قضایای ظنیه‌دن اعتبار ایلدیکی مشهوراته مثال اولمق اوزره ایراد ایدیور .

جواب — اوت : اتیان ادله و براهیندن اول . یعنی قضیه‌یی من حیث هی هی نظر مطالعه‌دن کچیردیکمز حالده .

حل — کلمهٔ توحید ایسه یقینیاتدندر .

جواب — اوت : اتیان دله و براهیندن صکره .

حل — « لو کان فیهما الهة الا الله لفسدتا » آیت کریمه‌سنده برهان تمانع ایله اثبات اولنمشدر .

جواب ــ اکرچه ذات واجبك وحدانیتی من حیث هی هی یقینیاتدن معدود اولمش اولسیدی جناب رب متعال برلکنی برهان التمانع ایله اثبات ایچون ایت انزالی حاشا عبث صایلمزمی ایدی ؟

حل ــ نصارا و یهود ملتلری دخی اللهك وحدانیتنه یقیناً ایناًنورلر .

جواب ــ اوراسنه قاریشمم فقط بو سوزده دخی براز تملق شائبه‌سی اولملی .

حل ــ حکما ایسه توحید باری یی براهین عقلیه ایله اثبات ایدرلر .

جواب ــ مادامکه یقینیدر اثبات ایچون بوقدر تکلفلره نه‌حاجت؟

حل ــ وجود صانعی انکار ایدن دهریلر وار ایسه‌ده .

جواب ــ دیمك وجود صانعی انکار ایدنلرده وار ایمش . بو تقدیرده وجود صانعی بیله اثبات ایتمك اتیان ادله و براهینه محتاجدر . و حدت ایسه ذات صانعك صفاتندندر . ذات قبل الاستدلال بدیهی اولمز ایسه صفت بطریق الاولی بدیهی اوله‌مز .

حل ــ الله تعالى حضرتلرينك وجودينى اقرار ايتدكدن صكره وحدانيتنده شبهه ايدنلر يوقدر .

جواب ــ عجبا محشى بونلرى جديمى سويليور يوقسه قوهٔ واهمه‌نك سوقيله حكم ايلديكى شيلرى مى ميدانه دوكيور؟ حسبنا الله ونعم الوكل .

حل ــ واقعــا صابئين وآنلرك اثرينه اقتدا ايدن مشركين تعدد الهه‌يه قائل اولمشلر ايســه‌ده انلر دخى بر اله الالهه‌يه ايمان ايدرلردى .

جواب ــ مشركلره وارنجــه‌يه قدر كافهٔ عالمى تزكيه ايدوب فقط ابا عن جد بيت العلم اولان بر مؤمن موحدى تضليلدن قطعا تجانب كوسترلميور . نه غريب شى!

حل ــ كندولرينه حكم اولنان تركـــيبى الله اعلم ربطسزدر. فقط اوست طرفى يك خام تركجه‌در لكن سبك و ربط عباره بحثنه كيروبده بيهوده تكثير ســواد اتميه‌لم .

جواب ــ تكثير سواد مراقليلرندن اولميادكز صرف تعريضاته منحصر بر قاچ ياپراق قاره‌لمغه قاتلانمزدكز.

حل ــ مسلمات ومشهورات كبى مقبولات دخى قضاياى ظنيه‌نك بر قسمى اعتبار اولنمامشدر .

جواب ـ حقیقت حالده مقبولات قضایای ظنیه‌دن بر قسم اعتبار اولنمق لازمدر . زیرا نظم طبیعی بونی اقتضا ایدیور چونکه علی سبیل الانفراد و من حیث هی هی قضیه‌لرك کافه‌سنه حوالهٔ نگاه انتباه ایلسه‌ك یا دفعة هر برینك بر جهتنی جزماً و یاخود ظناً تصدیق ایدر . و یا هیچ بر جهتنی تصدیق ایتمیوب تردده قالورز . ایشته بونك برنجیسی بدیهیاتدرکه تعلیقاتمزده یدی یه تقسیم ایدوب هر برینی ایری ایری شرح و ایضاح ایلدك. ایکنجیسی دخی ظنیاتدرکه انی‌ده درت قسمه ایردق . اوچنجیسی ایسه بو ایکی طبقه‌نك مادوننده اولوب اوده مجهولاتدن معدوددر . برنجی طبقه‌ده بولنان قضیه‌لری اثبات ایچون اتیان ادله‌یه قطعا حاجت یوغیسه‌ده ایکنجی طبقه‌ده بولنانلری ظندن قورتارمق ایچون بهمه حال اتیان ادله و براهینه محتاجدر. طبقهٔ ثالثه‌ده بولنان قضیه‌لر ایسه ادله و براهین ایله مجهولیتدن قورتیلوب معلوم درجه‌سنه واره‌بیلورلر . مثلا «زید عادلدر» دیدیکمز حالده بو قضیه زیدك حالنه کوره قبل الاستدلال یا مشهوداتدن و یاخود مجهولاتدن اولوب تواتر و یاخود اقامهٔ بینه ایله اثبات ایدلدیکی تقدیرده یقینیات صره‌سنه کچمش اولور.

خلاصه بعد الاستدلال قضایانك تقسیماتنده فنا ً برفائده مشهود اولمیوب هر هانكی قضیه اولورسه اولسون حادهٔ استدلالدن كچیرلدكدن صكره یا عینی ویاخود مفهوم مخالفی یقینی اولور.

حل ــ بونی اعتبار ایدن انجق شارح مارحدر.

جواب ــ مارحیت صفتی كیمه عائد اولدیغی لغتـه عندالمراجعه اكلاشیلور. هله بزم بو اعتبارمز نظم طبیعی‌یه موافقتی ایله برابر احبـار امت دخی بو اعتبـاری مناسب كورمشلر. بونلرك الڭ اوفاجقلرندن بری مواقف و دیكری شرح مواقف صاحبلریدر. عجبا انلره ده بو صفت اسناد اولنه جقمی؟

حل ــ مقبولاتك بعضیسی مناقب اولیا كبی قضایای ظنیه‌دن ایسه‌ده چوغی یقینیاتدندر.

جواب ــ قبل الاستدلال هیچ بریسی یقینیـاتدن دكلدر. یقینیاتدن اولسـه بدیهیـات قسمنه داخل اولمسی لازم كلور.

حل ــ نته كیم انبیـای عظـام حضراتندن مأخوذ اولان خبرلر مقبولاتدن اولدیغی حالده یقینیاتدن اولوب.

جواب ــ مقبـولاتدن عـد اولنـدیغی تقـدیرده

قبل الاستدلال يقيني اولهمز . درجهٔ يقينه وارمق ايچون مطلقا برهان و دليل لازمدر . حالبوكه نبينك نبوتی ثابت اولدقدن صكره فم مباركندن صدور ايدن كلام بالبداهه يقيني اولوب ادلهٔ نقليهده استعمال اولنور . يعنی انبيای عظام حضراتنه استنادی معلوم اولان قضيه‌لر قضايای فطرية القياس قبيلندن اولوب . بو حضرت پيغمبرك سوزيدر ديديكمزده هر بر پيغمبرك سوزی صادق اولديغی درحال خاطره كله‌جكندن شكل اولدن بر قياس ذهنده كندی كنديته دوزلمش اولور .

حل — بر وجه بالا مقبولاتی ظنياتك بر قسمی اعتبار ايلديكندن اخبار نبويه‌يی مقبولاتدن دكلدر ديمكه مجبور اولمشدر .

جواب — مقبولاتی من حيث هی ظنياتدن عد ايتمك اقتضا ايدر .

حل — كتب متداوله‌ده ايسه اخبار نبويه مقبولاتدن عد اولنمشدر . نته‌كيم برهان كلنبويده .

جواب — برهان كلنبوی محشی‌يی قورتارمق ايچون برهان اوله‌مز . فقط سيدسند امام فی الدين اولديغی جهتله انك كلامی بزم ايچون حجت يرينه كچر .

حل ــ شارح بر وجه بالا كندى زعمنجه ياپمش اولديغى بر تقسيم فاسده بناء هب مقبولاتى ظنياتدن عد ايلديكى جهتله بو خبط و خطاده واقع اولمشدر.

جواب ــ محشى اكر كتب معتبرهٔ اسلاميه‌يى تتبع ايتمش اولسيدى بزى خبط و خطايه اسناد ايتمز ايدى .

خلاصه صاحب حلك بوندن صكره‌كى سوزلرى هب غرضدن عبارت اولوب ذاتاً يوقاريدنبرى ويريلان جوابلر بونلره دخى جواب شافى اولمق حسبيله ارتق نافله يره تكثير سواددن اجتناب اولندى .

حل ــ ناقد اولمق لازم دكل بو مقالاتك ابتداسنده علم حال اوقويان شاكردانك وآخرنده ايساغوجى ملالرينك حصه‌لرى وار . قورقه انلرده محروم قالمدى .

جواب ــ واقعا حلك تا باشلنغجنده دينك مدنيته عدم مناسبتى كبى بر مناسبتسزلكه تصديسندن طولايى هركس لسان حالله انى تزييف ايديورلر .

برده «حاسه» كلمه‌سنى مؤنث سماعى عد ايتديككز ايچون محله مكتبلرنده‌كى چوجقلر بو مؤنث سماعى ايسه عجبا مؤنث قياس نصل اوليور؟ ديو صوريورلر. هله

بالطبع اخصدن اوضح اولان اعمى اخصله ایضاحه قالقشمقدن ناشی ایساغوجی منلالری دخی اثر مذكوری غریب كوریورلر .

هذا اخرما اوردنا فی هذه المقاله خذها وكن من الشاكرین

﴿ ایکنجی مقاله ﴾

بو دفعه بر ذات طرفنــدن مدت مدیده وقف وجود ایدیله‌رك «تمییز تعلیقات» نامیله چیقارمش اولدیغی رساله‌یی کوزدن کچیردك .

قبل‌المحاکه بر اثری تحسین و یا تقبیح و ادیلرنده طولاشمق اداب مناظره خارجنده چرکین بر حرکتی ارتکاب ایتمك دیمك اولوب بنابرین شمدیلك بز بوکا بر شی دیه‌میز .

انجق دیباجه و خاتمهٔ رساله‌ده بلاغت عثمانیه مؤلفنه ایدیلان آلقشــلر تعداده کلمز و بو قدر ظرفکیرانه معامله‌ده بولنانلر ممیزلك درجه‌لرینه چیقمق دکل اهل تدقیق نقطهٔ نظرندن سوزلرینه بیــله اعتماد اولنمز ایکن صاحب رساله اثرلرینه تمییز تعلیقــات سوســنی ویرمش و بو جهــتله اثر عالیلرینــه بیوك بر افتراده بولنمش اولدیغــنی سویلســه‌ك مأمولدرکه بو سوزمز بر مناسبتسزلکه حمل اولنمز .

خلاصــه «تمییز تعلیقــات» ك دیباجه‌ســنه بر کوز

کزدیرلسه مندرجاتی دخی انکله متناسب اولدیغی بالبداهه اکلاشیلورسه‌ده بو بابده ممیز افندی طرفندن هرنه امنیه‌یه مبنی ایسه التزام اولنان حقسزلغی بالفعل میدانه قویمق ایچون تحریر خامه‌یه لزوم کوریورزکه بوده لزوم مالایلزم قبیلندن اولدیغی جهتله بومقاله‌مزه «لزوم مالایلزم» نامنی ویردک.

ع : ثریا

اولا مميز افندی ديورکه : صاحب تعليقات (طوائف طائفه‌نك جمعيدر بر نسنه‌نك بر بلوك ويا بر پارچه‌سنه ده طائفه دينورسه‌ده اصل معنای موضوعی اعتباريله طولاشمقله مألوف ناسدن بر جماعته اطلاق اولنور متمدنه ايسه اقامت وتوطن معناسنه اولان مدون لفظندن مأخوذ اولوب بو ايکی لفظك بيننده معناجه تضاد اولديغندن طوائف متمدنه ويا اقوام متمدنه دنيلسه ايدی ياقيشق الور ايدی) مألنده بر مقالهٔ اعتراضيه يازمشدر .»

مميز افندی کندی مال حلالی اولان بالاده‌کی فقره ذيلنده بر طاقم تأويلره توجيهلره اعتراضلره تصدی ايديورکه بونلرك کافه‌سی کندوسنك اختراع کرده‌سی اولان عباره‌يه معطوف اولديغی اذنی بر ملاحظه ايله اکلاشيلور.

بر کره‌ده تعليقات بلاغت عثمانيه‌نك عباره‌سنی کوز اوکنه الهلم :

«اشته عباره»

«طوائف طائفه‌نك جمعيدركه بر نسنه‌نك بر بلوك ويا بر پارچه‌سنه دينورسه‌ده اصل معناى موضوعى اعتباريله طولاشمقله مألوف ناسدن برجماعة اطلاق اولنور. بنابرين طوائف يرينه ملل واقوام لفظلرى استعمال بيورلسيدى متمدنه لفظنه دها زياده ياقيشق الوردى».

شمدى انصاف بيورلسون مميز افنديك بزه عزو ايلديكى مقاله ايله بزم مقاله‌نك مألى برميدر؟ بزم مقاله‌ده مدنيتله طوائف اراسنده بالفعل تضاد اولديغنه دائر برسوز وارميدر؟ بز اصل معناى موضوعى حسبيله طائفه‌ده حال بداوته دها يقين اولان سير ودوران شائبه‌سى بولنديغى جهتله طوائف برينه ملل واقوام كبى لفظلر استعمال بيورلسيدى دها زياده ياقيشق الوردى. ديدك يعنى كلامده اولويت واحسنيت ارادق. كرك ابراهيم افندى وكرك حل تعليقات صاحبى جواز ارايور جواز ايله اولويت واحسنيت اراسنده ظن ايدرم كه مرحله‌لر وار. بونلر نافله يره يورليورلر بز طوائف مدنيه توصيف اضافيسنده حسن اولديغنى اعتراف ايتمش وفقط مؤلفك قدر عال العالنه انى ازكوره‌رك اولويت واحسنيت كوزتمش ايكن بونلر هنوز جواز دائره‌سنده طولاشوب طوريور. اكرچه

بزم حسن عد ایلدیکمز بر ترکیبی بسبتون خطایه حمل ایله‌انك جوازینه برطاقم توجیهات بعیده ارایان مدافعلرك مدافعاتی مؤلف حضرتلرینه بادی ممنونیت اولورسه جای تأسفدر .

همده ممیز افندی مدافعه‌نامهٔ عالیلری دیباجه‌سنده‌سراپا اعتراضدن عد ایلدیکی تعلیقات بلاغت عثمانیه‌نك باشلوجه اعتراضاتنی محکمهٔ تمییز فکرنده محاکمه ایده‌جکنی وعد بیورمشلردی . حالبوکه اعتراض نامی ویریلان بزم بوفقره‌مز اوقدر اهمیتسز صایلمشدرکه تعلیقاتك متنه‌بیله درج اولنمیوب حاشیه‌ده اشارت اولنمش اولدیغی تعلیقاتمزی مطالعه ایدنلرجه خفی دکلدر .

بوجمله ایله برابر اکر ممیز افندی بیت شریفی « طواف » ایلدیکنی تخطر بیورسیدی وطائفه دخی اوطوافدن اسم فاعلك مؤنث صیغه‌سی اولدیغی نظر ملاحظه‌یه المش اولسیدی نه اول وجهله بزم مقاله‌مزی تحریفه ونه‌ده هر بر حرفنده بیك درلو مماشات غیر معقوله مندمج اولان بویله بر رساله‌یی تألیفه تصدی ایدردی .

ثانیاً ممیز افندی طوائف مدنیه ترکیبنه توصیف اضافی یعنی اضافهٔ موصوف الی الصفة قبیلندن اولدیغنه دائر اولان ذهابمزی تزییف ایدرك بو مقامده سیاق

وسباق عباره سهو مرتبك وجودینی بداهة کوستردیکی حالده کمال استغرابله بزی برغلط فاحش وخطای عظیم اسنادینه قالقشمشدر .

ممیز افندیده اکر ذره‌قدر عین‌انصاف اولمش اولسیدی « صفتك موصوفه اضافه‌سی قبیلندندر » عباره‌سی آلتنده « صفت مفرد وموصوف جمع اولمق » فقره‌سنی کوردیکی آنده بویله اچیقدن اچیغه سهو مرتبی تصحیحه همت بیوره‌رق اوقدر تعجیلرله بزی غفلت دریالرینه طالدیرمزدی . هله بومقامده اولدیغی کبی فارسی شیوه‌سی اوزره صفتلر ایله موصوفلر دائما ترکیب اضافی ایله یکدیکرینه مربوط اولوب بنابرین اضافهٔ مطلقه‌یی لفظی ومعنوی اعتباریله ایکی‌یه تقسیم ایلدکدن صکره اضافهٔ لفظیه‌یی دخی درده تقسیم ایدرك بونلردن بری بومثالده اولدیغی کبی موصوفك صفته ودیکری صفتك موصوفنه واوچنجیسی مشبهك مشبه بهنه ودردنجیسی مشبه بهك مشبهنه اضافتی قبیلندن اولیور .

اضافهٔ معنویه دخی درت قسمدر برنجیسی اضافهٔ بیانیه‌درکه کومش کوپه‌آلتون بیله‌زك کبی مضافك الیهك جنسندن اولدیغنی اچیغه چیقاریور .

ایکنجیسی اضافهٔ تملیکیه‌درکه : احمدك کوله‌سی

محمدك ترلاسی کبی مضاف مضافك الیهك ملکی اولدیغنی کوستریور .

اوچنجیسی اضافهٔ تخصیصیه‌درکه : اتك چولی چاملیجه‌نك صویی اماسیه‌نك الماسی کبی مضاف مضافك الیهنه اولان اختصاصنی تعیین ایدر .

دردنجیسی ادنی ملابسه ایچوندرکه : ات چولی . چاملیجه صویی اماسیه الماسی کبی یالکز مضاف ایله مضاف الیه ارالرنده جزئی بر مناسبتك اولدیغنی اشعار ایدر .

ممیز افندی بعده « ملت دین وشریعت معناسنه اولوب مجاز حذف طریقیله قوم معناسنه مستعمل اولدیغندن بحثله ملل متمدنه ترکیبنك یکده مستقیم اولمامق جهتنی التزام بیوریورلر .

حالبوکه ملتك دین وشریعت معناسنه مجازا جواز استعمالنه جواز و یرمسی ممیز افندینك ادعاسنی دکل بزم مدعامزی تأیید ایدیور . چونکه افادهٔ مرامده بر کلمه‌یی معنای مجازیده استعمال ایتمك البته معنای حقیقیدن افصح وابلغ اولوب بزمده ارادیغمز بودر . بشقه بر شی دکلدر .

اشته بو دقیقه‌یه مبنی مکاتبات رسمیه وقوانین مدنیه‌مزده دائما ملت بر دین واساس اوزرینه اجتماع ایدن

قوم وجماعت معناسنه استعمال اولنديغى كبى اهل قانون اصطلاحنجه دخى بر دولتك تحت حمايه ورعايتنده بولنان هيئت مجتمعه‌يه اطلاق اولنـه‌رق بنا برين حقوق بين الملل تعبيرى جاريدركه فرانسزجه‌ده بوكا Droit national ديرلر. بوراسيده مكتب حقوقك يكانه شاكردينه پيرو اولانلره مجهول اولماملیدی .

ثالثاً ممیز افنـدی دیورکه: « صـاحب تعليقات مؤلفك استعمال ايتديكى كلمه‌لرينه اعتراض ايدوب («ديانت استعمالندن تجانب وتحاشى اولنه‌جق بركلمهٔ حوشيهٔ تركيه‌در.) ديمش وقصوى كلمه‌سنك هجنتور كالتنى بالادعا انك يرينه (غايت نازك وسمعه خفيف بشقه لغت استعمال ايتملى ايدى) ديمكله بر حقسزلقده بولنمشدر .

« ديانت لفظى لسانمزده شايع اولمش بر كلمهٔ عربيه اولمغله شايان تعييب وتقبيح دكلدر. لكن حوشيه كلمه‌سنى تركجه‌ده صاحب تعليقاتدن بشقه استعمـال ايدن ايشيدلمامشدر ديه بيلورم لفظ ديانته حرف اندازلق ايتمكدن ايسه حوشيه كبى بركلمهٔ وحشيه‌يى استعمالدن اجتناب ايتمك دها اولى ايدى »
بارك الله! نه بيطرف مميز! عجبـا بز هرنه سـويلديسـه‌ك حقه غير مقارنميدركه هر برسطر اراسـنده بزه حقسزلق

اسناد ایدیور . اشته بوراسنی تدقیق ایده‌لم: ممیز افنــدی
« دیانت » بر کلمهٔ عربیه اولدیغنی ادعا ایدیور. حالبوکه بر کلمهٔ
عربیه اولورسه طبیعی امهات لغات عربیه‌ده بولنمق اقتضا
ایدر . شبهه یوق که ممیز افنــدی لغتلری بعــد الاستقرا
بوله‌مدیغی بر کلمه حقنده بویله بر ادعاده بولنیور. وفصحای
عربك آثارنده هیچ یری اولمیــان بر کلمه‌نك لســان ترکیده
شیوعنی او کلمه‌نك عربیتنه دلیل اتخاذ ایدیور . اگر ممیز
افندی ترکجه ایله عربجه‌نك بر اولدیغنی !!! اثبات ایدرسه
او وقت بندکزه اســناد ایلدیکی حقسزلغی قبول ایدرم .
یوقســه بونی اثبات ایتمــدکجه قیامته قدر کندی حقسزدر.
فقط بوقدر بداهتلره قارشو سوز سویلیانلردن نه‌قورقلیدر
چونکه بریسی عربجه ایله ترکچه اراسنده هیچ فرق یوقدر
ادعاسنه قالقیشورســه نه جواب و برملیدر !! اشــته باقکز
ممیز افندی طی عبارات ترکیه‌ده هجنت و رکاکتنی سویلدیکمز
«قصوی» کلمه‌سنك لسان ترکیده افصحیتنی اثبات ایچون
لســان فصیح البیــان عرب اوزره نازل اولان حضرت
قرآندن آیت کریمه ایرادینه قدر چیقشیور.

«طی عبارات ترکیه» قیدینــك علاوه‌سی نه نکته‌یه
مبنی اولدیغی اکلاشلمیه‌جق قدر مبهممی در ؟

عجبا بو عباره‌یی ممیز افندی کورمامزلکدن کلمسی نه حکمته مبنیدر؟

برده ممیز افندی «قصوی» کلمه‌سنك مذکری اولان اقصی لسانمزده مستعمل اولدیغندن بحثله قصوانك لزوم استعمالندن‌دم اوریور. بو سوز من وجه قصوانك لسان عثمانیده غیر مستعمل اولدیغنی اعتراف دیمك اولوب فقط مذکری مستعمل اولان برکلمه نیچون مؤنثی مستعمل‌اولمسون وادیلرینی اکدیریور. حالبوکه‌لسان عربدن آلنان برکلمه‌نك کافهٔ موادینی‌استعماله مجبوریت‌حاصل اوله‌جق اولسه‌لسانده غریب برانقلاب‌ظهوره‌کلور. باقکز!مؤلف بلاغت‌عثمانیه. رساله‌لرینك‌سکزنجی صحیفه‌سنده غرابتی ایضاح ایدرکن نه بیوریورلر: «کذلك لسان عربیده اجتناب وتجنب برمعنایه کلورسه‌ده لسانمزده اجتناب لفظی مأنوس الاستعمال اولوب تجنب لفظی زبا نزد دکلدر» للّه‌دره !!

غالبا ممیز افندی بلاغت عثمانیه‌یی بیله اوقومه‌دن علی‌العمیا اعتراضه قالقشمش‌اولملیدر. یوقسه بویله برکریوهٔ خطایه صاپمزدی.

ممیزافندی برده « حوشیه کلمه‌سنی بزدن‌بشقه کیمسه استعمال ایتمدیکی برادعای‌مجردده بولنیور. حالبوکه بوکله

ادبای عثمانیه‌نك كمالاتیـله مفتخر اولدیغی كمال‌بك‌افندی ایله شناسی مرحومك اكثر مقالات ادبیه‌لرنده مستعملدر . ولوكه مستعمل اولمسـون ! بو برتعبیر فنیدركه فن‌بلاغت عثمانیـه ایلرولدكجه انك استعمالنه البته مجبوریت حاصل اوله‌جغندن شمدیدن قولاقلری انكله الشدیرمق لسـان ادبه شبهه‌سز برنوع خدمت دیمكدر .

رابعاً ممیزافندی دیوركه :

معلوم اولدیغی اوزره علمای عرب برتركیب اضافی‌اولوب معناسی عرب علماسی دیمكدر . عبدالقادر جرجانی‌وابوعلی فارسی‌یه وسـائر فحول اعجامه علوم عربیه‌یی بیلدكلرندن ناشی علمای عرب دیمك لازم كله‌جك ایسه بزم دیارمزده‌كی علمایه وتدریس فنون عربیه‌ایدن فضلایه دخی علمای ترك دیمیوب علمای‌عرب دیمك لازم كلور . حالبوكه شمدی‌یه‌قدر هیچ بركیمسه ترك علماسنه عرب‌علماسی دیمامشدر . اشته بزم بوسوزمزك صدقنه امام زمخشرینك مفصلك ابتداسنده‌كی (الله‌احمد علی‌ان‌جعلنی من‌علماء العربیة) كلامی برشاهددركه الواحد كالف قبیلندندر .»

ممیز افنـدی ! سزه عاجزانه سـویلرزكه عبدالقاهر جرجانی وابوعـلی فارس كبی فحول علمانك علمای عرب

اطلاقنه کسب استحقاق ایتملری من وجه عربجه‌یی یادکارندن اولمیوب بلکه عربلشدکلرندن ایلرو کلمش و هر هانکی قوم وصنفدن اولورسه اولسون عربلشمش اولان علمایه علمای عرب نامی ویرلمشدر. فقط خارجدن علمای عربیه سلکنه کیرمك ایچون یوللر مسدود اولدیغی جهتله بو بابده یالکز بر افتخار ادعائی ایله افتخار اولنیور حتی علامهٔ زمخشریدن ممیز افندینك اثبات مدعی ایچون کتیردیکی مثال برافتخار ادعائیدن عبارت اولوب علامهٔ مشارالیهك عربیتی ظاهر اولان علما سلکنه داخل اولمق ادعاسنده بولندیغی مثال مذکورك الت طرفندن اکلاشیلور.

اشته علامهٔ زمخشرینك فخریه‌سی: الله احمد علی ان جعلنی من علماء العربیة * وجبلنی علی الغضب للعرب والعصبیه * وابی بی ان انفرد عن صمیم انصارهم وامتاز * وانضوی الی لفیف الشعوبیة وانحاز * خلاصه بو فخریه کوزلجه نظر امعانه النه‌جق اولسه وفخریه‌لرده حقیقت حال ارانمیوب یالکز ایغال طرفی کوزه‌دلدیکی خاطره کتورلسه ممیز افندینك عکس مدعاسنی اثباتدن بشقه بر نتیجه ویرمیه‌جکی اکلاشلیور.

خامسا ممیز افندی بیوریورکه: «صاحب تعلیقات

(مؤلفك علم صرف « ذات كلمه‌نك احوالنـدن بحث ايدن برفندر» ديو يازديغى تعريف اغيارينى مانع دكلدر وذات لفظى دخى زائددر) ديمش‌حالبوكه ذات‌اوراده كلمه‌نك بناسى يعنى حروف وحركات وسـكناتدن عبـارت اولان هيئتى ديمكدر» .

اشته بزده بونك ايچون زائد ديدك. چونكه ذات بشقه هيئت بشقه‌در . ذات جوهر .هيئت عرضدر. ارتق جوهر وعرضى فرق وتمييزه مقتدر اوله‌ميانلره نه ديملى ونصـل سوز اكلاتملى .

سادسا مميز افندى اعتراضاً دير كه: «علم نحوك تعريفنه اولان اعتراضى دخى واهيدر. زيرا علم نحوده دخى مؤلفك تعريفى وجهله كلمه‌لرك‌حين‌تركيبنده عارض اولان احوالدن بحث اولنور. چـونكه عندالتركيب كلمه‌ره عارض اولان احوال اعراب اولوب نحوده دخى مبحوث عنه بودر. اكر مؤلف صـاحب تعليقاتك ديديكى كبى علم نحـومن حيث الاعراب كلمه‌دن بحث ايدر بر فندر ديمش اولسيدى اعرابك نه ديمك اولديغنى اكلاتمق ايچـون اعرابى دخى بشقه‌جه تعريف ايتمك لازم كلوردى».

شمدى مميز افندينك بوسوزلرينى محاكمه ايده‌لم‌بو ذاتك

سوزلری کوزلجه سوزلسه بو برقاچ جمله ایچنــده بر چوق تناقضلر بولنور چونکه بزم اعــتراضمزك واهیلکنه دلیل کتــوررکن اعتراضمزه تقویت و یریور . مادامکه کلمه‌لره عندالترکیب عارض اولان اعرابدر. بزم تعلیقاتده اولدیغی کبی طوغریدن طوغری‌یه بوکا کوره بر تعریف یاپمیــو بده برطاقم فضله ســوزلری قاتمغه نیچون مجبوریت حاصــل اولســون. همده اکر بزم‌تعریفمزه کوره اعرابك نه دیمــك اولدیغنی اکلاتمق لازم کاســه مؤلفك تعریفنــه کوره اولا « حین ترکیب» ثانیا « عارض » ثالثا » احوال » نه دیمك اولدیغنی اکلاتملی ورابعا احوال دخی اعراب‌دیمك‌اولدیغی جهتله ممیزك زعمنجه انی دخی تعریف ایتملیــدر . بنابرین ایجاز مراد بیورلدیغی حالده هم وضوح و همده جامعیت حسبیــله مؤلفك تعریفنه درجات عدیده ایله فائقیتی درکار اولان تعلیقاتمزك تعریفنی ترجیح ایتمك اقتضا ایدر.

هــله عنــدالترکیب قیــدیله کلمه‌لر اکثریا کلام هیئتنی المش اوله‌جغندن علم معانی‌یه عدم شمولی ادعاسنده بولنمق محض مکابره‌در.

ســابعا . بلاغت عثمانیــه رســاله‌سنده « علم بلاغت کلامك مزایاسنی بیلــدیرن بر فنــدر » تعریفی اوزرینه

بزم توصیف اضافی نامنی ویردیکمز بر ترکیب تعقیدی یه معارضلریمز ترکیب توصیفی نامنی و یریورلر . بو ایسه لامناقشة فی الاصطلاح قاعده‌سنه کوره طرفینجه جای اعتراض دکلدر .

هایدی بوکا اضافت نامنی ویرمیه‌لم فقط من حیث اللفظ بو ترکیبلرده اضافه‌دن قطعا فرق بوله‌بیلورمیز . مثلا « خامهٔ جامه » ترکیبنه مؤلف و اکا تبعیت ایدنلر ترکیب اضافی دیورلر فقط جامهٔ موزون ترانه ترکیبنه ترکیب توصیفی نامنی و یریورلر . عجبا من حیث التلفظ یعنی دله ثقلت و رکاکت کتورمك خصوصنده ذره‌جه فرق وارمی‌در ؟ بو تقدیرجه شیوهٔ فارسی اوزره تعدد صفات مستلزم منافرت اولمزمی ؟ ممیز افندی اسلوب و انسجام کلام خصوصنده لسان عثمانی یه قطعا مناسبتی اولمیان ابیات بیناتدن تعدد صفاتك مخل فصاحت اولمدیغنه دلیل کتیرمکه قالقیشیور . انسجام کلامده ترکجه عربجه‌دن او قدر بعیددرکه بو ایکی لساندن بر جمله‌یی یکدیکره حقیله ترجمه ایده‌جك اولسه‌ق طردا وعکسا بر شیوهٔ افاده‌یی التزام ایتمك لازم کلور .

برده ترکیسنك موزون ترانهٔ دلکش اواز سوزنده مخل

فصاحت بر شیٔ اولمدیغنی کوستریور حالبوکه بزم سوزمز خامهٔ حمامهٔ موزون ترانهٔ دلکش اوازه‌در. سوزی یاری بلندن کسوب اکا فصیح دیمك مشاغبه‌دن بشقه بر شیئه حمل اولنه‌مز.

الثالث عشر: بزم فهیم افندینك کلامنه ویردیکمز معنایی جرحله مؤلفك معناسنی تأیید ایچون ممیز افندی دیور که: «ابونواسك بوزمینده اولان« الافاسقنی خمرا وقل لی هی الخمر» شعری معناجه فهیم افندینك بیتنه قریبدر بونك معناسی ای ساقی سن بکا شراب ویر وبو شرابدر ده دیمکدر».

عجبا کلام یعنی ایله باشلانلدیغی حالده خاتمهٔ کلامده «دیمکدر» لقردیسی فضله دکلمیدر؟ عجبا «ای ساقی سن بکا شراب ویر وبو شرابدردی» فقره‌سیله «شرابدر! دیه‌رك صوندی باکه ساقی جام» مصراعی اراسنده اولان حکم وقوت برمیدر؟ معنا اشنا اولان اهل ذوقه کوره «شرابدر! دیه‌رك صوندی باکه ساقی جام مصراعنده بر حال تخیل اولنورکه انکله حواس خمس دکل شریانلر بیله فورانه کلور.

الرابع عشر: ممیز افندی بیوریورکه: «مؤلفك ترکیب

اراسنده واقع اولان حواس خمسه سوزینه دخی اعتراض ایدوب قاعدۂ نحوه موافق دکلدر دیمش کرچه حواس حاسه‌نك جمعی اولمق حسبیله بوراده اسم عدد تاسز اولمق لازم کلور ایسه‌ده ترکجه‌ده اسماء عدد بو صورتله مستعملدر اشته بلاد ثلثه وجزایر سبعه وقطعات خمسۂ ارض دیرلر . بلاد ثلاث وجزائر سبع قطعات خمس دیمزلر حالبوکه بلاد وجزائر وقطعات لفظلرینك مفردلری بلده وجزیره وقطعه‌در حتی صاحب تعلیقات دخی بو بابده معترض اولدیغی حالده تعلیقاتنك اللی دردنجی صحیفه‌سنده قضایای سبعه دیمشدر که قضیه‌نك جمعیدر»

بوکا جوابمز پك ساده‌درز یرا سلیقۂ فطریه‌سندن بشقه مدار استنادی اولمیان فهیم افندی کبی بر ذات نحو قاعده‌سنه رعایة حواس خمس دیو بده عصرمزده بین العلما بحق تفرد ایدن ذاتك یانی باشنده قاعدۂ نحویه‌یه عدم رعایتنی کوره‌رك پك اهمیتسز بر صورتده یعنی نوطه ایله تعلیقات حاشیه‌سنه بویله بر اشارتده بولنمشدق بونك لسان محاوره‌ده مستعمل اولوب اولمدیغنه دائر بر سوز جریان ایتمامشیکن ممیز افندی قاعدۂ نحویه‌یه مغایرتنی بعد الاعتراف لسان عوامده اولوجهله مستعمل اولدیغنی درمیان ایدیورکه اوده بزم نوطه‌مزك خارجنده

برشیدر. برده تعلیقاتمزده قضایای سبعه دیدیکمزی اخطار ایدرك بو یا کلشلغی برده التنه اتمق استیور.

بز معصومیت داعیه‌سنه قالقیشانلردن دکلز برده انسانز. البته یالکز بو دکل دها پك چوق یا کلشلرمز واردر. برده بوراده قاعدهٔ نحـویه‌یه مغایر بر یا کلشمز اولدیغنی اعتراف ایدرز. شو قدر وار که فهیم افندینك حواس خمسی یانی باشنده اولمدیغی ایچون پك او قدر عیبلنه‌جق بر شی دکلدر.

اکر ممیز افندی اینانمامزلق ایتمزسه بز بونی بیـسله‌رك یازدق. چونکه مؤلفك اثرینه اقتفاءً رسـاله‌مزه تعلیقات بلاغت عثمانیه نامی ویرلمش ومعاینونه کوره قضیه‌یه کلام اطلاقی متعارف بولنمش اولدیغنه بناء کلام اعتباریله قضیه دخی مذکر اولوب بو اعتباره نظراً ینه قاعـدهٔ نحویه‌یه مخالف بر خطاده بولنمامش اولورز.

برده بلاد ثلاث وجزائر سبع قطعات خمس کبی تاسز اولان اسماء عـدده عندالوقف ایکی ساکن اجتماعنـدن طولایی تلفظه ثقلت کله‌رك اهل لسان بو ثقلتدن اجتنابی بر قاعدهٔ نحویه‌یی رعایته ترجیح ایتمشلردر» دیور. اکرممیز افندی قواعد نحویه‌یه واقف اولسیدی بو تاویلنده قاعدهٔ نحویه‌یه قطعا رعایتسزلك چیقمدیغنی تفرس ایده‌بیلوردی

چونكه عربجه‌ده عندالوقف كتيريلان تالره تای تأنيث اطلاق اولنميوب انلره تای اطلاق نامی ويريلور. بونك ايچون مميز افندی بلاد ثلاثه وقطعات خمسه كبی اسماء عدده‌ده بولنان تالره‌تای تأنيت ديه‌جكنه هایاطلاق ديمش اولسيدی مقصده بر از تقرب ايتمش اولوردی مع مافيه هر نه نام ايله ياد ايده‌جك اولسه‌ق ينه معارضلريمزك مدعاسنی‌تأييده كافی‌دكلدر. زيرا بو يا كلشلق‌يالكزحال‌وقفده اختياراولنميوب‌حال وصلده دخی‌اختيار ايدلمش‌وايديله‌كلمشدر

مناظر انشانك تعقيد معنوی‌يه كتيرديكی‌مثالك مؤلف طرفندن ترجمه ايدی ويرلديكنه دائر اولان اعتراضی دفع ايچون حلك (٣٠) نجی صحيفه‌سنه‌مراجعت !

الخامس عشر مميز افندی ديوركه «(مرادك ميمی نيمی يوقسه‌سويله غيری بر شی‌مي. نه ايسترسه‌لئسنك‌ايچون كلبۀ عاشقده حاضردر) بيتنك مصراع اولنده «ميمی نيمی شيمی» كلمه‌لری بر برينی تعاقب ايتديكندن لفظاً معاطل اولدقدن بشقه « نه ايسترسه‌ك سنكچون كلبۀ عاشقده حاضردر» مصراعنك معناسی دخی مناسبتسزلكدن غير خاليدر. چونكه «كلبه» قولبه‌نك فارسيسی اولوب قولبه دخی مسكن مسكيناندر كه چركه‌نك غير متحرك نوعيدر .

نیومی وعیش ونشاطی موجب بشقـه درلو شی مجـالس عالیه ومکلفه‌ده بولنوب او مثللو محلده انجق بر دستی صو بولنه‌بیلور اشته سلاستی ادعا اولنان بیت مذکورك قولبه کبی بر بیت سـفلی اولدیغی اشکار اولدی ادوات شـوق ونشاط اولان عیش وطرب او یله بر محلدن نفرت ایتدیکی ارباب طبع سلیم دخی بو یله بر بیتی سلاسته مثـال اولمق اوزره ایراددن مجانبت ایدر. ».

میرزا افندی طرفندن نی.می کبی شیلر اراسنده معاظله اولدیغی ادعا ایدیلیور. ها! بر شی خاطریمه کلدی میرزا افندینك بزه ایتدیکی اعتراضلردن بریده حوشیه کبی بر کلمهٔ وحشیـه‌یی استعمالمزدن عبـارت ایدی. عجبا معاظله تعبـیری بوندن اشهرمیدر؟ خیر! معـاظله ایله حوشیه ایکیسی همعنـاندر. چونکه بو ایکی تعبیرك ایکیسی بر عباره‌دن مأخوذدر جناب عمر رضی الله عنه حضرتلری زهیربن ابی سلمانك فصاحتنی تقدیر مقـامنده «کان لایعـاظل بین الکلام ولایتتبع حوشیه ولایمدح رجلا الابمافیه» بیورمشلر وادبا دخی بو کلام دری النظامدن بك چوق احکام ادبیه چیقارمشلردر.

خلاصه دیرزکه اکر معاظله نه دیمك اولدیغی بیلمش اولسـیدی بیت مذکورده معـاظله‌نك وجودینـه ذاهب اولمزدی.

زيرا معاظله بر مجانسهٔ لفظیه خاطری ایچون مخل معنا فضله سوزلری یان یانه کتیرمکدن عبارت اولوب یوقسه بری ذکر اولندقجه من حیث المعنی دیکری تخطر اولنان الفاظی برلشدیرمك هر بر ادیب نظرنده مستحسن صایلور.

هله ممیز افندینك «کلبه» یه دائر و یرمش اولدیغی تفصیلاته اجیرز. زیرا معاملهٔ عاشقانه یه قطعا تعظم وجبروت صیغمیوب هر حالده معشوقه مواجهه سنده عرض تذلل وافتقار مدارادب واعتبار صایلور. بونکچون عاشق ولو که اوج احتشامده اولسه ینه سوکلیسنه کمال تذلل وافتقار ایله بو کیجه بزم کاشانه یی ویاخود بنده خانه یی تشریفه رغبت بیورلزمی؟ کبی نیاز عاشقانه ده بولنه جق وفقط تمیز تعلیقاتك وهم وذهابی کبی بو معاملهٔ متواضعانه دن نه او عاشقك پنجکلی کوله یه ونه ده ترتیب ایلدیکی سرای خسروانی قلبه یه منقلب اوله جق.

بيت

میان عاشق ومعشوق رمزیست

چه داند ....

اشته صوك سوزمز بودر..

اتمام تمیز

Esʿad, Maḥmud

Itmām-ı temyīz

— اثر خامهٔ —

محمود اسعد

معارف نظارت جلیله سنك

رخصتیله (مطبعهٔ عثمانیه ده)

طبع اولنمشدر

استانبول

فی ۱۰ جمادی الاول ۱۲۹۹

بسم الله الرحمن الرحيم

بلاغت عثمانیه حقنده موضوع بحث اولان مسائلك قسم ادبیسنی لاحقه یه قدر تمییز تعلیقات رساله‌سی فصل ایتمش ایسه ده مسائل کلامیه یه تعرض ایتمدیکندن بحسب الطریق فقیر دخی مسئله‌نك اوجهتنی تفصیل و تعلیقات بلاغت عثمانیه رساله‌سنده وانك خارجنده اوله‌رق ساحهٔ مطبوعاتده دوران ایدن مباحثده وقوعه کتوریلان سهویاتك ردو دفعنه بر تصحیح قرار صورتنده تشبث ایلدم اشبو سهویات اوچ مسئله‌دن عبارت اوله رق برنجیسی اخبار انبیانك مقبولاتدن اولوب اولمامسی ایکنجیسی الله واحد قضیه سنك ظنیه اولوب اولمامسی اوچنجیسی وحدت الوهیت بدیهی اولیدی بعثت انبیایه حاجت اولوب اولمدیغی مسئله‌لریدر .

مسئله‌نك تدقیقی ایچون اول امرده قضیه یه دائر بعض تفصیلاتك بیانه لزوم کورلمکله قضیه‌نك تقسیماتنك بیانه شروع اولندی .

بو خصوصده اك زیاده الده تداول ایدن واك معتبر بولنان کتاب برهان کلنبوینك مواد ادله بحثیله بحثك اکثر جهتلری تعلق ایتدیکندن طولایی شرح مواقفك ایجاب ایدن بعض فقره‌لری عینا ترجمه و بعض ملاحظات علاوه اولنور .

(مواد ادله)

نسبت خبریه نك وقوع ولاوقوعدن عبارت اولان طرفینی بلا رجحان مساوی اولورسه بوندن حاصل اولان علمه شك و بر طرفی بر نوع اذعان وقبول ایله ترجح ایدرسه تصدیق واعتقاد تسمیه اولنور . بو اعتقادده اكر طرف آخرك احتمالی بالكلیه منقطع اولور صورتده جازم و بر مشككك تشكیكی ایله زائل اولمز درجه ده ثابت وواقعه دخی مطابق اولورسه یقین وغیر مطابق اولورسه جهل مركب دینلور واكر بو درجه ده ثابت اولمزسه تقلید دینلور . وطرف اخر احتمالی بالكلیه منقطع اولور صورتده جازم اولمزسه ظن ونقیضی مظنون اولان علمه وهم ومظنوندن ماعدا مجزوملرك نقیضلری اولان علمه تخییل تسمیه اولنور .

بو بیانمزدن شك ووهم وتخییلك تصورات قبیلندن اولوب تصدیقات اولمدیغی ظاهر اولدی بناء علیه قضیه یقینیه . تقلیدیه . ظنیه . وجهلیهٔ مركبه یه منحصر در یقینیه ایسه بدیهیه ونظریه قسملرینه منقسمدر . بدیهیات التیدر برنجیسی اولیاتدركه هر برعقل سلیمك مجرد اطراف ونسبتنی تصور ایله قطعا وجزما حكم ایتدیكی قضیه لردر . اجتماع وارتفاع نقیضین ممتنعدر . بر ایكینك یاریسیدر . كل جزؤندن بیوكدر كبی . ایكنجیسی مشاهداتدركه عقلك مشاهده واسطه سیله قطعیا حكم ایلدیكی قضیه لردر اكر قوای ظاهره ایله مشاهده واسطه سیله قطعیا حكم ایدرسه (حسیات) تسمیه اولنور . اتش یاقیجیدر كونش پارلاقدر كبی . واكر

قوای باطنه ایله مشاهده واسطه‌سیله قطعیا حکم ایدرسه وجدانیات دینلور . آچ و یاصوسز و یاخود غضبلی اولدیغمزه حکم کبی . وجدانیات کندو وجداننده حس ایتمیانلره یقین افاده ایتمز . اوچنجیسی قضایا قیاساتها معها و یاقضایای فطریه درکه عقلك اطراف قضیه‌یی تصوره لازمکلان قیاس خفی واسطه‌سیله قطعیا حکم ایتدیکی قضیه‌لردر .

ایکی مساوی قسمه تقسیم اولندیغندن درده چفت اولمق ایله حکم کبی . دردنجیسی متواتراتدرکه عقلك کذب اوزرینه اجتماعلرینی ممتنع عدایتدیکی مشاهدینك توارد اخباراتی آننده دفعة حاصل اولان برقیاس خفی واسطه‌سیله قطعا حکم ایتدیکی قضیه‌لردر . بغدادی کورمیان کیمسه‌نك بغدادك متواتر اولان وجودینه حکم ایلمسی کبی .

تواترده راویلرك حکمی مشاهده ایلملری شرط اتخاذ ایدلدیکندن حواسك بریله حس اولنه‌میان معقولاتده تواتر صحیح دکلدر .

بشنجیسی مجرباتدرکه عقلك ترتب حکمی تکرر مشاهده‌سی آننده حاصل اولان قیاس خفی‌واسطه‌سیله قطعا حکم ایلدیکی قضیه‌لردر مفتز یا مسهلدر کبی .

مجربات . مجربك غیریسنه یقین افاده ایتمز مکر تواتردرجه سنی بوله .

التنجیسی حدسیاتدرکه حدس ایله دفعة حاصل اولنان قیاس خفی واسطه‌سیله عقلك قطعا حکم ایلدیکی قضیه‌لردر . « حدس »

مبادیدن مقاصده دفعة انتقال ایلك ملكه‌سیدر . نفسك بوملكه‌سی یافطرت اصلیه ایله اولور جمیع مطالبه نسبتله قوهٔ قدسیه صاحبنده اولدیغی کبی و یامبادی الحکمه ممارسه ایله اولور بعض مطالبه نسبتله قوهٔ قدسیه صاحبنك غیر یسنده اولدیغی کبی .

قمرك شمسه قرب و بعدی هنكاملرنده تشكلات نوارینه سنك اختلافنی تكرر مشاهده ایله حاصل اولان قیاس خفی واسطه‌سیله نورقمرك شمسدن مستفاد اولدیغنه حكم ایلمك کبی .

حدسیات دخی متحدسك غیر یسنه یقین افاده ایتمز مكركه قیاس خفی و یاسائر صورتله استدلال ایده . بو صورتده ایسه متحدسه نسبتله هرنقدر بدیهی ایسه‌ده مستدله کوره نظری اولور .

اماقضیهٔ نظریه عقلك‌تدریجا مقدماتنی ترتیب ایلدیکی برهانلر واسطه‌سیله قطعا حكم ایتدیکی قضیه‌در اماقضیهٔ تقلیدیه عقلك تواتردرجه‌سنه وارمیان سماع ایله مجردغیره تقلیدا حكم ایلدیکی قضیه‌در . شاهق جبلده اولان کیمسه‌نك مصنوعات ایله استدلال ایتمكسزین مجرد برایکی شخصدن ایشیده‌رك واجب تعالینك وجودینه حكم ایلسی کبی . بوقضیه مقلدك زعمنده بدیهیه‌در یوخسه آخر کیمسه‌دن ایشتدیكندن طولایی استدلالاً نظریه دكلدر زیرا تقلید ایله استدلال بیننده منافاة اولدیغی کبی خبر الاحاد ایله استدلال اصلا یقین افاده ایتمز . اماقضیهٔ ظنیه عقلك قرائن واماراتدن اخذ ایدرك نقیضنی مرجوحا تجویز ایتدیکی حالده راجحا حكم ایلدیکی

قضیه‌در ۰ کیجه کزن کیسه‌یه سارقدر دیه‌رك حکم ایلك کبی ۰ ظنیه‌نك کافه‌سی نظریه‌در ۰

اماقضیهٔ جهلیهٔ مرکبه عقلك وهم ایله مخلوط اولدیغی حالده بداهت زعمیله و یاخود مادة و یاصورة فاسد اولان دلیلی برهان زعمیله قطعا حکم ایلدیکی قضیه‌لردر ۰ حکمانك قدم عالمه حکملری کبی ۰ بونلرك بعضیسی زعما بدیهی و بعضیسی نظریدر ۰ قضایای بدیهیه دائما صادق اولدیغی کبی قضایای جهلیه دخی دائما کاذبدر ۰ اماقضایای تقلیدیه و ظنیه‌نك بعضیسی صادق و بعضیسی کاذبدر ۰ بوندن صکره علی العموم قضیه‌لر ادله‌نك انلردن ترکبی اعتباریله یدی قسمدر ۰

برنجیسی یقینیاتدر بدیهیه اولسون نظریه اولسون ۰

ایکنجیسی مشهوراتدر بوده یاجمیع ناس عندنده مشهور اولور ظلم قبیحدر کبی و یابر طائفه نزدنده اولور ۰ متکلمینه کوره غیر مرتبة الاجزا و یاوجودده غیر مجتمع اولسه بیله مطلقا تسلسلك بطلانی کبی ۰ اماحکما تسلسلك بطلاننده ترتیب واجتماعی شرط ایتمشلردر ۰

اوچنجیسی مسلماتدر متخاصمین بیننده و یااهل فن ارەسنده تسلیم ایدیلان قضیه‌لردر فقهانك علم اصول مسائلنی تسلیم ایللری کبی ۰

دردنجیسی ۰ مقبولاتدرکه کندیسنه حسن ظن اولنان کیمسه‌لردن مأخوذ قضیه‌لردر ۰ انبیا علیهم السلام و علمادن مأخوذ قضیه‌لر کبی ۰

بشنجیسی منظوناتدر • تفصیلی مرور ایلدی •

آلتنجیسی مخیلاتدرکه کاذب اولدیغنی بیله‌رك محضا سامعك منقبض ویامنبسط اولمسی ایچون تخیل اولنان قضیه‌لردر خمر یاقوت سیالدر بال قوصمو قدرکبی •

یدنجیسی موهوماتدرکه وهمك غیر محسوساتده محسوساته قیاسا قطعا حکم ایلدیکی قضیه‌لر در •

بعض کیمسه‌لرك مشاهد اولان اجسامه نظراً هر بر موجودك بر مکانده اولدیغنه حکملری کبی • محسوسه قیاس بالذات ویا بالواسطه قیاسدن اعمدر بناء علیه موهومات قضایای جهلیه‌دن عبارتدر • اشبو اقسام سبعه متصادقه‌در زیرا بر حکم متیقن ویامقلد ویامظنون ویامجهول مشهور ویامسلم ویامقبول اولور • بعضا بر طائفه عندنده موهوم بلکه متیقن اولان بر قضیه دیکری عندنده مخیل اولور شوقدرکه مقدمه‌نك دلیلده اخذ اولنمسی بعضا یقینیه یاخود مشهوره ویامسلمه ویامقبوله ویاسائره اولمسی اعتبار یله اولور • انتهی کلنبوی •

شرح مواقفده دخی وجه آتی اوزرجه تقسیمه شروع ایله دیورکه : قضایا ایکی قسمدر برنجیسی ادلهٔ قطعیه‌ده مستعمل قضایای قطعیه • وایکنجیسی اماراتده مستعمل قضایای ظنیه‌در •

قطعیه « بدیهیه ونظریه‌دن اعم اولان » یقینیه معناسنه اولوب یقین ایسه واقعه مطابقتیله برابر بوایش شویله‌در ویاخود شویله اولمامق ممکن دکلدر دیو اعتقاد ایتمکدر •

« لكن بو راده مصنفك بيانه نظرا » قطعيه دن مراد قطعيه نك مبادیٔ اولدن عبارت اولان ضروریه قسمی اولوب بوده یدی قسمدر .

برنجیسی اولیاتدر كه طرفین ونسبتی ملاحظه وتصوردن صكره نفسك خالی اولمدیغی قضایادر بونلرك بعضیسی اطرافنك تصوری واضح اولمغله هركس عندنده جلیدر . و بعضیسی دخی اطرافنك تصورنده جزؤی برخفا اولمغله خفیدر مع مافیه بوقسم دخی تصوراتده اذهان مشتعله اصحابنه خفی اولماز . ایكنجیسی قضایا قیاساتها معهادر كه اطرافنی تصور حكمی موجب برقیاسك ملزومی اولان قضیه‌لردر . بوقضیه‌لر اولیاته پك یقیندر .

ایكی مساوی قسمه بولندیكندن درت چفتدر دیدیكمزده درت چفتدر قولمز قضیه و بونی تصوره لازم اولان قیاس « درت ایكی مساوی یه منقسمدر ایكی مساوی یه منقسم اولان شی چفتدر » قولمزدر . اوچنجیسی مشاهداتدر كه عقلك مجرد حس واسطه‌سیله حكم ایتدیكی قضیه‌لردر . اكر حس ظاهری ایسه قضایای محسوسه تسمیه اولنور كونش حاردر . كونش پارلاقدر . آتش یاقیجیدر كبی . اكر حس باطنی ایسه قضایای وجدانیه واعتقادیه دنیلور . آج و یا غضبلی اولدیغمزه حكم ایتمك كبی . الاتك مداخله‌سی اولمدیغی حالده صرف نفسمزده موجود اولان حكملر دخی قضایای وجدانیه قبیلندندر . ذاتمزه وافعال ذاتمزه اولان شعوریمز كبی . حس حكم جزؤیدن بشقه برحكم افاده ایتمز شو آتش یاقیجیدر كبی . اما هر بر آتشك

یاقینجی اولمسی دلیلنه وقوفله برابر جزئیات کثیره‌یی احساسدن مستفاد اولور . احساسات جزؤیه نفسی مبدأ فیاضدن عقد کلی‌یی قبوله حاضرلیه بیلور .

و بو احساساتك یقینی مؤدی اولمسی صائبه اولمسیله مشروطه اولدیغی بی‌شك وگماندر . اكر عقل حق اولان احساساتی باطللندن تفریق ایتمسیدی صواب ایله خطا تمیز ایتمز ایدی .

دردنجیسی مجرباتدرکه عقلك تکرر حس واسطه‌سیله حکم ایلدیکی قضیه‌لردر تکرر حس ایله برابر شویله برقیاس خفیده لازمدرکه « نهج واحداوزره دائما یاخودا کثر یاوقوع متکرر اتفاقی وتصادفی اولمیوب هر نقدر ماهیتی بیلنمیور ایسه‌ده البته بوراده برسبب واردر » ایشته بو سببك حصولی معلوم اولنجه مسببکده وجودی قطعا معلوم اولور . دوکمك مؤلمدر مغنز یامسهلدر کبی .

اوچنجیسی حدسیاتدرکه شکی ازاله ایدن برحدس قوی واسطه‌سیله حکم ایدیلان قضیه‌لردر . صانع تعالینك عالم اولمسنه حکم کبی . زیرا افعال الهیه‌نك محکمه ومتیقنه اولدیغنی مشاهده ایتدیکمزده واجب تعالینك عالم اولمسنه حدس اوله‌رق حکم ایتدك . کذلك قمرك شمسدن اولان اوضاعنك اختلافی ایله تشکلات نورانیه‌سنده حال قمرك اختلافنی مشاهده ایتدیکمزده نورقمرك نورشمسدن مستفاد اولدیغنی حکم ایلدك . حدسیاتده مجربات کبی تکرر مشاهده وقیاس خفیه مقارنت لازمدر بونلرك فرقی شودرکه مجرباتده اولان سببك سببیتی معلوم ایسه‌ده ماهیتی مجهولدر بناء علیه

بوكا مقارن اولان قياس (اكر برعلته مستند اولمسيدى دائما ويا اكثريا بويله اولمازايدى) كبى برقياسدر اما حدسياتده اولان سببك سببيتى وماهيتى معلومدر بناء عليه علتلرينك ماهيتده اختلافيله بونلره اقيسهٔ مختلفه مقارن اولور التحيسى متواتراتدركه كذب اوزرينه اجتماعلرى ممتنع اولان برجماعتك مجرد اخبارلريله حكم اولنان قضيه‌لردر . تواترده وقايعك اختلافيله مختلف اولديغندن برعددمعين يوقدر همان لازم اولان يقين كتوره‌جك برمبلغ اولمليدر . يقين حاصل اولنجه عدد تمام اولور .

متواتراتده تكرر وقياس خفى ومشاهده‌يه مستند اولمق لازمدر . متواتراتدن احساس ايله حاصل اوله‌بيلان علم جزؤى حاصل اولور . بناء عليه محسوسات كبى متواترات بالذات علومده واقع اوله‌ماز . يدنجيسى امور محسوسه‌ده وهمياتدر زيرا وهمك امور محسوسه‌ده حكمى صادقدر هرجسم برجهتده‌در كبى . زيرا عقل محسوسات اوزرينه اولان حكملرنده وهمى تصديق ايدر عقل ايله وهمك تطابقندن هندسيات مجراسنه جارى اولان علوم شديدة الوضوح اولوب علوم سائره‌ده اولديغى كبى بونلرده اختلاف اراء واقع اوله‌ماز . اما وهمك مجردات ايله معقولات صرفه‌ده اولان حكمى بويله دكلدر زيرا بونلرده محسوساتك احكاميله حكم ايتديكى وقت بو حكمى كاذب اولور هرموجود برجهت وبرمكانده در ديه حكم ايتمسى كبى .

يالكز اماراتده مستعمل اولان مقدمات ظنيه درتدر .

برنجیسی مسلماتدرکه موضع اخرده مبرهن اولمق اوزره قبول اولنان قضیه‌لردر ٠ هر بر فقیهك موضعنده مبرهن اولمسی سببیله اصول فقه مسائلنی لدی‌التسلیم احکام فقهیه‌یی اکا بنا ایتمسی کبی ٠

ایکنجیسی مشهوراتدرکه ناسدن برجم غفیرك اتفاق ایتدیکی قضیه‌لردر بوده یاهرکس عندنده مشهوراولور ٠ عدالت کوزلدر ظلم چرکیندر کبی ٠ یا برچوق کیمسه‌لر عندنده مشهور اولور ٠ اله بردر کبی ویاخود برطائفه عندنده مشهوراولور مطلقا تسلسلك محال اولمسی کبی ٠

خلاصهٔ کلام مشهورات ارانك تطابق ویا مصلحت عامه ویا رقت ویاحمیت ویا تأدیبات شرعیه ویا انفعالات خلقیه ویا مزاجیه‌دن طولایی صادق ویاکاذب حکم اولنان قضیه‌لردر ٠

اوچنجیسی مقبولاتدرکه یلان سویلمیه‌جکنه حسن ظن اولان کیمسه‌لردن اخذ اولنان قضایادر ٠

علماء ابرار وحکماء اخیاردن مأخوذاولان قضیه‌لر کبی ٠ لکن یلان سویلمیه‌جکلری معلوم اولان انبیادن مأخوذ قضیه‌لر بویله دکلدر زیرا بوقضیه‌لرك انبیایه استنادی معلوم اولدقدن صکره ادلهٔ نقلیه‌ده مستعملدر ٠

دردنجیسی برطاقم قرینه‌لره مقرون قضایادر ٠ بلوطك وجودندن مطرك نزولنه حکم ایتمك کبی ٠ انتهی

کلنبوینك تقسیماتندن اکلاشیله‌جغی وجهله یکدیکره متداخل برطاقم اقسامدن عبارت اولمغله مشهوراتدن بعضیسی یقینیه اولور الواحد

نصف الاثنين كبي و بعضيسى ظنيه اولور العدل حسن كبي · مقبولاتك دخي بعضيسى يقينياتدندر انبياى اعظامدن مروى اولان قضيه لر كبي · و بعضيسى ظنياتدندر علمادن وحسن ظن اولنان كيمسه لردن مروى اولان قضيه لر كبي مواقفده ايسه مقدمات قطعيه وظنيه ديو ايكي قسمه تقسيم اولنه رق قطعيه يقينيه معناسنه اولديغي حالده قطعيه نك اقسامى اولمق اوزره يالكز بديهيات ذكر اولنوب نظرى قسمنه تعرض اولنمديغندن شارح بوراده انجق قطعيه نك ضروريه قسمى مراد اولنيور ديو تأويله مجبور اولمشدر · لكن شو حاله نظراً ظنيه يرنده نظريه دينلمك لازم كلور ايسه ده صاحب مواقف يقينيات نظريه بحثندن سكوت ايله يالكز قضاياى ظنيه نك اقسامنى بيانه حصر نظر ايلمش و بو يله جه مشهورات ومسلمات ومقبولاتك يالكز ظنيه قسملرينى بيان ايتمش اولديغنه مبنى سيد شريف مقبولاتك يقينيات قسمندن اولان اخبار انبياىي اخراجه مجبور اولمشدر · بناء عليه صاحب تعليقاتك اخبار انبيانك مقبولاتدن اولوب اولمديغي حقنده كى ترددينه محل قالماز و بو صورتله مسائل ثلثهٔ منازع فيهادن بريسى حل اولنمش اولور ·

صاحب تعليقاتك الله بردر قضيه سى ظنيه در ديمسنك وجهى بيلنه ميور . اكر سيد شريفك قوليله اثبات ايتمك ايسترسه شرح مواقفده الله بردر قضيه سنك عربجه سى اولمق اوزره بر (الله واحد) قضيه سى ظنيات صره سنده كوريله ميور · فى الواقع (كقولنا الاله واحد) ديه رك بر مثال كوريليور ايسه ده بونك معناسى

صاحب تعليقاتك اكلاتمق استديكى كبى دكلدر سيد شريف مواقفك بو بحثنى شرح ايدركن مشهوراتك امثله سى صره سنده (الاله واحد) قضيه سنى ايراد ايتمكله محشى حسن چلبى « قوله (كقولنا الاله واحد) فان قلت سياق كلامه يدل على ظنية هذه القضيه مع انها قطعية يقينية قلت ظنيتها انما هى اذا اعتقد بها بسبب اجتماع الجم الغفير عليها واما اذا لوحظت بدليلها القطعى اليقينى فهى قطعية يقينية فالاختلاف بالقطعية والظنية باختلاف العنوان » ديدكدن صكره سيدشريفك « فالمشهورات مايحكم بها لتطابق الآراء عليها اما لمصلحة عامة اورقة اوحمية او تأديبات شرعية اوانفعالات خلقية او مزاجية سواء كانت صادقة اوكاذبة » قولنك تحشيه سنده دخى « قوله لمصلحة عامة الظاهر خروج تطابق الاراء على الوحدانية كما فى المثال المذكور اعنى لا اله الا الله عن تفصيل السبب الذى ذكره ومحشى عبدالحكيم سيالكوتى دخى « قوله (كقولنا الاله واحد) فانه من حيث تطابق الاراء عليها مشهورة وان كان من حيث ثبوته بالبرهان قطعيا » ديدكدن صكره « قوله فالمشهورات اى المعدودة من غير اليقينية فخرج الاوليات المشهورة مثل الواحد نصف الاثنين والنظريات القطعية المشهورة مثل الله واحد » ديمشدر . و بو صورتله الاله واحد قضيه سنك من جهة قطعيه ومن جهة مشهوره اولديغنى بياندن صكره (الله واحد) قضيه سنك قطعيه اولديغنى تنصيص ايتمشدر . صاحب تعليقات ايسه بروجه مشروح اله ايله لفظۀ جلال ارەسندەكى فرقى بيله مامشدر . بز بوراده بوفرقى تعيين ايده جكز .

اولا اله اسم جنسدر جمعی الهه كلور الله علمدر جمعلنمز . ثانیا اله كلیدر الله جزؤیدر همده جزؤئ حقیقیدر كلیاتده دیوركه « الاله اسم لمفهوم كلی هو المعبود بحق والله علم لذات معین هو المعبود بالحق واتفقوا علی ان لفظ الله مختص بالله » .

ثالثا اله اعمدر الله اخصدر رابعا الهك معناسی معبود وترجمه طاپه جق دیمكدر الله ایسه علمدر هر لسانده تبدل ایتمكسزین بویله جه قوللانیلور . وچلاب وتكری كبی لفظلر ایله ترجمه اولنه بیلور .

خامسا اله نكره در لام تعریف ایله تعرف ایتمشدر والله علمیت ایله معرفدر وحتی امام سیبویه كبی علمای عظامدن بك چوق ذواتك بیاننه كوره اعرف المعارف لفظة اللهدر صكره ضمیر متكلم صكره ضمیر مخاطب صكره ضمیر غائب صكره ترتیبیله سائر معارفدر . اله ایله اللهی الفاظ مترادفه دن عد ایدرسه‌ك بوندن ترتب ایده جك مفاسدك تعدادی قابل اوله ماز .

اولا بونلرك الفاظه مترادفه دن اولمسی یاایكیسنك بردن علم ویاایكیسنكده اسم جنس اولمسیله اولور . علم دیمش اولسه‌ق اله كلمه سنه صاحب تعلیقاتدن بشقه علم دیان یوقدر . اكر لفظة اللهه اسم جنس دینورسه معبود معناسنه صفت اولمسی لازمكلور بوصورتده صفت اولدیغنده اختلاف اولمیان سائر اسماء اللهك اجرا ایدلمسی ایچون بر موصوف بولنمماز بونده بلاموصوف صفتك وجودینه قائل اولمق لازمكلور (هف) برده اسم جنس اولدیغی تقدیرده لااله

الاالله كلمه سی شرکتی قطع ایتمیه جکندن لااله الاالرحیم کبی کلمهٔ توحید اوله ماز ٠

ثانیا اله ایله الله متحد اولسه لر کلمهٔ توحیدده مستثنا ایله مستثنا منهك شیٔ واحد اولمسی و برشیئك کندی نفسندن استثنا ایدلمسی لازمکلور (هف) اشته بینلرنده بوقدر فرق اولان ایکی لفظی الفاظ مترادفه کبی یکدیری مقامنده استعمال ایلك الفاظك ماوضع لهلرینی بیلمامکدن بشقه برشی ایله تفسیر اولنه ماز ٠ شو تفصیلاتدن صاحب تعلیقاتك شرخ مواقف ایله استدلالی خلاف واقع اولدیغی آکلاشیلنغله بوندن صکره دخی موضوع بحث اولان قضیه نك قطعیه اولدیغی حقنده کی دلائلی سرد ایده جکم ٠

اولاالله بردر قضیه سنك قطعیه اولمسی علمانك اقوالیله مثبتدر ازجمله سیالکوتی رحمه الله مواقف حاشیه سنده (قوله فالمشهورات ای المعدودة من غیر الیقینیة فخرج الاولیات المشهورة مثل الواحد نصف الاثنین والنظریات القطعیة المشهورة مثل الله واحد) دیه رك الله واحد قضیه سنك مشهوراتك نظریات قطعیه قسمندن اولدیغی بیان ایله برابر مشهورات ظنیه نك تعریفندن خارج اولدیغی تنصیص بیورمشدر ٠

ثانیا بو قضیه نك قطعیه اولمسی صاحب تعلیقاتك قولیله ده مثبتدر ٠ زیرا بزم کبی اوده انبیای عظامدن مروی اولان خبرلرك قضایای قطعیه دن اولدیغنی تسلیم ایدییور ٠ الله بردر قضیه سی دخی انبیای عظامدن متواترا مروی اولان برقضیه اولدیغندن بونك دخی قطعیه اولمسنده اشتباه یوقدر ٠ برطرفدن انبیادن مروی اولان

خبرلر قطعیدر دیکر طرفدن ظنیدر قطعی دکلدر دنیلمسی توفیق قابل اولمیان برتناقض دکلمیدر ؟ ثالثا صاحب تعلیقات بوورقه سنده بوقضیه دلیلدن قطع النظر ظنیه اولدیغنی ادعا ایدیور بو ادعا دخی واهیدر زیرا دلیلدن قطع نظر اولنسه بونك قطعیه اولدیغی محقق اولمق ایچون قضیه نك طرفینه عطف نظر ایتملیدر . اولا لفظة الله لفظ مفردك جزؤی قسمندن اولوب واجب تعالینك علمیدر جزؤی حقیقی ایسه یالکز مفهومنی تصور ایتمك شرکت وتعدددن منع ایدر بناء علیه خارجدن قطع النظر لفظة اللهی ملاحظه ایتدیکمزده بوتصور انك عدد جهتیله براولمسنه حکم ایتدیرر صکره خبر طرفنده بردر دیدیکمزده شرکتدن بری اولمغله حکم ایدلمش اولورکه قضیه نك طرفینی تصور حکمی تصدیقه کافیدر . معمافیه دلیلدن قطع نظر اولندفده علمیتدن چیقار والله دنیلمز زیرا جمله نك معلومی اولدیغی اوزره الله علم لذات الواجب الوجود المستجمع بجمع الصفات الکمالیه ایله تعریف اولنمقده در .

رابعا کتب فقهیه یه مراجعت اولنسه ینه بوقضیه نك ظنیه اولمدیغی تحقق ایدر زیرا بحث مخصوصنده ظن ایدرمکه الله بردر کبی ظنی مفید اولان عباره لرله برادمك موحد اوله میه جغی تصریح اولنمشدر . خامسا اله بردر قضیه سی دلیلدن قطع نظر ظنیه اوله بیلور زیرا الهك براولمسی راجح ودیکر طرفی مرجوحدر وجه رجحان ایسه جم غفیرك اتفاقیدر دنیله بیلور .

لکن الله بردر قضیه سی اصلا ظنیه اوله ماز زیرا بونك دیکر

طرفی مرجوح دکلدر بلکه کرك حکما وکرك متکلمینك سرد ایلدکلری دلائل ایله محال اولدیغی آشکاردر ومحال اولان برقضیه نك نقیضی ایسه ضروریه وهیچ اولمازسه قطعیهٔ نظریه اوله بیلور بوقسه ظنیه اوله ماز . بو وجهله ایکنجی مسئله دخی حل اولنمش اولور .

صاحب تعلیقات بو قضیه نك ظنیه اولدیغنی اثبات مقامنده ١٠٨٤ نومرولی ترجمان حقیقتده مندرج اولان برورقه سنده دیورکه (اکرچه وحدت ربوبیت بدیهی اولسه ایدی من قبل الحق خلقی توحیده دعوت ایچون انبیای عظامك بعث وارسالنه نه حاجت ؟) اولا وحدانیت باری بدیهیدر دنیلمدی یقینی وقطعیدر دنیلمشدی . بوندن بداهت لازم کلمز یقینیٔ نظریه محمول اوله بیلوزمع مافیه بدیهی دیمش اولسه ایدك نه لازمکلوردی بعض ائمه نك مذهبنی اختیار ایتمش اولوردق .

ثانیا بو قولی الله واحد قضیه سنك ظنیه اولمسنی اثبات ایتمز .

بو عباره نك استلزام ایتدیکی مفاسده کلنجه تعلیقاتده ایکی دعوی درمیان ایدیلیور . برنجیسی وجود ووحدانیت باری یی بیلمك تعلیم انبیا ومعلمینه محتاج اولمسی ایکنجیسی بعثت انبیایه وجود ووحدانیت باری یی خلقه بیلدیرمکدن بشقه حاجت اولمامسیدرکه (نه حاجت ؟) دیو استفهام انکاری صیغه سیله بیان ایدیلمشدر . حالبوکه بو ایکی دعوانك دخی خطا اولدیغی علم کلام واصول فقهدن اکلاشیلور چونکه انبیای عظام اولمسه ایدی بزینه وجود ووحدانیتی اثبات ایدرایدك . زیرا شاهق جبلده اولان کیمسه لر انبیادن خبرلری اولمدیغی حالده

بيله وجود ووحدانيتي بيلمك ايله مكلفدرلر نته كيم مرأت و تلو يحده مصرحدر ٠

صاحب امالى دخى ديمشدركه (وماعذرلذى عقل بجهل الخلاق الاسافل والاعالى) سرلوحهٔ نعمانيان امام ابى حنيفه رحمة الله عليه بيورمشلردركه (لاعذر لاحد فى الجهل بخالقه لما يرى من الافاق والانفس) ٠ و عقائد عضديه متن وشرحنده (واجمع اهل الحق على ان النظر فى معرفة الله تعالى واجب شرعاو بالنظر الصحيح تحصل المعرفه) ديو معرفت وجود و وحدانيتك نظر و فكر صحيح ايله بيلنه جكني بياندن صكره (فلا حاجة الى المعلم) ديه رك تصريح ايدييور ومقام استدلالده ديوركه (لانا نعلم ضرورة ان من علم ان العالم محدث وكل محدث فله مؤثر علم ان للعالم مؤثرا سواء كان هناك معلم اولا) ٠

وجود ووحدانيت بارينك انبياى عظامك نقليله اثباتى يولنه كيديلورايسه دور كبى بورطهٔ هولناكه دوشيلمش اولور ٠

شرح مواقفده دييوركه (الثانى من المطالب مايتوقف عليه النقل مثل وجود الصانع و كونه عالما قادرا مختارا فهذا المطلوب لايثبت الا بالعقل اذلو اثبت بالنقل لزم الدور لان كل واحد منهما يتوقف على الاخر) ٠

ايشته بوتفصيلات صاحب تعليقاتك ادعاسنى نقض وجرح ايتمكه كافيدر ٠

انبيانك بعث وارسالنده وجود ووحدانيتى بيلديرمكدن بشقه برفائده اولمديغى سياقنده اولان ادعاسى ايسه كليا منقوضدر • انبيانك ارسالنده اولان فوائد بى‌نهايه‌دن برمقدارينى عقائد نسفيه وشرحنده شويله بيان ايديور (ثم اشار الى وقوع الرسالة وفائدته فقال وقد ارسل الله تعالى رسلا من البشر الى البشر مبشرين لاهل الايمان والطاعة بالجنة والثواب ومنذرين لاهل الكفر بالعصيان والعقاب) بو بيانيله صاحب تعليقاتك نه حاجت ديو نفى ايلديكى برطاقم فوائدى تعداد ايله برابر ارسال رسل عقل ايله بيلنه‌ميان احكام ايچون ايدوكنه ايما ايله (فان ذلك مما لا طريق للعقل اليه) بيور يور •

خلاصهٔ كلام صاحب تعليقاتك وجود و وحدانيت واجبك بيلنمسى انبياى عظامه متوقف ايدوكى و انبيايه بوندن بشقه برحاجت كوريله‌مديكى يولنده‌كى نشرياتى كتب اصول و كلامه مغاير كورنمكله و بو بابده اولان خطاسى تصحيح ايدلمكله بو صورتله اوچنجى مسئله دخى فيصل پذير اولمش اولدى •

Sedad, 'Ali, Cevdetpaşazade

اكمال تميز

İkmal-i temyiz

{ اثر خامهٔ }

علی سداد

معارف نظارت جلیله سنك رخصتیله
(مطبعهٔ عثمانیه ده) طبع اولنمشدر .

استانبول

فی ١٥ جمادی الاول ١٢٩٩

اكمال تمييز

ساحه مطبوعاتده تعليقات اعتراضيه ايله تخريب ايدلمك استنيلان حقايق علميه نك مدافعه سي امرنده اسملرى جريدهٔ افتخاره بكن حقوق مكتبى افنديلرى ارەسنده الك لياقتسزى اولديغمى اعترافله برابر اوشرفك طرف عاجزانه مه عائديتيله دخى مفتخر اولديغمى سويلمكدن چكنمم . معترف اولديغم عجزمله برابر شو مهم بحثلره كيرشمكلكم برجرأت ايسه ده مسائل علميه دن بحثه اولان مجبوريتمك مافوقنده اولمديغندن ينه حق عاجزانه مده سزاوار تحسين اولور تسليياتنى در پيش مطالعه ايدرك مستريح اولورم .

شو بحثك صاحبلرى ارەسنده موقع ومناسبت ذاتيه مى و عجز وقصورمى مدار استخفاف عد ايتمك استيانلر بولنورايسه تأسف

ایتمم چونکه محکمهٔ وجدانه عرض ایلدیکم شو رساله‌جکك مواد مندرجه‌سندن تغافل وتعامی ایله تعرضات غرضکارانه‌ده بولنمش اوله‌جقلرندن بندن دها عاجز اولدقرینی اورته‌یه قویمقدن بشقه برشی یاپمامش اوله جقلردر . بیان ایده‌جکم مسائلی لایقیله تقدیر ایدنلر حقایق علمیه‌نك کشف واظهارینه چالشمقدن بشقه برطرفدارلقده بولنمدیغمی اکلایه جقلردر .

ارباب معارفدن خطا ونواقصمك مؤاخذه‌سنی دکل بلکه اصلاح واکمالنی بکلرم .

علی سداد

بسم الله الرحمن الرحيم

انسانده خارجدن قطع نظرله بعض معلومات اولیه وارمیدر یوخسه معلومات کلیا حوادث جسمانیه‌نك ایقاظیله‌می حاصل اولیور ؟ بو بر مسئله‌در :

فرانسه حکماسنك سرفرازی دقارت یکیدن کشف واثبات ایچون هرشیده شبهه وتردد ایلدیکی حتی کندی جسمنی بیله اونوتدیغی وقت « بن » تعبیرینك مدلولی اولان ذاتنده شبهه ایده‌میوب او « بن » جسمندن وجسمانیتدن بشقه برشی اولدیغی یقیناً جزم ایتمشدر . دقارتك بو جزمنه نظراً انسانده خارجدن نظری قطع ایله بعض معلومات اولیه بولنه‌جغی ادعا اولنه‌بیلور ایسه‌ده بزدها ایلرو واره‌جغز ! شوقدرکه بو تجاوز دقارتك مافوقنده براقتدار علمی‌یی حائز اولمق ادعاسیله دکل بلکه کندیمزده دقارت کبی

اثبات مدعایه بو یولدن کیرشمك ایچون لازم اولان لیاقتی کوره مدیکمزدندر .

فی الواقع مسئله ماوراء طبیعتدن آچیله‌جق اولور ایسه ارای کثیرهٔ مختلفه‌نك مجتمع اولدیغی او یله بر موقعدن پك کوج چکیله بیلور .

قنغی مسلکه کیدیلور ایسه کیدلسون استرسه طبیب قبانینك مواد غدائیه‌نك معده‌ده هضم اولنه‌رق دوران دمی حاصل ایلدکلری کبی تأثیرات خارجیه دخی بیننده افکاری وجوده کتورملری یولنده‌کی مادیون مسلکی طوتلسون ! معلومات اولیه‌یی بو حاللره کوره دخی اکلاشیله بیله‌جك بر صورتده تعریف ایتمکه لزوم کورلمشدر .

هنوز قدمنهادهٔ عرصهٔ فنا اولان طفل بالجمله وقوعاتدن بیخبر اولدیغی حالده عجبا کندی وجودنده‌کی حرکات مادیه‌یی ادراك ایله احوال وجدانیه‌یه واقف اولورمی ؟ اغلادیغی کوریلور . لکن او بر تأثیرك نتیجه‌سیمیدر ؟ تبسم ایدر بو تبسم بر حظ درونه علامت اوله بیلورمی ؟ یوخسه بتون بو حاللر فسیولوژی (منافع الاعضا) تجربه‌لرنده روحسز جسملرده منبهاتك اعصابه تأثیریله وقوعی مشاهد اولان فعل منعکس قبیلندن معناسز حرکتدن عبارتمیدر ؟ چوجغك کوزلری کورر وجودی حرکته باشلار لکن او کورمك ویادیکر نوع حسیات شوغریبی اولدیغی عالمه الشمامش اولان چوجقده ادراك صورتنه کیرمك ایچون برخیلی

زمان لازمدر . چوجق مشاهداتنی ادراکه باشلار . مثلا برایشیق کوررسه صالدیرر اماانك بعد وقربنی تمییزایده‌مدیکی ایکی صورتده دخی انی طوتمغه چبالامسیله ظاهر اولور . دیمك اولورکه ادراکك حصولی ایچون اول امرده الات حسیه‌نك رموزاتنه کسب ملکه ایتمك لازمدر .

ایشته بورالری بویله اولدیغی حالده نظر دقتمزی جلب ایده‌جك بر بشقه جهت واردر : چوجق مهدنده قاتیجه برشیئه تصادف ایدرك متأثر اولوب اغلار . واول شیئك کندوسندن بشقه برشی اولدیغنی ادراك ایلر اول وقت دقارتك کوج بلا کشف ایده‌بیلدیکی « بن بنم » فکرینی ایدینوب کندوسندن بشقه برعالم اولدیغنی دخی ادراك ایلر .

بوصورتله خارجدن وقوعبولان برایقاظ ایله اولمش اولدیغی حالده بیله بن بنم شو حس ایلدیکم اشیاده موجودر قضیه‌سی عقل انسانیده اوقدر تقرر ایلرکه بونی انکار ایتمك هیچ برعقل سلیمك کاری دکلدر . اما الات حسیه‌سی ناقص اولان وجودلرده ملکهٔ مذکوره دخی ناقص اوله‌جغندن بوقضیه دخی کندوسنه تماميله ظاهر اولماز دیانلر بولنه بیلور . لکن بوقضیه‌نك عقلده تقرری ایچون یالکز قوهٔ لامسه کفایت ایدر . بوندن دخی محروم اولمسی ایسه تصور اولنه‌مز . چونکه بو برحسدرکه بعض نوع حیوانلرده یالکز باشنه بولنوب برحیاتی باشه چیقاردیغی کبی انسانده دخی وظائف حیاتیه‌تك اك بیوك برقسمنه خدمت ایدر . دهاطوغریسی جمیع

حواسك اصليدر · بونكله برابر جميع حواسدن عارى برجسم ايسه خارج ايله كسب مناسبات ايده‌میه جکندن بزه اجساد غیر عضویه کبی حیاتسز برشی عد اولنه جغندن انده ادراکدن بحث ایتمك ممکن اولمز ·

بو قضیه تقرر ایتدیکی کبی ارتق برشی کندوسندن بشقه برشی دکلدر · برشی هم وار هم یوق اوله‌ماز · واقع واقعدر · غیر واقع واقع دکلدر کبی قضیه‌لر حقنده دخی تردد اولنه‌ماز استر بونلر عقلده ذاتاً موجود اولسون استرسه تأثیرات خارجیه ایله ایقاظ اولنان استعداداتك نتیجه‌سی بولنسون هرحالده عقل بشرده حقایق سائره‌دن دها قولای ودها اول برصورتده یرلشمش اولدقلرندن بونلره معلومات اولیه‌و بدیهیه و یاضروریه دیمك پك طوغری اولمش اولور ·

بوقبیلدن اوله‌رق كل اجزاسی مجموعنه مساویدر برشیئه مساوی اولان شیلر مساوی اولورلر كل جزؤندن بیوکدر قضیه‌لری دخی اثباته محتاج اولمقسزین عقل سلیمك قبول ایلدیکی حقیقتلردندر بونلر و بومثللو بتون قضایای اولیه هپ بر برندن مشتق کبی اولوب برینك قبولی جمله‌سنك قبولی دیمك اوله‌رق برشی کندیدن بشقه برشی دکلدر قضیه‌سنه طیانمشدرلر ·

ایشته علوم متعارفه دیو بوقضیه‌لره دنیلوب بونلر حدود یعنی تعریفات ایله برلشه‌رك نتایج صحیحهٔ ریاضیه‌یی میدانه کتوررلر ·

بوتعریفلر برمنسوبیت علویه کوسترن عقلك ایشی اولدقلرندن یعنی خارجدن قطع نظرله مجرد ذهنده تصور اولندقلرندن خطا

احتمالندن بری اولورلر . اوعلوم متعارفه که عقلاً نقیضلری محالدر انلر ایله برلشوب قواعد منطقیه اراسنده دائر و بنی بشره برلطف مخصوص اولمق اوزره حضرت صانعك احسان بیوردیغی اقتدار قیاس حدەسندن کذار ایلدکجه کیمسەنك انکار ایدەمیەجکی نتایج صحیحه حاصل اولور .

ایشته بورالری بویلەجه ظاهر اولوب طوررکن (فرضیات هندیسەده وهم وخیالك یاردمی بحثەکیرشمك استمزایسەمده) تعلیقات بلاغت عثمانیه رسالەسنده (علوم ریاضیەنك کافهٔ مسائلی امور محسوسەدن منتزع اولوب دستورلری دخی کاملاً قوهٔ واهمەنك معاونتی ایله عقلك مصدقی بولندیغی جهتله علوم مذکورەنك هیچ برمسألەسنده اختلاف وقوعبولمیور) وینه براهین مذکوره هپ قوهٔ واهمه واسطەسیله مادیاتدن منتزع دستورلردن عبارتدر) دیو اکلاشلماز عبارات ایله علوم صحیحەنك علوم تجربیه منزلەسنه تنزیلنه چالشمسنه معنا ویرمك کوچ برشی ایسەده (همان هیچ برمسألەسنده) دیو شبهه وتردد اکلاتدیران برسوزدن حقیقت حاله عدم وقوف اکلاشلمقله بیلمزلك ایله یازلمش اوله جقلری چیقەیور ایسەده دلائل عقلیەیی ومناقشات واثبات ونتایجی انکار ایله (دستورلردن عبارتدر) دیو بعض نتایجك خلاصەسی و یاخود تطبیقاتده قولایلقله استعمال ایچون کرك

خلاصةً و کرك اشارات مخصوصه ايله افاده اولنان دستورلره حصر ايله بونلريده کويا پرکار ايله اولچه‌رك حصوله کتورلمش بر طاقم شيلر ظن ايده‌جك درجه‌ده برغفلت ايله بلاغت عثمانيه‌يه تعليق اعتراض ايتملك طوغريسی پکده مناسبت آلور برشی دکلدر ٠

انجق قيمتجه تحول ايليوب اساساً دکشميان برطاقم مسئله‌لرك حلنه خدمت ايدن برتعبير جبری‌يه علوم رياضيه‌ده دستور دينلور ٠ کيميا ومعدنياتده ايسه اجسام بسيطه‌يی وترکيب ايلدکلری جسملری افاده ايچون موضوع اولان اشارات وعلامات مخصوصه‌دن تشکيل اولنان هيئت مجموعه‌يه کذلك دستور دينلور ٠ حکمت طبيعيه‌ده تجربی دستورلر واردر ٠ لکن بونلر رياضيه‌ده‌کی کبی بر دعوانك نتيجه‌سندن استحصال اولنمش اوليوب تجربه ورصداتك خلاصه‌سنی حاوی وانجق احوال مخصوصه‌ده قابل تطبيق اولان دستورلردرکه حوادثی يکديکرينه ربط ايدن علوم طبيعيه نظرياتنی حاصل ايدرك حوادثك صورت عموميه‌سنه تطبيق اولنه‌بيلان قوانين طبيعيه‌نك استنتاجنه خدمت ايدرلر ٠

حالبوکه بورالرينی فرق ايتمکسزين علوم رياضيه‌يی حسيات ارەسنه قويمق کبی بر ياکلشلغی دها برنجی دفعه اوله‌رق ايشيديورم واقعا تطبيقات هندسيه‌ده ماديّاتی الات مخصوصه‌سيله واشکالی پرکار ايله اولچمك واردر ٠ فقط برمثلثك اوچ زاويه‌سی ايکی قائمه‌يه مساويدر دستورينی زاويه‌لری منقله ايله اولچه‌رك بولدم ديان برمهندس يوقدر ٠

عجبا صاحب تعليقات ماديات ارەسندن بزە تام بر شكل هندس ايله مشكل بر شكل بولوب چيقارە بيلورمى ؟ يوقسە خط يرينە بر ايپلك و مخروط يرينە بر شكرجى كلاهيمى كوسترر . اماطبيعدە اشكال منتظمە يوقميدر ؟ بلكە ! فقط ذهندە تصور اولنان اشكال ايله طبيعتدە بولنان اشكال ارەسندە تطبيقاتدە صرف نظر اولنسە حس اولنەميەجق درجەدە بر اختلاف اولسون بولنماق پك كوچدر .

جسم تعليمى ايله جسم طبيعينك فرقى بورادن كلور . واقعا عدد جهتيلە اشياى معدودە كميتە توافق و تطابق ايلر لكن اوعددلرك نسبتلرى مجرد قياس ايلە اكلاشلمشدر . يوخسە اول اشيايى اورتەيە كتوروبدە صايلمش دكلدر . ياجذر اصمە نە ديەلم بونلرك قيمت حقيقيسنى بولمق ممكنميدر ؟ نسبتلر صرف كميت اوزرينە دوشنەرك بولنور صكرە تطبيق اولنور . يعنى چاقل طاشلرينى بورادن شورايە نقل ياخود پرمقلرى تعداد ايلە بعض شيلرى حساب ايتمك قوجە قاريلرك ايشى ايسەدە قواعد حسابيە ايلە اوغراشانلر مجرد ملاحظات عقليە ايلە تعليم نظريات ايدرلر .

عجبا حساب تفاضلى و تماميەدەكى اصطلاح فنجە اصغر غير متناهى تعبير اولنان اجزاى صغيرەيى دخى حس ايدرك (عقلك معاونتى و واهمەنك واسطەسيلە) بولەبيلورلرمى ؟ اصول تحليل هندسەيى پركار ايلە اولچەركمى افادە بيوريورلر ؟ بر طاقم منحيات منتظمە و هملە محسوساتدن منتزعمى اوليور .

اماتوملری (یعنی ذیمقراطیسك اجزاء صلبهٔ صغیره سنی) کوستره رك اجزای مذکوره نك دخی انلردن منتزع اولدیغنی اکلاتمق استرلر ایسه دها اومثللو ذرات صغیره یی شبکیهٔ عینده ترسیم ایده جك خرده بینلرك ایجاد اولنه مدیغنی بیان ایله برابر هنوز ارباب کیمیا انلرك تحلیل و تمییزینه موفق اوله مدقلرینی درمیان ایلرز · بو یله تقدیری ممکن اولمیان کوچکلکلردن حساب تفاضلینك اصغر غیرمتناهیلری بولنه میه جغی و بونلر انجق عقلك ایشی اولدیغی هرحالده اشکاردر ·

خلاصهٔ کلام مسائل علوم ریاضیه صرف علوم عقلیه دن اولوب درجهٔ صحتده ایسه علوم تجربیه نك مافوقنده در ·

(« تجربه واسطه سیله مشاهداتدن مأخوذ ومنتزع اولان قضایای کلیه یی کافهٔ احتمالات عقلیه دن قورتارمق مشکلدر » دیو ضمنا بدیهیات محسوسه یی انکار ایده جك واديده سوق کلامه حاجت یوغیدی چونکه غلط حس محسوساتی بدیهیات صره سندن چیقارمیوب واقع اولان غلطلر عدم الفتدن و یاخود دیکر برعلتدن ایلرو کلمکده اولدیغی بدیهیدر) بولنده سوق کلام ایدن صاحب تعلیقات بلاغت عثمانیه عباره سندن بدیهیات محسوسه یی انکار ایتمك معناسنی نصل چیقارمش اولدیغنی بیله مم ·

شوقدرکه غلط حسه اشخاص اوزرنده جملهٔ عصبیه ده واقع

اولان اویغونسزلقلر معناسی و یرمسی کندوسنی بو یله مغالطاته دوشور مشدر ٠

بلاغت عثمانیه ده کوستریلان انکسار شعاع مثالنه نظراً غلط حسك اعراض واسقامدن سالم اولان عمومیت حسه عائد اولدیغی میدانده ایکن (محسوساتك معرض غلط اولدیغندن بحثله نظر اعتباردن اسقاطی) دیه‌رك کویا بدیهیات حسیه‌نك انکار اولندیغی ادعا ایلدیکی حالده دیکر طرفدن علوم صحیحه‌یی علوم تجربیه درجه‌سنه ایندیرمك بدیهیات عقلیه‌یی انکار ایله امبریزم (یعنی تجربه‌دن بشقه اسباب علومی انکار ایدنلرك) مسلکنه کتمکدن بشقه برشی دکلدر ٠ حالبوکه بوراده حقایق اولیه‌یی بو یولده بولنانلرك دخی قولایجه رد ایده‌میه جکلری صورتده تعریف ایلمش اولدیغمزدن ترقیات علمیه‌یه پکده مناسب اولمیان شو مسلکك انتاج ایده‌بیله‌جکی مضرتلرك اوکی کسدیرلمش عد اولنه بیلور ٠

بدیهیات حسیه‌نك نقیضلری محال عادی اولدیغندن بدیهیات عقلیه قوتنده دکلدرلر ٠ مثلا حس تکرر مشاهده ایله قارك بیاض اولدیغنی فهم ایتمشیکن بر سیاح قطبلرك هر قنغی برنده قرمزی قار مشاهده ایلدیکنی بیان ایلسه ایکی کره ایکی درت ایدر دیه‌جك یرده اوچ ایدر دیمك کبی برخطاده بولندیغنه حکم ایدیله‌میوب بلکه حقیقت حالك کشفی ملاحظه وتحقیقه محتاج اولور ٠

هوای نسیمی درونده سقوط ایدن اجسامك بادئ امرده مختلف زمانلرده سقوط ایلدکلری مشاهده اولنه‌رق جاذبهٔ ارضیه‌نك

هر برینه دیکر درلو تأثیر ایلدیکی خاطره کلور کبی اولدیغی حالده هوادن خالی اولان نوتون بور یسنده تجربه اولندقده کیفیتك برعکس اولدیغی یعنی هرنوع جسملر مساوی زمانلرده سقوط ایدرك جاذبهٔ ارضیه‌نك جمله‌سنه برتأثیر ایلدیکی ودیکر تجربه‌لر ایله دخی شدت تأثیر جوهر ایله متناسب بولندیغی ظاهر اولور ․

کونش مستویٔ افقی یی تجاوز ایتمدن اول طلوع ایتدی حس اولندیغی حالده هنوز تحت الافق بولندیغی انعطاف شعاع قاعده‌سنی بعدالمطالعه اکلاشیله بیلور ․ دیمك اولورکه معلومات طبیعیه حقایق ریاضیه کبی واضح وجلی اولمیوب متعدد تجربه‌لره وتجربه ایله استحصال اولنان نتایجی محاکمه‌یه موقوفدر ․ تجربه‌ده ایسه نقدر خطا ملحوظ ایدوکی ارباب فن حکمتك معلومیدر ․

معلم اول ارسطالیس طلوملری برکره علی العاده برکره‌ده اوفلیوب شیشردکدن صکره وزن ایلمشیدی بووزنلرده فرق بوله مدیغندن هوانك جسم غیرموزون اولدیغنه حکم ایتمشیدی ․ حالبوکه تجربه طلوم کبی حجمی متحول اولمیه جق برقاب ایله اجرا اولنمق لازم کلور ایکن بر چوق وقتلر بونك فرقنه وارلیه‌مدی ․ بالاخره مخلیة الهوا التی کشف اولنه‌رق دقیق تجربه‌لرله هوانك ثقلت اضافیه (نوعیه)سی کشف اولندی ․

مایعاتك قابل تضییق اولمدیغی معدنی بر قاب درونده محفوظ مایع تضییق اولندقده قاب منشق اوله‌رق مایعك صیزدیغی تجربه‌سیله حکم اولنمشیدی ․ شمدی ایسه آلت مخصوصه ایله مایعك تضییق

قبول ایلدیکی بالتجربه ظاهر اولدی · نیجه مدتلر بونجه علمامایعات تضییق اولنه‌ماز فکرنده ایدیلر · مع‌مافیه الت مذکوره‌ده‌کی جامك جدارلرینك کینشلنمسندن طولایی تجربه‌نك اجراسنده‌کی صعوبت دخی از برشی دکلدر ·

بوکبی شیلر علوم حکمت طبیعیه ده درجهٔ ابتدائیه‌ده اولوب مسائل عالیه‌یه چیقدقجه دها زیاده احتیاطلر لازم اولور · هله حکمت طبیعیهٔ عمومیه‌نك مختلف شعبه‌لرنده احتمالاتك اوکنی کسدیرمك کوچجه کورینور · بزم مقصدیمز شو یولده‌کی خصوصاته براشارتدن عبارت اولدیغندن دها زیاده تفصیله لزوم کورمیورز ·

شوقدر دیه‌لمکه نتایج تجربیه علوم ریاضیه‌یه تطبیق اولنه بیلور ایسه اولوقت درجهٔ صحتلری تزاید ایدر · مثلا برجسمی برکره صوده و برکره دخی هواده وزن ایدرك ارشمید (ارخیدس) ك قانونی بولنور و بونك دیکر جسملر حقنده دخی صحتنی اثبات ایچون برچوغنی موقع تجربه‌یه کتورمك لازم اولدیغی حالده پاسقالك موازنت میاه حقنده قویدیغی قواعدی مطالعه ایله قانون مذکورك اثباتی صورتنده عمومیتی دخی واضح اولور ·

ایشته هرزمان بویله‌جه علوم طبیعیه علوم تعلیمه‌یه تطبیق اولنه بیلور ایسه الك دقیق برالتك ویره‌میه‌جکی نتایج مهمه قواعد حسابیه ایله صحتله استحصال وقوانین طبعیه‌نك عمومیتی اظهار اولنور ·

علوم طبیعیه دن معدود اولان ما کنه فنیله علم هیئتك مثلا طبقات الارض علمنه نسبتله قواعدینك مضبوطیتی ومتانتلرینك مرتبه‌سی دها زیاده اولمسی انلرك ریاضیه اوزرینه تأسیس اولنملرندندر .

شو افاداتمزدن بو علملردن بعضیلری صحیح و دیکرلری یالان دیمك استیورز کبی برمعنا چیقارمق استیانلر اولور ایسه علوم عقلیه یه وقوفسزلقلرینی اثباتدن بشقه برشی یاپمش اولمازلر . بزم مرامز محال عادی ایله محال عقلی ارەسنده برفرق اولدیغنی و بدیهیات عقلیه یه مستند اولان نظریات ایله حسیات اوزرینه مبنی اولان مسئله‌لرك برمتانتده بولنه‌میه جقلرینی افاده‌دن عبارتدرکه علوم صحیحه نامیله قبول اولنان ریاضیاتدن تباعد ایلدکجه اختلاف ارانك تکثری بو افاداتمزی تأیید ایلر .

علوم ریاضیه یی ییقمق ایچون بدیهیات عقلیه یی مادیات ارەسنه قارشدیرمق وصکره‌ده ظنیاته مثال اوله‌رق (. الله بردر) قضیه‌سنی کتورمك نه مقصده خدمت ایچون اختیار اولندیغنی شرح ایده‌مز ایسه‌ده افکار عمومیه‌نك سلامتی نامنه شو تشبثاتی رد ایلرم .

صاحب تعلیقاتك ١٠٧٤ نومرولی ترجمان حقیقده مندرج برمقاله‌سنده سید شریفك الاله واحد قضیه‌سنی مشهوراته مثال کتوردیکی بیان اولنیور ایسه‌ده الٰه ایله لفظهٔ جلاله ارەسنده‌کی فرقه دقت اولنمیور . بو ایسه رفیقمز محمود اسعد افندینك رساله‌سنده بیان و اثبات اولنمشدر . مع مافیه برجهت دها واردرکه صاحب تعلیقاتك متعدد

ورقه‌لرنده بیان ایلدیکی شوادعاسی فرضا تسلیم اولنسه بیله خطاسی
ینه مندفع اولماز .

برکلام کتابنده برحقیقتك اثبات واظهاری ایچون اول امرده
نظری اولدیغی فرض اولنه‌رق بعد الاثبات قطعیتی بیان اولنه بیلور
ایسه‌ده برتعلیقات بلاغت عثمانیه رساله‌سنده ظنیدر دیمکه جسارت
اصلا وقطعا مناسبت الماز . مع مافیه سید شریف حضرتلری
دخی بومقامده اله لفظنی ذکر ایله بوندن صاقنمش اولدقلری کبی جمیع
کلام کتابلرنده دخی بونقطه‌یه رعایتله بومثللو مقاملرده اله تعبیرینی
ایراد ایلمشلردر .

بونجه خلقك صورت جدیه‌ده برشوق درونله وحال عجزده
بولنانلرك کوز یاشلریله استمداد ایدرك ذکر ایلدکلری کلمهٔ توحیدی
محضا بلاغت عثمانیه‌یه اعتراض مقصدیله ترتیب اولنمش بررساله‌ده
ظنیاته مثال کتورمك برپره ایچون بریورغان یاقق دکلمیدر .

اما دلیلدن قطع النظر ظنی ایمش یوق بیلم ظنی دیانلر وارایمش
کبی لافلرك دخی نه‌ذکری نه‌ده مناسبتی واردر .

بز دنیاده اعتقادات مذهبیه‌نك ظنی اولمسنك برمثالنی
کوره میورز ! شهرستانینك کتاب الملل والنحلنی برفهرست
مقامنده طوتدقدن صکره کتب مفصله‌اورته‌یه قونلسون هیچ
برقوم وهیچ برملت بولنه مازکه معبودلرینی ظن ایله تلقی ایلسونلر
اعتقادلری یقین اولسون جهل مرکب اولسون هپ جازمدر !
تعدد الهه‌یه قائل اولان مشرکین الهلری حقنده مختلف روایتلر توارد

ایلدیکندن کندولرنجه بوندن برظن حاصل اولمسازمی ؟ بلکه !
فقط اوظن انلرك الهه‌لرینك حكايات و روایاتی حقنده اولوب
الهه‌لرینك برینك وجودنده ظن ایتمزلر بلکه جزماً اعتقاد ایدرلر
حتی یارم الهه‌لر حقنده بیله بویله ظن یولنه کتمزلر ! بنی بشرك
معبوده قارشوجبلی حسیات و تأثراتی ظن ایله حاصل اوله‌میه‌جغی
براز ملاحظه ایدنلرك معلومیدر . بوقدر دکل دهاوار :

برقوم کلمامشدرکه اویله برچوق الهه‌یه پرستش ایدرك انلردن
بیوك براله الهه‌یه قائل اولمسون و هیچ کیمسه یوقدرکه بواله الالهه‌نك
وحدانیتنده شك ایلسون .

پك اسکی اقوامی برطرفه براقه‌رق الیقین اولان یونانیلری نظر دقته الهلم
الك غالب و متجبر عدایلدکلری زفسك (ژوپیتر) قدر الهنك تقدیرندن
خارجه چیقه‌ماسی اعتقادینه نه دیرسکز ؟ یاالهه‌لرك هیچ بریسیده
یوق ایکن ظلمت نام الهه‌دن قاخوس واندن دخی سائر کائناتك
حصول وتولدی نه دیمکدر ؟ واقعا ظلمتدن صرف مجهولیت کبی
برشی خاطره کلیورسه‌ده ظن اکلاشلمیور .

بوکبی خرافات قدیمه‌یه معنی ویره‌رك تأویل صورتیله بشقه
برحکایه‌یه حمل ایتمك مورخینك جواز ویردکلری برشی اولدیغندن
هرنه‌قدر بریرده کورمامش ایسه‌مده یونانیلرك ظلمت الهه‌سی حقنده
خاطره کلان مجهولیت بنده کزجه غیر متناهیلك ایله تفسیر اولنسه
مناسب اولورظن ایدرم زیرا بنی بشر ایچون غیر متناهینك صرف
مجهول قالدیغنه نظراً و بعض حکمایه کوره غیر متناهی ایله
متناهینك نسبتی خالق ایله مخلوقك نسبتی کبی اولدیغندن یونانیلرك
ظلمتدن مرادی بنی بشره مجهول اولان برقوهٔ غیر متناهیه‌یه

اشارت اولسه کرکدرکه بونی جمیع الههلرك مافوقنده عد ایله تعریف دخی ایده مامشلردر • برقاچ شاعرك افادهلرندن عبارت اولان خرافات یونانیهیی بوقدرجق آکلایه بیلدیکمزه کوره یونان قدیم قومنی اویله بیکلرله معبودلر اتخاذ ایدرك قدرت ازلیهسی غیر متناهی اولان جناب کبریایی درخاطر ایدهمیهجك قدر احمق عد ایتمك انصافه صیغارمی ؟ فی الواقع بونلرك مشرك اولدیغنی انکار ایتمك قابل اوله ماز لکن کندولرنجه بوتهمت شرکی وجدانلرینه صیغدیرمق ایچون بشقه برطاقم افکارلری دخی بولنه بیلهجکی وارد خاطر اولور •

ایشته بورالرینی یونان قدیم شعراسنك روایاتنك خلاصهسندن ودیکر بعض امارات ایله حاصل ایدیلان معلوماتدن عبارت اولان میتولوژی (اساطیر اولین) ایضاحه کفایت ایتمیوب اول زمانلرك حکمت وعلومنی مطالعه ایتمك لازمدر •

حکمای یونانیهنك اکثریسی عقول مجردهیه قائل اولوب انجق جملهسنك واجب الوجوددن متفیض اولدقلرینی اعتقاد وواجب الوجودك وحدانیتنده ظن وشبهه ایدنلری رد وانکار ایدرلرایدی ایشته اساطیر یونانیه ایله بومسلك قابل توفیقدر • الههلر یعنی معبودلر کالدهبر برینك مافوقنده بولندقلری کبی الهالالهه یاخود حکما تعبیرنجه واجب الوجود دخی واحد حقیقیدرکه اندن بالذات انجق عقل اول صادر اولمشدر • چونکه الواحد لا یصدر عنه الا الواحد دیرلر ایدی •

یونانیلردن دها اسکی اولان هندلیلرك اکثریسی براهما مسلکنه سالکدر انلرده الههٔ متعددهیه اعتقاد ایلدکلری حالده برنوع وحدت

وجوده قائل اولـدقلری وداکتـابلرینك میدانه قویدیغی برامر اشـکاردر . ذاتاً هندلیلر الـُ بیوك عد ایلدکلری الههٔ ثلثه‌نك دخی مخلوق اولدقلرینی بو الهلرك یمورطه‌دن چیقمسی یولنده‌کی حکایه‌لریله اکلادرلر . کدیلره وارنجه‌یه قدر عرض عبـادت ایدن مصریلر وحدت وجودك برنتیجه‌سی اولان حلوله قائل ایدیلر .

هرنه‌حال ایسه انلرك اعتقادلری جهل مرکب قبیلندن اولدیغی حالده ینه جازم اولوب ظن وشـکده بولنمـازلردی . تصور اولنه بیلورمی که مجرد برظن اوزرینـه بیکلرله برهمنـلر فدای جان ایدرك پتلری حاملا ایام مخصوصه‌ده کزدیریلان عربه‌لرك تکرلکلری التنده تپه لنسون ودیری‌دیری انسانلر چایرچایراتشده یانسون .

اقوام قدیمه‌ده بر برینه ضد ایکـی اصل اعتبـار ایدنلرده وار ایدی . زنداوستانك بومبـایه التجا ایدن کبر ومغـان النـده قـلان برقاچ پارچه سـنك حاوی اولدیغی روایاتدن معلوم اولان خرافات زردشـتیه‌یه دقت بیورلسـون بوکـبی شیلرده ظلمت وکـثافتـك موجدی آهرمن قـدیمی حادثمی کبی بحثلر کوره بیلورسکز فقط نورك صـاحبی اولان یزدانك یاخود دیکر اعتقـاده کوره کرك اهرمنك وکرك یزدانك مافوقنده بولنـان جنـاب ایزدك قدم ووحدانیتنده شك ایدنلر بوله‌مازسکز . اصحاب اثنیندن هم یزدانك وهم ده اهرمنك ایکی ضد وقدیم اصللر اولدیغنه قائل اولنلرده واردر فقط بونلر بیله کندی اعتقادلرینی شك وکمانه قایدیره‌جق اولان ظندن تبـاعد ایدرلر .

بوندن بشقه بو اعتقادی عالمده‌کی حوادث واقعه‌نك اصلی قوت ایله ماده دیمکـدر دیو تفسـیر ایدنلرده واردر . ایشته دهریونك

افکاری دخی بو یوله یقین اولوب انلر دخی منکر حقیقت ایسه‌لرده اوانکارده اولسون ظن ایتمزلر ٠

هر قنغی قومك اعتقادی تحقیق و حده ٔ فکرده تدقیق اولنور ایسه اولنسون هر برنده بو یله برجهت بولنور و هیچ برینك ظن ایله ایقانی برلشدیردیکی کورلمز ٠ ارغنوتلرك یاخود توروایی خراب ایدن قهرمانلرك حکایه‌لری قوجه قاری مصاللری کبی دکله‌نیلورسه دیه‌جك یوق ! لکن انلره برنظر فلسفانه ایله باقیلورسه اولوقت پك بشقه نتیجه‌لره واصل اولنور ٠

شاعر مشهور عمرك [*] الف الیله یاخود عنتر حکایه‌سندن پك فرقلی اولمیان روایاتندن بو نتیجه‌لره واصل اولمق ممکن دکلدر ٠ روایات تاریخیه‌یی نظر حکمتله محاکمه ایتملیدر ٠

الحاصل (الله واحد) قضیه‌سی نقیضی محال عقلی اولمق اوزره قطعیاً و یقیناً جازمدر و حکمادن بو قضیه‌یه ظنی دیان اولمیوب بالعکس قطعی اولدیغنی بیان ایدن چوقدر حتی حکمانك بر طاقی وجود باریننك اثباتی بحثنه کیرمکی بیله تجویز ایتمیه‌رك قضیهٔ مذکوره‌نك یقینیهٔ بدیهیه و ضروریه‌دن اولدیغنی ادعا ایله درجهٔ وضوحی اثباتدن مستغنی بولندیغنی سویلرلر ٠ ایشته حکیم ذوفنون افلاطون الهی دخی عقل سلیمك اودرجه‌ده واضح برقضیه‌یی انکار ایده‌بیلمسنی انصافنه صیغدیره‌میوب ایراد دلیل ایله اثبات ایتمك جهتنه التفات ایتمامشیدی و بونی انکار ایتمك عقلك برخطاسی دکل بلکه روحك برخسته‌لکی اولدیغنی بیان ایلمشیدی ٠

لکن حقایقك هر برینه ال اوزادان سوفسطائیه طائفه‌لری

---

[*] Homère.

بو حقیقتی دخی شبهه لندیرمك ایستدكلرندن متأخرین حکما او خسته لغك تداوی‌سنه لزوم كوره‌رك اثبات واجب خصوصنه اعتنا ایدر اولدیلر . اوروپا حکماسندن بو یولده اك زیاده چالیشانلردن سن انسلم . دقارت . نوتون . لبیك . قلارق . بوسوئه . ماله برانش . فنلون . سن اوكوستن . قانت . ودها نیجه فیلسوفلر واردر .

جمعیت مدنیه وافكار علمیه‌نك مخربلری اولان برطاقم كیمسه‌لر واردر كه وقت وقت چوغالدقجه جمعیت بشریه‌یی لرزه‌ناك ایدرلر ! ایشته ظن وكمانی القا ایله فوق العاده برمهارت علمیه و جربزه لسانیه استعمال ایدرك اولدقجه قوتلی قلبلرده بیله قسوت و كدورت عظیمه حاصل ایتمكه موفق اولان بو نوع انسانلر صانكه ترقیاتك تجاوز درجه‌سنه و صولنده تحدید و تأخیره كوندرلمش وافكار بشریه‌یی دائره‌سی داخلنده ضبطه مأمور ایدلمش اسباب مانعه كبیدرلر .

بونلر یونانستانده سوفسطائیه نامیله ظهور و غورکیاس و پروتوغوراس كبی مقتدر پیشدارلرله جمعیت مدنیه علیهنه هجوم ایلدكلری وقت افكار بشریه‌نك موازنهٔ عمومیه‌سنك عدم اخلالی ایچون قارشولرنده اساطین حکمای الهیه‌نك سرافرازی و منطقك عالم عاملی سقراطی بولمشلر ایدی .

ایشته ظن وكمان توصیه ایدن ارباب شكوك بونلردر .

بو مسلكك نه‌لره قدر واره بیله‌جكی ایسه معلومدر ! بونلرك حقایق علمیه‌یی تخریب ایتملری مائل اهوای نفسانیه اولان ابنای بشر ایچون انواع ارتكابات غیر لائقه‌یه یول اچمق دكلیدر ؟ اوروپایی هرج ومرج ایتمك ایچون فرصت كوزه‌دان سوفسطائیه‌نك عنادیه

قسمندن معدود اولان نهلیستلر ایله قومونلر کوزمزك اوکنده طورمیورمی ؟ بناءعلیه زمانمز خلقنك تربیه وفضائلنك مایهٔ اصلیسی وعلم حقوقك اساس مبناسی اولان بر اعتقادی ظنه تحویل ایتمکه وسیله اوله جق موادك رد وابطالنه مسارعتده حقلی کوریله جکمده شبهه م یوقدر . ایواه ایواه . اکر او یقین ظن درجه سنه ایندیرلمش ایسه محکمه لرده الك مقبول واحکام قطعیه یی موجب اولان دلائلدن بولنان یمین حکمسز و یمین اوزرینه ویریلان قرارلر حقسز اولور .

اکر بویله ایسه تصرف حقوقده کیمی اقناع ایتمك ممکن اولور اولوقت بهایمك حرکاتندن دها خونخوار معامله لر ووحشیلرك بیله دائرهٔ قبوللرندن خارج رزائل وفضایح اوکنه کچلمیه جك صورتده ایلرولمزمی ؟

ایشته بو رالرینی در پیش ایلدکجه ظن ایله یقین اره سنده کی فرقی تعیین وتفهیمدن دها مهم برامر کوره میورم . چونکه سلامت بشریه نك تأمیننه اوفرقك تعیینندن بشقه یول یوقدر اعتقادنده بولنیورم .

اوفرق ایسه منطقسزلردن بیله پك از کیمسه لرك تمییز ایده میه جکاری برشیدر ظن ایدرم اوروپانك جهات مختلفه سنده اره صره سرزدهٔ ظهور اولمقده بولنان بونوع افکار سقیمه اصحابی شو فکری اکلایه میانلردن زیاده ممالك شرقیه ده وهله اقوام اسلامیه اره سنده مرحمت ومعاونت خصوصنده ضعفایه اخلاق ملیه وعلی الخصوص شریعت غرای محمدیه نك درجه لایقه ده اولان توصیه واوامری الحمدلله اویله سوروم سوروم اچلقدن اوله جك درجه ده ابنای نوعك سفالتنی سیر ایتمکه میدان ویرمدیکی حالده اوروپاده بالعکس وقوعی نادر اولمیان بوکبی حاللر قومون ونهلیستلکك الفباسی اولان افکارده یعنی علوم

وفنونی اساسندن هدم ایتمك ایچون اول امرده بدیهیاتی انکارده اصرار ایدنلر حاصل اولوب بونلره منضم اولان اسافل وحمقادخی انلرك غیرتنی کودرلر . یوخسه عقل سلیمی بوورطه یه دوشورمك علی العاده اوله جق شیلردن دکلدر . عقل سلیم نقدر متلون و نقدر ملوث اولملیدر که اوفرقی انکار ایده بیلسون .

بر یره اللی عدد التون و اللی عدد دخی مجیدیه چاریکی وضع اولنسه کوز ینی یومه رق النی اوزادان کیمسه نك الاجغی سکه نك التون و یا کموش اولمسی احتماللری مساویدر . اما التون یکرمی و چاریك سکسان اولسه برالتون الابیلمك ایچون سکسان احتماله قارشو یکرمی وجبر ومقابله قاعده سیله بالاختصار درت احتماله قارشو براحتمال واردر . یعنی احتمالك بشده بری التوندر . ایشته بوبرنجی صورت وقوع و یالاوقوعی مساوی برشك وتردد اولوب ایکنجیسی التون المق احتمالی دها بعید اولدیغندن طرفینی غیر مساوی برظندر . شومثاللره کوره التون المق احتمالنك غالبیتی برنجی صورتده در . لکن سکه لرك جمله سی التون اولسه اولوقت مجیدیه چاریکی الابیلمك احتمالنه اصلا وقطعا محل یوقدر . فی الواقع طقسان طقوز التون ایچنده برمجیدی چاریکی بولنمسنه کوره یقینه یقین برظن اولوب امور عادیه ده بعضاً یقین دیو قبول اولنه بیله جك درجه ده غالب ایسه ده هرحالده عقل سلیمه کوره یقین دها بشقه در .

ایشته بورالرینی مطالعه ایله بعض علما ظن ایله یقین ارهسنده کی فرق کسر ایله عدد صحیح ارهسنده کی فرق کبیدر دیمشلردر .

یقین وظن عقلك ایکی حالیدر . حقیقتك ایکی صورتی دکلدر . یقین عقلك برحالیدر که عقل انده شبهه ایتمز . ظن برحالدر که عقل انی ازچوق شبهه ایله برلکده قبول ایدر . یقینك درجه سی یوقدر ظنك ایسه درجاتی متفاوتدر .

يقينياتك تقسيمى انجق يكديكرينه نظراً درجهٔ وضوحلريله‌در يعنى يقينياتك بعضيسنى جزم ايتمك ايچون استدلاله لزوم اولميوب عقل انلرى بداهةً قبول ايدر . ديكرلرى ايسه جزم اولنملرى ايچون استدلاله توقف ايدر . بوقسم يقينيات ارەسنده صحتجه فرق ارامق معقول دكلدر .

مثلا هر جسمك امتدادى واردر دنيلدكده بونده كيمسه شبهه ايتمز . دلائل فنيه واصول قواعد منطقيه ايله احتمالدن تخليص وتجريد اولنوبده يقينيات مرتبه‌سنه قونيلان قضيه‌لرى ظنياتدن عد ايتمك هيچ بر كيمسه‌نك حدى دكلدر ... وحدانيت فلسفه‌ده بالنظر اثبات اولنه‌رق يقينيات صره‌سنه كچورلمش اولديغندن انك ظنى اولديغنى ادعا ايلك فلسفه وحقوق وسائر علوم وفنونى اساسندن هدم ايتمكه يورىمك ديمكدر .

حالبوكه علم منطق اورطه‌ده طورور ايكن بومثللو افكار واهيه‌يه ميدان اولميوب عقول سليمه حقايق علميه ايله افكار عموميه‌نك سلامتنى تأمين وايكى دنياده باعث سعادت اولان اعتقاداتى محافظه ايدرلر .

منطق اويله ترجمان حقيقتدر ١١١٠ نومرولى نسخه‌سنده

(صرف ونحو طوغريدن طوغرى‌يه ومنطق ومعانى وسائره دخى

ينه طوغريدن طوغرى‌يه دنيله بيله‌جك قدر قريب اوله‌رق هب الفاظ

اوزرينه بحث ايدرلر) ديو علوم لسانيه‌دن عدايدن محرر افنديك سوزى نظر مطالعه‌يه بيله المق لازم كلمز ايسه‌ده كنديلرنجه فنسز اولان اوروپا علومنه مراجعتله تصحيح افكار ايتملرى يولنده بر نصيحت ايتمكه مناسبت واردر .

Sedād, ʿAlī, Cevdetpaşazade
Redd-i tahlīl

رد تحليل

زیر حمایهٔ حضرت پادشاهیده بولنان

مکتب حقوق طلبه سندن

علی سداد بك و محمود اسعد و محمد فائق افندیلرك

اثر خامه لریدر

معارف نظارت جلیله سنك رخصتیله

مطبعهٔ عثمانیه ده طبع اولنمشدر

فی ۲۲ ربیع الاخر سنه ۱۲۹۹

﴾ رد تحليل ﴿

بلاغت عثمانيه يه تعليقات يازان عبدالرحمن ثريا افندى بوكره حل تعليقاتمزى تحليله چيقيشه‌رق بر رساله نشر ايتمش و بو رساله‌سنه برده لزوم مالايلزم عنوانيله برمقاله علاوه ايلمش اولديغى كورلدى .

اشبو مقالهٔ ثانيه تميز تعليقاتى رد ايچون ياپيلمش وحالبوكه تميز تعليقات ابراهيم افندى حضرتلرى كبى هم اديب وهمده علمادن اولان برفاضل بينظيرك قلمندن چيقمش براثر اولديغندن انك مدافعه‌سى حديمزك خارجنده اولوب ابراهيم افندى حضرتلرى ايسه انى جوابسز براقيه جقلرى دخى مأمول اولديغندن بزلزوم مالايلزمه جواب ويرمكى التزام ايتميه‌رك حل تعليقاته اعتراضاً يازديغى مقالاتنه جواب ويره‌جكز .

هرنقدر مكتب شاكردى ايسه‌كده بلاغت عثمانيه حقنده اورته‌ده دوران ايدن مسائلى حل ايتدرمك اوزره بحثى هيئت ادبا حضورنده درميان ايلمك تكليفنه اوك اياق اولدقدنصكره نكول ورجوع ايدن (استاد) لردن اولمديغمزدن اميد ايدرزكه بزم مبتديلكمز شايان استخفاف كورلمز .

اوت ترجمان حقیقت غزته سنك ١٠٩٤ و ٩٦ و ٩٧ و ١١٠٠ و١٠٢ و١٠٥ نومرولی نسخه لرینی مطالعه ایدنلر کندی طرفندن نصب ایتدیکی حکملرك حضورنده بیله مباحثه دن اجتناب ایدن استادك آثارینی اکلایه بیلورلر ·

هرنه حال ایسه بزینه مسئله نك تقدیرینی ارباب وقوفه براغه رق شورساله جکی یازه یورز · و بونده دخی کمافی السابق اویله « اینجه الیوب صیق طوقومق » تکلفنه حاجت کورمیه رك الك باشلیجه جهتلرینی مسلك متخذمز اولان مدافعه دن ایرلمامق اوزره رد ایده یورز ·

محمد فائق محمود اسعد علی سداد

بسم الله الرحمن الرحيم

عبدالرحمن ثریا افندی تحلیلنك دیباجه سنده

(تعلیقاتمزی تنقید ایچون حل تعلیقات نامیله براثر میدانه چیقدی . بو اثر مکتب حقوق طلبه سندن برینك اثر قلمی اولدیغی ظهر رساله ده کوسترلیور ! ومندرجاتی دخی سراپا تزییفاتدن عبارت اولوب مع مافیه بزینه دائرهٔ ادب وحقانیتی التزام ایله حلك تحلیلنه کیرشمك ایستیورز)

دیور . حالبوکه بز حل تعلیقاتك تحریرنده صاحب تعلیقاته پیروا اولدق انك اچدیغی چغر کیدرك برایشلك یول اولدی شمدی بزه تحمیل قصور ایتاملیدر .

عبدالرحمن ثریا افندی تحلیلده دخی

(اوملورکه عندالاد با تعلیقاتمز نصل رهین تقدیر اولدیسه ده . تحلیلمز دخی خرده بین اولنلر نظرنده مظهر ستایش وتحسین اولسون)

یولنده سوزه کیریشه رك دها ایلروده دخی کندوسنی اپیجه مدح ایتمشدر . بعض شعرا قصیده لرنده فخریهٔ شاعرانه دیو تمدح ایتمشدر . عموم شعراجه قبول واتخاذ اولنمش برمسلك دکل

ایسه‌ده نفعی کبی بعضیلری بو یوله کیتمشلردر . امانثرده فخریهٔ منشیانه ایشیدلمامشدر . بونی عبدالرحمن افندی ایجاد ایلدی لکن انك اثرینه اقتفا ایدنلری کورمیورز . کوره‌جك اولسق دخی بز بو یولی تقدیر ایتمیز .

تحلیل ـ چونکه بزحلاك صاحبی کبی دعوامزی ادعای مجرد اوزره ابتنا ایلیوب هر بحث ایچون ادلهٔ مفیده ومقنعه‌نك ایرادیله تأیید مدعا ایده‌یورز .

رد ـ دعوایی ادعای مجرده بنا ایتمنك معناسی‌ندر لایقیله اکلاشلمیور هله تأییدك مدعایه اضافتنه برمعنای صحیح بولنه‌میور . دعوی ادله‌ایله تأییداولنماز بلکه اثبات اولنور بزعباره‌بحثنه کیرشمك ایستمیورز لکن معنایه طوقوندیغی جهتله طیانه‌میوب استفهامه مجبور اوله‌یورز .

حل ـ صکره بونیده تخشیه ایله :

تحلیل ـ محشی لسان عثمانیده مهارتنی کوسترمك اوزره تخشیه‌لری نقطه‌سز یچمیور .

رد ـ انلر فورمه‌لردن دوکولدیکی تزکیهٔ نفس ورقه‌سنده اقرار اولنان نقطه‌لر اولملیدر .

تعلیقات ـ بنابرین طوائف یرینه ملل و یااقوام لفظلری استعمال بیورلسیدی « متمدنه » لفظنه دهازیاده یاقیشق آلور آیدی .

حل ـ ملل کلمه‌سنك استعمالی بوراده یاقیشقلمز زیرا ملت بردین اوزرینه مجتمع اولان جماعت دیمکدر مکاتب صبیانده اوقونان علم حالده دین وملت بردر دینلمسنك حکمتی بودر . علم حالمزی اونوتمیه‌لم .

تحلیل ـ دیمك محشینك اعتقادنه کوره دین مدنیته مناقض و یاخود مباینذر . دین ایله مدنیت اجتماع ایتمز .

رد ـ حل تعليقاتك عبارەسندن بويله برمعنى اكلاشلماز عبدالرحمن افندى بونى كندى خيالندن قاتيور حل تعليقاتده ملل كلمه‌سنك استعمالى ياقيشق المازدنيلوب سببى ظاهر اولديغندن بيانه حاجت كورلمامشدى شمدى ارتق اطناب كلامه مجبوريت حاصل اولدى . شويله‌كه : فرانسزجه‌نك ناسيون لفظى قوم وناسيوناليته قوميت ديمك اولديغى حالده بعضيلر بونى ملت ومليت ايله ترجمه ايتمشلر ايسه‌ده بوترجمه هنوز عموم اهل لسان طرفندن قبول اولنمامشدر . حتى حقوف ملل تعبيرينى ياكلش عدايله بعضيلرانى حقوق دول ديو تصحيح ايلمشدر . اماطوائف برنده ملل دنيلسه مقصوده موافق كلمزدى . چونكه علم حالده يازلمش اولديغى اوزره دين وملت بردر فقط بردين اوزرينه مجتمع اولان جماعته دخى ملت اطلاق اولنور اما المان وانكليز وفرانسز كبى طوائف متمدنه‌يه اقوام دنيلور بوراده مقصد دخى بودر حالبوكه عيسوى اولدقلرى اعتبار يله جمله‌سى برملت اولور . ايشته بوكا بناء بومقامده ملل متمدنه تعبيرى ياقيشماز يا طوائف ويا اقوام دنيلمك لازم كلور وطوائف يرينه اقوام دنيله بيلور ايسه‌ده بولفظك طوائف اوزرينه وجه رجحانى مسلم دكلدر چونكه طوائفك معناى لغويسى تصور اولنه‌جق اولور ايسه تمدن ايتمش بدويلر ديمك اولور بودخى انسبدر زيرا تاريخه توافق ايدر . چونكه هپ مدنيلرك مباديسى بداوت اولديغى علم تاريخده مثبتدر

تحليل ـ فقط بزهيچ برمكتبده نه بويله برعلم حال كورمشز ونه‌ده بويله برفكر و يره‌جك نصيحتلر ايشتمشز .

رد ـ اینانورز .....

تحلیل ـ بزم اعتقادمزه کوره دین دائما مدنیتك لازم لاینفکی اولان حسن معاشرتی ترویج ایدەیور . وعرف حکماده قواعددینیه اوزرینه تأسس ایدن مدنیته مدنیت فاضله اطلاق اولنور .

رد ـ حکما بیننده بویله برعرف واصطلاح ایشیدلمامشدر کتب حکمیەده برمدینهٔ فاضله تعبیری واردر اوده افلاطونك تخیل ایتدیکی برمدینه درکه هنوز عالمده فعله کلمامشدر

حل ـ عربجەدن النوبده لسان عثمانیده استعمال اولنان کلمەلره قاموسه مراجعتله معنا ویریلەجك اولورایسه غریب خطالر وقوعه کلور . ازجمله لسانمزده کثیرالاستعمال اولان مخابره یه مزارعه معناسی ویرلمك لازم کلور .

تحلیل ـ اوده یرینەکورەدر : اکر « فتح خاء ایله » خبردن مأخوذایسه اووقت اورتاقلشه تارلا سورمك معناسنه کلور . یوقسه محشینك توهمی کبی مطلقا مزارعه معناسنی ویرمك لازم کلمز .

رد ـ لسان عربده فتح خاء ایله خبردن مخابره اخذایله استعمال اولنمامشدر . هرثلاثئ مجردی مذیداتدن ایستدیکمز بابه نقل ایدەمیز بوراسی سماعه موقوفدر مثلا صرفدن تصریف وسرفدن اسراف مشتق اولور اما اصراف وتسریف مشتق اولماز . مخابره دخی قاعدهٔ عربیەیه کوره مزارعه معناسنه اولور خبرلشمك معناسنه کلمز . فقط بزلسانمزده انی بومعنایه استعمال ایدەکلمشزدر .

حل ـ طوائف متمدنه ترکیب وصفیدر ترکیب اضافی دکلدر بناء علیه طوائفك اضافتی تعبیری پك غریبدر .

تحليل ـ اولا بزم عباره مزده صفتك موصوفه اضافه‌سی سهو مرتب اولوب

رد ـ اوت افندم .....

تحليل ـ صحيحی موصوفك صفته اضافه‌سی اولمق لازم کلور . فقط محشينك نقطه‌لره وارنجه‌يه قدر اعتراضدن چكنمكديكی حالده

رد ـ بالعكس .

تحليل ـ بوندن ذهولی دقتسزلكنه قرينهٔ علنيه‌در . برده بو اضافه‌لر قاعدهٔ فارسيه اوزره اضافه‌لر اولوب موصوفك صفته اضافه‌سی دينلديكی حالده نه‌دن محشی‌يه غريب كورينور .

رد ـ تركيب اضافی ايله تركيب وصفينك ماهيتلری برتعبير التنده متحد اوله‌ميه‌جق مرتبه يكديكره مباين اولديغندن بزه غريب كورنمشدر .

تحليل ـ بكا قالورسه بو تعبير حل تعليقات تعبيرندن مقامه دها ملايمدر .

رد ـ سكا قالورسه اويله اما !

اضافت وصفت كبی اصطلاحات نحويه علمای عربيه‌نك موضوعاتندندر اهل فرس دخی بومثللو اصطلاحاتی الوب علم نحوده تعريف اولندقلری وجهله قوللانمشلر فقطبرده وصف تركيبی تعبيرينی وضع ايتمشلر وصفت موصوفی اوزرينه تقديم اولنور ايسه وصف تركيبی اولور ديمشلردر . مثلا چشم سيه تركيب وصفی اوله‌رق قره كوز معناسنه اولوب سيه چشم دينلورسه وصف تركيبی اوله‌رق قره كوزلی معناسنه اوله‌يور . تركيب وصفی ايسه اضافت ايله يعنی برلفظی

دیکر لفظه مضاف قیلمقله حاصل اولور ۰ مژهٔ چشم کبی که کوزك کیرپکی دیمك اولور ۰ صاحب تحلیل « بو اضافه‌لر قاعدهٔ فارسیه اوزره اضافه‌لر اولوب » دیور قاعدهٔ فارسیه اوزره بشقه دورلو اضافه ایشتمدك کندو اختراع ایتمك ایستیور ! واقعا لکل قوم ان یصطلح دیرلر لکن بلاسبب اصطلاح وضعنك جائز اولمدیغنی دخی بیان ایدرلر ۰ بویله بر اصطلاح جدید وضعندن ایسه چونکه حرفلر دوکیلوب موصوف صفت اولمش دیه‌جکنه اضافت یاکلش یازلمش دیسه دها اسهل واولی اولوردی ۰

حل ــ اضافت لفظی دخی لسان عربیدن مأخوذ ایسه‌ده لسانمزده بویله تاء طویل ایله استعمال اولنور ۰ (مطابقه‌سی) دخی بو قبیلدندر که ترکجه‌یی هنوز تماميله بللیه میانلرك تلفظنه نمونه‌در ۰

تحلیل ــ دیمك اولور که اوراقك اعادتی ۰ اوساخ تملق وریانك ازالتی ۰ افکارك اجالتی ۰ تلغراف مخابرتی ۰ نفس مجاهدتی ۰ خارجیه دائرتی ۰ آتش شرارتی ۰ جامع منارتی اوقویوب یازمق لازم کلور بو ایسه خطای محصدر ۰

رد ــ ایشته یکی ترکجه اوکرنمك ایستیانلر بو لفظلری دخی بویله تلفظ ایدرلر ۰ ادبا وعلما اضافت لفظنی علم نحوده تعریف اولندیغی اوزره استعمال ایدرلر ۰ فقط عربجه‌ده اضافة یازیلوب اهل فرس ایسه تاء نویل ایله اضافت دیورلر ۰ برهان قاطعه بو وجهله بیان ایدیور ۰ لسانمزده دخی عینیله بویله‌جه قوللانیلور ۰ واضافت یازیلور ۰ فقد بو معنای اصطلاحی مراد اولنیوبده علاوه معناسنه استعمال

اولنورسه تأکرد ایله یازیلور واضافه‌سی دینلور ایسه علاوه‌سی دیمك اوله‌یور • چونکه عربیدن لسانمزده استعمال اولنان کلمه‌لرك بعضیسی تاء طویل و بعضیسی تاء کرد ایله یازیلور فقط بودخی سماعیدر • ادبای اسلاف نصل قوللانمشلر ایسه اویله قوللانیلور • نه‌کیم رحمت یازیلور رحمه یازلماز • وعباره یازیلوب عبارت یازیلور ایسه معنی دکیشور •

حل ـ دیانت لفظی زبانزددر تلفظندن احتراز ایتمیز بلکه مفتخر ومتلذذز •

تحلیل ـ بلاغت عثمانیه تألیف اولنور ایکن ••••• مدافع افندی « متلذذز » جمله‌سنی اخطار بیورمش اولسیدی بلکه‌ده مکافات جزیله‌یه مظهر اولوردی •

رد ـ شبهه یوق ! لکن بزم تعلیقاتجی افندی دخی شوتنافری لسان ترکیده اثباتدن عاجز قالدقدن صکره ارتق تکرار ایتمسیدی رئیس ادبا عنوانینی ویردیکی ذاتك کندی حقنده‌کی توجهنی ارتیره‌رق بلکه غزته‌ده بر (استاد کل) مدحیه‌سی دها یازارلر ایدی •

تعلیقات ـ دلیلك صوك فقره سنده « علمای عربیه بوکا فوق العاده اعتنا ایتمشلر ایدی » جمله‌سی دخی حشو مطلقدر •

حل ـ علمای عربیه ترکیبنه یاکلش معنا ویرلدیکندن جمله اخیره زند ظن اولنمش •

رد ـ خلفای امویه وعباسیه عصرلرنده اکثر امرا ومأمورین عرب اولوب لسان عربه فوق العاده اعتنا ایدرلردی • بناءعلیه اول عصرده یتیشن علما دخی بوکا فوق العاده اعتنا ایلدکلری کتب

تواریخی مطالعه ایدنلرك معلومیدر • ایشته بونی بلاغت عثمانیه خلاصه وجهله افاده ایتمشدر • بونده ایجاز واختصار وار دنیله بیلور • فقط معنای مرادی اکلامیانلر زائدصانور •

تحلیل ـ ایشته بوایکی فقره‌لر ••••• ظن اولنورکه قیمتجه بلاغت عثمانیه‌نك هیئت مجموعه‌سیله طارتیله بیلور •

رد ـ خطاسی ظاهر اولان ظنه اعتبار یوقدر •

تحلیل ـ برده بلاغت عثمانیه‌نك اشبوفقرهٔ استدلالیه‌سنده « انك قواعدینی خلدن وقایه » دیور عجبا ! نه‌نك قواعدی ؟ •• بوضمیرك مرجعی یاقرآن کریم ویالساندر هرهانکیسی مراد بیورلدی‌ایسه خلدن وارسته دکلدر • چونکه ذاتاً قواعد یوغیدی‌که علمای عرب‌انی خلدن وقایه‌اینسونلر • بلکه علمای عرب قرآن کریمی ویاخود لسانلرینی خلدن وقایه ایچون قواعدی وضع ایلدیلر •

رد ـ هرلسانك قواعد مخصوصه‌سی واردر • اولمسه اوکرنیلوبده تکلم اولنه‌ماز • فقط برچوق لسانلرك قواعدی تدوین اولنمامشدر !•••• وقت سعادتدن صکره بعض ناس اعرابده خطاایدر اولدقلرندن قواعد نحوك تدوینه لزوم کورندیکی ورفته‌رفته علم‌نحوك میدانه چیقدیغی کتب معتبره‌ده مضبوطدر •

حل ـ عربیه بوراده بروجهله عربه منسوب دیمکدر •

تحلیل ـ عجبابروجهله عربه منسوب دیمك نه دیمکدر ؟ غالبا من‌وجه دیمك ایستیورکه شویله‌جه قوم عربه منسوبیتی اولان علما مراد بیورلیور • فقط بوعباره‌دن شیوهٔ لسان عثمانی اوزره بروجهله من وجه معناسی چیقه‌مز •

رد ـ اسم منسوبك معناسی ملاحظه اولنورسه چيقار .....

حل ـ اعراب انجق عرب لساننده اولوب بو راده ايسه انجق على وجه العموم بحث اولنه يور .

تحليل ـ واقعا بلاغت عثمانيه نك مؤلفى طرفندن لسان عثمانى يه برده فن نحو علاوه سى محض توهم اولوب تعليقاتمده بونى ايما ايتمك ايسته دمسه ده اووقت تأدب مانع اولمشدى . مادامكه حل بلاغتك (.) صاحبى بونى اعتراف ايده يور . ارتق علم نحو همان لسان عرب ايچون وضع اولنمش برفن مخصوص اولديغنى .

رد ـ اومانع وحائل اولان تأدب زائل اولمش اولديغندن ديمك ايستيور .

تحليل ـ ديمكدن اجتناب ايتمم .

رد ـ يعنى اره ده بر تأدب وار ايكن حلك تأثيريله حاصل اولان حدت وشدته مقاومت ايده مديكندن اوده زائل اولمغله ارتق اجتنابه محل قالميور !

تحليل ـ شوقدر وار كه صاحب حلك « بو راده ايسه على وجه العموم بحث اولنيور » فقره سندن نه ديمك ايستديكنى اكلايه ميورم .

رد ـ بونده اكلايه ميه جق نه وار ؟ :

اعراب عرب لسانـنه مخصوصـدر اما هرلسانده قواعد نحويه واردر . فقط صرف ونحو قاعده لرى برلكده بيان اولنور .

(.) حل بلاغت اسمنده هنوز بر رساله كورمدك !

بلاغت عثمانیه‌ده علی‌العموم یعنی هرلسانه شامل اوله‌جق صورتده ترکیب کلامه دائر اولان قواعد مراد اوله‌رق بحث اولنه‌یور .

تحلیل ـ اهلندن بلافرق او چ درت لسانك تقریر وتحریرنده اقتدارمز منکر دکلدر .

رد ـ یعنی صاحب تعلیقات عربجه . فارسیجه . کردجه . ترکجه بیلورلر ! ماشاالله ! ماشاالله !!! بو برشیمی ؟ دهانلرنلر !.... لکن اوظالم مرتبلر بورادن نقدر شیلر دوکمشلر . ازجمله فرانسزجه‌یی بسبتون دوشورمشلر . یازق دکلمی اوقوجه مدعی ادبه ؟....

تحلیل ـ صاحب حل بنم لسان عثمانی‌یه اولان خدمتمی تحقیر ایچون بوقدر انصافسزلغی اختیاره کندوسنی نه‌دن مجبوریت التنده بولیور .

رد ـ حل سنك خدمتکی تحقیر دکل جدا اولسانه خدمت ایدنلری تحقیر ایتمك کبی بر انصافسزلغه قارشو مدافعه‌یه بیله تنزل ایتمیور . شوقدرکه بلاغت عثمانیه وسیله‌سیله بعض حقایق لسانه خدمت ایلمك بهانه‌سی ایله ستر ایتمك انصافسزلغنه مقابله ایده‌یور ..... عجبا اوخدمت تعلیقات ایله‌می اوله‌جق ..... هیهات .....

تحلیل ـ هله مؤلفك کلامنده تتابع اضافاتك فقدانی کبی برادعاده بولنمق غریب دکلیدر ؟ ایشته باقکز مؤلفك کلامنه « بوایکی فن ایله کلامك اصل معنایی افاده‌سی کیفیتی بیلنور » .

رد ـ کیفیت افاده‌یه وافاده اصل معنایه مضاف اولوب بوراده اضافت ایکیدر زیاده دکلدر .

حل ـ برکلامك مزیتی دیکرکلامه فضل ورجحانی دیمکدر .

تحلیل ـ پك کوزل اما ! مؤلفك کلامندن بومعنی هیچ اکلاشیلیور .

رد ـ مزایای کلام وخواص کلام عباره‌لری علم بلاغت اصطلاحاتندن اولمغله فنی بیلنلر بومعنانك استخراجنده زحمت چکمزلر ٠

تعلیقات ـ « بلاغت کلامك مزایاسنی بیلدیرن برفندر » بیوریلیور ٠ بوتعریفه کوره « علم » کسرهمزه ایله اعلام مقامنده کلمسی اقتضا ایدر ٠

حل ـ بوکتاب مسائل بلاغتی بیلدیرر دیدیکمزده مسائل بلاغت بوکتابله بیلنور دیمك اولور بوندن کتابك بیلدیرمك معناسنه اولمسی لازم کلمز ٠

تحلیل ـ کیم دیورکه بیلدیرمك معناسنه اولمق لازم کلور ٠ هیچ ذات مع الحدث صرف حدث معناسنه کلبرمی ؟ فقط کتابك بیلدیریجی معناسنه کله جکنده شبهه یوقدر ٠

رد ـ بوندن کتاب بیلدیریجی اولمق لازم کلور اما بیلدیریجی معناسنه کلمك لازم کلمیه جکنده اصلا شبهه اولنماز ٠ بوسوزك بر [استاد کل] دن صدورینه معنی و یره‌میورز مکرکه حروفات دوکوندیسی اوله !٠٠٠٠ برشی بروصف ایله موصوف اولمغله اول معنایه اولمق لازم کلورمی قلمله یازو یازیلور دنیلدکده قلمك یازو یازمق معناسنه اولمسی ندن لازم کلسون ؟ علم بلاغت یا مسائلدن و یاخود ملکه‌دن عبارت اولدیغی حالده مزایای کلامی بیلدیرر دیدیکمزده دخی بوقواعد یاخود ملکه بیلدیریجی اولمق لازم کلور اما بیلدیریجی معناسنه اولمق لازم کلمز ٠ ماده‌یك واضح اولدیغندن بومرتبه تفصیلاته کیرشمك اطناب دکل تطویله واره‌یور ٠ لکن نه‌چاره معترضمز « صاحب حل اکرچه بزم کبی مباحث علمیه

طالمش اولسیدی ..... » دیو مباحث علمیه یه طالمش اولدیغنی سویله‌یور ! واقعا مباحث علمیه یه طالمش ! اوقدر طالمش‌که !!! بو طالغینلقله بدیهیاتدن اولان شیلری انکار ایدیور !....

حل ــ بر وجه بالا اوشی ایله بوشی بیلنور دنیله‌جک یرده اوشی بوشی بیلدرر دنیلورسه دها طاتلو اولور .

تحلیل ــ طاتلیدر اما مقامه موافق دکل . چونکه بیلمك بیلدیرمك معناسنه کلمسی لازم کلور .

رد ــ بولزوم یالکز صاحب تحلیلك خیالنه کلیور . بشقه کیمسه‌نك خاطرینه کلدیکی یوق !

حل ــ تلفظ اولنورکن معناسی ذهنه متبادر اولمق معانی الفاظه مسابقت ایتمك دیمکدر .

تحلیل ــ پك کوزل لکن بونك معناسنی انجق خواص ناس اکلایه‌بیلور . بلاغت عثمانیه خواص ایچون یاپلدیسه خواصك بوکا هیچ احتیاجی یوقدر . عوام ایچون ترتیب اولندیسه عوام بوندن نه اکلار ؟ اکرچه معنانك اچیقلغی « سوز سویلنورکن اورته‌سندن معنانك ذهنه کلیویرمسی ویاخود ذهنه وارمق ایچون معنانك الفاظله یاریشه چیقمسی » ایله تفسیر ایتمش اولسیدی بلکه برفائده‌یی مفید اولوردی .

رد ــ بونلر هپ لاف اولوب بودورلو لافلره جواب بیله یازمق پك عبثدر .

تحلیل ــ تعبیر اخص ایله تعبیر اعمی ایضاح ایتمك نصل ممکن اوله‌بیلور یوقسه قضیه‌یی بزمی ترس اکلایورز ؟ !!!

رد ــ منطقیوندن بعض محققین تعریف بالاخصی رسم ناقص قبیلندن عدایلدکاری کتب معتبره‌ده مقیددر .

تحليل ــ روش افاده‌یه نظراً حلك صاحبی لغتلری تتبع ایدوب ایستدیکی معنای‌یی بوله‌میجه ینه اسکی صاپدیغی کر یوه‌یه صاپه‌رق معندانه برطورایله زو زنی‌یی بیلم سیلکوتی‌یی اوکه قاتیور . برکره غدائره منتشر زات .....

رد ــ سعدالدین کبی مقتدامز وارایکن تتبع لغاته احتیاجمز اولمدیغی کبی بو بحث برده محکمهٔ تمیزدن کچمش اولدیغی جهتله اعادهٔ محاکمه‌سی جائز اولماز ..... وارسون تصحیح قرار استدعا ایلسون !

تحلیل ــ فقط نه فائده که بو راسنی اهل زوق ومعنی بیلیور . یوقسه تفاخر هواسیله نشو ونما بولان قفالره بوکبی معنالری صوقمق « اصعب من خرط القتاد » در .

رد ــ نقدرقبا !....

تعلیقات ــ چونکه بویله نفی واثبات اره‌سنده دائر عباره‌لر ترکجه اسلوبنه کلیاً مغایر اولوب لسان عثمانی شیوه‌سنه کوره بوکبی مقاملرده « چالابدن بشقه طاپه‌جق یوقدر » اسلوبی اوزره افادهٔ مرام ایدیله‌بیلور .

حل ــ بوعباره اهل لساندن بویله‌جه مرویدرصکره‌دن یاپمه دکلدر شارح اسالیب لسان ترکی‌یی عجبا نره‌دن اوکرندی وهر نوعنی نه‌زمان احاطه ایتدی .

تحلیل ــ بوتقدیرجه حل تعلیقات صاحبنك شیوهٔ لسان ترکی‌یه آشنالغی حسبیله « یوقدر یه‌جك زروه‌در انجق » فقره‌سندن طوته‌رق بوکاممائل هرهانکی جمله‌یی بولسه من حیث الفصاحه طبقهٔ علیای اعتباره چیقارمسی لازم کله‌جك واکر بونی یاپمزسه شیوهٔ لسان ترکی‌یه آشنا اولمدیغنی اثبات ایتمش اوله‌جقدر .

رد ــ شارح ارتق زروه‌لدی ..... مناظره‌یی صدددن چیقاره‌یور ! ای‌قارئین لطفاً دقت بیوریکز ! صاحب تحلیل

زروه‌لرله‌ ترجه كلمهٔ توحيده نظيره ياپمق ايستيور ٠ اللهدن قورقيور !
بارى قولدن اوطانسـون !

هيهـات ! اوادباى عثمـانيه‌نك اجزاسى متممه سندن عد اولنمق ايسـتيان شخصه !٠٠٠٠ بزه غرضاً بزم اثريمزك چوريدلمسى ايچون عموم عندنده مقـدس اولان بر كلمهٔ شريفه‌يى بر كلمهٔ سخيفـهٔ هزليه‌يه بكزتمكمى لازمدر ؟ تعليقـاتندن باشليه‌رق شمدى يه قدر اتخاذ ايلديكى مسلك ارتق بسـبتون ظاهر اوله‌يور ٠ لـكن نه‌چاره !٠٠٠٠

تحليل ـ اصطلاحات فنيه يه آشنا اولميه‌يدق كلام قديمده موردلرى براولان ايكى لفظى ايرو ايرو معنـالره حمل ايتمـك كبى برخطـايى ارتكابه جرأت ايدردك ٠

رد ـ نه‌ديديكنى بيليور ياخودبورادەده حرف دوكونديسى‌وار !

حل ـ بش اضـافتك وجودى انجق التى كلمه‌نك يكديكره مضـاف قلنمسيله اولور ٠

تحليل ـ يكديكرى ديديكمز حالده هب برى برلرينه هم مضاف هم مضاف اليه اولمسى لازم كلور ٠

رد ـ نيچون لازم كلسون ؟ بوهب سزك اختراعكز دكلميدر ؟

حل ـ باده آتش رنكه مضاف دكلدر ٠ بلكه آتش رنك باده‌نك صفتيدر ٠

تحلیل ــ بوذات تراکیب بلیغه‌دن ․

رد ــ کندینه ادیب سوسی ویرن بعض سیوری عقللولرك یازوب ینه کندیلری بکندکلری تراکیب بلیغه‌یی مرادایدر ․

تحلیل ــ استخراج معنا شانندن اولمدیغی جهتله بویله توهملر ایچنده بوغیلوب کیده‌یور ․

رد ــ ظن دکل !․․․․ وهم !

تحلیل ــ عجبا « بادهٔ آتش رنك » رنکی آتش کبی باده ․․․․․ بوحالده بادهٔ مشبه بهنه مضاف اولمزمی ؟

رد ــ آتش‌رنك وصف ترکیبیدر و باده‌نك صفتیدر ․ آتش‌رنکلی باده دیمکدر ․ سائری دخی بوکاقیاس اولنور ․ وصف ترکیبی وترکیب وصفی نه دیمك اولدیغی قواعد فارسیه اوقویانلرك معلومیدر !

تحلیل ــ اویولده اولان ترکیبلر هپ ترکیب اضافیدر من‌حیث اللفظ والترکیب هپسنك حکمی بردر ․ قاعده نقدر ساده اولورسه اوقدر مضبوط اولور ․ بنابرین اولا ضابطه‌یی ساده‌جه وضع ایتملی بعده الخ ․

رد ــ ترکیب اضافی ایله ترکیب وصفینك ماهیتلری متباین‌در ․ بونلری برلشدرمك قابل اوله‌ماز ․ کلامك فصاحتی ترکیب اضافیدر ․ فصیح کلام ایسه ترکیب وصفیدر ․ بونلری برقاعده

نده جمع ایتمك قابل اولەماز والامضبوطیت حاصل اولمق ایچون
ضی ایله مضـارعه دخی براسـم و یرمك لازم كلور • شـارح
یاكلش تأویل ایچون یكیدن تقسـیم یاپیور یكی اصطلاحلر وضع
یور • بزاسلافك وضع ایتمش اولدیغی اصطلاحاتدن بشقه‌سنی
یز !....

یل ـ مشبه ایله مشبه‌به ارەسنده من حیث اللفظ حاصل اولان ارتباطه دخی
افه ٔنامنی و یرمیوب دو زجه بر ینه مشبه ودیكر ینه مشبه‌به دیملی ایدی •
یله اضافه نامنی طاقق كبی بیهوده تكلفلره نه حاجت !!!

ـ اسلاف ادبابو یله دیمش بزده او یله دیورز بونی كندولكمزدن
ناد ایتمیورزكه !!!

یل ـ فارسی شیوه‌سی اوزره ترتیب اولنان بومثللو كلاملرده صفتلر هب
افه طریقی ایله موصوفته ارتباط ایده یور •

ـ هرقنغی لسانده اولور ایسـه اولسون اضافتله توصیفك
هیتلری بشقه‌در •

ـ ایكیسی مضاف الیهك الخ •

یل ـ یوده یا كلشدر .....

ـ نیچون ؟

حل ـ شفيق نامه عباره سنده دخی تتابع اضافات يوقدر .

تحليل ـ اضافه نه ديمك اولديغنی بيلميانلره او يله ديمك دوشر .

رد ـ صاحب تحليلك اختراع ايلديكی [اضافه] يی بيلميورز هوسـ
اولمديغمزدن اوكرنمكه دخی مجبوردكلز !

تحليل ـ بزعلی الاطلاق مضاف اليه مضافدن برجزؤدر ديمك من حيث الار
جزؤدر ديمك يعنی ارالری لفظ اجنبی ايله فصل ايدلمز .

رد ـ بوارتق لافده دكل !

تحليل ـ غريب من حيث اللفظ مضاف اليه ومن حيث المعنی صفتدر .

رد ـ بوده پك معناسز ! برسوز . مكركه صاحب تحليلك نا
و بلاموجب اختراع ايلديكی اصطلاحه محمول اوله .

تحليل ـ اكر محشينك توهمنه كوره صنع غريب تركيبی تركيب اضـ
اولمامش اولسيدی

رد ـ بونی سندن بشه تركيب اضافی ديمش يوق .

تحليل ـ او وقت بزه بو اعتراض وارد اوله بيلوردی .

رد ـ اصطلاحات فنيه يه عندی معنی و يرمكله اعتراضدن قورتـ
قابل اولسه سنده تخليص كريبان ايده بيلوردك .

تحلیل ـ محشینك و یردیکی معنی ...... حالبوکه برنجیسی اضافت لامیه ایسه ده ایکنجیسی موصوفك صفته اضافه‌سی قبیلندندر الخ .

رد ـ سندن بشقه اصحاب فندن بو سوزی سویلیان یوق .

تحلیل ـ مطلقا سؤ تفهیم و یاخود سؤ تفهمه اوغرامش اولملیدر چونکه الخ .

رد ـ ایشته علم ادابده مکابره بومثللو مدافعه‌لره دیرلر . مع مافیه بوراسی دخی تمییز کورمشدر اعاده اولنه‌ماز .

حل ـ زیرا حاسه مؤنث سماعیدر تراکیبده تأنیث وتذکیری جائزدر .

تحلیل ـ دها بو ذات تأنیث سماعی نه دیمك اولدیغنی بیلیور . استغراب الخ .

رد ـ مؤنث لفظی دنیله جك یرده مؤنث سماعی یازلمش . عبدالرحمن افندینك مسلکنجه جوابی پك قولایدر . حرف دوکلمسندن نشئت ایتمشدر یاخود حصول انضباط ایچون مؤنث لفظی‌یی مؤنث سماعی تحتنه درج ایتدك دیه بیلورز . لکن بز نه‌مرتبلره افترا ایدرز نه ده اصطلاحات فنیه‌یی دکشدرمك کبی برره نارفته‌یه کیدرز . طوغریسنی سویلیوب سهو قلمدر دیرز . دها طوغریسی قلمك نه صوچی وار بز سهواً غلط یازمشز دیرز .

تحلیلك ۳۰ و ۳۱ صحیفه‌لری صاحبنك افکارینی ومقصدینی

بر درجه یه قدر میدانه قویدیغندن ارتق انلری رد ایله اوغراشمقدن ایسه اربابنه مطالعه سنی توصیه ایلمك کافیدر •

تحلیل ـ اوراسنی بزم تعلیقاتمزی مطالعه ایدن ادبای عثمانیه بیلور •

رد ـ شارحك بوراده ادبای عثمانیه دن مرادی حقیقة اومبارك اسمه شرف ویرن ادبا اولمیوب کندیسی کبی ادبای جعلیه وتقلیدیه اولمق کرکدر •

حل ـ شارح کتب ادبیه یه هیچ مراجعت ایتمامش هیچ اولمزسه خواجهٔ جهانك مناظر انشاسنی مطالعه ایتسیدی بو مثللو اعتراضلره قیام ایتمزدی وسلاست کلامك صفتی اولدیغنی اوکرنمش اولوردی •

تحلیل ـ بونك جوابنی ویردك • بز یالکز تقلیدایله چکینانلردن دکلز •

رد ـ های الله ایولك ویرسون ! شوراسنی رئیس عنوانی ویردیککز ! ادیبه ده اکلاده بیلورسه کز واریا !••••

تحلیل ـ دعوامزی دلیل ایله اثبات ایدیورز الخ •

رد ـ اما اصطلاحات فنیه اصحاب فنك وضع ایتدکلری معنالرده استعمال اولنور عندی معنالر ویریله مز • قیاس ایله لغت ثابت اولمز اصطلاح بیلنمز بونلرهپ سماعیدر •

حل ـ ایشته بو بیت کرد جه یه براز اکدیرر •

تحلیل – بزحضرت مؤلفك كلامنی فناً و بالاستدلال « چوق كاسه لیسلر ..... » جمله‌سنه الحاق ایلدك !

رد – بوراده فناً دیمكدن مراد ندر ؟ عجبا هرزه كولكدن بشقه برشیمی ؟!!!

تحلیل – ادبای عثمانیه‌كه

رد – ینه ادبای جعلیه‌وتقلیدیه مراددر .

تحلیل – بزدخی انلرك اجزای متممه‌سندن بولنیورز .

رد – یعنی « بزكه كندیمزی ادیب عدادیدیورز وهركسده اویله دیسون ایستیورز » دیمك مراد ایدر لكن نه‌چاره‌كه بركمسنه كندیسنه ادیبم دیمكله ادیب اوله‌میوب بلكه بزم‌بیلدیكمز ادباادیبسین دنیلدكده استغفرالله دیومحویت ایله‌مقابله ایدر وكندیسنده اولدقجه برتربیه اثری كورینور كمسه‌لردر . اویله [بوزق دوزن] لافلرله كندیسنی مطلقا ادیب صره‌سنه قویمق ایستیانلر عالمی كندیلرینه كولدرمكدن بشقه برشی یاپمش‌اولمزلر .

حل – مطولده اماقولك ماهوالازید الخ .

تحلیل – بزم بحثمز نه قصر ونه‌ده حصر مسأله‌لرینه متعلق‌اولوب حل‌صاحبنك مطولدن استنساخ ایلدیكی عبارهٔ عربیه‌ایسه حصر وقصربابنه مخصوص‌برمسأله اولدیغنی اخطارایدرز .

رد ــ اوت بو عباره قصر بحثنده در لكن ماهو الازيد عباره سنده‌كى مقصور عليه برذاتدن عبارت اولمغله انى وصفيتله تأويل ايديور عينيله بومقامده دخى اوتأويل جارى اولمغله جواب شافيدر ٠

تعليقات ــ مؤلف برسطر اوليسى ٠ ظن نسبت خبريه‌نك الخ ٠

حل ــ بورادە تعريف اولنان ظندر ٠ اشاغيده دخى قضيهٔ ظنيه تعريف اولنه‌يور ٠

تحليل ــ عجبا غالبيتله توصيف اولنان ظنميدر ؟ يوقسه قضيهٔ ظنيه‌ميدر ؟

رد ــ عقل انى ظن غالبه مبنى حكم ايلر عباره سنده‌كى ظن معناى لغويسنه محمول اوله‌رق غالب ايله توصيف اولنمش بودخى مجرد ايضاح مرام ايچوندر ٠

تحليل ــ حلك صاحب متفننى اكر خلقه كونيج اولمامق ايستمش اولسيدى ٠ اولافن بلاغتده ايرادى هيچ مناسب اولميان قواعد منطقيه‌نك بلاغت عثمانيه‌ده صورت ترتيب وافاده‌سى نظم طبيعى‌يه عدم مغايرتنى اثبات ايتملى ايدى ٠

رد ــ مكابره‌يى كنديلرينه سلاح اتخاذ ايدنلره برمسئله‌يى اثبات ايتمك ممكن اولسيدى كراراً ومراراً اثبات ايلديكمز موادى صاحب تعليق تسليم ايدر ايدى ٠ منطقك بلاغت عثمانيه‌ده يازلمسى مناسبتنه كلنجه جريدهٔ حوادثك ٤٨٦٨ نومرولى نسخه سنده انيده اثبات ايلمش ايدك ٠ لكن صاحب تحليل بزم شمدى‌يه قدر غزته‌لرده درج

ایتدردیکمز مقاله‌لر بمزه برمقابلهٔ فنیه‌ده بولنه‌مدیغندن انلری خاطرینه کتورمك ایسته‌مز ·

تحلیل ـ فن ریاضینك موضوعی جسم تعلیمی اولدیغی جهتله

رد ـ ماشاالله ماشاالله · بزم تعلیقاتجی افندی علوم ریاضیه‌ده ایلرولیور · همده‌ازوقت ایچنده · دهادون هندسه‌دن [تخمیس] و [تسدیس] بحثلرینی اوقویوردی نه بیوك غیرت · شمدی جسم تعلیمی دیوب علوم ریاضیه‌یی بتردی ! لکن (فن ریاضی) جسم تعلیمیدن بحث ایدیورایسه اوعددلر فلانلر نقطه‌لر خطلرهپ جسم تعلیمی‌میدر ؟ دیمك بزم شارح افندی هنوز اکمال ایلدیکی فنك موضوعنی اوکره‌نه‌مدی · چونکه ریاضیه‌نك موضوعی کمیتدر ·

تحلیل ـ نه ذهناً ونه خارجاً ماده‌یه محتاج اولمیان فلسفهٔ عالیه‌در · ریاضیات دکلدر ·

رد ـ ریاضیات دخی ذهنا ماده‌یه محتاج دکلدر · صاحب تحلیل ریاضیاتك موضوعی ظن ایلدیکی جسم تعلیمی‌یی برکره اوکرنسه بورالره ذاهب اولمزایدی · لکن اومبارکده همان اختراع ووضع اصطلاحه چیقشمقدن بردورلو کندیسنی الەمزکه ! ذیل مخصوص ایله « تحریر فنون ریاضیه‌ده دستور معناسنه‌در » دیور · بوده غریب برتبشیر دکلمیدر ؟ کلیات ابوالبقاده « معنی

عباره ایله بیان اولنور ایسه تقریر و کتابت ایله بیان اولنور ایسه تحریر دنیلور . و برده کتابی تحریر ایتمك انی تقویم ایلك معناسنده استعمال اولنور » دیور . نته کیم (تحریر طوسی) دنیلور مراد طوسینك تحریر و تقویم ایلمش اولدیغی کتاب اقلیدیسدر .

تعلیقات - برده بلاغت عثمانیه نك « ٣٥ » صحیفه سنده بدیهیات عقلیه ده محمولك موضوع ایله اتحادی الخ .

حل - ارتق بو رالرینی ار بابندن صوروب اکلامق لازم کلور .

تحلیل - یکی صورهلم ! انجق زید کاتب و یالا کاتب دیدیکمز حالده الخ .

رد - بو بحثك ابتداسی بدیهیات عقلیه ده حکم دیو باشلار . حکم ایسه یا ایجاب و یا انتزاعدر که وقوع ولاوقوع دخی دنیلور الت طرفنده کی اتحاد وعدم اتحاد تعبیرندن دخی بو معنی متبادر اولور . صدق و کذبه دائر سوز یوقدر انك ایچون بو معنی خاطره کلمز . اتحاد وعدم اتحاد دنیلسی قضایای عقلیه ده موضوع ایله محمولك ذهناً وعقلاً یکدیکردن منفك اولمدقلری ایچوندر . بناءعلیه بدیهیات خارجیه ده محمولك موضوعه ثبوتی تعبیری قوللانلمشدر . بو دقیقه لره دقت اولنه جق یرده صدق و کذبدن بحث ایتمك عبث دکلمی ؟

حل - فقط معلوم آشارحك ترکجه سی اکسکدر .....

تحليل ـ فی الحقیقه شارح ترك دكلدر . افقط Nationalité . . . . . .

رد ـ تركجه‌يی شاشردی ! ارتق صولدن يازمغه باشلدی !. . . .

حل ـ مسلماتك ايچنده ظنيات بولنورسه ده پك چوق يقينيات دخی بولنور .

تحليل ـ مسلمات ارەسنده بعدالنظر يقينيات بولنور حالبوكه بزم تقسيمز قبل النظر اعتبار يله

رد ـ برقضيه‌نك ظنی ياخود يقينی اولمسی دليلی اعتبار يله در اكر دليلی ظنی اولور ايسه ظنيه و يقينی اولورسه يقينيه دنيلور . قبل النظر برقضيه‌يه نظری دنيلور . عبدالرحمن ثريا افندی نظری مقامنده ظنی تعبيرينی قوللانيور . بوده كنديسی مخترعاتندن براصطلاح جديددر .

حل ـ مشهوراتك دخی چوغی يقينياتدندر . بناء عليه قضايای ظنيه‌نك اقسامندن عدايلمك جائز اولمز .

تحليل ـ مشهوراتك كافه‌سی قبل النظر ظنياتدن معدود در .

رد ـ بوراده ظنياتدن مرادی نظريات ديمك اوله‌جقدر امانظريات يرنده ظنيات قوللانيلورمی . بوايكی تعبيری بربرندن فرق وتميز ايتمليدر .

تعليقات ـ مثلا عدالت كوزلدر . ظلم چركيندر . الله بردر . تسلسل مطلقا محالدر قضيه‌لری قضايای مشهوره‌دن اولوب زيرا اكثر خلق ارەسنده اويله شهرت بولمش و بويله‌جه اينانلمشدر .

رد ـ واه‌واه !....

حل ـ ایشته شارحك شمدی قزیلی میدانه چیقدی .

تحلیل ـ عجبا نیچون ؟

رد ـ علمای اسلامیه‌جه معلوم اولوب بودفعه اتمام تمییز واکمال تمییز نام رساله‌لرده بعض مرتبه تفصیل و بیان اولنان اسبابدن ..... ایچون ! قرأن کریمده ﴿ ان الظن لایغنی من الحق شیئا ﴾ بیورلدیغی ایچون !

حل ـ الله بردر قضیه‌سنی قضایای ظنیه‌دن اعتبار ایلدیکی مشهوراته مثال اولمق اوزره ایراد ایدیور .

رد ـ صکره‌ده بوخطادن استغفار ایده‌جك یرده غزته‌لره ورقه‌لر و یره‌رك بونده ثبات ایتمك ایستدیکی حالده برچوق خطالره دها دوشه‌یور . شمدی تحلیلنده دخی بو بحثی اچمق ایستیور . لکن بو بحثی اکلامق ایستیانلر بوخصوصده شمدی یه‌قدر یازیلان رسائل ومقالاتی تماميله اوقوملیدر .

حل ـ کلمهٔ توحیدایسه یقینیاتدندر .

تحلیل ـ اوت : آیات ادله و براهیندن صکره .

رد ـ بیوك جسارت انجق [تفاخر هواسیله نشو ونما بولان قفالره] نصیب اوله بیلور .

حل ـ ﴿ لو كان فيهما الهة الا الله لفسدتا ﴾ آيت كريمه سنده برهان تمانع ايله اثبات اولنمشدر .

تحليل ـ اگرچه ذات واجبك وحدانيتى من حيث هى هى يقينياتدن معدود اولمش اولسيدى .

رد ـ من حيث هى هى يقينيات تعبيرى دخى شارحك مخترعات مبتدعه سندندر .

تحليل ـ جناب رب متعال برلكنى برهان تمانع ايله اثبات ايچون آيت انزالى حاشا عبث صايلزمى ايدى ؟

رد ـ حاشا عبث صايلز . چونكه بعض قائلين قضالره بديهى اولميان اوقضيهٔ يقينيه يى ادلهٔ يقينيه ايله اثبات ايتمك لازم گلور .

تحليل ـ مادامكه يقينيدر اثبات ايچون بو قدر تكلفه نه حاجت ؟

رد ـ تثليث ايله مثلثى فرق ايده مديكى حالده كنديسنى ادبا صره سنه قويمق ايستيان بعض اجزاى متممه نك عالمده اكسك اولمدقلرى ايچون حاجت وار !

اثباته محتاج اولميان قضيه لره بديهى دنيلور يقينى اثباته محتاج اولماز دين يوقدر . ادلهٔ يقينيه ايله اثبات اولنان قضاياى نظريه هپ يقينياتدندر .

حل - وجود صانعی انکار ایدن دهریلر وارایسه‌ده

تحلیل - دیمك وجود صانعی انکار ایدنلرده وارایمش ۰ بوتقدیرجه‌وجود صانعی بیله اثبات ایتمك اتیان ادله و براهینه محتاجدر ۰ وحدت ایسه ذات صانعك صفاتندر ۰ ذات قبل الاستدلال بدیهی اولمزایسه صفت بطریق الاولی بدیهی اوله‌مز ۰

رد - بدیهی دینلر وارایسه‌ده بز بدیهیدر دیو دعوی ایتمدك یقینی دیدك و یقینی اولدیغی درکاردر ۰ زیرا ادلهٔ یقینیه ایله اثبات اولنه‌یور ۰ بزده طریق اطنابدن چیقدق تطویل یولنه کیردك اما نه‌چاره شارحك علم منطقدن خارج بحثلری بزیده صدددن چیقاره‌یور ۰

حل - واقعا صابئین وانلرك اثرینه اقتدا ایدن مشرکین تعدد الهه‌یه قائل اولمشلر ایسه‌ده انلردخی برالهالالهه‌یه ایمان ایدرلردی ۰

تحلیل - مشرکلره وارنجه‌یه‌قدر کافهٔ عالمی تزکیه ایدوب فقط اباعن جد بیت العلم اولان برمؤمن موحدی تضلیلدن قطعا تجانب کوسترلمیور ۰

رد - ۰۰۰۰۰ بزم سوزیمزه دقت اولنمیور ! هرآن اولنمسی لازم اولان توبه‌واستغفاراولنسون دیورز ۰ دکله‌میانلره‌نه‌دنیلور ؟ ۰۰۰۰ مشرکلره وارنجه‌یه‌قدر ذات اجل اعلانك موجود وصانع حقیقی اولدیغنك اقرار واعتراف اولندیغنه ﴿ ولئن سألتهم من خلق السموات والارض لیقولن الله ﴾ آیت کریمه‌سی دلالت وشهادت ایتمکده‌در ۰

تحليل ـ خلاصه بعد الاستدلال قضايانك تقسيماتنده فنابر فائده مشهود اولميوب هر هانكي قضيه اولورسه اولسون حادثهٔ استدلالدن كچيرلدكدن صكره يا عيني و ياخود مفهوم مخالفي يقيني اولور .

رد ـ سبحان الله ! دليل اكر ظني ايسه نتيجه نه يقينيمي اوله جق .

حل ـ بوني اعتبارايدن انجق شارح مارحدر .

تحليل ـ مارحيت صفتي كيمه عائد اولديغي لغته عندالمراجعه اكلاشيلور .

رد ـ شبهه يوق !....

تحليل ـ هله بزم بو اعتبارمز نظم طبيعي يه موافقتي ايله برابر اخبار امت دخي بو اعتباري مناسب كورمشلر . بونلرك اك اوفاجقلرندن بري مواقف وديكري شرح مواقف صاحبلريدر .

رد ـ شارح بونلرك مراديني اكلامديغي ايچون بويله كريوه لره كيرمشدر .

حل ـ مقبولاتك بعضيسي مناقب اوليا كبي قضايای ظنيه دن ايسه ده چوغي يقينياتدندر .

تحليل ـ قبل الاستدلال هيچ بريسي يقينياتدن دكلدر . يقينياتدن اولسه بديهيات قسمنه داخل اولمسي لازم كلور .

رد ـ نيچون ؟....

حل - کتب متداوله ده ایسه اخبار نبویه مقبولاتدن عد اولنمشدر . نته کیم برهان کلنبو یده

تحلیل - برهان کلنبوی محشی یی قورتارمق ایچون برهان اوله مز .

رد - برهان کلنبوی الئموثوق ومعتمد برکتابدر . مؤلفی دخی خاتمهٔ علمای متأخرین دینمکه لایق برذات جلیل القدردر . وبو کلام انك مخترعاتندن دکلدر اودخی سید کبی اسلافدن نقل ایدیور . وایکیسنك کلاملری بیننده مباینت یوقدر . فقط کورمك ایچون بصر لازم اولدیغی کبی اکلامق ایچون دخی بصیرت لازمدر .

تحلیل - واقعا حلك تاباشلنغجنده دینك مدنیته عدم مناسبتی کبی برمناسبتسزلکه تصدیسندن طولایی

رد - بوده شارحك مخترعاتندن اولدیغی بالاده اشعار اولنمشیدی .

تحلیل - برده « حاسه » کلمه سنی مؤنث سماعی عد ایتدیککز ایچون

رد - بونك جوابنی ویرمشیدك بوایکنجی اوله یور ارتق بزده حرف دوکوندیسی دیوب چکمکه مجبور اوله جغز .

تحلیل - هله بالطبع اخصدن اوضح اولان اعمی الخ .

رد - بونکده جوابی ویرلمش ایدی . لکن شارح ایشنه کلمیان شیلری هیچ کورمامزلکدن کلدیکی کبی کندیسی یازوبده صکره مفتون اولدیغی مقالاتنی تکرار ایتمکدن پك خوشلنه یور !